alexander
GIESE

precum zăpada în deşert

Alexander Giese

PRECUM ZĂPADA ÎN DEŞERT

— Un roman despre
Omar Khayyam —

În româneşte de
DANA HERESCU

Acțiunea romanului este grupată în jurul evenimentelor istorice ale anului 1092 era noastră (485 după Hegira) din Persia Marilor Selgiucizi și reia vechea legendă a prieteniei dintre cei trei studenți Omar, Hassan și Abdul Kassem. Potrivit spuselor istoricilor, Omar Făcătorul de corturi a trăit aproximativ între 1048 și 1131, Hassan ben Sabbah a înființat Secta Hassissinilor * pe la 1090, iar Kassem a devenit vizir pe la 1061 cu titlul și sub numele de Nizam al Mulk. Născut în 1019 la Tus, el a căzut victimă Hassissinilor în 1092.

* Termenii legați de lumea Orientului sînt explicați în Anexă.

Un cal se poticneşte prin nisip. Un călăreţ şade în şa, cu un băiat în spatele său. Băiatul e legat. Nu mai strigă, plînge doar mocnit. Bărbatul călăreşte numai noaptea. Un altul, care se încumetă să călătorească ziua, foloseşte doar drumuri singuratice, ce străbat păşuni sărăcăcioase. Ocoleşte corturile, evită apropierea satelor. De frînghie tîrăşte după sine băieţandrii care, amuţiţi şi cu lacrimile secate, murdari, clocotind de furie, cu genunchii loviţi şi mîinile jupuite, se clatină în urma calului şi a călăreţului. Întreaga ţară e străbătută pe cărări ascunse, drumuri rar umblate, căi lăturalnice, de astfel de călăreţi. În anul 484 după Hegira, ei se îndreaptă, venind din toate provinciile Imperiului Marilor Selgiucizi, spre cetatea Alamut, „Cuibul Vulturilor" din Elburz, marele masiv muntos din nord. Printre ei se găsesc copii de doisprezece ani, care plîng după mamele lor şi îşi cheamă fraţii şi surorile, iar noaptea tremură de frică. Tineri, aproape bărbaţi în toată firea, cărora călăreţii au trebuit să le pună lanţuri ; toţi băieţi puternici, bine făcuţi. În multe cazuri fuseseră ridicaţi de pe păşuni, de lîngă turme, alteori luaţi din mijlocul taberei de corturi, pe neaşteptate şi fulgerător, încît nici nu se putuseră măcar gîndi să se apere. Şi deşi, de cele mai multe ori, călăreţii prindeau şi tîrau cu ei băieţi mari, deseori tocmai pe cei care dădeau multă bătaie de cap părinţilor sau rudelor, groaza plutea deasupra păşunilor podişului, a defileelor şi a văilor verzi ale Iranului. Din sat în sat, din tabără în tabără, pînă departe în marile oraşe se răspîndi vestea despre cumplitele incursiuni ale călăreţilor străini. Şi aşa precum Îngerul Domnului a tăiat pe întîii născuţi ai egiptenilor, iar călăreţii înarmaţi

ai lui Irod i-au măcelărit, la naşterea Fiului Omului, pe băieţii noi-născuţi, tot aşa răpeau aceşti călăreţi din munţii Elburz copiii Persiei din nenumărate neamuri şi ţinuturi. Nu pentru a-i omorî. Ci pentru a-i deprinde cu omorul, pentru a-i face ucigaşi.

Printre sutele de băieţi a fost răpit, din cîrciuma lui Sergal aflată în vechiul turn de pază de lîngă oraşul Merw, şi Iussuf, unul dintre cei patru fii ai cîrciumarului. Îl luaseră pe cînd vroia să prindă peşte din rîu. Acum calul se poticneşte prin nisip. Un călăreţ şade în şa. Iussuf stă în spate. Iussuf e legat. Nu strigă, plînge de furie şi ciudă. Bărbatul călăreşte doar noaptea.

I

La vînăria dintre ruine

În clipa în care Omar ajunse la picioarele vechiului turn de pază, soarele apunea. Omar apucă lungul sul de hîrtie pe care îl purtase sub braţ tot drumul din oraşul Merw şi pînă aici ; îl desfăşură, îl întinse pe drumeagul de pietriş care ducea la poarta de intrare şi îngenunche pentru rugăciune.

Repetatele aplecări, aruncatul pieptului înainte, depărtarea braţelor şi acea mişcare ce îi permitea ca, şezînd pe călcîie, să se odihnească, tot acest exerciţiu nu îi venea cîtuşi de puţin greu, îl executa cu supleţe.

Nu îşi neglijase niciodată corpul. Se ridică sprinten şi în timp ce rula la loc hîrtia privi puţin critic scrisul de pe ea : deşi hîrtia fusese mototolită, acesta putea fi încă citit cu uşurinţă. Din fericire era hîrtie proastă, siriană, cea pe care o folosise în loc de covor de rugăciune, ar fi fost păcat de o hîrtie chinezească, scumpă. Da, slavă lui Allah, cifrele şi literele ecuaţiilor sale misterioase, pe care le scrisese în seara trecută, erau încă vizibile. Era primul care rezolvase problema. Oare vor înţelege prietenii lui ce izbutise să facă ?

Stătea din nou în picioare şi, îndreptîndu-şi corpul, îşi simţi muşchii braţelor şi picioarelor destinşi şi în acelaşi timp puternici, antrenaţi. Îşi mai stăpînea încă trupul ca şi spiritul. Privi în jur. Departe, în spate, se afla oraşul. Respiră adînc ; dacă ar fi mers mai repede, ar fi putut sosi, trebui să recunoască, încă înainte de apusul soarelui la turnul de pază. Ar fi găsit atunci la vînăria dintre ruine, care era săpată în vechile ziduri, un covor de rugăciune adevărat. Dar şi hîrtia îi fusese de ajuns. Totul e ca locul pe care îngenunchezi să fie curat.

Omar era, aproape în toate acțiunile sale, un om minuțios. Și în lucrurile mici, de fiecare zi, ținea la ordine, la datină și obicei. Nu pentru că ar fi crezut că toate învățăturile pe care Profetul le transformase în datorie pentru credincioșii săi trebuiau urmate din motive religioase. Omar nu era foarte religios. Nu era pios în sensul obișnuit al cuvîntului. Dar puținele porunci pe care musulmanul trebuie să le urmeze, îi împart acestuia ziua, aduc ordinea și un anume ritm în fluxul vieții — care s-ar revărsa altminteri prea liberă — și în scurgerea timpului, sfințind locul. Iar lui Omar îi plăcea să-și ordoneze timpul și viața. Învățăturilor li se supunea nu ca un sclav, ci cu o anumită distanță interioară și o anumită libertate, după cum singur spunea.

Îndepărtă cu o ușoară mișcare a palmei cele cîteva pietricele ce se prinseseră de halatul său azuriu. Pe gardul viu de merișor turcesc de pe marginea drumului apăruseră deja muguri verzi. Iar piersicul bătrîn, al cărui trunchi noduros se înălța lîngă poartă și care aproape acoperea cu crengile sale intrarea, purta nenumărate flori trandafirii.

Omar dădu la o parte draperia și trecu pragul antreului ; îndrăgise această vinărie mai mult decît pe toate celelalte din împrejurimile Merwului.

După ce ochii i se obișnuiră preț de cîteva secunde cu lumina făcliilor, i se oferi privirii tabloul obișnuit : în mijlocul odăii înalte, afumate, se afla uriașul butoi de vin din lut. De peretele burtos al butoiului se sprijinea un băiat îmbrăcat în alb ; bucle negre ca smoala îi cădeau bogat pe frunte. Ca întotdeauna, i se păru că-l vede pe Iussuf, care dispăruse de aproape un an ; și după toate semnele, pentru totdeauna. Băiatul în alb era fratele lui Iussuf, Ali. Acesta îi zîmbi lui Omar. Așezați pe podea, doi băieți jucau șah. Cînd Omar intră, cei doi se întoarseră spre el și, rămînînd întinși, îl salutară ca Ali, ducîndu-și mîna dreaptă la inimă. Omar se aplecă peste tabla de șah pentru a aprecia stadiul partidei, cînd bătrînul cîrciumar îi atinse umărul. Omul purta un caftan simplu, cenușiu și o căciuliță rotundă din blană de oaie. Ochii săi cenușii rîdeau :

„Ca întotdeauna primul ! Servitorul lui Sadig tocmai a venit încoace de la caravanserai. Stăpînul său vrea să aştepte sosirea curierului poştal. Mahmud va veni şi el în curînd. Între timp fă-te comod, Omar, şi dă-mi mie sulul, care trebuie să fie iarăşi plin de vrăjitorii matematiceşti."

Bătrînul cîrciumar îl ajută pe Omar să ia loc, îi potrivi pentru şezut o bucată groasă de pîslă, aşeză o pernă între spatele oaspetelui şi perete şi întinse un şervet frumos în faţa lui Omar, pe covor.

„Ai atîta grijă de mine, de parcă aş fi un moş", zise Omar.

„Nu întotdeauna bătrîneţea trebuie să fie cea căreia să i se arate cinstire. Eşti dator să venerezi tot ce e viu. Cu atît mai mult pe un om ca tine, care a realizat atîtea."

Omar se apără rîzînd : „Nimeni nu e sigur că scapă de bătaie !"

Cîrciumarul îl privi uimit : „Cine ar putea îndrăzni să te bată pe tine ? Glumeşti, Omar ! Dar, să lăsăm asta, acum eşti oaspetele meu !"

Cîrciumarul scoase dintr-o firidă o lampă aprinsă, frumos modelată, din cupru. Protejă cu grijă flacăra să nu se stingă. Aşeză lampa pe un talger din metal bătut, împodobit cu ornamente bogate : preoţi cu bărbi lungi, sprijiniţi în toiege, alcătuiau un cerc pe farfurie. Fitilul lămpii plutea ca de obicei într-o fiertură de ulei negricioasă.

„Dă o lumină frumoasă lampa asta — spuse Sergal şi adăugă : Uleiul se trage din măruntaiele pămîntului. Din păcate nu miroase bine. Asta e partea neplăcută a lămpilor de felul acesta. Dar să înnobilăm lumina !"

Bătrînul scoase două sticluţe din buzunarele caftanului şi împrăştie o parte din conţinutul lor în aer. Apoi îi turnă lui Omar în palme şi pe halat puţin lichid. Îi picură niţel şi după urechi, împingîndu-i uşor la o parte turbanul. Mirosi mai întîi puternic a mosc. Apoi un parfum fin de trandafiri se răspîndi în aer. Şi deoarece cîrciumarul, potrivit vechii datini, nu se poate niciodată socoti îndeajuns de mulţumit de parfumurile pe care le oferă oaspeţilor, Sergal îi porunci celui mai mare dintre băieţi să ardă tămîie.

Omar își îndreptă privirea către băiat. Ali îi amintea puternic de Iussuf. Semăna cu cel dispărut de parcă ar fi fost gemeni. Această asemănare era pentru Omar în același timp o alinare dar și prilej de durere. Știa cît de mult suferea Sergal. Omar îi numea în secret pe băieți „micuții magi", deoarece la Merw se zvonea că fiii lui Sergal ar fi fost rodul unei căsnicii vinovate. Al unei căsnicii socotită sfîntă de „închinătorii focului" — cum în mod greșit erau numiți adepții lui Zoroastru —, în vreme ce credincioșii n-o puteau privi decît cu groază și dispreț.

Mobadul Sergal i-ar fi conceput pe băieți, zicea lumea, cu sora sa. Aceasta murise însă demult, iar mobadul Sergal refuzase să dea explicații. Pe de altă parte, cadiul Mahmud, oaspete des văzut pe la vinărie, nu vroise să-l arunce pe cîrciumar în nenorocire și ștersese deja, cu mai mulți ani în urmă, vechea suspiciune ce plana asupra mobadului, garantînd el, în calitate de judecător al Merwului, pentru adeptul vechii religii statale și venerator al lui Zoroastru. Un act de mare mărinimie din partea unui musulman ! Mahmud depusese mărturie că băieții se trăgeau dintr-o căsătorie precedentă și fuseseră doar crescuți de soră. Dar cum gura lumii nu vroia să amuțească, cadiul Mahmud declarase : mobadul Sergal se află sub controlul său personal, sub protecția sa judecătorească. Omar zîmbi acum, în timp ce-l aștepta pe prietenul său cadiul, despre care se spunea la Merw că își ierta cu prea mare îngăduință vizitele de control la vinărie.

Ali aprinsese boabele de tămîie. Omar privi cum se ridicau rotocoalele de fum și-i spuse prietenește lui Sergal :

„Seruci, aproape că-mi vine să cred că vrei să mă atragi spre obiceiuri păgîne. Vin aici pentru a-ți bea vinul, pe care Profetul ni l-a interzis doar în abundență. Vin pe la tine pentru a mă desfăta cu miresme alese, nu însă pentru a participa la ciudatul tău cult al luminii și nici la obiceiurile tale de mag !"

Bătrînul cîrciumar îl privi pe Omar cu ochii săi cenușii, așteptînd. Vorbea serios sau glumea ? Cuvintele sale suna-

seră atît de hotărît, atît de energic. Văzu însă colțul gurii lui Omar tresărind.

„Ah, Omar — spuse Sergal. Îți arde de glumă cu un bătrîn mobad. Mă numești Seruci, cînd pe mine mă cheamă Sergal. Seruci acesta e numele lui Zoroastru, care ne-a dezvăluit pe cel mai înalt Dumnezeu, pe cel mai crunt diavol. Mă bucur că îmi pot vinde aici vinul. Nimeni n-o știe mai bine decît tine !"

Omar făcu semn cu mîna. „Hai, încetează ! Să bem !" Se sprijini de peretele acoperit de covoare, după ce împinse la o parte perna. Așa cum ședea acolo, puternic, destins, cu picioarele trase sub el, arăta ca un războinic, și nu ca un om de știință, a cărui ținută nesportivă este de cele mai multe ori interpretată ca semn de spiritualizare. Omar era sportiv, iubea jocul de polo, nu era miop ca majoritatea învățaților ce studiau pe dinafară Coranul ; vedea chiar foarte bine. Cum ar fi putut altfel face observațiile astronomice, cărora le datora faima sa în întreaga lume ? Ochii săi întunecați priveau limpede din fața cu trăsături mari, de o frumusețe bărbătească, cu favoriți scurți, negri, gura plină, tăiată totuși energic și nasul vulturesc, puternic, între pomeții osoși. Astronomul curții, Omar ibn Khayyam, ar fi putut fi, la fel de bine, după aspect, un guvernator al selgiucizilor (evident unul persano-arab), bei al unei trupe de călăreți, un nobil.

Ca alcătuire, trupul îl semăna leit cu cel al vechilor eroi iranieni : al unui Rustan, care înfrînsese în bătălii mii de dușmani și triumfase în lupta corp la corp, unul dintre voinicii vechi ai Iranului, care au învins atît de des, încît nu au fost uitați niciodată.

Omar iubea Merwul. Iubea întinderea nemăsurată a ținutului acestuia turanic, care se desfășoară fără margini pînă dincolo, în adîncul Asiei, către nord, în stepele nesfîrșite.

Iubea cîmpia roditoare, care pătrunde pînă departe către sud, pentru ca apoi, în trepte, prag după prag, să urce pînă la podiș, în inima Persiei. De cînd se știa păstrase acest ținut în suflet, iubindu-l, ca pe cea mai frumoasă țară din lume. Și mai tîrziu, cînd, în serviciul militar al

selgiucizilor, ajunsese pînă în Vestul depărtat, pînă în Armenia, pînă la Bagdad, Turanul rămăsese în continuare ținutul tainic ales, patria pe care o iubea profund : centrul lumii, așezat în interiorul marelui triunghi format de acele orașe unice în felul lor : Merw, Meșwed și Nișapur. Iar Nișapur era orașul său natal. Omar rîse de sine însuși. Iată-l cum vorbea, cum gîndea : Centrul lumii, ca un oarecare cetățean naiv și neinstruit din Samarkand. Iar el, astronomul, știa doar mai bine. Unde există de fapt un centru al lumii ? Undeva pe globul pămîntesc ? Undeva în univers ? Sau aici în vinăria lui Sergal ? Acesta îi turna vin roșu în pocalul de argint dintr-o cană cu gît lung, al cărei corp jos era rotund ca un pepene din Șiraz.

„Poftim cupa ta cu vin, Omar !“ spuse Sergal aproape ceremonios. „Dorești și dulciuri ? Dacă n-ar trece drept nerozie, aș zice că timpurile sînt amare și trebuie să le îndulcim. Vezi, sînt un prostănac, am zis-o. Am trecut azi printr-o încercare dureroasă : patruzeci de mithkali ! Omar ! Patruzeci ! Suma asta am plătit-o azi ! Ea rezultă din adunarea impozitului dublat la așa-numiții bani de război, pe care selgiucizii știa în realitate îi irosesc ! Nu, eu nu crîcnesc, plătesc. Plătesc și patruzeci de mithkali ! Îi plătesc pentru că nu sînt musulman. De aceea plătesc atît, mai mult decît toți ceilalți, mai mult decît tine, Omar. Patruzeci ! Și anul trecut nu aveam de dat decît douăzeci !“

Omar îl întrerupse : „Da, știu, tu plătești, în vreme ce eu nu plătesc impozite. Sînt musulman. Dar să-ți spun de ce nu plătesc impozite ? Pentru că nu cîștig nimic, nici prin comerț, nici prin vreo meserie ! Nu trăiesc de pe urma pămîntului, a turmelor, arenzilor, dobînzilor, moștenirii. Nu particip la nici o întreprindere de transport sau comerț. Nici cu bani, nici prin muncă ! Și nimeni nu face chetă pentru mine ! Primesc daruri, dragă Sergal. Da, daruri ! Și doar atunci cînd prietenul meu, vizirul Nizam al Mulk, se gîndește la asta ! Slavă lui Allah, că se gîndește !“

„Ăsta nu-i dar — spuse cîrciumarul —, oricine știe că ți se plătește o soldă onorifică. Doar trebuie să ți se plătească !“

Omar căzu pe gînduri. Ce-i venise să vorbească de bani ? Ori de cîte ori se aducea vorba de cifrele de impozit, bătrînul cîrciumar se înfuria. Dar el, Omar, nu voia să se lase provocat de Sergal. Nu astăzi. Venise aici ca să bea vin, ca să se întîlnească cu prietenii săi. Omar ar fi putut să-i reproşeze cîrciumarului că afacerile sale cu vinul mergeau bine şi că nu trăia doar de pe urma vinăriei, în care se găseau seară de seară cinci pînă la şase oaspeţi ; ar fi putut să sugereze că Sergal făcea negoţ întins cu vinuri, care cuprindea tot Chorassanul.

Dar nu o făcu. Dacă Sergal se plîngea, acesta era dreptul lui. Cine plăteşte impozite, se plînge.

Aşa că Omar zise doar : „Cine cîştigă, trebuie să şi plătească. Şah Malik, sultanul nostru, are nevoie de bani". Şi cînd spuse acestea, parcă îşi auzi vorbind părinţii şi strămoşii. Şi ei trebuie să fi spus la fel : sultanul are nevoie de bani.

„Şi eu am nevoie de ai mei" — bombăni cîrciumarul. Apoi aşeză în faţa lui Omar o lipie din făină pură de grîu care trebuia să slujească de farfurie şi îl privi, ridicînd din sprîncene : „Ce vrei să mănînci ? Brînză ? Lapte acru ? Unt topit ? Fructe ? Am smochine, curmale, bineînţeles, dar mai mult uscate —, nuci ?"

Omar vroia să-şi aştepte prietenii. Lui Sadig, şeful poştei, îi plăcea să aducă cu el de-ale gurii. Poate că o va face şi astăzi. Şi atunci trebuia să mănînce ce îi oferea Sadig. Mahmud bineînţeles că nu purta altceva cu el decît grija pentru nevestele sale, pe care, ca un dreptcredincios ce se afla, dorea să le trateze conform legii Profetului : pe nici una mai bine, pe nici una mai prost. Numai că — şi asta îl frămînta pe Mahmud — oare cum se putea obţine aşa ceva ?

Omar îi privi din nou pe „micii magi". Ei, care erau saki, paharnici, îl lăsau totuşi să lucreze pe stăpînul şi tatăl lor, pe bătrînul cîrciumar. Se odihneau, sporovăiau încet ; cei doi mai tineri jucau mai departe şah. Tatăl însă aduse lipiile ce aveau să servească drept farfurii (şi pentru oaspeţii ce urmau să vină), turnă din butoi în ulcelele mai mici (urcîndu-se pe scăriţă pînă la marginea butoiului şi

scoţînd licoarea din adîncime), alergă încolo şi încoace, uşor, dar foarte zelos.

Jucătorii de şah stăteau întinşi pe podea şi-şi calculau îndelung mutările. Omar îi privi cu atenţie. Erau frumoşi ca nişte îngeri ; palizi, aşa cum fusese Iussuf. Aveau trăsături blînde, regulate, şi părul de un negru albăstrui. Unul dintre ei întoarse capul. Lui Omar i se păru că îl priveşte Iussuf : un profil clar, un chip de fată.

Lampa lumina încăperea, raza ei pierzînd din intensitate doar către tavan. Pe pereţi erau puse în valoare covoarele turanice, colorate fastuos, şi care luceau în albastru, galben auriu şi roşu de India. După firele galben-aurii Omar îşi dădu seama cît de vechi erau aceste podoabe de perete ; trebuie că aveau mai bine de o sută de ani. Într-un colţ al vinăriei sclipeau vase de cupru.

Sergal se aşeză lîngă Omar pe o grămadă de pîslă. Oftă. „Singur trebuie să fac totul". Iar fiilor le strigă : „Şi mai terminaţi odată cu jocul !" Şi lui Omar : „Mai vrei vin, Omar ?"

„Nu, acum nu."

„Chiar nu vrei să mănînci ?"

„Aştept pînă sosesc şi ceilalţi."

Bătrînul spuse încet : „Cine ştie dacă vin. Dacă se încumetă să vină. Doar trebuie să fie prudenţi. Cu siguranţă că li se pune la socoteală, dacă vin în cîrciuma mea. Nu pentru că beau vin. Ci doar pentru că o fac aici ! La un pars, pe care-l ocărăsc ca închinător al focului ! Adică în societatea unui necredincios ! În afara oraşului. La marginea pustiului. Aş spune — între nisipuri şi verdeaţă. Crede-mă, Omar, eu ştiu că tu eşti împotrivă. Te opui vorbelor musulmanilor. Dar şi ţie ţi se va pune în cîrcă. Şi tu ai să le apari ca unul care îl neagă pe Dumnezeu, ca ateist... ca spirit liber !"

Omar rîse fără grijă. „Eu ? Eu ateist ? Omar ateist ? Cel care e mai pios decît mulţi alţii ?"

Vinul îşi făcuse deja efectul. Nu mult, dar totuşi. Omar se simţea deasupra tuturor acestor trăncăneli : „Prostii, nimic altceva decît prostii ! În definitiv ce fac ? Beau vin şi mă simt bine !"

Sergal nu vroia însă să se dea bătut : „Mahmud este cadiu ! Crezi că pe el bîrfele îl lasă indiferent ? Trebuie să fie cu ochii în patru ! Şi apoi Sadig ! Şeful poştelor e în solda selgiucizilor. Iar turcii ăştia din inima Asiei sînt mai ortodocşi decît califul din Bagdad ! Ca toţi convertiţii ! Pentru ei eu nu sînt nimic altceva decît un păgîn sau un amărît de indian !"

„Linişteşte-te, Sergal ! Tuni şi fulgeri contra selgiucizilor ! Cu asta le dai dreptate celor care ne învinuiesc pe nedrept de conspiraţie ! Nu bem la tine decît vin !"

„Ştiu ! Nu vrei să mă înţelegi, Omar ! Şi tu ar trebui să fii prudent. Eşti un om care se bucură de multe privilegii ! Nu plăteşti impozite ! Eşti cunoscut ca membru al curţii ! Te bucuri de protecţia sultanului ! El ţi-a conferit un stindard de şoim, deşi nu eşti ofiţer ! Ţi-a construit şi dotat observatoare. Unde mai pui că orişicine ştie — şi asta e cel mai important — că vizirul Nizam al Mulk ţi-e prieten !"

„Da, şi ce-i cu asta ?" spuse Omar. „Din pricina asta să nu mai vin la tine ?"

„N-am vrut să spun decît că trebuie să fiţi prudenţi "

„Nimeni nu este invulnerabil, dacă un altul vrea să-i facă rău, Sergal !"

„Ai dreptate, Omar. Şi, în definitiv, cine îţi poate deveni primejdios ? Ţie nimeni nu-ţi ia nimic în nume de rău ! Eşti matematician al curţii, astronom al curţii, poet al curţii... !"

„Ei !" Omar se ridică. „Poet al curţii nu sînt. Şi nici n-am să fiu vreodată. Drept rege al poeţilor Marele Selgiucid l-a ales pe emirul Mousi. El se pricepe să aleagă tonul dorit, prevenitor, ştie pe dinafară lista strămoşilor celor patru neamuri ale selgiucizilor şi l-a comparat pe strămoşul Selgiuc cu Alexandru cel Mare !"

Sergal bombăni : „Îţi spun eu, prietenii tăi se tem totuşi niţel. Numai că nu recunosc. N-or să vină decît cînd o să fie întuneric de-a binelea."

Omar spuse doar scurt : „Vezi tu fantome !"

Bătrînul cîrciumar replică însă îndîrjit : „Nu văd fantome. Te înşeli, nu vrei să vezi adevărul. Ascultă-mă pe

mine, noi, persanii, le sîntem întotdeauna suspecți selgiucizilor. Noi am fost dintotdeauna poporul care i-a stăpînit pe ceilalți, de mii de ani. Și acum ei sînt stăpînii în țară. Și ce sînt ei ? De unde vin ? De cînd există ? Cîți oameni mari au dat pînă acum ? E odată Togrul Bei, tatăl, apoi Alp Arslan, tatăl șahului nostru Malik... Și dacă mergem mai departe, și dăm nume, aceste nume sînt numele unor simple căpetenii de triburi din Asia Centrală, așa cum și Selgiuc însuși a fost un văcar din stepă ! Nu, îți spun eu, acești selgiucizi nutresc față de noi o profundă neîncredere. Nu se bizuie nici pe tine, care intri și ieși cînd vrei pe Înalta Poartă a cortului lor de pîslă."

„De mult nu mai au corturi de pîslă. Și-au ridicat micile lor palate în fiecare oraș al Persiei, Sergal !"

Omar, pe care teama și neîncrederea acestui bătrîn îl enervau, își aminti că mobadul aparținea unei minorități, grupului disprețuit al preoților parși, cîndva atotputernici. Se vedea peste tot înconjurat de dușmani. Îi lipsea acea cunoaștere solidă, acea siguranță care îl însuflețea pe el, pe Omar, încrederea în comunitatea credincioșilor islamici, în această legătură, mai puternică decît toate, care îi făcea pe toți frați : turci, arabi, negri, sirieni, persani...

I se adresă lui Sergal : „Tu încă privești lumea, pe oamenii tuturor împărățiilor, regatelor, sultanatelor, așa cum te-a învățat religia ta, care este, iartă-mă, veche și învechită : crezi că lumea asta e condusă de două puteri, ce se luptă între ele, că există o împărăție a binelui, care trebuie mărită și apărată contra puterilor întunericului, împotriva unor căpetenii ale iadului. Acestea sînt închipuiri depășite, învechite, dragă Sergal. Eu îți spun doar în glumă Seruci ; Seruci-Zoroastru, chiar să fi trăit acum cincisprezece, acum douăzeci de secole, dragă Sergal — a fost un văcar, și i-a fost frică că lupul sau leul i-ar putea ataca turma — ceea ce și făceau aceste bestii și o fac și astăzi. Și pentru că există mult rău, multă nenorocire, aici în Persia, și pe tot pămîntul locuit de oameni, li s-a întipărit lui și celor care i s-au alăturat, această idee în minte : credința că ar exista o împărăție a răului contra căreia trebuie să lupți. Evreii, creștinii și noi, musulmanii, am preluat de la voi

aceste fantasme groaznice ale iadului, diavolilor și judecății de apoi."

Sergal îl privi necăjit pe Omar. „Văd că-ți place să iei peste picior lucrurile sfinte !"

„Sergal, te asigur că sub stindardul Islamului, sub steagul roșu al califului și sub stindarul roșu cu balaur al selgiucizilor se va naște o singură lume mare, de frați, care nu va fi împărțită în buni și răi !"

Bătrînul cîrciumar dădu supărat din cap. „Ești un om deștept, Omar, unul care în multe privințe a descoperit adevărul. Dar nu poți totuși afirma serios că trăim într-o împărăție a frăției, sau vom trăi vreodată într-o astfel de comunitate de frați. Visezi, dacă susții asta. Contrazici buna judecată ! Doar ai ochi să vezi ce se petrece în lume, urechi să asculți ce vorbesc oamenii. Selgiucizii ne stăpînesc prin pură forță, ne asupresc. Fiecare ofițer posedă o bucată de pămînt, pe care trebuie s-o lucreze pentru el țăranii persani. Ofițerul primește trei pătrimi din cîștig, de multe ori încă ceva pe deasupra, ba chiar și întregul cîștig ; iroșește ceea ce lucrează pentru el cei săraci și cînd nu se mai poate smulge nici un mithkal din pămînt, face în așa fel ca Sultanul sau vizirul tău, Nizam, să-i repartizeze pămînt nou, încă rodnic, într-o altă parte a Persiei. Pămîntul părăsit se părăginește, instalațiile de irigare nu sînt menținute, drumurile se strică. Dar selgiucizii călăresc mereu contra a noi dușmani, împotriva armenilor și împotriva grecilor din Bizanț, contra egiptenilor, a ghaswanizilor și împotriva bujizilor, chiar împotriva califului lor din Bagdad ! Război la toate hotarele — și în țară, foamete, răscoală și teroare. Aștia sînt selgiucizii tăi, dragă Omar."

Înfierbîntîndu-se, bătrînul exagerase, așa cum exagerezi cînd vorbești despre un adversar politic sau despre cineva de altă credință, de care te temi. Omar simți nevoia să-l liniștească.

„Totuși — spuse Omar — șahul Malik este un om mare. Iar noi trăim aici, în nord-estul Iranului, în adevărată pace, de mulți ani. Teroarea — da, sîntem neajutorați în

fața terorii fiilor de tigru. Dar aici Malik nu poate face nimic."

În ciuda grijii de a nu-l întărîta mai departe pe bătrîn, Omar făcuse o greșeală. În toiul convorbirii amintise ceea ce nu trebuia să amintească : pe fiii de tigru. Și cu asta trezise din nou durerea lui Sergal. Căci era aproape sigur că Iussuf, frumosul Iussuf, pe care Omar îl iubea aproape tot atît pe cît îl iubise Sergal, fusese răpit de fiii de tigru. La Merw nu se putuseră găsi dovezi. Nimeni nu văzuse cum fusese răpit Iussuf. Numai că el nu era singurul care dispăruse în acele zile. În așezări mai mari sau mai mici se semnalaseră incidente asemănătoare. Iar unii spuneau că i-ar fi văzut pe făptași — în ultima clipă, cînd dispăreau sub razele lunii.

Omar se opri, tăcu. Și Sergal tăcea. Fiecare știa bine la ce se gîndea celălalt. Nimeni nu aflase exact cine se ascundea în spatele acestor hoți de copii. Și nimeni nu vorbea despre asta. Așa că și Omar nu spuse decît :

„N-ar fi mai bine să vorbim despre altceva, Sergal ? Dacă nu poți schimba ceva, n-are nici un sens să vorbești despre acel lucru."

Trebuia să-l facă pe Sergal să nu se gîndească la soarta lui Iussuf. „Hai să ne zicem : Cîți împărați, regi, hani, căpetenii de trib, satrapi, bandiți și hoți de cai, sultani și viziri — nenumărați ca oile de pe podișurile noastre — nu s-au purtat ca leii ? Toți s-au tăvălit în sînge omenesc, au venit cu mulțime de călăreți înzăuați și au plecat în neant. Măgarii sălbatici pasc acum pe mormintele lor, țărîna s-a ales de ei, ei înșiși mormînt pentru mormintele celor puternici ce vor veni. Din stepă au venit, din corturile lor de pîslă s-au mutat în marile orașe ; și-au ridicat palate și au dispărut sub nisipul ce-i acoperă acum și pe faraonii Egiptului, de ale căror care de război tremura cîndva lumea ! Ce e puterea, Sergal, ce ne pasă nouă de cei puternici ?"

Sergal îl privi bănuitor. „Spui asta pentru că ți-ai păstrat averea, ai o prietenă frumoasă și te bucuri de favoarea mărimilor acestei lumi... Se vor schimba însă lucrurile — și pentru mulți din țara asta au și venit alte

vremuri. Sînt oameni ce se furişează noaptea din sat în sat, din oază în oază — fără pămînt, fără ţară, dezmoşteniţi, ruinaţi de selgiucizi, jefuiţi, respinşi... Mii de oameni, Omar, mii în toată ţara !"

Omar ştia toate acestea. Ce putea însă să facă ? Să te gîndeşti la fiecare îmbucătură că mii de oameni nu au ce mînca ? Poate că avusese dreptate cîrciumarul spunînd că prietenii lui se temeau, că trebuiau să fie prudenţi, pentru a nu deveni suspecţi, pentru a nu fi bănuiţi că se abat de la calea cea dreaptă, pe care o arată tradiţia în politică şi religie. El, Omar, era poate prea lipsit de griji, prea nechibzuit. Se obişnuise să judece cu ironie şi deseori cu dispreţ relaţiile umane, aşa cum se nasc ele prin convieţuirea aglomerată din sate şi oraşe. Pentru sine găsise o armă solidă împotriva prostiei omeneşti, ceva ce îl îndepărta de slăbiciune şi superstiţie — matematica pe pămînt, şi în cer astronomia.

În ele găsea măsuri ce nu-i păreau ridicole. Erau acţionate de o putere ce nu se născuse din întîmplare şi care nu avea să dispară odată cu întîmplarea.

I se părea important să nu frecventeze pe oricine din marele oraş Merw. De la observatorul de pe terasa cea mai de sus a oraşului mergea la moschee şi la medresă, şcoala de lîngă moschee, care atinsese acum rangul de universitate ; se îndrepta apoi spre palat, cînd Sultanul sau vizirul se aflau la Merw ; tot timpul îl despărţea însă, dacă stătea să se gîndească, cîte un zid, de cele mai multe ori un zid înalt, de mulţimea ce se ocupa cu afacerile, de masa negustorilor, a cămilarilor, a sacagiilor, fierarilor, cizmarilor, ţesătorilor ; da, chiar de făcătorii de corturi se ţinea departe, deşi era el însuşi fiul unui făcător de corturi din Nişapur şi practicase această meserie în anii săi tineri.

Poate avea Sergal dreptate, şi el, Omar, nu ştia în adevăr ce se petrecea în jurul său. Poate îi privea pe selgiucizi cu ochi prea prietenoşi, pentru că el, nu putea nega, trăgea foloase de pe urma domniei lor. Nu avea însă prieteni peste tot ?

Era o dată beiul, care avea comanda trupei de călăreți : un om stăpînit de două pasiuni : caii și tragerea cu arcul. Cu el nu se putea vorbi despre nimic altceva. Era important pentru Omar, pentru că putea oricînd împrumuta de la el patru-cinci cai pentru echipa lui de polo, iar la jocul de polo e nevoie, după cum se știe, de o mulțime de cai de rezervă. Sau : cadiul din Merw ! Judecătorul suprem, Mahmud, era prietenul lui (unde întîrzia oare atîta ?). Acesta își lua sarcina foarte în serios. Spre deosebire de cei mai mulți jurişti pe care îi cunoștea Omar nu vorbea niciodată despre „cazurile" sale, despre daraverile sale, despre verdictele pe care le pronunțase sau trebuia să le pronunțe. Mahmud era tăcut. Exista însă o temă de care spre durerea lui Omar — nu se sătura niciodată vorbind — de legătura cu soțiile sale : cu Dilaram, Bibi, Kallepâzi, Nânâ Gazor. Aceste patru doamne erau cele mai dificile cazuri ale cadiului cel atoatecunoscător în știința juridică.

Lui Omar îi veni din nou în minte în acest moment că relația sa cu Roxane cerea o legalizare. Nu mai putea amîna mult încheierea unei căsătorii ; dar cum nu fixase încă o perioadă exactă de văduvie — și asta făcea parte dintr-o căsătorie valabilă — se mai putea încă considera, în ciuda avertismentelor cadiului Mahmud și a reproșurilor neexprimate ale Roxanei, necăsătorit, bărbat liber...

Nu era oare bine așa cum era ? Desigur, marele imperiu al selgiucizilor era măcinat de război, măcel, teroare. În Merw domnea totuși liniștea. Încă. Slavă lui Allah ! Merwul fusese scutit de război. În Merw se cunoștea doar din amintiri imaginea de groază a călăreților înzăuați atacînd, cea a armatei nesfîrșite năvălind cu cai, cămile. Peste podiș și stepă, peste pajiști verzi și pustiuri de sare armatele selgiucizilor trecuseră puhoi către nord-vest, către Armenia, Asia Mică, pînă către Bizanț, atacaseră în Siria orașe înfloritoare și le cuceriseră, pătrunseseră pînă în Palestina și la granița Egiptului ; luaseră Ierusalimul, al treilea oraș sfînt, orașul din care se ridicase la cer Mohamed. Nu, aici în Merw oamenii fuseseră cruțați de război. Dar nu și de teroare. De lovituri, atacuri, foamete și, bineînțeles, de intemperii și molime. Dar ce era oare într-adevăr im-

portant ? Omar se lăsă din nou frămîntat de această întrebare, care nu-l lăsase în pace toată viaţa : Ce era într-adevăr important ? Unde şi cînd începea un lucru să devină important ? Avea vreo importanţă dacă bărbatul care guverna în palatul din Merw era persan sau selgiucid ? Dacă îl chema Kaikoşru şi pornea cu mare pompă şi cu sute de hăitaşi la vînătoare de lei ? Sau dacă din acest palat din Merw ieşea călare un turc, un Alp Arslan, un Şah Malik pentru a-şi vîna emblema, şoimul, cu alţi şoimi, pe care i-a dresat şi pe care îi punea pe pictori să-i deseneze, de parcă ar fi fost vorba de propriii săi copii ?

Ce era important ? Ce se schimba în lume, dacă preoţii se rugau în templu pars şi oficiau la flăcări pîlpîitoare ? Sau dacă în nişa moscheii se spuneau texte de rugăciune sau Coranul ? Lui Omar îi era clar că anumite lucruri trebuiau într-adevăr luate în serios pentru a putea trăi şi supravieţui — munca, femeile, domnitorii şi preoţii ; dar — cu toată bunăvoinţa — oricît încerca să se autoconvingă şi deşi ştia exact că era necesar să iei lumea înconjurătoare în serios pe măsură ce îmbătrînea reuşea tot mai puţin, de fapt, aproape că nu mai reuşea să păstreze aparenţele şi să se prefacă că-şi ia semenii la fel de în serios cum se luau ei înşişi.

Cam toată lumea declara că trebuie să ai credinţa cea dreaptă. Omar se ghida oare după ea, se comporta ca un musulman adevărat ? Avea voie să se numească aşa ? Cît de departe mergea, dincolo de simpla respectare a preceptelor, convingerea sa ? Fiecare pretindea că posedă adevărata credinţă. Pînă şi mobadul Sergal, oare se opunea în felul acesta majorităţii din ţara lui.

Credinţa cea adevărată era o chestiune vitală. Ca şi convingerea. Numai de ai şti, medita Omar, care este, sau a fost, sau ar fi, sau ar putea fi cea adevărată... Omar se gîndea la cărţile sale, la numeroasele manuscrise pe care le citise şi pe care le-ar mai citi. În ele era scris tot ce oamenii numesc „cunoaştere", erau scrise multe despre ce a fost şi este. Şi cîte ceva despre ce va fi... Despre aceasta erau însă doar puţine însemnări. El, Omar, putea prezice însă încotro va porni o stea, unde va răsări în seara asta sau mîine dimineaţă ori peste un an. Asta era într-adevăr

uimitor, astrele erau previzibile, oamenii nu. Nici Mahmud, căci trebuia de mult să fie aici, nici Sadig, care promisese şi el că vine.

Omar uitase de Sergal. Acesta şedea însă liniştit lîngă el. Şi Omar spuse ca pentru sine : „N-ar trebui să te îngrijorezi din cauza lui Sadig şi nici din cauza lui Mahmud. Noi trei venim la vinăria dintre ruine ca să-ţi bem vinul. Sîntem bărbaţi cărora oricînd le poţi cere protecţie ; chiar crezi că trebuie să-ţi faci griji din cauza lor ? Înainte vreme mergeam toţi trei la vinăria creştinului Chrysostomos din celălalt capăt al oraşului ; apoi ne-am băut un timp vinul la evreul Hillel, pe malul rîului. De ce venim acum la tine ? Pentru că vinul tău este cel mai bun. Şi nu pentru că am căuta societatea spiritelor libere..."

„Omar, nu vreau să spun nimic despre concurenţă, dar vinul meu este cu siguranţă mai bun ca al lor. Mă şi întreb dacă băutura lor îşi merită numele de vin ! Numai că evreii şi creştinii nu le sînt suspecţi selgiucizilor. Mai întîi că au şi ei Cartea, Biblia, şi apoi nu au fost niciodată stăpînii acestei ţări."

„Încetează, Sergal, încetează ! Ştiu prea bine ce găsesc aici la tine..."

Şi Omar ştia într-adevăr. Găsea aici beţia dulce, cu felurite chipuri. Nu numai vraja parfumată pe care o răspîndeşte rodul viţei, strugurele. Ci mai mult : visul, însufleţirea înălţătoare. Aici se putea aştepta să-l cuprindă starea cea mai apropiată de marele extaz. Vinul, vinul roşu, scînteia în pocal, se contura întunecat pe marginea argintie. Iar Sergal împrăştiase pe covor, fără ca Omar să fi observat deîndată, lalele, albe, roşii şi galbene. Încă mai mirosea uşor a mosc, dar parfumul dulce al trandafirilor presăraţi în jurul cupei lui Omar era mai puternic. Băiatul cel mai mic îi puse pe genunchi un trandafir mare, alb-argintiu. Petalele de trandafiri roşii erau risipite la picioarele sale. Cei trei băieţi stăteau în picioare, în cerc, în jurul lui Omar şi al lui Sergal. Îşi legănau gingaş şoldurile. Iar cel mai tînăr dintre ei era într-adevăr o frumuseţe. Omar îl privi. Băiatul era suplu ca un cedru, mlădios şi unduios ca un merişor turcesc, avea un corp puternic, dar mijlocul subţire. La lumina lămpii pielea îi lucea argintie ca petalele

trandafirului ; trăsăturile feței îi erau dulci, eterice. Sprîncenele frumos arcuite, negre-albăstrui ca și părul, păreau să exprime o ușoară îngrijorare, nesiguranță. Lăsau impresia unor arcuri, iar genele întunecate de sub ele luceau ca niște săgeți. Omar îi găsi băiatului un singur cusur : ochii i se păreau prea aspri pentru a fi într-adevăr desăvîrșiți ; ar fi trebuit să semene mai mult cu narcisele ; să strălucească mai puternic, să fie mai duioși, mai aburiți de băutură, mai transfigurați. Dar poate că seara era prea la început, poate cerea el ceva ce băiatul nu putea da, poate că și el băuse prea puțin.

Privind buzele băiatului, lui Omar îi veni în minte versul poetului : „Dulci buze, sec al pocalului vin..." Luă o înghițitură de vin care era într-adevăr sec. Imaginea frumosului tînăr îi fura mereu privirile. Știa că într-o singură clipă sufletul își poate dezvălui întreaga bogăție, poate căpăta dintr-o dată înțelegerea originii sale paradisiace. Și cît de valoroasă devine atunci, prin îndurarea vreunui arhanghel, întinderea unei clipe ; prețioasă, pentru că întreaga dulceață a fericirii luminează tonurile întunecate ale mîhnirii. Căci mîhnirea ne însoțește mereu ; ne învață cît de știrbă este cunoașterea noastră, cît de trecători sîntem noi înșine, cît de șubred este totul.

Pentru Omar, care își încheiase cel de-al patruzeci și patrulea an al vieții, era limpede că adevăratul extaz — față de care beția vinului este doar o copie slabă sau poate o timidă presimțire — este rar. Foarte rar și de aceea scump. Înțelesese că momentele de extaz reprezintă metamorfoze scurte, nedefinitive, după care tînjești și pe care nu le atingi niciodată pe deplin ; că se numără printre comorile cele mai tainice pe care le poate aduna un om. Îi luase în rîs pe consumatorii de opiu și pe cei care mestecă sau fumează cînepă — ce nevoie este, era el de părere, de astfel de mijloace ajutătoare, cînd lumea este plină de minunății, cînd în ea există frumosul, și noi îl putem chiar și crea ? Cînd sîntem totuși capabili să trezim în noi și în jurul nostru lucruri nemaiauzite, nemaivăzute, fără a recurge la otravă sau droguri, ci doar folosindu-ne fantezia, închipuirea și muncind, da, muncind ?

Este bineînțeles greu să-i faci și pe alții să participe la aceste momente de extaz — de extaz al gîndirii, imaginației, forței creatoare. În acele clipe de înălțare, cînd îți depășești propria condiție, cînd devii un altul, atingi un alt eu. Trebuie oare neapărat să-i faci și pe ceilalți să trăiască această clipă cu tine ? De pildă pe acești paharnici, pe acești mici magi care fascinează prin frumusețea lor, fără să știe ? Pe acești băieți cu pielea argintie, cu bucle negre, care nu știu cît sînt de frumoși, de perfecți... Care încă mai par frumoși și desăvîrșiți ; dar cine știe pentru cîtă vreme ? Cei frumoși, care se ofilesc. Da, care dispar și ei...

Și, de parcă ar fi vrut să se ferească de o clipă de extaz, Omar întinse mîna după sulul pe care cîrciumarul îl așezase lîngă el. Începu să-l desfășoare pe covor, dar se opri : „S-a zis cu matematica astăzi, Sergal, se face tîrziu și ei nu mai vin..."

„Atunci trebuie să-mi explici mie arta și vrăjitoriile tale", spuse Sergal. „Poate mă ajută să-mi plătesc și eu impozitele."

Omar replică : „Pentru impozitele tale sînt de ajuns calcule mult mai simple. Trebuie să înveți mai ales scăderea, dacă într-adevăr vrei să plătești impozite !"

Sergal mormăi ceva în barbă care vroia să însemne „Cine naiba vrea asta, Omar, cine vrea ?"

Omar împături din nou manuscrisul și îl strînse în mîna stîngă. Cu mîna dreaptă răsucea încet buclele negre-albăstrii ale celui mai tînăr saki ; părea că vrea să se înlănțuiască cu ele.

„Știu — spuse el — ești frumos precum luna de paisprezece zile. Pielea ta nu e acoperită de puf. Dar așteaptă, în scurtă vreme semne cîrlionțate precum scrisul arab îți vor acoperi obrajii. Acum ești încă nescris ; mă întreb cum să te numesc — Alif ? Unul ? Unicul ? Singurul ?"

Mobadul scutură supărat din cap : „Nu-l zăpăci de tot pe Demawed, Omar. Știi că numele acesta nu i se potrivește nici unui om. Așa spun poruncile tuturor celor șaptezeci și două de secte și religii ! Cu un singur cuvînt ai păcătuit împotriva tuturor. Doar unuia singur i se cuvine numele Unu. Desigur nu lui Demawed al meu !"

Omar zîmbi. Se învioră de tot : „De ce mă iei mereu în serios, Sergal ? Doar avem şi noi voie să ne jucăm jocurile. Nu se mai poate glumi ?“

Bătrînul rîse silit. „Nu cu ceea ce toată lumea ia în serios !“

Un fluture de noapte, care găsise drumul spre cameră printr-o crăpătură a perdelei de la uşă, dansa în jurul flăcării de la lampă.

Omar îl privi destins, Sergal cu teamă. În cele din urmă fluturele, ale cărui aripi se pîrliseră, căzu în flacără. Sergal scoase insecta cu un beţigaş de lemn. Cu fluturele pe jumătate carbonizat în mînă, spuse : „Mereu acelaşi lucru ; mai întîi întinează flacăra, apoi mor din cauza ei.“

Omar îl contrazise : „Precum marele nostru mistic Al-Gazali, ar trebui acum să spun : «Acest fluture de noapte a ars în beţia frumuseţii, în tumultul extazului, preamărind lumina...»“ Omar se întrerupse. Simţea că se apropie de starea numită beţie. Cum de ajunsese să-l citeze pe Al-Gazali ? Pe un om pe care îl aprecia ca persoană, pentru că era profund cinstit şi cumsecade, pe care însă îl respingea ca poet pentru că se rătăcea fără speranţă în stufărişul limbii pretinzînd că întreprinde călătorii în spaţii sufleteşti invizibile ?

Sergal vorbea despre lampă ; că trebuie să fie şi să rămînă curată. Demawed, sakiul, stătea sprijinit lîngă Omar, ceilalţi băieţi se adunaseră în faţa butoiului. Era linişte de tot în odaie, şi lui Omar i se păru că încăperea înaltă s-a făcut mai îngustă, mai mică, mai joasă. Mai era loc doar pentru el, mobad şi sakiul Demawed, şi pentru pocalul de vin roşu şi frumosul trandafir alb, pe care îl ţinea între degetele mîinii stîngi — unde rămăsese oare sulul cu ecuaţiile ? Cum de ajunsese să debiteze astfel de platitudini, de lucruri spuse deja de mii de ori ? Trebuie că era din cauza vinului. Şi atunci trandafirul alb, pe care îl ţinea în faţă, se schimbă dintr-o dată într-un turban mare, alb ; dedesubt văzu faţa mulţumită a lui Sadig, trăsăturile pline ale şefului poştei îi zîmbiră radioase : „Pe cine întîlnesc aici ? Oare ce societate secretă descopăr ? Stau aici la masă demoni periculoşi şi zîne gingaşe ?“

Veniseră deci. Căci în spatele lui Sadig, Omar îl zări şi pe Mahmud. Se auzi pe sine vorbind tare :

„Strigătul muezinului a pătruns demult la urechea mea. Ce vă codiţi atîta şi aşteptaţi în faţa porţii ? Intraţi în sanctuar, băutori !"

Iar Sadig cel rotunjor şi mai stîngaci, completă : „Laudă aracului de viţă, cîntaţi în cor !"

Omar se sculă şi înaintă, clătinîndu-se, către prieteni. Îl îmbrăţişă pe Sadig, apoi pe Mahmud cel înalt, suplu şi mai serios. Cei doi abia îşi mai trăgeau sufletul, iar în jurul lor stăruia miros de cai. Călătoriseră iute. Sadig explică de ce întîrziaseră.

Poştaşul care sosise la caravanserai abia după apusul soarelui, venise cu o scrisoare pentru Omar, pe care o aduseseră acum cu ei.

Sadig spuse ceremonios : „Poartă sigiliul vizirului Nizam al Mulk. Trebuie să-ţi înmînez fără zăbavă scrisoarea «ordonatorului lumii». Nimeni să nu spună că poşta noastră veche de o mie de ani lucrează sub selgiucizi mai puţin bine decît în vreo altă perioadă."

Sadig cel rotofei tot mai gîfîia :

„Am intrat în sanctuar, unde este vinul..."

Mahmud şi Sadig luară loc lîngă Omar, care se aşezase din nou. Sergal turnă vin, băieţii aduseră prăjiturile cu miere şi smochine şi puseră bucăţile de brînză pe lipii. Acum mîncă şi Omar. Scrisoarea vizirului o ţinea în mîna stîngă ; nu se grăbea s-o citească. Abia după ce băură cu toţii şi erau sătui, Omar rupse sigiliul roşu şi citi, aplecat spre lampă.

„Nu sînt veşti bune" — spuse Mahmud. „Îţi citesc pe faţă, Omar !"

Sadig se sperie. „Îmi pare rău, Omar. Dar nu aveam de unde să ştiu. Dacă aş fi ştiut, aş fi aşteptat pînă mîine să-ţi dau scrisoarea. E chiar aşa de rău ?"

Omar dădu afirmativ din cap. Ascunse scrisoarea în haină. „Nu vreau să vă stric seara care pentru voi abia a început. Trebuie să plec la Nizam la Înalta Poartă."

„Asta înseamnă — spuse Mahmud şovăind — că trebuie să pleci la Isfahan. Şahul Malik şi-a petrecut întreaga

iarnă la Isfahan ; n-a fost nici o zi în orașul său Merw. Iar Nizam al Mulk trebuie să fie și el la șah, nu ?"

„Așa e" — spuse Omar. Părea dezorientat ; oare vinul sau conținutul scrisorii îl făcuseră nesigur ? Sergal se retrase. Avea tact ; cînd domnii doreau să discute ceva ce el nu trebuia să audă, înțelegea.

Omar bău cupa pînă la fund. Da, la Isfahan trebuia să meargă, și din păcate imediat a doua zi. Le adusese amîndorura cele mai noi calcule matematice ale sale, pentru că știa că îi interesează, dar acum nu mai era timp pentru asta. „Într-adevăr, n-aș fi crezut că ar fi cu putință ! Dar scrisoarea asta mi-a stricat tot cheful !"

Mahmud întrebă : „Te privește personal ?"

„Sînt două solii într-una singură. Una este oficială : se dorește prezența mea la o dezbatere la tribunal. În particular vizirul îmi cere să plec cît mai repede și în secret, fără zarvă, la Isfahan ! Zău dacă știu cum s-o fac și pe asta ! În Merw se va observa plecarea mea, nu pot s-o tăinuiesc !"

Șeful poștei dădu zelos din cap. „Poți pleca noaptea. Dar nu neobservat."

Mahmud se interesă ce fel de proces era cel la care era chemat Omar.

Omar răspunse : „E vorba de Hassan".

Sergal scoase un strigăt de surpriză.

„L-au prins în sfîrșit ? Răufăcătorul se află în mîinile voastre ?"

Veni din nou mai aproape. Îi întrerupse : „Iartă-mă, Omar, dacă vorbesc deschis. Pe Hassan aș vrea să-l văd mort. Este un om brutal, un ucigaș înrăit. Mi l-a răpit pe Iussuf. Trebuie să se termine o dată cu el. Orice om cu judecată mi-ar da dreptate".

Omar îl privi. Era din nou treaz. Rosti cuvintele mai rar decît de obicei. „Uiți, Sergal, că este prietenul meu."

Mahmud ridică ochii : „Trebuia să spui — a fost prietenul tău !"

Omar tăcu. Sadig mormăia. „Ce să mai spui ? Cum să te hotărăști — nu e ușor !"

Omar își privi liniștit prietenii : „E ușor să vorbești despre Hassan pe tonul lui Sergal. Și, într-adevăr, mulți o fac, oameni cu și fără judecată. În orice caz, eu am legat o prietenie cu el."

Sadig vru s-o întoarcă : „E mult de atunci. După tot ce a făcut Hassan de atunci încoace crezi într-adevăr, Omar, că-i mai poți fi prieten ?"

Omar tăcu.

Sadig nu se lăsă. Spuse : „O prietenie de tinerețe nu obligă la nimic..."

Mahmud îl întrerupse : „Oricum nu te las să pleci singur la Isfahan."

Și Sadig era de aceeași părere. „Ar fi imposibil. Te însoțim amîndoi."

Iar Mahmud adăugă : „Ai nevoie de noi, nu poți merge singur."

Omar rîse : „Să pornim deci în trei ? Și credeți că putem ieși din Merw în mare taină și fără să stîrnim zarvă ?"

Sadig era de părere că cineva care călătorește singur sare întotdeauna în ochi. Ascuns poți rămîne cel mai bine într-o caravană. Iar Mahmud adăugă : „Sadig are dreptate."

Omar explică : „Asta zic și eu caravană — un cadiu vestit din Merw, un șef de poștă, care e cunoscut în orice serai, și cu mine colac peste pupăză. Nu pot să-mi imaginez că așa ceva poate rămîne secret !"

„Ba da", se încăpățînă Mahmud. „Tocmai așa merge. Eu călătoresc cît se poate de oficial la Isfahan în calitatea mea de cadiu al Merwului. Și Sadig al nostru, cunoscut în întreaga țară în calitatea sa de șef al poștei din Merw, mă însoțește, pentru comoditate, ca dragoman."

Omar zîmbi : „Iar eu călătoresc ca rîndaș la cai."

Mahmud propuse ca Omar să se travestească în călugăr sufit. „De acum încolo nu te mai speli, nu-ți mai tunzi barba și te îmbraci cu o tunică roșie din lînă, îți fac eu rost de una."

Doar Sergal se opuse acestei idei : „Omar într-o tunică de sufit !" Ajunge dacă Omar se îmbracă cu un burnus de arab. Oricine îl va lua drept șeic..."

Omar îl întrerupse : „...care face negoț cu cai și femei !"

Mahmud arătă că nu e important travestiul. Omar, care se obișnuise deja cu vestea, spuse oarecum resemnat : „Eu trebuie să plec la Isfahan, nu înțeleg ce vreți voi doi să faceți acolo, Mahmud și cu tine ?" Se uită zîmbind la Sadig. „Nu sînteți negustori și nici comercianți ! Sînteți niște funcționari care aveți treabă aici, la Merw. Propunerea voastră de a mă însoți ușurează lucrurile. Iar ideea ca voi doi să plecați oficial, iar eu să mă alătur undeva, pe drum, îmi place. E și puțin romantism adolescentin aici, dar pare necesar. Ce veți zice dacă sînteți întrebați de ce părăsiți Merwul ?"

Sadig spuse că are motive destule să-și viziteze colegii de-a lungul drumului spre Chorassan. Asta ține de îndatoririle serviciului său.

„Pe care pînă acum nu le-ai prea luat în serios", îl tachină Mahmud. Sadig nu era omul să se supere de o glumă : „Îmi iau serviciul aproape la fel de în serios ca tu pe nevestele tale, dragă Mahmud !"

Mahmud era mai sensibil ca Sadig. Despre femei nu se cădea să vorbești. După părerea lui se cuvenea să te abții să faci orice aluzie la soții sau prietene, chiar și între prieteni. Mahmud uită că el însuși pomenea mereu de nevestele sale.

Dacă Mahmud stătea bine să gîndească la motivele care îl împinseseră de la început să călătorească cu Omar trebuia să-i dea dreptate lui Sadig. Dorea să facă niște cercetări în legătură cu două din cele patru neveste ale sale. Nu avea intenția să intre în amănunte. El, Mahmud, știa că ceva trebuia clarificat : vroia să aibă o certitudine — ca bărbat și ca judecător — și spera să găsească această certitudine la Isfahan. De aceea spuse : „Întrucît este vorba de un proces, la care Omar trebuie să ia parte, este de la sine înțeles că are nevoie de ajutorul meu la fața locului, deoarece nu are experiență în astfel de treburi." Și, adresîndu-se lui Sadig, întări : „De aceea și numai de aceea merg și eu."

Sadig o întoarse cu șiretenie : „Și ce le spui acasă nevestelor tale ? Cine te reprezintă în moschee vinerea ?

Cine la tribunal ? Ce le povesteşti părţilor care tocmai se pregătesc să se certe sub preşedinţia ta ? O să lipsim o bună bucată de vreme !"

Mahmud dădu din mînă. Nu vroia să vorbească în glumă despre aceste lucruri. „Asta se aranjează uşor. Sa'ud mă poate înlocui. De mult aşteaptă asta. Iar — şi asta o spuse foarte apăsat — despre femei nu trebuie să vorbim aici şi acum. Nu ar fi potrivit."

Sadig înghiţi răbdător mustrarea. Omar se adresă amîndorura : „Bine. Dacă credeţi că putem aranja totul, plecăm mîine. Din păcate scrisoarea Nizamului a stricat atmosfera serii. Ne-a dăruit în schimb o călătorie în trei."

Lumea „de dinafară", de care voiseră să se izoleze, pătrunsese din nou în vinăria dintre ruine. Cînd Omar îşi ridică privirile şi le roti prin încăpere, covoarele îi părură mai şterse, vasele de aramă mai puţin lucitoare, iar flacăra lămpii palidă. Magii, cei trei saki, arătau ca nişte băieţi de circiumă obişnuiţi, nu păstrau nici o asemănare cu personajele acelor dulci taverne cîntate de poeţi. Unde rămăsese atmosfera de vis care îl înconjurase înainte de venirea lui Sadig şi Mahmud ? Doar trandafirul pe care Omar îl ţinea în palme mai avea parfumul la fel de puternic ca înainte. Îl apropie de obraz.

„Am s-o iau pe Roxane cu mine. Cine ştie cît timp vom lipsi."

O boare răcoroasă pătrunse prin crăpăturile perdelei. Sergal o deschise de tot. Cei trei bărbaţi şedeau şi inspirau aerul răcoros. Şedeau foarte aproape unul de altul şi nu vorbeau. Îi preocupa călătoria. Şi oricît de clar le era totul, oricît de înţelept îşi închipuia fiecare că este, în realitate, erau totuşi agitaţi. Căci orice bărbat care intră în legătură cu evenimente politice, resimte aceasta ca pe o provocare personală.

Hassan ben Sabbah zguduise în ultimii ani nu numai Persia, ci întreaga lume islamică. Faptul că Omar fusese chemat poate pentru a-şi spune părerea în faţa înaltei stăpîniri asupra felului în care ar trebui odată sfîrşit cu acest om, era pe bună dreptate resimţit de bărbaţii din vinăria dintre ruine ca un eveniment important. Oricît de

mult ardeau de dorința de a dezbate situația, tăceau. Omar ar fi trebuit să fie cel care să vorbească. Dar și el rămînea mut. Beau cu toții, savurau vinul sec. Omar se sculă brusc în picioare. Și întors către Sergal, cîrciumarul, spuse : „Poate că m-am înșelat pînă acum asupra propriei mele persoane. Poate că nu sînt învățatul liniștit care îmi place să cred că sînt. Amîndoi îmi sînt prieteni dragi, și vizirul Nizam și teroristul Ben Sabbah. Se prea poate ca asta să ți se pară ție, Sergal, și vouă, Mahmud și Sadig, de neînțeles. Recunosc că nici eu nu înțeleg. Și este cît se poate de posibil că voi ajunge într-o situație fără ieșire."

Se sculaseră acum toți. Simțeau că Omar nu așteaptă răspuns de la ei. Era timpul să plece. Ieșiră în fața porții. Lumina lunii cădea peste piersic. În față se întindea albia lată și uscată a rîului cu prundiș lucitor, alb-cenușiu. Priviră dincolo, înspre Merw. Acoperișurile plate se ridicau cu severitate geometrică deasupra orizontului. Din cerul cumplit de negru mii de stele sclipeau în jos spre ei ; Omar privi îndelung firmamentul.

Sergal se întoarse în turn. Aduse lămpița și o ridică ținînd-o cu ambele mîini : „Este o mică și neînsemnată lumină cea care arde aici. Dar ea arde mai departe pentru tine, Omar !"

Omar îl sărută pe amîndoi obrajii. „Îți mulțumesc, Sergal, pentru cuvintele tale bune ! Perfecțiunea lunii și secretul cerului nu ne sînt accesibile. O luminiță este de aceea foarte prețioasă."

Sergal își drese glasul : „Orice s-ar întîmpla, sper să vă revăd !" Și încet de tot adăugă : „Și pe Iussuf !" Omar răspunse : „Și eu sper. Dar cine știe, unde ne vom afla cu toții în curînd, voi, prietenii mei, și eu. Luna va privi totuși în micuța ta grădină, ne va căuta, cu ochi de iscoadă, pe noi, băutorii..."

Sadig și Mahmud își aduseră caii care fuseseră priponiți în spatele turnului. Omar îi aștepta lîngă cîrciumar. Apoi, ținîndu-și animalele de căpăstru, prietenii porniră cu Omar pe poteca îngustă ce ducea înapoi spre oraș.

Sergal rămase în poarta vinăriei cu lampa în mînă. Cei trei mai întoarseră de cîteva ori capul ; dar pietrișul mare din albia rîului îi sili în curînd să fie mai atenți la drum.

2

Pe drumul mătăsii

Cînd în dimineața următoare Omar se trezi pe terasa casei sale, nu mai știa cum ajunsese acolo. Își aducea vag aminte că își propusese ceva deosebit. Era oare vorba de o dispută în moschee ? Urma să se întîlnească cu un coleg de la universitate ? Nu cumva spusese Roxane că vrea să-și viziteze sora ? Hotărît lucru, n-o să-și poată aduce aminte pînă nu i se limpezește capul. Trebuia să se spele. Era buimac. Nu fusese oare vorba de o călătorie, de o călătorie departe ? Și atunci îi răsăriră în minte din nou Abdul Kassem, care acum era vizir și se numea Nizam al Mulk, Marele Selgiucid, șahul Malik, și Hassan ben Sabbah ! Hassan ben Sabbah, pe care probabil că îl prinseseră.

O situație supărătoare, cît se poate de supărătoare ! Îi încurca viața, planurile. Trebuia să-și părăsească casa. lucrul, pe Roxane, nu ! pe Roxane putea s-o ia cu el, chiar dacă ar fi fost greu — pentru ea și pentru el.

Cînd femeile pornesc la drum au nevoie de multe ! De tot ceea ce acasă nu le trece niciodată prin minte ; lucruri care zac în vreun scrin, în vreun dulap, în măsuța de toaletă, — toate astea trebuiau acum împachetate. Asta era, trebuia să împacheteze. În clipa asta Omar fu sigur că îi povestise încă aseară lui Roxane că trebuie să plece la Isfahan. Și cu atît mai uluit fu cînd Roxane, ieșind din încăperile femeilor, îi strigă de jos din grădină :

„Nu te scula, dormi mai departe, fiu al lui Ibrahim ! Merg la baie ! Nu mă aștepta cu mîncarea."

Omar observă că stătea pe balustrada terasei, și privea fix în jos spre grădina femeilor. Roxane nu știa oare că

sosise o scrisoare de la vizir ? Că i se poruncise să apară la curtea şahului Malik ?

Roxane stătea acolo jos învelită într-un veşmînt larg, iar Miriam, sclava creştină din Armenia, înghesuia haine, prosoape şi un burete mare într-o legătură pe care apoi o aruncă pe spatele ei îngust. Roxane mergea la baie ! Asta putea dura toată ziua, pînă seara tîrziu.

Coborî în goană treptele, intră în curtea care despărţea casa din faţă de cea din spate, traversă divanul şi apăru în faţa femeii. Îi spuse că azi trebuiau să plece la Isfahan, amîndoi ; îi spuse cît de importantă trebuie să fi fost această călătorie în ochii vizirului Nizam al Mulk, de vreme ce trimisese un curier special. Un călăreţ pe cămilă. Deci este cît se poate de urgent. Nu se poate să meargă tocmai acum la baie. Omar trebui să asculte ce avea Roxane de replicat : avea întîlnire cu prietenele ei la baia de aburi. Să renunţe la asta ? Se bucura deja de mai multe zile cu gîndul la baie. Şi ea, Roxane, să-şi răstoarne planurile de la o clipă la alta din cauza unei toane a vizirului ? Dacă trebuie să meargă la Isfahan, n-are decît să meargă ! Aici se întrerupse. „Isfahan, dar e foarte departe, la opt sau zece zile depărtare de Merw ? În inima Persiei ! Ai să lipseşti săptămîni de acasă ?“ „Da“ spuse Omar. „De aceea ţi-am şi spus. Trebuie să mă însoţeşti. Trebuie să călătoreşti cu mine. S-ar putea să rămînem mult timp la Isfahan. Înţelegi, Roxane ? E mai bine să nu discutăm. Trebuie să împachetăm, repede.“

Bineînţeles că a fost nevoie de şi mai multe cuvinte ca s-o convingă pe Roxane. Vorbea cu ea cu o voce blîndă şi pe un ton liniştit. Înainte de toate pentru că se simţea cu musca pe căciulă. În sfîrşit, ea se înduplecă. Va călători cu el ; şi călărea foarte bine.

Omar se îndreptă spre uşa dinspre stradă, o deschise, privi afară. Spera să-l vadă pe Sadig sau pe Mahmud, care trebuiau amîndoi să urce strada abruptă spre terasa cea mai de sus. Doar îşi dăduseră întîlnire. Sau asta fusese ieri ? Trebuia să se trezească foarte repede. Se întoarse la fîntînă, se spălă pe faţă şi pe mîini şi se şterse cu o blană de oaie. Lîna blănii i se păru aspră, unsuroasă.

Auzi paşi în curte. Nu era nici femeia lui, nici Sadig. Le cunoştea mersul. Se întoarse. Un bărbat cu barba sură, îmbrăcat într-o sutană roşie de lînă se îndreptă spre el. În jurul mijlocului era încins cu un şnur la fel de murdar ca şi turbanul ce cîndva fusese alb. Era un călugăr sufit. Ţinea în mînă o tipsie pe care i-o întinse lui Omar.

„Mi-e foame, spuse el. Dă-mi să mănînc."

„Nici eu n-am mîncat încă. Trebuie să aştepţi."

Omul îl privi cu dispreţ. „Te grăbeşti. Arăţi ca unul care pleacă în călătorie. Departe. Într-o ţară străină."

Omar ridică uimit din sprîncene. „De unde vezi asta ?"

Călugărul spuse ironic : „Tocmai asta văd !"

Omar bombăni : „Atunci vezi ceva deosebit !" Şi apoi adăugă înveselit : „Fiecare e pe drum. Fiecare zi este o călătorie în noapte".

„Grozav !" replică celălalt. „Eşti un om înţelept. Păcat doar că înţelepciunea ta e atît de răsuflată."

Omar începu să se enerveze. „Ia mai du-te la dracu !" spuse el. „Vrei ceva de la mine şi mă jigneşti !"

„Ar trebui poate să fiu recunoscător pentru ceva ce nu am primit ?" După o pauză în care îl fixă pe Omar cu duşmănie, adăugă : „Ai de trei sau patru ori mai mult decît poţi mînca tu însuţi. Casa ta e plină de bogăţii, şi te mai şi mîndreşti cu asta, în loc să-ţi fie ruşine !"

„Ce eşti ? întrebă, Omar, mazdakit ?"

„Sînt flămînd. Dă-mi să mănînc. Nu vreau decît să mănînc. Nu înţelegi ? Eşti bogat, dă-mi deci să mănînc !"

„Pentru că eşti călugăr crezi că poţi vorbi aşa cu mine ? Săracilor li se dă de pomană. Aşa e scris. Dar nu scrie nicăieri că trebuie să-ţi suport obrăznicia !"

„Eşti sensibil, ca toţi bogătaşii !"

„Nu sînt bogat."

Călugărul sufit nu răspunse, ridică dreapta şi arătă spre încăperile rezervate bărbaţilor din casa lui Omar, spre livan, care pe partea dinspre curte era prevăzut cu o fereastră uriaşă pictată multicolor.

„Mai degrabă cerşeşti, decît să lucrezi. Eşti un pierdevară, dragul meu !"

„Nu lucrez pentru cei bogaţi", spuse călugărul rece.

„Atunci ai să flămînzești !“ Omar intră totuși în cămara de pe coridor, aduse pîine, ceapă și o bucată de brînză. Le dădu călugărului : „Ia astea și înjură-mă !“

Acesta le apucă repede cu mîini murdare. „Ești într-adevăr un prost — spuse el. Îl miluiești pe cel care te scuipă.“ Scuipă în fața picioarelor lui Omor. Apoi îl dădu la o parte, se îndreptă spre fîntînă și bău din căușul mîinii.

Omar îl urmă și-l privi curios : „Nu m-am înșelat. Ești un mazdakit !“

Omul se îndreptă de spate, se șterse cu stînga peste gura bărboasă, ridică din nou mîncarea pe care o pusese pe marginea fîntînii și spuse : „Habar n-am ce vrea să zică asta. Nu mă duce pe mine mintea așa mult. N-am mers la nici o școală înaltă.“ Mușcă din pîine și mestecă pe îndelete : „Știu doar că avem cu toții dreptul să trăim. Și că asemenea oameni ca tine le fură oamenilor ca mine acest drept. Pentru că vor să aibă totul doar pentru ei : ceea ce — pe barba Profetului — le aparține pe drept tuturor împreună.“ Înghiți. „Și dacă vrei să știi, nu mi-ai făcut nici un dar. N-ai făcut decît să-mi dai înapoi o mică parte din ce mi-ai furat. Mai degrabă să ard în iad, decît să-ți mulțumesc pentru asta !“

„Ciudată predică. Nu prea sună cuvios. Nu cred că ești sufit. În ciuda sutanei tale.“

„Nu te privește. De fapt cum te cheamă ?“

Omar nu știa dacă să se indigneze de obrăznicia omului sau să se amuze. Omul venea cu siguranță din răsărit. Sutana îi era ruptă, decolorată. Picioarele îi erau rănite, sandalele zdrențuite. Colindase desigur mult. Îl întrebă : „Te porți la fel de nerușinat cu toți cei cărora le ceri de pomană ?“

Călugărul îl privi indiferent : „Cu tine trebuie să vorbească omul fără mănuși. Ți se citește pe față bunătatea. Ești îmbibat cu omenie. Știa ca tine sînt cei mai răi ! Proștilor li se vorbește prostește !“

Omar se gîndi : nu mai putea să-și piardă vremea cu omul. Nu mai avea timp. Își propusese să plece din Merw. Din casele învecinate auzi voci de copii și de femei. Se deschideau și se închideau uși. Vînzătorul de fructe striga

afară, pe stradă. Chemările monotone ale cerșetorilor pătrundeau în curte : „Ia huk, ia huk...“ Apoi auzi vocea ascuțită a unei spălătorese ciorovăindu-se în casa de peste drum.

„Țipete, murdărie, o mie de lucruri inutile, asta aveți în casele voastre frumoase, bogătași proști ! Ai fi însă un bun sufit, dacă te-aș putea dezbăra de bunătatea ta grețoasă.“ Călugărul aruncase darul lui Omar la pământ. Îi dădu lui Omar o lovitură puternică în umărul stîng. Înainte ca el să se poată feri, călugărul îi mai dădu două lovituri puternice în spate. „Așa și încă o dată.“ Cu fiecare cuvînt, îi mai trăgea una îndesată : „Ca să știi că ești hoț și că m-ai furat.“

Roxane veni în fugă din livan în curte, strigînd : „Apără-te, Omar !“ Încercă să-l smulgă pe sufit de pe Omar. Acesta, uluit, lăsase loviturile să plouă asupra lui. Era doar mai puternic decît acest om prost hrănit. Apoi, în sfîrșit, își pierdu și el răbdarea. Îi trase sufitului repede un pumn și-l aruncă pe spate, așa cum fac luptătorii, cu o răsucire iscusită de mînă.

Roxanei, care de abia își putea veni în fire, îi spuse : „Ar trebui să-l dau pe mîna cadiului. Dar nu pare în toate mințile. Poate e chiar nebun.“ Și adresîndu-se călugărului : „Tu însuți ești nebunul de care vorbeai !“

Din stradă sosiră în fugă copii, atrași de gălăgie. Stăteau în ușă și se holbau în curte.

„Mergeți, spuse Omar. Plecați, nu e nimic !“

Călugărul se ridică. Fața îi sîngera. Îi spuse lui Omar : „Poți pleca acolo unde vrei, și chiar dacă ai să te afli sus precum sultanul, să știi că totuși te îndrepți spre moarte !“

„Știu“ spuse Omar. „Știu ! Nu-mi spui nimic nou. Nu e nici o profeție. Nici tu nu ești nemuritor !“

Roxane nu mai suportă : „Nu-ți mai face de lucru cu omul ăsta. Aruncă-l afară ! Iarmak, Iarmak !“ Dar Iarmak nu veni.

„L-am trimis la grajduri la marginea orașului“, spuse Omar.

„Atunci alungă-l singur pe omul ăsta. Nu sta cu mîinile în sîn ! Ce vrei să se mai întîmple ! Poate vrei să te mai și omoare !"

„E un mazdakit", spuse Omar. „Crede că toți oamenii sînt egali. Nu datorează nimănui nimic, pentru că nu posedă nimic, în afară de tipsia lui de cerșetor și de sutana roșie !"

Sufitul își trecu mîna peste față și se mînji cu sînge. Omar luă buretele din legătura de baie a Roxanei. Miriam scoase un țipăt, Omar înmuie buretele în fîntînă și-i spălă sufitului sîngele din rană. „Cine posedă ceva îi e dușman. Multe mii de astfel de «călugări» colindă țara noastră, străbătînd-o de la răsărit la apus. Acesta e un exemplar deosebit de mojic."

Sufitul stătu liniștit atîta timp cît Omar îl spălă. Apoi o porni șchiopătînd spre ușă, împinse copiii la o parte, se întoarse și-i strigă lui Omar : „Să crăpi, fiu de curvă, porc împuțit, băutor de vin !"

„Pleacă acum", spuse Omar. „Pleacă odată !" Bägă apoi dintr-o dată mîna în buzunarul halatului care se afla pe marginea fîntînii, scoase ceva, îl urmă pe sufit pînă în stradă și-i dădu o drahmă de argint : „Ia asta, pentru că te-am bătut la sînge."

Sufitul mușcă banul și-l bägă în sutană. „Încă unul", ceru. Omar clătină din cap. „Acum du-te. E destul."

Sufitul nu se mișcă. Începea iar jocul de dinainte ? Se îndreptă spre Omar. Întinse mîna poruncitor.

„Ce se petrece aici ?" Sadig venea gîfîind. Își pusese veșminte bogate. Purta un caftan brun și un turban cu panglică verde de hagiu. În ciuda corpolenței nu părea deloc comic, ci mai degrabă impresionant. Se vîrî între Omar și călugăr. „Ce se întîmplă, te supără gunoiul ăsta ?"

Și fără să aștepte răspunsul lui Omar, îl apucă zdravăn de piept, se întoarse și strigă : „Mahmud !"

Cadiul, care rămăsese în urma lui Sadig, se apropie. Călugărul îl privi sumbru pe Mahmud.

„Dați-i zor cu toții și năpustiți-vă asupra unui biet călugăr cerșetor. Cîștigați-vă în felul ăsta simbria !"

Omar explică : „Un om fără țară, un mazdakit. Poartă o sutană de sufit. Dumnezeu știe de pe cine a smuls-o. Lasă-l să fugă, Mahmud. E unul care n-are nimic, dar care vrea să aibă totul. Lasă-l să plece. Nu-l putem ajuta !"

„Ce înseamnă «ajuta» ? Ar trebui închis !"

Sadig înțelese dintr-o privire situația. „Te-a atacat, te-a călcat. În propria ta casă !"

Roxane, care nu reușea să-i salute pe oaspeți, spumega de furie : „Da, Sadig. În propria-i casă ! Mahmud, închide-l ! În propria lui casă Omar se lasă bătut, așa un bărbat puternic și plin de forță ca el. E o rușine, o rușinè !"

Sufitul o luă în jos pe stradă. „Ne-a reținut destul." Omar îl apucă pe Mahmud de braț și-l conduse în casă. Sadig veni și el. Omar îi spuse Roxanei : „E însă o rușine să bați un străin, care era totuși oaspetele meu, în casa mea !"

Roxane nu tăcu. „Pe tine te va omorî odată unul la propria-ți masă !"

Omar rîse. „Nu, asta nu se va întîmpla. De omorît nu mă las omorît." Iar lui Mahmud îi spuse : „Unde mai pui că argumentele acestui sufit nici nu erau proaste. Din turnul lui de observație așa trebuie că arată lumea noastră !"

„Vedeți ?" spuse Roxane — „acesta este stăpînul meu, cel de colo... Acum vedeți și voi ce mai bărbat am !" Se potoli cu greu.

Omar îi conduse pe cei doi oaspeți în livan : „Ați venit devreme și la momentul oportun !"

O lumină difuză îi înconjura. Sticla roșie, albastră și portocalie încastrată în perete filtra lumina zilei. Ceilalți trei pereți ai livanului alungit erau împodobiți, ca în orice casă mai nobilă din Merw, cu tencuială de ghips, cu arabescuri pictate în albastru, cu păsărele aurite, împletituri de frunze și flori. În firidele aflate cam la patru picioare deasupra pămîntului se aflau doar cîteva cești și tipsii din porțelan. Nișele din livanul lui Omar erau pline de cărți, manuscrise și suluri de hîrtie. Pe măsuțele scunde se aflau instrumente de scris, peniță și călimări. La rugămintea lui Omar oaspeții se așezaseră pe bucățile de pîslă de pe covorul herat. Roxane aduse ceai verde și cîteva cuburi de

fistic pe o tavă. Apoi se retrase. Nu pentru că nu era acoperită de văl (fiind copil al unei vechi familii persane ura această datină musulmană), ci pentru că voia să înceapă împachetatul. Omar luă în gură cubul de fistic şi îi lăsă pe prieteni să vorbească. Află că Sadig făcuse deja toate pregătirile necesare călătoriei. La prima oră de după prînz dragomanul său Jesgered urma să vină cu cămilele pregătite şi gata încărcate cu tot ce aveau nevoie : pături, corturi, alimente, apă. „Sper că nu vrei să-ţi cari cărţile cu tine."

Omar negă.

„Cu alte cuvinte totul e clar ?" întrebă Sadig.

„Ştiu acum cum vom părăsi oraşul. Noi doi, Mahmud şi cu mine, plecăm prin poarta Hussein, cu Jesgered şi animalele de povară. Fără voi. Nu trebuie să ştie nimeni că mergeţi la Isfahan.

„Şi Roxane ? Şi eu ?" Omar rîse. „Ce-a fost în mintea ta ?"

„Te întîlneşti cu noi mai tîrziu, pe drumul spre Chorassan. Propun la «Copacul uscat»".

Mahmud se băgă în vorbă. „Cel mai bine ar fi dacă ai pregăti nişte cai undeva în afara oraşului pentru tine şi Roxane."

Omar se gîndi : „Atunci vom pleca amîndoi, Roxane şi cu mine, prin poarta de răsărit, pe jos, spre locul de înmormîntare de la rîu. Iarmak o ia înainte cu caii. Are să pară că vrem să vizităm mormintele părinţilor Roxanei."

Sadig găsi minunată formula. „Apoi o să călăriţi în cerc în jurul oraşului şi o să vă întîlniţi la noul pod pe drumul spre Chorassan. Veţi fi deja suficient de departe de oraş şi complet ieşiţi din raza vizuală."

Omar spuse : „Poate că sufitul a avut dreptate. Cine ştie unde şi cum se va sfîrşi caravana noastră. Ne vom întoarce oare aici ?"

Sadig nu se lăsă impresionat. „Ce ni se poate întîmpla dacă sîntem precauţi ?"

Omar se învîrtea de colo colo în livan. „Toate astea trebuie să le las aici : Tabelele pe care le-am refăcut şi corectat în parte ; măsurătorile înălţimilor stelelor, aşa cum le folosea Ptolomeu. Iar tabelele mele sînt mai bune decît

cele ale grecilor. E ușor de înțeles — omul le-a făcut cu multe sute de ani în urmă, și pe deasupra în apusul îndepărtat. După cum cred, nici n-a măsurat singur înălțimea stelelor ! A lăsat asta în seama unui prieten. Dacă vrei ca un lucru să fie exact — absolut exact — trebuie să-l faci singur."

Sadig își drese glasul. „Ascultă, te rog. Am făcut planul exact al călătoriei noastre și fără tine."

Omar zîmbi în barbă : „Nu te supăra și tu imediat ! Mă aștept mereu la inexactități, chiar și de la tine. Precis că nu ai hartă. Iar eu am una. Pe ea se poate vedea drumul nostru, și multe alte locuri, orașe și ținuturi !" Sadig nu prea vedea în asta vreun avantaj deosebit. „Știu unde sînt stațiile poștei și caravanseraiurile ce oferă adăpost peste noapte. Asta ajunge. Ce mai poți tu să faci, Omar, e să iei cu tine medicamente. Cine știe căror boli am putea cădea pradă. Doar ai studiat medicina."

Omar scormoni într-o casetă și scoase mai multe cutii și cutiuțe. „Asta n-aș fi uitat oricum ! Bine, călărim separat. Ne întîlnim la «Copacul uscat». Chiar credeți că putem călări în taină, adică așa cum dorește Abdul Nizam ? Teroriștii ne vor descoperi orice-am face, fie că ne deghizăm, ceea ce eu găsesc că este fără sens, fie că vom călători numai ziua sau numai noaptea."

Mahmud era de aceeași părere. „Nu le putem înșela agerimea. Dar călătorim cu tine, pentru că știm asta."

Omar glumi : „Frumoasă protecție îmi dați — un șef de poștă și un cadiu !" Apoi i se adresă direct lui Mahmud : „Cred că Nizam al Mulk ne ia drept djinni, care se pot face nevăzuți ! Nu, Mahmud, trebuie să-l rugăm pe bei, pe prietenul nostru Baiazir, să ne dea o pază, niște arcași călare. Altfel nu merge. Noi trei nu sîntem războinici și mai avem cu noi și o femeie."

Mahmud izbucni în rîs : „Da, îți închipui că aș fi plecat fără gardă de selgiucizi ? Prin jumătate din Persia ? Nu e vorba numai să ne apere de teroriști — nici hoții de drumul mare și nici tîlharii nu și-au părăsit încă meseria. Și nu trebuie subestimați nici țăranii furioși, care ar dori de

pildă calul meu... Nu. Am vorbit azi la răsăritul soarelui cu beiul : Baiazir ne dă patru ostași cu coifuri aurite."

Iarmak intră în curte. Omar îl chemă în livan. Cele două iepe arăbești fuseseră deja adăpate și hrănite. Omar îi porunci lui Iarmak să ducă animalele înșeuate în apropierea cimitirului. „Vezi să pară de parcă ai plimba niței caii." Iarmak clătină din cap. „Cu șeile ?"

Apoi plecă.

Sadig rosti sura despre „Caii ce gonesc", sura Al-Adiyat, care i s-a revelat Profetului la Mekka. „În numele lui Alah, Celui preamilostiv, caii alergînd, sforăind tare și bucuroș, care scot din copite scîntei și care dimineața se năpustesc luîndu-se la întrecere și răscolesc nisipul și străpung hoardele dușmane. În fapt, omul este nerecunoscător domnului său, și el însuși trebuie să fie martorul acestui lucru. Mult prea nemăsurat ține el iubirea față de cele pămîntești..."

Mahmud continuă : „Nu știe oare omul că atunci cînd tot ce se află în morminte va fi dezgolit, și ceea ce se ascunde în sîngele său va fi adus la lumină, că atunci, în ziua aceea, stăpînul lor le va pătrunde cu privirea și înțelege pe deplin ?"

Omar îi privi pe amîndoi meditativ. „Plecăm pentru a constata ce e ascuns în sîngele omului, în sîngele lui Sabbah, în cel al lui Nizam — și poate descopăr și eu ce e ascuns în propriul meu sînge. Cine poate ști, Sadig ?"

„Ce e scris, e scris", spuse Sadig cuvios. Apoi luă o bucată de pîine de pe una din măsuțe, o sără, și o întinse celorlalți. Mahmud și Omar rupseră fiecare o bucățică și mîncară. „Fie să vă mîncați din nou pîinea aici, în casele voastre din Merw."

„Da, spuse Omar, la caii ce gonesc."

Merseră din nou în curte. Sadig era gata de plecare. „E o nebunie să pornești la drum pe căldura asta !" Rîse. „Dar după-masă o să fie mai răcoare."

„Ne vedem la «Copacul Uscat»", strigă Mahmud. Apoi ieșiră din casă.

La prînz, Roxane era gata de plecare, mai devreme ca Omar. Purta niște pantaloni largi, legați la gleznă și o

tunică strîmtă din catifea închisă la culoare, brodată cu trandafiri argintii, ce-i acoperea puțin șoldurile. Urechile și bărbia îi erau acoperite de o bonetă albă din damasc, care lăsa însă ochii descoperiți. Omar o rugă să-și pună pentru început vălul întreg, mai tîrziu va fi de ajuns și semivălul. Se temea că s-a îmbrăcat prea scump și prea puțin practic. Roxane spuse doar : „Oricînd mă pot trezi cu niște bale de cal sau cu o pătură de cămilă trîntită pe mine — și să mă pocesc, dacă asta vrei !"

Omar o îmbrățișă : „Ne așteaptă o călătorie cît se poate de nesigură. N-ai vrea mai bine să rămîi acasă ? Cu Iarmak să te păzească..."

„Trebuie să meargă la sora lui la țară."

Roxane se apăra energic. „Plec cu tine, ce să fac la Merw fără tine ? Dacă drumul o să fie într-adevăr primejdios, atunci prefer să fiu cu tine. Nu vreau să stau acasă și să-mi fac griji că ți s-ar putea întîmpla ceva. Dacă ajungem — ferească Alah — în primejdie, atunci mai bine împreună !"

Cu Mahmud și Sadig în frunte, apoi cu cămilele de povară, urmate de cei patru arcași cu coifuri de aur, cărora li se alipi Jesgered — așa arăta mica caravană ce părăsea Merwul prin Poarta lui Hussein. În prăvăliile din jurul porții, „Micul Bazar" al Merwului, nu se comenta plecarea lui Sadig și a lui Mahmud. Era treaba domnilor celor mari ce făceau și unde călătoreau. Negustorii se întrebau doar cu șiretenie ce se vor face cele patru doamne ale lui Mahmud în următoarele zile și săptămîni fără soțul lor cel cunoscător în știința juridică și atît de îngrijorat. Descriind un semicerc larg, cum își propuseseră, Omar și Roxane călăreau, după ce părăsiseră locul de înmormîntare, pe un drum lăturalnic către sud-vest. Pînă la noul pod nu s-au întîlnit decît cu puțini oameni, de care cu siguranță nu fuseseră recunoscuți.

La pod făcură un popas mai lung pentru că un negustor de cai turkmen cu pantaloni groși vătuiți și cu mustață lungă legată după ceafă vroia, înjurînd și transpirînd, să mîne o turmă de iepe peste podul de lemn. Animalele obișnuite cu stepa întinsă se temeau de îngustimea podului

și de podeaua necunoscută de lemn. Unul dintre cai, deosebit de năbădăios, o zbughi din spate și trase după sine pe neliniștitele sale tovarășe ; turma făcu stînga împrejur și o porni drept spre Roxane și Omar. Roxane fu cea care, în acest moment critic, își întoarse cu iscusință calul și-l sili să sară într-o parte. În același timp, Omar își mînă fulgerător calul, cu cravașa, din zona periculoasă. Așa scăpară de iureșul animalelor speriate, cărora turkmenul le venea în urmă din galop. Aținați, dar și înviorați și bine dispuși, își aduseră caii în trap și o luară pe drumul spre Chorassan, vechea cale a mătăsii, pe urma micii caravane a prietenilor care, după calculul lor, nu putea avea un avans mai mare de o oră sau două.

Către seară, cînd aerul se mai răcori, dădură pinteni cailor într-un scurt galop. Înainte ca soarele să apună, zăriră la orizont „Copacul Uscat", vestitul copac, înalt, vizibil de departe, care se înalța în mijlocul cîmpiei turanice. La asfințit ajunseră la locul de întîlnire. Sub coroana largă a copacului, prietenii, Jesgered și arcașii așezaseră o tabără de corturi. Omar nu se apropiase niciodată atît de mult de acest copac. Crengile purtau o bogăție de frunze, care în partea de sus erau verzi, în partea de jos însă cenușii. Jesgered își etală cunoștințele : toamna, spuse el, copacul făcea fructe curioase — asemănătoare nucilor sau castanelor, care nu aveau însă miez.

În dimineața următoare mica cavalcadă călări pentru prima dată mai departe în ordinea pe care avea s-o păstreze și în zilele următoare : în față, cei patru arcași cu coifuri de aur pe caii lor scunzi. Cu ei mergeau Jesgered, Mahmud și Sadig, apoi veneau Omar și Roxane. Animalele de povară le mîna în fața sa Jesgered.

Noua zi a acestei luni timpurii a anului era ca o făgăduință fericită : verde deschis pe pajiști, un cer înalt, albastru și strălucitor deasupra cîmpiei nesfîrșite a Turanului. Peste tot răsăriseră flori de primăvară. Vîntul adia doar dinspre apus, iar caii porniseră să alerge în trap mărunt. Călăreții selgiucizi îi făceau pe călători să se simtă în siguranță. Roxane scăpase definitiv de nervozitatea pe care o simțea ori de cîte ori își părăsea casa. Nu

mai era nevoie, cel puțin așa se părea, să-i fie teamă de teroriști. Omar se întreba dacă nu cumva se exagerase și dacă țara nu era totuși mai sigură decît credeau mulți.

La primul popas se tolăni în iarba plăcut mirositoare. Scoase o ploscă de piele și o întinse prietenilor : „Într-o astfel de zi, scandă el, rîzînd cu toată fața, din nou îmi propun să mă las de băut, să mă căiesc. Pentru că verdele pajiștii din nou a răsărit, în gingașa primăvară, mă căiesc de căința mea !"

Roxane observă că fie pajiștea, trandafirul sau luna, pentru Omar se va găsi mereu prilej de băut. Sadig fu de părere că era prea devreme pentru vin, vroia să aștepte seara. Cine a mai pomenit să bei înainte de masă ? Omar își împinse bărbia înainte. „Eu — spuse el. Eu și orice cunoscător ! Fățarnicii iau vinul ca doctorie, eu îi spun pe nume. Vin, puternic, dulce, vinul meu !"

Selgiucizii îl priviră întunecați. Omar continuă în arabă : „Sărmani sunniți ortodocși, care își interzic ce-i mai bun. Trebuie să beau pentru ei ! Să suport această plăcere pentru ei !"

Apoi harnașamentul cailor zăngăni din nou, tălăngile cămilelor își ciocniră din nou ding-dong-ul. Porniră mai departe pe drumul spre Chorassan înspre sud-vest. Călăriră două zile, înnoptară de două ori în hanuri vechi, întîlniră caravane, cu ai căror conducători schimbară cîteva vorbe. Nu aflară însă nimic neliniștitor.

În cea de-a treia după-amiază sosiră devreme în al treilea caravanserai spre Merw. Mai puțin obosiți decît în zilele precedente, nu merseră să se culce imediat după sosire. Omar, Mahmud și Sadig stăteau într-un colț al dormitorului lor, pe care îl putuseră ocupa singuri. După ce o știură pe Roxane în casa femeilor, iar pe arcași aranjîndu-și culcușul la cai, mîncară în tihnă cîteva porții mari de pilaf : orez cu bucățele de carne de pasăre, rață și găină.

„Uitați-vă — spuse Mahmud — uitați-vă cît de înțelept este construit un astfel de caravanserai. Ascultați-mă pe mine, cînd din toate clădirile noastre noi și pompoase nu va mai rămîne piatră peste piatră, aceste construcții vor

sta mai departe de-a lungul drumurilor comerciale. Acest caravanserai, construit cu puțini ani în urmă din porunca sultanului, are o formă clasică. O singură poartă duce spre interior și este înconjurat de ziduri înalte, fără ferestre. Cortul primilor selgiucizi, cortul nomazilor, nu avea nici el decît o singură poartă." Lui Mahmud îi plăcea din cînd în cînd să țină astfel de prelegeri didactice.

Sadig mormăi : „Aiurea. Nu servește decît apărării. N-are nimic de a face cu tradiția."

Dar Mahmud nu se lăsă influențat. „Turnurile uriașe nu se află doar în cele patru colțuri, ci și de-a lungul principalelor ziduri, iar zidurile au fost mai întîi ridicate din pietre necioplite, dar, vedeți, sînt căptușite atît pe interior, cît și pe exterior cu plăci de piatră șlefuită".

Omar începu să se enerveze : „De unde scoți cuvintele astea — ai fost arhitect ?"

Mahmud răspunse demn. „Un cadiu știe ce vorbește. În orice domeniu. Ferestruicile acelea înguste așezate mult deasupra pămîntului servesc tot la apărare."

Omar aproape că răcni : „Trebuie să povestești tot ce vede oricine ?"

Mahmud însă nu se lăsă. „Iar mica moschee din curte nu seamănă oare cu o piatră prețioasă ? Cînd am intrat pe poartă, am știut imediat : acesta trebuie să fie unul din cele mai falnice hanuri ; aici se înșiruie sală după sală, se deschid încăperi sprijinite de coloane, coridoare lungi, totul din piatră... Ele conduc spre camerele de oaspeți și dormitoare, iar pe partea cealaltă a curții spre baie, bucătării, ateliere, depozite ! Ce belșug, cîtă bogăție ! Și iată dormitorul nostru ! Cît de comod, cît de bogat, cît de frumos împodobit ! Și astfel de dormitoare nu se găsesc doar la catul de sus, ci și la parter. Grajdurile încep de abia în spatele curții, în acea hală impozantă, sprijinită de coloane puternice și acoperită de o cupolă. Acolo trebuie că se află acum selgiucizii noștri pentru a vedea de cai"...

„Destul cu vorbăria." Omar își pierduse în sfîrșit răbdarea. „Mahmud, ai terminat de povestit tot ce se poate vedea cu ochiul liber ?" Vroia deja să se cufunde în tăcere, cînd Mahmud reîncepu :

„Știu, Omar, că Nizam al Mulk și Ben Sabbah au studiat cu tine la Nișapur. Ați avut același profesor, sînteți de-o vîrstă ? Ar trebui să nu ne lași pe noi, care sîntem cu tine de atîta vreme, în necunoștință de cauză. Ce mă interesează pe mine cel mai mult — o spun deschis — este să știu care era relația dintre Nizam și Sabbah. Se înțelegeau bine ?"

Omar înțelese că n-avea încotro și trebuia să le povestească prietenilor săi această veche istorie. „Vreau să vă explic — spuse el — care erau legăturile dintre noi. Am să încerc s-o fac. Trebuie să spun mai întîi că n-am mai povestit aceste lucruri de mult timp și poate nu-mi amintesc totul exact. Au trecut totuși aproape douăzeci și cinci de ani de atunci... Eram trei. Ne-am legat mult unul de altul, cum se întîmplă între studenți, în anii petrecuți la medressa din Nișapur. Nizam din Tus — pe atunci îl chema încă Abdul Kassem, — și Hassan ben Sabbah se specializaseră amîndoi în probleme juridice. Cînd trebuia să interpretăm Coranul, ei aveau o deosebită preferință pentru surele în care Profetul dă indicații de natură juridică. Îmi amintesc că fiecare o făcea în felul său propriu. Abdul al nostru, pe atunci ca și acum, avea vorba aleasă și se evidenția prin interpretările sale inspirate. Își formula ideile cu iscusință, întocmai ca un rabin — și asta în cea mai frumoasă arabă. Nu puteai să nu-l admiri. Abdul Kassem se trăgea dintr-o familie bogată. Dintre noi trei el era cel mai bun : învăța fără efort. Cita exact și potrivit din cartea ce trebuie mereu citată, din Coran, susținînd că ceea ce însuși Profetul ne-a spus, trebuie să ne servească drept fir conducător. Față de tradiție și de multiplele ei aspecte, care reglementează feluritele detalii ale dreptului, se arăta mai degrabă prudent, critic, fără a le exclude însă. Ca noi toți, fusese învățat să privească drept surse veritabile ale dreptului învățăturile Coranului și preceptele tradiției, iar între ele să facă o legătură; în aceasta era maestru încă de pe vremea cînd era student. Îi plăcea să disece probleme dificile, să cîntărească argumentele, să tragă concluzii înțelepte. În asta strălucea ; ca și în vorbirea liberă, la moschee și la curtea judecătorească.

Abdul Kassem era deja de pe atunci ceea ce este astăzi ca nizam, un dreptcredincios — și unul care crede fanatic în dreptul legal ca premisă pentru convieţuirea oamenilor. Și-a încheiat studiile în modul cel mai strălucit. Nici nu ne aşteptasem la altceva. El era primul, deşi trebuia să constatăm la el o limpezime prea abilă, sau cum ni se părea nouă, o prea mare dibăcie, da, o anumită lipsă de omenie. De pildă nu avea nici un fel de înţelegere pentru micile şi dealtfel printre studenţi obişnuitele — şi deseori necesarele — înşelătorii la examene ; era singurul dintre noi în stare să refuze să ajute un coleg slab pregătit. «A avut timp să înveţe ce nu ştie !» Nu-şi ascundea triumful de a şti totul, de a putea totul. Pentru ratați nu avea decît dispreţ. Prostia îi părea un delict, a fi nepregătit ceva de neiertat."

Mahmud dădu aprobator din cap de parcă ar fi fost de aceeaşi părere.

Omar continuă : „Aşa că a fost inevitabil să nu-şi facă duşmani printre indolenţi. Se spunea că e îngîmfat. Nu era în fond. Era mîndru ; dar mîndru de ceea ce realizase — nu pentru bogăţie, familie, descendenţă, cu care un altul în locul lui s-ar fi fălit. Nu au fost şi nu sînt mulţi oameni care ştiu tot Coranul pe dinafară. Şi pe deasupra principiile şcolilor de drept. El le ştia, şi toate interpretările importante din ultimele patru sute de ani. Încă de atunci avea o memorie fenomenală. Adăugaţi cunoştinţelor sale ambiţia şi veţi obţine toate calităţile necesare politicienilor, oamenilor de stat. Şi Abdul Kassem a devenit un om de stat — astăzi este Nizam al Mulk, vizirul şahului Marilor Selgiucizi, Malik, aibă-l Alah în pază..."

Omar se opri puţin, apoi continuă : „Pe mine inteligenţa lui mă fascina pur şi simplu, deşi deja pe vremea aceea aveam mari îndoieli că ar fi necesar să cunoşti pe dinafară vreo carte — cărţile învăţaţilor juriști sau Coranul. De cele mai multe ori găseam mai important ce se întrevedea printre rînduri, decît ceea ce autorii respectivi scriseseră în fapt. Da, el, Abdul Kassem, scria într-un stil inteligent, ales, căruia nu i se putea trece cu vederea o anumită frumuseţe a expresiei. În Marea Moschee strălucea în arta oratoriei... Dar am mai spus-o... Da, în privinţa

asta Hassan ben Sabbah rămînea mult în urmă. Lui Hassan îi venea greu să-şi formuleze ideile urmărind o anumită ţintă. Noi toţi am avut nevoie de mult timp, pînă ne-am dat seama că greutatea de a se exprima în limba noastră, evidentă la Hassan, înşela, că şi el avea o minte ageră, capabilă să recunoască ce era corect, fie din instinct, din experienţă sau dintr-o înţelegere nemijlocită.

Spre deosebire de Kassem, Hassan era mai scund, avea o faţă lată, aspră, era robust. Bătrînul nostru profesor Moffawek spunea foarte nimerit : «Ochii lui Hassan vorbesc mai mult decît gura sa.» Hassan era mereu agitat, nu se putea desfăşura cum trebuie cînd vorbea şi nici nu se putea linişti prea uşor. Îl oprea mereu, cum mi-a mărturisit, greutatea de a găsi şi formula esenţialul ; această observaţie mi s-a părut atunci nemaipomenit de importantă, iar astăzi ştiu : esenţialul nu poate fi exprimat, ci cel mult parafrazat, sugerat.

Părinţii lui Hassan erau săraci. Tatăl său era copist la tribunal. Asta ar fi putut să-i aducă unele venituri suplimentare faţă de micul salariu, întrucît copiştii noştri au devenit multora indispensabili prin arta lor. Numai că tatăl lui Hassan nu era omul care să facă bani. Ajunsese la neînţelegeri cu ulemii, muftiii şi mulahii oraşului său. Poate pentru că tatăl lui Hassan se considera mai deştept decît învăţaţii şi notabilităţile — poate şi pentru că înclina tot mai mult către o sectă de ismaeliţi, secta celor şapte, şi aştepta aproape fanatic sosirea imamului ca pe cea a unui Messia. Dacă Hassan a avut puţini bani de pe urma tatălui său, i-a moştenit în orice caz fanatismul de sectant. Cred că nu era de acord cu ţelurile tatălui său ; vorbea deseori în propoziţii scurte, furioase, despre religiozitatea naivă şi înclinaţia spre binefacere a tatălui său. Totuşi, deşi era prea puţin înstărit, Hassan era întotdeauna gata să dea o mînă de ajutor. Dacă unul din noi ajungea la ananghie cu banii se putea bizui pe Sabbah. Îţi împrumuta cu plăcere doi sau trei dinari de aur ba ţi-i şi dăruia. De la Abdul Kassem, nizamul, nu te prea puteai aştepta să primeşti vreun împrumut.

Cît timp am studiat împreună, ne-am ținut laolaltă. Ne completam reciproc. În comparație cu cei doi eu eram, și asta o recunosc cu plăcere, mereu nițel în ariergardă. Nu mă simțeam superior decît într-o singură privință (și bineînțeles că nu le-am spus-o niciodată) : în socotit și în toate științele în care observația, calculul, măsuratul și cîntăritul sînt hotărîtoare.

Mai tîrziu, cînd eram pe cale să ne încheiem studiile, și chiar și după aceea Hassan ben Sabbah căuta tovărășia a tot felul de oameni, cu care Nizam al Mulk n-ar fi vorbit niciodată. Hassan era grozav de curios în ceea ce privește oamenii — oamenii de orice fel, orice stare socială, orice clasă. Avea un fel al lui de a privi oamenii, fără a spune multe — și ei începeau imediat să vorbească cu el, să-și depene grijile, da, să-l roage pe el, pe student, să le dea un sfat. Cîteodată mergeam cu el prin Nișapur sau prin țară — și mi se părea că Sabbah se umplea într-un fel cu existențe străine. Din orice afla, fără să întrebe, lucruri care mie sau lui Kassem ne-ar fi rămas mereu ascunse. Ce lucrau, ce gîndeau, pe cine iubeau sau urau, ce dușmani aveau, de ce nu se descurcau pe lumea asta — toate acestea oamenii i le povesteau lui Hassan... Da, îmi aduc acum aminte cum, odată, cînd am ieșit împreună din Nișapur, am ajuns pînă la carierele de piatră, iar sclavii care scoteau acolo peruzeaua din stîncă l-au înconjurat, au căutat în sus spre el, și i-au povestit de soarta lor. Bineînțeles că nu a ieșit mare lucru din treaba asta, pentru că și ei erau la fel de zgîrciți la vorbă ca și el. Pe drumul spre casă mi-a explicat că vrea să devină jurist, pentru că nu e suficient să cunoști preceptele și legile, nu poți niciodată, credea el, afla destul despre adevărata viață a oamenilor. Pentru că oamenii, și asta era pe atunci teoria lui, duc simultan mai multe vieți. Se comportă altfel față de rude decît față de străini, altfel față de cei pe care îi urăsc decît față de cei dragi. Cei mai mulți nu știu deloc cine sînt, cred într-o imagine pe care și-au făcut-o singuri cîndva despre sine ; și se agață de această imagine. Avînd totuși înclinația — și lui Hassan îi venea greu să-mi explice asta — de a deveni și a fi cineva anume în propriii lor ochi

şi în ochii celorlalţi, căutarea adevăratului eu apărea a fi spinoasă, plină de greşeli şi dezamăgiri. Lucru valabil atît pentru beiul care îşi conduce arcaşii cît şi pentru sclavi. Dreptul, credea Hassan, ar putea face legăturile dintre oameni suportabile. Bineînţeles că ar trebui mereu îmbunătăţit. Şi acesta ar fi ţelul său : să creeze un drept mai bun ; atunci şi oamenii ar duce-o mai bine pe lumea asta. În fapt îi păsa mult mai puţin, după cîte îmi dau eu astăzi seama, de textele de rugăciune decît de părerile sale privind «viaţa adevărată, dreaptă» a oamenilor."

Sadig oftă : „Aţi fost deci nişte şcolari cuminţi... Nu înţeleg însă cum a putut deveni Hassan de atunci Hassan cel de astăzi..."

Omar continuă, de parcă n-ar fi auzit remarca lui Sadig : „Pe mine, care, după cum v-am spus, mă interesau mult mai mult matematica, astronomia şi medicina decît Coranul, teologia şi dreptul, nu mă neliniştea comportarea prietenilor mei. Mi se părea că fiecare dintre noi îşi croia în felul său un drum în lumea în care trebuia să trăim singuri, pe proprie răspundere, de îndată ce vom fi părăsit Universitatea din Nişapur."

Sadig mai replică o dată : „Dar în caracterul lui Hassan ben Sabbah trebuie să se fi văzut încă de pe atunci ceva din ceea ce este el astăzi capabil să facă ?"

Omar se gîndi. După o pauză spuse : „Nu, nu-ţi pot spune ceea ce probabil că ai vrea să auzi. Nu era bătăuş — nici nu chinuia animalele ; nu căuta pricină de gîlceavă sau arţag. În orice caz nu se învîrtea în cercul luptătorilor pe bani, dacă asta vrei să spui. Şi totuşi cred... da, exista o trăsătură, o singură trăsătură care indica ce avea el să devină astăzi."

Sadig nu se putu stăpîni : „A devenit un ucigaş ! Asta e Sabbah al tău astăzi. Un — un ucigaş, de sute de ori ucigaş !"

Omar nu răspunse. Sadig se aplecă în faţă şi repetă furios : „Chiar dacă nu vrei s-o auzi din gura mea, Omar Khayyam. Oricine ştie ce este Hassan, capul Hassissinilor ; ce sînt ei înşişi — criminali. Pentru mine un terorist care duce ţara de rîpă e un ucigaş, un criminal !"

Omar se aplecă la rîndu-i încet spre Sadig și spuse :

„Mahmud vroia să știe cum era Hassan atunci. Și asta, doar asta încerc eu să povestesc acum. Dacă-l compar pe Hassan cu Abdul, nizamul de mai tîrziu, erau asemănători într-o privință : îi disprețuiau pe oamenii care erau altfel, care se comportau altfel decît ei înșiși. Nizam îi disprețuia pe cei care nu erau tot atît de inteligenți ca el. Hassan îi disprețuia pe toți cei care se mulțumeau cu viața lor și nu vroiau s-o schimbe. Pe cît de mult îl interesau pe Hassan condițiile de viață ale semenilor săi — condiții pe care aproape întotdeauna voia să le vadă schimbate —, pe atît de puțin îi iubea pe acești oameni. Nici nu știu dacă a avut vreodată de a face cu o fată. Pe Abdul Kassem și pe mine ne tolera în apropierea lui. Nu cred însă să ne fi iubit ; oricum prietenia, camaraderia dintre studenți nu poate fi descrisă cu un cuvînt ca «iubire». Kassem-Nizam avea succes la fetele de la fîntîni și la femeile din spatele grilajelor de lemn ale haremurilor. Și uneori trebuia să părăsească în pripă Nișapurul pentru zile întregi, fugind de soții însetați de răzbunare, să se țină ascuns, altfel i s-ar fi apropiat funia de par. Hassan ben Sabbah învrednicea aceste străduințe și succese doar cu un mîrîit disprețuitor. Și toți trei eram de acord cu ceva : vroiam să ne terminăm studiile cît se putea de repede. Și vremurile erau de așa natură. Erau anii — de fapt de ce să vă repet asta — în care Togrul-Bei, Șoimul selgiucizilor, cucerea Bagdadul și înainta spre Armenia, ajungînd apoi mai departe, în Asia Mică, pînă la Constantinopol, în Egipt și mai tîrziu chiar aici, în Turan, pentru a se lupta cu ghaswanizii... Nu, nu mai știu pe cîte fronturi ducea război simultan sau consecutiv acest bărbat neobosit. Noi, tinerii persani, sau persani arabi, ca în cazul meu, trebuia mai întîi să ne obișnuim cu succesele selgiucizilor, le priveam victoriile cu sentimente confuze. Mereu apăruseră ocupanți în țară, și nici unii nu fuseseră atît de plini de succes ca acești selgiucizi turci. Cine s-ar fi gîndit că ne vom alătura lor atît de bine ?

Oricum Sabbah își dori chiar de la început să obțină totul de la selgiucizi — și poate că acum sperantele înșelate,

așteptările neîmplinite, credința pierdută sînt cele care îl mînă spre o astfel de furie... Nizam al Mulk — nu, pe vremea aceea încă Abdul Kassem — se arătă la început uimitor de sceptic și rămase în expectativă ; selgiucizii i se păreau, dacă îmi aduc bine aminte expresia lui, «pe jumătate oameni-cai, pe jumătate cai-oameni». Nu vroia să aibă de a face cu ei ! Nici pe mine nu mă interesau în mod deosebit războinicii călăreți, îmi plăcea doar că erau pasionați, ca și mine, după jocul de polo. Nu simțeam nici o simpatie pentru expedițiile lor militare, poate pentru că bătăliile sînt imprevizibile. Așa a fost deci."

Omar ridică vocea. Golise cea de-a patra cupă și vorbea acum tare de tot : „Au fost trei tineri care de bine de rău țineau unul la altul și care credeau că aparțin unul altuia, pentru că studiaseră împreună. Și așa ne-am făcut odată, în moscheea de vineri din Nișapur, imediat după ultimele examene, o promisiune." Omar rostise ultimele propoziții ca un conducător de rugăciune în nișa de rugăciune. Acum istorisea cu voce normală mai departe. Se pare că îi plăcea să povestească această istorie, da, Mahmud avea chiar impresia că lui Omar abia acum începuse să-i facă cu adevărat plăcere să povestească.

„Ne-am făgăduit să ne ajutăm și în continuare în viață. Primul care avea să răzbească va trebui să-i ajute pe ceilalți doi. Și iată la ce s-a ajuns din asta : Nizam al Mulk mă cheamă în ajutor împotriva lui Hassan ben Sabbah."

În curtea caravanseraiului răsunară țipete. Pași de bărbați. Gălăgia creștea tot mai mult, unii dintre călători părăsiră sala și ieșiră afară — Omar își trase prietenii înapoi : „Lăsați asta, ce poate fi ? Viața e întotdeauna nebună. Face din prietenii noștri dușmani sau invers. Dacă ne propunem ceva, Marele Necunoscut împiedică reușita. Și dacă ceva reușește, nici nu ne-am propus așa ceva. Se întîmplă pur și simplu. Face să se întîmple așa. Cumva, undeva, cîndva. Peste tot apar lucruri necunoscute, nerecunoscute, ne ies în cale, vizibile, invizibile. Dar le simțim... Într-o ecuație îi dau de urmă necunoscutei și încerc să o fac cunoscută. Dar în această viață plină de nepre-

văzut — oare ce ni se va mai întîmpla. Ţie, Mahmud, ţie, Sadig, Roxanei şi mie, caravanei noastre ?"

Zgomotul din curtea moscheii se intensifică. Parcă se adunase mulţime de oameni afară. Agitaţia, ţipetele umpleau văzduhul.

Omar vorbea netulburat mai departe : „Ascultaţi ! Cînd noi trei, Kassem, Hassan şi cu mine ne-am despărţit la Nişapur, Kassem a spus : «Ştiu bine că eu voi fi acela care — iertată fie-mi expresia — vă voi scoate din noroi.» Bineînţeles, am rîs de el. Eu l-am dojenit pentru cuvintele sale josnice, dar Hassan a spus : «Are dreptate cînd vorbeşte de noroi... există prea mult noroi în ţara asta şi el trebuie curăţit, oriunde s-ar afla, în capetele celor puternici sau în văgăunile săracilor.» Eu însă, dacă îmi amintesc bine, am răspuns cam aşa : «Atunci mai degrabă privesc cerul, acolo nu există murdărie, ci doar lumina stelelor...»".

Ţipetele agitate — se auzeau acum urlete ascuţite — se apropiară. Bărbaţi, ba chiar şi femei, fugiseră în sus pe trepte şi acum ajunseseră în coridorul cu arcade şi izbeau în uşi. Uşa dinspre dormitorul în care şedeau Omar şi tovarăşii săi fu deschisă brusc. „Uite-i, strigă mulţimea, voi sînteţi cei din Merw ? Paznicii voştri sînt morţi, ucişi !"

Cei trei prieteni împietriră. Omar se gîndi : Unde e Roxane ? Şi ştiu : în baie ; privi în cealaltă direcţie şi-l auzi pe dragomanul străin rostind emoţionat dar plin de importanţă : „Oamenii voştri, toţi soldaţii şi călăuza voastră, sînt morţi. În sala cea mare, veniţi, acolo sînt măcelăriţi..."

Omar simţi cum i se face frig. Prietenii erau palizi ca şi el. Îi era frică.

3

Răpirea băiatului

În ziua în care caravana lui Omar părăsise Merwul, Sergal o porni în zorii zilei spre oraș în căruța lui încărcată cu butoaie și trasă de doi măgari. Lîngă el, pe o scîndură pusă de-a curmezișul, care servea drept capră, ședea fiul său cel mai mic, Demawed. Băieții mai mari aveau sarcina să repare zidul de piatră al tindei de jur împrejurul turnului. Sergal nu prea credea că vor înainta cu lucrul ; îi socotea prea leneși. Așa că găsi de cuviință să le mai amintească de zid : „Să-mi puneți pietrele cu grijă, cu grijă și cum trebuie ! N-aș vrea pe urmă să fiu nevoit să fac eu totul de la capăt !"

Demawed — și asta îi enerva pe frați — făcea din nou excepție. Trebuia s-o ajute pe doica sa Maha-Titi. De fapt ar fi trebuit să meargă la școala parșilor, dar Maha-Titi avea nevoie de cineva s-o ajute. În grădina lui Sergal, în care doica creștea legume, tăia pomii fructiferi și făcea ordine în căsuța din grădină, era de lucru nu glumă. Și de săptămîni întregi brațul stîng îi era paralizat. De aceea Demawed trebuia să-i dea o mînă de ajutor. Sergal pe de altă parte voia să rămînă în oraș pentru a încheia noile contracte cu producătorii de vin. Pe vremea asta cultivatorii de viță-de-vie aveau mai multă treabă decît bani. Trebuia deci să-i oblige acum la livrare, dacă vroia să aibă toamna suficient vin. De ani de zile mobadul Sergal cumpăra primăvara recolta toamnei viitoare — adică o plătea în avans. Drahmele de argint pe care le îndesa în palmă țăranilor sfîrșeau însă în buzunarul celor care le împrumutaseră, de cele mai multe ori ofițeri. Sergal plătea acest aconto, după toate aparențele, călcîndu-și pe inimă ; în realitate era obsedat să-și asigure

partea lui la timp. De îndată ce înfloreau viile, plătea. În felul acesta, vara tîrziu, toamna, cînd mustul curgea din teasc în butoaiele împrumutate de el, nimeni nu mai putea să-i dispute recolta de vin. Ce fermenta în butoaie era mustul său, care se preschimba în vin. Plătise deja de mult, cu suprapreţ, şi avea pretenţii la următoarea recoltă. Sergul sublinia deseori riscul pe care şi-l asuma în felul acesta ; îi plăcea să vorbească mult şi tare, fălindu-se cît de neprevăzător şi uşuratic poate fi, să plătească în avans o recoltă, despre care nu se ştie cum va ieşi. La urma urmei se putea trezi cu vin acru, apos, pe care să nu i-l ia nimeni... Dar aşa e el, Sergal, ce să-i faci : blajin şi generos. Mai ales că vedea cum erau storşi sărmanii viticultori de către ofiţeri — mai tare chiar decît strugurii lor ! Sergal se socotea cu toată sinceritatea un negustor bun la inimă şi binevoitor, căruia aceşti oameni îi datorau totul.

Demawed şedea vesel în căruţă, măgarii trăgeau înainte. Trecură către Poarta lui Hussein peste noul pod, trecură pe lîngă grădina lui Sergal. Demawed sări din căruţă şi fugind prin poarta delicată, din fier forjat, se îndreptă sprinţar de-a lungul straturilor de flori, în sus, spre chioşcul din grădină, în care bănuia că se află Maha-Titi. Sergal nu opri deloc căruţa. Tocmai se gîndea dacă plata în avans de anul acesta nu va fi totuşi mult mai mică, întrucît mai avea încă multe butoaie pline în pivniţele sale.

Maha-Titi era vădit stînjenită în mişcări de paralizia mîinii stîngi. Îl îmbrăţişă pe Demawed cu dreapta, îl sărută şi voi să-i dea să mănînce. Băiatul refuză, fugi prin grădină, veni din nou la Maha-Titi înapoi şi o sperie, punîndu-i în poală o şopîrlă mare, verde, ca de smaragd ; se distră grozav pe seama doicii şi întrebă apoi, cam codindu-se, la ce trebuie s-o ajute. Înainte însă de a putea cădea de acord, un bărbat străin urcă spre ei pe drumul dinspre poarta pe care Demawed o lăsase deschisă. Curioasă, Maha-Titi îi ieşi în întîmpinare pe trepte. Bărbatul o sperie mai tare decît şopîrla lui Demawed : era înarmat. Lui Demawed nu-i plăcu apariţia

bărbatului, se tupilă după Maha-Titi și se ghemui pe trepte. Străinul era îmbrăcat în alb și purta o cingătoare lată, bătută în argint ; într-o mînă ținea o chingă din piele împletită, în cealaltă sabia ; două pumnale erau înfipte în cingătoare. Îi privea pe amîndoi amenințător. Demawed nu-l socoti selgiucid. Străinul era înalt și suplu, avea pielea deschisă a persanilor. În fața femeii se opri : evident, văzu dintr-o privire că brațul ei era paralizat, pentru că puse sabia jos, întinse mîna pe după ea, îl apucă pe băiat și-i legă fulgerător ambele brațe la spate. Înainte ca Maha-Titi să poată striga, străinul îl făcuse pachet pe Demawed, îl ridicase și-l predase celor doi bărbați mai tineri, care sosiseră între timp în fugă prin grădină. Maha-Titi scoase un strigăt puternic și pătrunzător, rămînînd ca înfiptă în pămînt. Străinul cel înalt o izbi în față. Femeia căzu icnind ușor.

„Taci, măicuță !“ spuse el. „Fiul tău intră în paradis !“

Se îndreptă spre cei doi tovarăși ai săi, care îi vîrîseră repede un căluș în gură lui Demawed. Apoi își ridică sabia și porni în urma celor două ajutoare, care îl cărau pe băiat. Părăsi grădina prin poarta cea frumoasă și se aruncă pe cal. Demawed fu așezat în spatele lui pe șa ; cele două ajutoare îl prinseră cu nojițe de piele de cingătoarea străinului cel înalt. Acesta se răsti la puștiul înecat în lacrimi, care din cauza călușului nu putea striga : „Stai liniștit. Doar mergi în paradis !“ Apoi se urcară și ceilalți doi în șa.

Maha-Titi zăcea încă pe pragul casei din grădină fără cunoștință. Întorcînd cu greu capul, Demawed o mai văzu o dată, dar nu pentru multă vreme, doar o clipă, pentru că cei trei călăreți o luară la trap. Demawed aproape înnebunise de frică ; cu atît mai mult cu cît în mintea lui acești uriași nu puteau fi oameni, ci doar djinni, spirite rele, despre care auzise vorbindu-se de atîtea ori. Ce era Paradisul, Demawed nu prea știa, la școală nu se pomeniseră prea multe lucruri despre el. Putea oare să facă vreo legătură între oamenii aceștia și împărăția cerească a lui Ahura Mazda ? Frica era atît de mare, încît îl lovi ca un val, îl inundă cu totul. În nări îi pătrunse

duhoarea străinului de care era legat, năduşeala calului, mirosul înţepător al legăturilor de piele. Căluşul îi rănea gura. Curelele i se frecau de încheietura mîinilor. Îi era îngrozitor de frică. Curînd după aceea durerile deveniră şi mai puternice, mai pătrunzătoare. Şi pe deasupra mai trebuia şi să aibă grijă să nu cadă cumva de pe calul care se pornise în galop. Se lipi deci de călăreţul pentru care nu simţea decît ură. Încetul cu încetul teama de a nu se prăbuşi de pe cal deveni mai puternică şi mai ameninţătoare decît teama ce i-o insuflase atacul.

Ce nu putea şti Demawed era că, în acelaşi timp, în apusul ca şi în răsăritul imperiului, în Kohistan, în ţara kurzilor, în Azerbaidjan, în inima ţării Fars ca şi aici, în Chorassan, în nenumărate locuri, acelaşi lucru li se întîmpla multor băieţi între doisprezece şi şaisprezece ani. Peste tot unde cumpliţii călăreţi singuratici dibuiseră că se pot răpi băieţi fără prea multă vîlvă, dădeau lovitura, şi adolescenţii dispăreau fără urmă. În decursul mai multor săptămîni ale primăverii acestui an vreo treizeci de comandouri, fiecare format din doi pînă la trei călăreţi, furaseră sistematic băieţi. Nu foloseau întotdeauna forţa. Pe orfani, pe care îi preferau, îi cumpărau de la tutorii lor, dacă aceştia, mînaţi de lăcomie sau de sărăcie, acceptau un astfel de tîrg. Băieţii de stradă, băieţii vagabonzi, copiii cerşetori erau de cele mai multe ori cruţaţi ; căci hoţii de băieţi căutau — ghidîndu-se după semne exterioare — băieţi sănătoşi şi într-o oarecare măsură deştepţi. Nu reuşeau întotdeauna să-i ia fără zarvă. Ajungeau la gîlceavă, trebuiau să pună mîna pe arme, să-şi apere prada de bărbaţii care îi atacau. În nici un caz însă nu-i lăsau să le scape. Era de neînţeles cum de le reuşea să răpească băieţi chiar din case locuite, din pieţe aglomerate, de pe străzi şi uliţi.

Călăreau apoi opt pînă la zece zile şi chiar mai mult, pornind din cele mai îndepărtate colţuri ale ţării către munţii Elburz. Unii săteni se făleau că ştiu unde îi duceau călăreţii pe băieţi. Minţile tulburate şi îngrozite ale celor loviţi plăsmuiau cele mai ciudate şi mai înspăimîntătoare imagini : locuitorii de pe podiş sau de la hotarele de

apus ori răsărit ale Persiei nutreau o teamă deosebită față de ținutul de la miazănoapte. Tot ce știau despre acei munți misterioși aflați la marginea marelui lac nu făcea decît să-i umple de frică. Frică de demoni, djinni, spirite cumplite. Bunicile din sate sau din corturile crescătorilor de vite povesteau totuși și despre peri milostive, despre zîne minunate. Era de netăgăduit că acolo, la miazănoapte, oamenii se preschimbă oricînd în tigri și tigrii în oameni, că pasărea uriașă Graif hălăduiește falnică pe piscurile înalte ale stîncilor, că prin văzduh zboară șerpi și că ghouli uriași bîntuie ținutul. Dacă știi însă vorbele vrăjite, monștrii îți pot deveni folositori ca sclavii nubieni ; dar oare ce știau băieții dispăruți, care de cele mai multe ori nu cunoșteau decît cîteva sure din Coran ? Existau oameni care nu le plîngeau de milă băieților. Ei erau de părere că nu îi așteaptă decît o soartă prielnică acolo. În acei munți și pe povîrnișul dinspre marele lac din centru exista, după părerea lor, tot ceea ce cu greu găseai în crîngurile și pajiștile goale de acasă, în pustiurile de piatră din centrul țării : bogăție, belșug, tot ceea ce Coranul promite în sura 101 : Al-hautsar. De aceea cei prădați mai înălțau și rugi și aduceau jertfe, cum le poruncise Profetul : „În numele lui Allah, Preamilostivul, ți-am dat cu adevărat Al-hautsar." Acolo găseai din belșug tot ce pofteai, acela era Al-hautsar. Acolo înfloreau, cum erau cu toții convinși, orașe misterioase, bogate, se înălțau castele minunate, fortărețe înalte se ridicau spre cer. Acolo existau animale fantastice și operau vrăjitori atotputernici. Acolo găseai pur și simplu totul : locuri groaznice ale spaimei și orașe ale plăcerii nemăsurate. Paradisul pămîntean, infernul pămîntean — amîndouă se aflau în munții din miazănoapte, în ținutul de dincolo de ei.

Țăranii și păstorii prădați din podiș trăiau într-o sărăcie veșnică. Și pe cît de mult se temeau mamele și rudele pentru soarta băieților lor, pe atît sperau în ascuns că fiii lor o vor duce mai bine decît o duceau ei. Căci deși copiii dispăruseră fără a lăsa vreo urmă, mai existau speranțe că s-ar afla încă în viață, acolo sus, în nord.

În amurg sau în zorii zilei, unii văzuseră cu propriii lor ochi cetele de călăreți, pe acești soli dintr-un imperiu al demonilor : călăreții, povesteau ei, purtau turbane, erau musulmani, „oameni sfinți". Maha-Titi îl auzise clar pe străin pomenind de Paradis : de care Paradis însă ? Oare nu erau necredincioși, oameni ce se abăteau de la dreapta credință, de bîntuiau așa pe ascuns ? Se vorbea de veșminte luxoase, de căpestre bogat împodobite, de arme scump lucrate. Străinii — umbla zvonul — ar fi fost mulți ; doar puțini dintre ei știau efectiv să vorbească. Aveau toți fețele aspre, gesturile le erau mîndre, arogante. Nimeni nu era într-adevăr sigur dacă era în fapt vorba de oameni. Cei mai mulți erau înclinați să-i considere demoni.

Pe cărări lăturalnice, drumuri ascunse, căi uitate, călăreții se îndreptau spre nord purtînd cu ei băieții furați sau obținuți prin tocmeală. După un sistem ingenios, comandourile se adunau pe firul apelor, la încrucișări de drumuri, în oaze izolate. Acolo erau ridicate corturi, îi așteptau cai pregătiți, se gătea, își primeau merindele de călătorie. Dacă se adunau în jur de patruzeci de băieți, aceștia erau transportați la un loc sub pază puternică. Fiecare băiat avea voie să călărească un cal despre care i se spunea că în viitor — dacă se va comporta bine — va fi al său.

Rareori se întîmpla ca acești călăreți să aleagă copii slabi din fire sau lași ; faptul că aveau un cal îi împăca repede pe cei mai mulți dintre băieți cu soarta lor. Fiecare se socotea deja om mare, era amețit de aventură, se credea prinț plecat în țări străine pentru a cuceri un regat. Stînd în aceeași tabără cu mulți alți băieți andri de aceeași vîrstă, aflați în aceeași situație, cei mai mulți uitau ce lăsaseră în urmă ; în cele mai multe cazuri nici nu era decît sărăcie și viață aspră. Caravanele ce porneau din punctele de adunare spre munți nu erau, privite din punctul acesta de vedere, transporturi de sclavi. Băieții purtau steguleț e, de parcă ar fi mers în urma unui drapel ; cîntau, își dresau propriii cai, curînd nici nu mai știau că

erau prizonieri ; călăreau de bună voie în urma celor care îi răpiseră.

În podişul persan munţii Elburz se înalţă treptat, dar neîntrerupt spre înălţimi tot mai mari. Drumurile care duc în munţi urmează văile săpate adînc, ce îi străbat de la nord la sud şi de la nord-vest la sud-est. Drumul devenea tot mai obositor pentru om şi animal ; băieţii erau tot mai des nevoiţi să descalece ; lui Demawed călătoria nu i se păru chinuitoare. Bărbaţii din comando, buni cunoscători ai spiritului tînăr, nu făceau decît să stimuleze tot mai tare dorinţa de acţiune a băieţilor, îi lăudau, le cereau mereu dovezi din ce în ce mai mari de rezistenţă. Cîteodată le porunceau să descalece şi cînd nu era necesar ; îi aţîţau să se lupte între ei şi să se întrecă la fugă şi le observau astfel dibăcia şi curajul. În ultima zi de călătorie dădeau doar raţii mici de apă şi mîncare, deşi mai aveau suficiente provizii. Îi observau pe băieţi cum se comportă cînd suferă vreo lipsă. Unul dintre ei făcea însemnări. Era bărbatul care îl răpise pe Demawed. Se numea Fuad-eddin.

În seara acestei ultime zile ajunseră într-o rîpă prin care curgea înspumat un torent. Într-un loc stîncile se apropiau formînd o poartă prin care trecu călare caravana băieţilor. Paznici înarmaţi pînă în dinţi, cu pumnale încrucişate pe piept şi dotaţi cu lănci scurte şi arcuri lungi, flexibile, îi lăsară să treacă. În spatele porţii de stînci, valea se lărgea. O căldare acoperită de o pajişte verde li se oferi privirilor. La capătul văii drumul era însă închis de o stîncă ; pe ea se înălţa falnică o cetate. Numele ei era Alamut. Băieţii avură acum voie să descalece şi să se odihnească. În amurg cetatea Alamut ţîşnea abruptă şi înaltă spre cer ; părea întrupată de-a dreptul din stînci.

Băieţii făcură tabără la marginea pîrîului. Erau obosiţi şi flămînzi. Li se permise să bea apă şi fură îndemnaţi să se spele. Din depărtare, peste coastele arcuite ale munţilor aflaţi deja în umbră, jungla se tîra încoace : copaci uriaşi, desiş încîlcit, liane care se căţărau din trunchi în trunchi formau o plasă încîlcită. Demawed aştepta cu sufletul la gură să vadă tigri sărind din desiş. Îl neliniş-

teau țipetele animalelor necunoscute — sau poate erau demoni ?

Băieții care pînă atunci făcuseră gălăgie ca niște copii, tăcură. O zăpușeală de plumb se lăsase peste vale. Lui Demawed i se păru că aude răsuflarea tuturor. Parcă ar fi fost în așteptarea unui eveniment supranatural. Și totuși ceea ce se întîmplă fu singurul lucru la care nu se așteptaseră. Pe o potecă, pe care o descoperiră abia atunci, veni spre ei un grup de femei în veșminte largi, fluturate de boarea serii, cu fața dezvelită, cu pletele acoperite de boneţele brodate. Aduceau castroane și ulcioare și coșuri cu fructe. Două dintre ele despăturiră pe pajiște o bucată mare de pînză, celelalte puseră jos povara, se îndreptară spre băieți, îi prinseră de mînă, rîzînd și șoptind cuvinte drăgăstoase, îi conduseră spre mîncărurile pregătite și se așezară pe iarbă, invitîndu-i pe tineri să li se alăture.

Demawed era convins că ajunsese în țara zînelor. Și ca el simțeau și ceilalți băieți care, așa neciopliți și bădărani cum voiseră să pară în timpul drumului, se arătară mai întîi sfioși față de tinerele femei, mirați de felul lor de a fi cald, viu, de prietenia și purtarea lor drăgăstoasă, apoi însă se obișnuiră cu noua și atît de plăcuta lor situație. Cei mai mulți dintre ei băură în seara aceasta pentru prima dată vin. Se încălziră repede, începură să vorbească tare și înflăcărat, iar cei mai mari făceau pe grozavii în felul tipic al adolescenților sperînd să atragă atenția tinerelor femei.

Atmosfera lejeră era mai degrabă stimulată, decît potolită de bărbații care îi conduseseră pe băieți aici. La lăsarea nopții, pîlcul se destrămă încetul cu încetul, iar cei mai curajoși și mai înfierbîntați dintre băieți le urmară pe femeile ispititoare. Tot mai multe perechi dispăreau în micile chioșcuri din buza văii : rămaseră doar șase băieți : cei care erau prea obosiți, cei care băuseră pentru prima dată vin și nu-l suportaseră. Pentru că se făcuse noapte, se cuibăriră lîngă focul taberei. Printre ei era și Demawed.

Tigrii de care se temuse nu apăruseră încă. Dar Fuad-eddin se îndreptă spre el, îi porunci să se scoale și să-l

urmeze. Băiatul cu pielea ca mătasea i se supuse înspăimîntat, orbecăind ca un cîine tînăr în întuneric, speriat, ţinîndu-se de bărbatul cel înalt şi încercînd să nu se piardă. Fuad-eddin mergea înainte ca unul care are o sarcină — cu paşi repezi, încordat. Urcară o potecă îngustă printre stînci şi ajunseră la o poartă mică, din fier forjat, zăvorîtă pe dinăuntru. Pînă acolo fuseseră nevoiţi să se ghideze după lumina palidă a lunii ; în spatele acestei uşi de fier, ce li se deschise la o bătaie a lui Fuad-eddin, ardeau facle lungi, prinse în inele de fier.

Trecură prin coridoare subterane fără ferestre, pe sub bolţi şi prin camere săpate în munte ; urcară trepte abrupte în spirală, şi Demawed tresări speriat la fiecare cotitură a drumului, la fiecare nou palier, căci peste tot erau postaţi oameni de pază. Purtau cămaşă de zale, iar vizierele coifurilor le erau lăsate. Scînteierea săbiilor îl îngrozi pe băiat ; frica nelămurită pe care şi-o înfrînsese în ultimele zile căpătă dintr-o dată hrană nouă şi deveni groază ; groaza că i se putea curma viaţa. Drumul prin feluritele încăperi i se păru nesfîrşit, deşi se strecura doar la cîţiva metri în spatele lui Fuad-eddin. Marşul în necunoscut se încheie în faţa unei porţi arcuite din lemn masiv de stejar. Demawed auzi voci. Fuad-eddin îşi rosti numele şi amîndoi fură introduşi într-o încăpere mai puţin întunecoasă, luminată de lumînări înfipte în coarne de cerb. Cum intrară, le ieşi în întîmpinare un bărbat voinic, îndesat, îmbrăcat în întregime în alb ; purta un turban alb, înalt, şi avea favoriţi cenuşii, tunşi scurt. Faţa şi-o ţinea în umbră ; Demawed nu-i putea vedea nici măcar ochii. Fuad-eddin îl apăsă pe Demawed pe umăr, silindu-l să îngenuncheze. Apoi salută cu mîna pe inimă şi rosti laconic : „Acesta e cel mai mic dintre fiii lui Sergal din Merw. Fratele lui Iussuf.“ Bărbatul cel puternic şi îmbrăcat în alb se apropie de Demawed, îi ridică bărbia şi îl scormoni cu privirea. Demawed simţi că îl străbate un fulger. Privirea dură, cenuşie a bărbatului îl străpungea, — simţea asta.

„Eşti un pars, ca şi fratele tău Iussuf, şi eşti din Merw.“

Bărbatul cel puternic repetă aceste cuvinte de parcă ar fi vrut, cumpănindu-le, să și le întipărească în minte. Demawed nu îndrăzni să răspundă. Ce mai putea dealtfel spune de vreme ce bărbatul știa totul ?

Nu putea înțelege ce vroia de la el. Se simțea ca un animal dus la piață. Bărbatul cel puternic își întoarse ochii către Fuad-eddin. Demawed simți cum privirea aceea pătrunzătoare se îndepărta de el. Se uită repede în jur. Văzu peste tot doar covoare, perne și tapiserii în culori somptuoase. Bărbatul cu barba cenușie vorbea cu Fuad-eddin. Vorbeau tot despre el, Demawed. Oare ce putea el însemna pentru ei ? Barba cenușie spuse : „Îți vei revedea fratele, pe Iussuf. Aici în Alamut !"

Pe Demawed vestea îl luă cu totul pe nepregătite. Era încă prea tînăr și trăia încă mult prea intens impresiile de moment ca să se poată gîndi făcînd vreo legătură între fapte. Acum totul era clar și de la sine înțeles — ajunsese, venise în locul spre care plecase și fratele său Iussuf, cel dispărut. O bucurie mare și adîncă îl inundă. Îngenunchind, cuprinse mîna celui îmbrăcat în alb și o sărută, așa cum sărută un sclav mîna șeicului, beat de fericire. Nu mai simțea aerul rece al încăperii, iar amenințarea, care cu cîteva clipe înainte părea s-o citească în ochii lui Hassan, se preschimbă — cum credea Demawed — în bunătate și prietenie.

„Stăpîne — strigă Demawed — unde e Iussuf ? Pot merge la el ? Trăiește ? Trăiește aici ?"

Nu primi nici un răspuns.

Cei doi bărbați discutau peste capul lui. Era doar un copil, nu-l mai luau în seamă : era doar un pion în jocul lor. Acesta era sentimentul pe care-l avea Demawed acum, cînd amîndoi continuau să vorbească. Și nu îndrăzni să repete întrebarea. „Ai să-l pregătești tu însuți, și fii cît se poate de atent să învețe tot. Tot, îți spun. Vreau să devină un luptător deosebit de bine pregătit."

Fuad-eddin dădu din cap. „Ți-am urmat porunca. Nu a fost ușor să pun mîna pe al doilea fiu al lui Sergal. Dar am reușit. Poate deja să-l întîlnească pe Iussuf ?"

Barba gri clătină încet din cap. „Nu. E suficient să știe că fratele lui e aici. Iar lui Iussuf trebuie să-i spunem că cel mai mic — că Demawed — e crescut ca luptător. Dar deocamdată va fi mai bine să nu se vadă. Să-și facă griji unul din pricina celuilalt. Să fie unul zălog pentru celălalt. Pentru că Iussuf va trebui să ducă la bun sfîrșit cea mai grea sarcină din ultimii ani."

Apoi i se adresă micuțului pars : „Scoală-te ! Știi cine sînt eu ?"

Demawed nu știu să răspundă. Era oare cel pe care oamenii îl numeau „bătrînul din munte" ? Putea să-l numească așa ? Era oare șeic ? Vreun rege ? Sau poate chiar un ghoul, un djinn ? Privi prudent spre Fuad-eddin Acesta nu-i dădu nici un semn, nu trădă prin nimic răspunsul pe care trebuia să-l dea. Hassan spuse foarte serios, fără ca vorbele sale să pară ridicole sau ciudate : „Eu, spuse Hassan, sînt aici omul de care ascultă toți. Fără zăbavă și fără replică. Și dacă eu îți ordon să nu mai respiri, o faci ! Și faci și tot ce îți poruncește Fuad-eddin. Aici trebuie să asculți necondiționat. Înțelegi ce spun ?"

Demawed vru să răspundă, vru să-l asigure cu tărie că înțelege. Dar nu scoase un cuvînt. Tremura, sudoarea îi picura pe frunte. Credea că are în față un mag. Acasă fusese cel mai mic și tatăl său nu vorbise niciodată sever cu el. Ce se întîmpla cu el acum nu îi era cunoscut decît din basmele pe care le auzise în copilărie, dar pe care le crezuse doar pe jumătate.

Hassan spuse apăsat : „Fuad-eddin, țin foarte mult ca acest băiat să fie educat cît se poate de sever. Nu mai vreau să văd aceste bucle negre de saki, această piele de piersică, această față de trandafir. Învață-l ce știi."

Apoi se întoarse spre Demawed : „Iussuf te iubește ?" Băiatul fu surprins de întrebare. Știa doar că-l admirase pe fratele său mai mare, dispărut de aproape un an. Întotdeauna văzuse în Iussuf fratele care poate face totul mai bine decît el, care le știe pe toate mai bine. Și Issuf, credea că își aduce acum aminte, îl protejase mereu, îi

luase mereu partea. De aceea spuse: „Cred că Iussuf ține la mine. Și eu îl iubesc. Doar e fratele meu".

„Ajunge, spuse Hassan. Iar ție, Fuad-eddin, am să-ți spun eu cînd se pot vedea cei doi. Numai nu prea repede, modelează-l mai întîi!"

Fuad-eddin se înclină, rînji cu toată fața, îl apucă din nou pe Demawed de umăr și-l întoarse spre ușă. „Vino!" Demawed copie cu stîngăcie reverența lui Fuad-eddin și se împletici spre ieșire.

Hassan rămase în mijlocul camerei, urmărindu-i cu privirea.

Demawed își ridică ochii spre Fuad-eddin încercînd să-i citească pe față ce se va petrece mai departe. Faptul că el singur dintre toți băieții fusese ales să vorbească cu puternica barbă sură era pentru el semnul unei distincții deosebite, înălțătoare. Voi să aibă siguranța că fusese într-adevăr preferat, că era într-adevăr tratat în mod deosebit, și de aceea, în timp ce străbăteau din nou coridoarele nesfîrșite de piatră din inima muntelui, trecînd pe lîngă paznici, crăpături slujind de ferestre, prin săli pline de arme, se întrebă mai întîi pe sine și apoi prinzînd suficient curaj și pe Fuad-eddin: „El era Hassan ben Sabbah, cel pe care oamenii îl numesc Bătrînul din munte?" Și cînd Fuad-eddin încuviință, micul Demawed adăugă: „Dar de ce a voit să mă vadă tocmai pe mine dintre toți băieții? Îl cunoaște pe tatăl meu Sergal? Cum de știe că sînt din Merw? Și cînd am să-l pot vedea pe Iussuf? Cum o duce Iussuf? Ce face? De ce m-a întrebat Hassan dacă îl iubesc pe Iussuf și dacă el mă iubește pe mine? Sînt doar fratele lui Iussuf, de ce să nu mă iubească?"

Demawed, care în prezența lui Hassan fusese aproape mut începu, odată spaima trecută, să pună întrebări peste întrebări, liber și fără nici o reținere. Să sporovăiască cum făcea acasă, cu tatăl, cu frații. Dealtfel începuse să se simtă deja puțin ca acasă de cînd aflase că și Iussuf era aici. Unde anume nu știa încă, dar oricum trebuia să fie prin apropiere. Și asta îi dădea siguranța, certitudinea, că următoarele zile vor fi pentru el frumoase, prie-

tenoase. Despărțirea de tată și frați, atît de grea la început, îi apăru mai ușoară, — drumul chinuitor de pînă aici fusese răsplătit. Iussuf se afla aici și el îl va putea vedea din nou pe cel căruia îi ducea de atîta vreme dorul ! Nu imediat, spusese barba sură, dar oricum curînd. Îl va revedea pe Iussuf. Fericirea îl copleși. Acum putea să se întîmple orice. Nu-i mai era teamă, groază. Se simțea tare.

Pentru că nu-i mai era frică începu să privească atent în jur, liniștit și curios. Și avea într-adevăr ce să vadă, lucruri ce puteau umple de uimire și admirație nu numai inima unui tînăr. Păși acum prin alte camere și săli decît cele prin care fusese condus la intrarea în cetate. Erau mai mult depozite și camere de arme.

În ciuda orei tîrzii vedea peste tot oameni muncind la mese de lucru sub lumina clară a făcliilor ; meșteream mașini ciudate, desenau pe hîrtii mari, scriau în registre sau citeau. Toți erau îmbrăcați în alb și purtau tichii fără bordură. Erau în mare parte tineri, nu le crescuse încă barba, dar lui Demawed i se păreau maturi. Nu ridicau ochii cînd Fuad-eddin și Demawed treceau pe lîngă ei ; ședeau singuri sau în grupuri, vorbeau, își strigau unul altuia diferite ordine, cărau prăjini și scînduri. Lui Demawed i se păru că se află într-un atelier uriaș, format din multe camere și săli în care se lucrează neîntrerupt.

Băiatul nu înțelegea ce făceau oamenii aceia. Păreau toți uniți printr-o înțelegere pe care el nu o putea pătrunde. Sfios, îl întrebă pe Fuad-eddin unde se află și ce se întîmplă acolo, dar Fuad-eddin rîse numai și spuse că va învăța el cu timpul să înțeleagă toate astea.

„Aici se construiește împărăția..." fu tot ce scoase de la el.

Și, într-adevăr, într-o încăpere mare prin care tocmai trecea Demawed văzu case, palate, orașe întregi, făcute din lemn și pînză, doar de mărimea unor jucării. Iar Fuad-eddin explică vesel : „Acesta e Bagdadul, și cel de colo e palatul califului, dincolo e Aleppo, și aici în colț e palatul șahului Malik din Isfahan !"

Demawed se minună cît de frumos și delicat erau construite clădirile, de precizia cu care erau copiate în mic atîtea locuri celebre și importante ale imperiului.

„Acesta e palatul guvernatorului din Merw unde locuiește șah Malik cînd se află în Chorassan ?“ întrebă Demawed.

„Da, l-ai recunoscut, răspunse Fuad-eddin. Băiatul se miră de zelul care îi stăpînea pe acești tineri bărbați — și încă la vreme de noapte — și întrebă, în naivitatea sa, de ce se mai „jucau“ încă, la o oră atît de tîrzie, cu acele lucruri. Fuad-eddin rîse amar : „Sînt bucuroși că au voie să facă asta și nimic altceva“, spuse el fără alte explicații. Demawed se gîndi că și el ar fi bucuros să se poată juca aici, dar se stăpîni să zică ceva, întrucît fața lui Fuad-eddin căpătase o expresie străină.

Ajunseră în cele din urmă într-o parte a cetății care, judecînd după ferestre, nu părea plasată sub pămînt. Aerul rece al nopții străbătea coridorul și lui Demawed i se păru la un moment dat că aude foșnetul copacilor. Într-o sală vopsită în alb se aflau, așezate destul de dezordonat blănuri, cergi de cal și perne prost umplute și murdare. O singură făclie lumina încăperea. Fuad-eddin îi porunci lui Demawed să se culce. Acesta era locul unde urmau să doarmă toți împreună. Pînă dimineața. Astăzi el este primul aici. Fuad-eddin îi întinse un ulcior cu apă și cîteva bucăți de pîine. „Mîine ne vedem din nou !“ O spuse aproape amenințător.

Demawed potrivi cîteva blănuri, își desfăcu sandalele, își trase halatul peste cap, încercă să se acopere cu o pătură, o împinse însă într-o parte, scîrbit de duhoare. Se lungi pe urmă liniștit în colțul sălii albe și privi făclia ce se topea încet, răspîndind un miros puternic. Își ascunse fața în halat și închise ochii. O clipă cumpăni dacă trebuie să-i fie frică, dacă avea motiv să se înspăimînte. Ascultă cum răbufnea vîntul prin copaci. Nu-l auzise niciodată vîjîind așa în cîmpia din Merw. Și se întrebă dacă era într-adevăr vîntul și nu niște demoni.

Se hotărî să nu-i fie teamă, pentru că Iussuf era undeva prin preajmă și nu voia să-l facă de rîs. Acum era aproape

la fel de mare ca Iussuf. Şi se afla şi el la Alamut, în cetatea Bătrînului din munte, pentru a deveni ceea ce Iussuf era deja : un luptător. Neînfricat. Plin de curaj. Adormi, şi doar pe jumătate conştient, exact înainte de a nu mai putea gîndi nimic, îi mai trecu prin minte, neclar, dar totuşi cu înţeles : Fusese evidenţiat, în faţa tuturor celorlalţi băieţi, îl văzuse pe cel puternic, pe cel îmbrăcat în alb, pe Bătrînul din munte ; iar Hassan îi şi vorbise, lui, lui Demawed...

4

Prin pustiul de sare

Omar îşi dădu numaidecît seama : Nu era vorba de una dintre scenele obişnuite ce se petrec frecvent într-un caravanserai cînd bărbaţii joacă table, se iscă neînţelegeri şi se iau la sfadă. Mahmud se repezi cu hangiul seraiului în curte, Sadig se grăbi în urma lui ; fugeau în direcţia grajdurilor. Omar veni şi el, coborînd în goană treptele ce duceau la gangul cu arcade. Mahmud şi cîrciumarul ajunseră primii în partea sud-estică a curţii. În camera din colţ o privelişte de groază se ivea în faţa ochilor călătorilor ce se apropiau în fugă. Lupta — dacă într-adevăr avusese loc una — nu putuse fi decît scurtă. Pe legăturile de paie de pe podea zăceau cei patru arcaşi, cu capetele descoperite, cu gîtlejurile tăiate. Jesgered era întins de-a curmezişul în faţa intrării din dreapta, lui i se tăiaseră şi urechile. Cadavrele zăceau într-o baltă de sînge, chircite, sîngele se mai prelingea încă pe haine şi pe paie, bolborosind din rănile căscate ale gîtului. Bărbaţii fuseseră măcelăriţi ca taurii cărora li se lasă sîngele să se scurgă din beregată. Şi asta într-un caravanserai care trebuia să asigure fiecăruia dreptul sfînt al ospitalităţii !

Nu se vedea nici urmă de făptaş. Omar strigă la cîrciumar să închidă poarta. Cîrciumarul stătea ca paralizat, neputîndu-se clinti. Mahmud se repezi afară. Omar se aplecă peste corpurile lui Jesgered şi ale selgiucizilor. În nici unul nu mai părea că licăre vreo fărîmă de viaţă. Totuşi atacul, crima, nu se putuseră întîmpla decît cu puţin timp în urmă. Dacă se închidea unica intrare şi ieşire a caravanseraiului trebuia să fie posibil să-i prindă pe ucigaşi.

Omar îl scutură pe cîrciumarul înlemnit pînă ce acesta înţelese ce i se cerea. Sadig stătea la intrare şi le închidea

trecerea celor care, agitați, se înghesuiau înăuntru. Omar și cîrciumarul se chinuiră să-și croiască drum printre curioși. Strigară la ei să se dea la o parte. Lui Omar i se păru că nici unul dintre călători nu era dispus să dea o mînă de ajutor ; în sfîrșit sosiră în fugă servitorii și anunțară că poarta fusese închisă. Unul își aduse aminte că în hol erau deschise ferestrele către marea moschee ; pe acolo făptașii putuseră ajunge în rotonda moscheii și de aici să scape. Bărbații o luară repede spre moschee, dar se constată că nimeni nu fusese văzut fugind în direcția aceea.

Mahmud se întoarse de la poartă și explică că paznicul, care părea a fi demn de încredere, nu lăsase pe nimeni să iasă pe poartă. Cînd se iscase agitația, închisese — din obișnuință și dintr-o veche experiență — poarta. De multe ori prinsese în felul acesta hoți. Mahmud se îndreptă spre Omar și întrebă unde e Roxane. Fugiră împreună spre baie, în corpul central al caravanseraiului, le scoaseră afară pe servitoare și le cerură s-o aducă imediat pe Roxane. Sadig se apropie și el în goană. Uluiți, dezbătură situația. Omar fu de părere că ucigașii putuseră fugi, dar era de asemenea posibil să se mai afle în caravanserai.

Treizeci pînă la patruzeci de bărbați stăteau vorbind tare și gesticulînd puternic în jurul micii moschei roșii din mijlocul curții. Cei mai mulți începură spălatul ritual, deoarece era timpul rugăciunii. Omar se gîndi că printre oamenii aceștia se puteau afla ucigași ; nici nu se putea găsi un prilej mai bun ca spălatul de rugăciune pentru curățirea rapidă a urmelor de sînge ! O jumătate a curții se afla în umbră, cealaltă era luminată de ultimele raze ale soarelui în amurg. Omar și prietenii săi se găseau în partea luminată a curții. Își priveau tovarășii de caravanserai cu neîncredere, tulburați. Mahmud declară că nu se mai pot socoti în siguranță aici. Cînd Roxane ieși din baie, Omar o luă de braț și-i descrise cumplitul atac. „Nu putem fi siguri de viața noastră nici în caravanserai, nici pe drumul spre Chorassan. Trebuie să plecăm de aici. Cine știe care dintre bărbații care se pregătesc pentru rugăciunea de seară tocmai a ucis !“

Omar nu voia să-i expună nici pe Roxane, nici pe prietenii săi pericolului de a dormi măcar o singură noapte sub acelaşi acoperiş cu ucigaşii. Sadig socotea însă că o plecare precipitată, părăsirea caravanseraiului le putea fi fatală. Oare nu-i pîndeau afară făptaşii, care, cum se exprimă el sec, „au făcut doar jumătate din treabă" ? Era clar că atacul şi măcelul selgiucizilor şi al lui Jesgered era în strînsă legătură cu ei. Din moment ce le fuseseră ucişi paznicii, chiar şi dragomanul, vor fi oare ei înşişi cruţaţi ?

Nehotărîţi, enervaţi, aflaţi încă sub şocul groaznicei fapte, întoarseră pe toate feţele argumentele pro şi contra plecării.

Omar avu brusc senzaţia că situaţia nu e reală — se simţi ca în vis. Nu putea pricepe cum nişte bărbaţi, care îi însoţiseră zile întregi, nişte tineri arcaşi puternici, care fuseseră mereu veseli şi le cîntaseră pe drum, să fie acum morţi, măcelăriţi. Şi asta în mijlocul unui caravanserai ! Nu undeva în pustiu, pe un drum izolat, în urma unui atac pornit dintr-o ascunzătoare. Nu ! De cinci ori crimă într-o cameră de serai ! Soldaţii trebuie să fi fost surprinşi de mai multe persoane ; probabil că la început nu se apărase nici unul. Probabil că ucigaşii nu le fuseseră străini. Sau deloc suspecţi. Vorbiseră cu ucigaşii lor ? Se tîrguiseră cu ei ? Cine poate şti ?

Omar se gîndi să-i adune pe toţi călătorii în holul cel mare. Se îndreptă spre mijlocul curţii şi vorbi cu unii mai în vîrstă, pe care îi socotea conducători de caravane. Dar numai unul dintre ei era conducătorul unei caravane care venea de la Susa. Alte două caravane, se aflau, după cum află în continuare, pe drum din Transoxania la Kerman. Conducătorii, orghuzi, erau însă neîncrezători ; nici unul nu ştia ce urma acum să se întîmple. Refuzaseră oricum să-şi strîngă oamenii şi călătorii în holul cel mare cu mozaic. Abia după discuţii mai îndelungate căzură de acord ca fiecare grup să se adune într-un colţ al curţii pentru a se sfătui separat ; Omar şi Mahmud observară că oaspeţii caravanseraiului — contrar oricărui obicei — luaseră cu ei şi armele ; curînd sclipiră săbii şi pumnale. Omar, Mahmud şi Sadig văzură îngroziţi cît de repede se schim-

base priveliştea : nici nu fusese bine curtea plină de credincioşi, că acum semăna cu o tabără de armată. În cele patru colţuri, călătorii stăteau înghesuiţi, în picioare sau şezînd. Fiecare grup se delimita clar faţă de celălalt. Omar înţelese că pierduse definitiv momentul prinderii făptaşilor. Chiar dacă aceştia se ascundeau într-unul din grupuri, acestea nu ar face decît să împiedice cercetările, întrucît ar lua imediat poziţia de apărare.

Omar, care n-o lăsa pe Roxane de lîngă sine, trecu cu prietenii dincolo, la locul crimei. Roxane rămase însă afară cînd el pătrunse încă o dată cu Mahmud şi Sadig în încăperea în care zăceau cei ucişi. Luară armele de pe morţi şi-i întinseră unul lîngă altul cu picioarele spre poarta de ieşire. Le închiseră ochii şi le adunară într-un colţ echipamentul, cingătorile, păturile, puţinele merinde, sticlele cu apă şi hainele. Coifurile de aur le puseră deasupra ; coifurile arătau ciudat de goale şi nefolositoare. Omar abia putea suporta priveliştea celor ucişi. Avea o senzaţie cumplită de gol. Cinci oameni, care avuseseră sarcina să-i ducă pe el şi pe prietenii săi în siguranţă la Isfahan, omorîţi — măcelăriţi în modul cel mai dezgustător, ca vitele ! Iar el, căruia probabil îi fusese sortit atacul, stătea acolo, ca şi prietenii săi, teafăr şi nevătămat. Sau poate fuseseră destinate atacul, crima, mai degrabă lui Sadig şi Mahmud ? Putea fi această faptă îngrozitoare o întîmplare ? Vreo întîmplare pe care el, Omar, n-o putea descifra ? Un om poate fi omorît din greşeală pentru că este luat drept un altul. Aşa ceva era posibil, se mai văzuseră cazuri. Dar să omori cinci bărbaţi, patru arcaşi selgiucizi şi un dragoman, aşa ceva nu se putuse întîmpla din nebăgare de seamă şi nici din pură poftă de a ucide ! Unde mai pui că nici măcar nu era vorba de jaf. Nu lipsea nimic. Era oare o acţiune a lui Hassan ben Sabbah ? Omar ajunse la convingerea că trebuia să părăsească caravanseraiul imediat. Fără a mai şovăi. Înainte de a se face noapte de tot. Trebuia să călătorească mai departe cît de repede posibil. Acest al treilea caravanserai după Merw îi va rămîne de-a pururi în amintire ca o imagine îngrozitoare.

Omar se întoarse către Mahmud şi Sadig. Dădu indicaţii, vorbi, acţionă, cu toate că nu se simţea încă în apele

lui. Lasară cîrciumarului o mare sumă de bani, pentru a plăti înmormîntarea lui Jesgered şi a soldaţilor. Cîrciumarul promise să-l înştiinţeze pe beiul din Kişun, care se afla doar la zece ore de drum depărtare, despre această crimă în masă. Plecarea bineînţeles că nu putea rămîne secretă. Îşi scoaseră caii şi cămilele din grajduri şi încălecară ; nu-şi luară de la nimeni rămas-bun. Fură lăsaţi să plece, întrucît erau singurii aflaţi dincolo de orice bănuială — cine ar fi putut presupune că o caravană îşi poate ucide proprii paznici ?

La ieşirea din curte Omar avu sentimentul că cei ce rămîneau priveau cu uşurare plecarea lor, care aproape că aducea cu o evadare. Bărbaţii ce rămîneau mai departe în caravanserai — fie că ucigaşii se aflau sau nu printre ei — aparţineau unor popoare şi triburi diferite ; erau persani, arabi şi turanieni, ba se găseau printre ei şi sirieni şi mongoli. Fiecare dintre ei ştia că doar sîngele — sîngele făptaşilor — putea răzbuna aceste crime. Faptul că cei care trebuiau să împlinească această răzbunare părăseau caravanseraiul le convenea deci tuturor. În acel moment pericolul unui măcel era îndepărtat. Bineînţeles trebuia aşteptată sosirea beiului selgiucid din Kişun.

Fără Jesgered şi paznici caravana devenise mică. În frunte călărea Omar, în spatele său Roxane ; Mahmud şi Sadig în ariergardă, mînînd în faţă animalele de povară, pe care le luaseră la mijloc. Omar se înşelase sperînd că va scăpa de groaznicele imagini şi impresii de îndată ce va părăsi locul crimei. Îi vedea aievea pe cei cinci morţi, acoperiţi de sînge, zăcînd pe paie. Vedea beregatele tăiate, pielea spintecată a gîtului, platoşele mînjite cu sînge. Bărbaţii îşi dăduseră jos grumăjerul, nu mai găsiseră însă timp să-şi dezbrace şi armurile, îşi scoseseră doar coifurile. Trebuie că şi-au privit ucigaşii fără nici o bănuială, drept în faţă ! Cine puteau să fi fost aceşti ucigaşi ? Bărbaţi ? În prezenţa unor bărbaţi străini, suspecţi, să-şi lepede armele nişte arcaşi din gardă ? Femei ? Femeile nu intră în încăperile de jos ale caravanseraiului, ele rămîn în casa femeilor. Femeile nu ar fi avut nici curajul, nici forţa, să le taie beregata soldaţilor. Cînd Omar îşi imagina

această crimă multiplă — nu că ar fi vrut el să şi-o închipuie, dar se simţea pur şi simplu silit s-o facă, să se gîndească la ea fără întrerupere, nu putea scăpa de obsesie — ajungea mereu la aceeaşi concluzie : trebuie să fi fost nişte oameni care nu li se păruseră suspecţi nici selgiuciizilor lui Jesgered. Da, făptaşii trebuie să fi stat — cum arătau cadavrele — direct în spatele victimelor lor. Cîte un ucigaş în spatele fiecăreia din cele cinci victime. Dar cum se putuse ajunge la această aşezare îngrozitoare, la acest aranjament odios.

Omar îşi spărgea în zadar capul. Erau totuşi nişte soldaţi, nişte bărbaţi cu experienţă, încercaţi, care — putuse el observa — erau mereu pe picior de apărare, care, cînd treceau prin sate adulmecau un duşman în dosul fiecărui zid, cînd călăreau prin ţară se aşteptau la o capcană în spatele fiecărui tufiş. Soldaţi care ştiau bine cum trebuie să lupţi cînd eşti atacat ; selgiucizi îndesaţi, robuşti, puternici, cu muşchi de fier. Şi toţi patru, ca şi Jesgered, omoriţi probabil în aceeaşi clipă. Trebuie că s-au zbătut, s-au împotrivit, pentru a se chirci apoi în reflexe disperate, în zvîrcolirile morţii.

Omar voia să scape de aceste imagini, să şi le şteargă din minte, dar nu izbutea.

Roxane, care simţea cît de tare îl zguduise crima, călărea foarte aproape de el ; cu stînga îi atinse umărul şi-i întoarse faţa. Nu se puteau vedea bine, era prea întuneric, dar îşi ghiceau unul altuia expresia feţei. Omar o apucă pe Roxane de mînă şi i-o strînse puternic. Un val de linişte îi străbătu. Strîngerea de mînă îi întări pe amîndoi.

Călăritul în noapte le solicita puternic simţurile. Călăreţii singuratici trebuiau să ia aminte la drum. Călăriseră o vreme pe drumul spre Chorassan, către sud-vest. Omar încerca acum mereu să se depărteze de drum, pe mîna stîngă, să pătrundă în cîmp. Aşa ajunseră la un moment dat într-un cîmp de bumbac, apoi într-un cîmp de in sau cînepă. Mereu era pămînt cultivat pe partea stîngă. În sfîrşit lui Omar i se păru că aude pămînt pietros sub copitele cailor. Într-adevăr, era pămînt uscat, tare, de pajişte. Omar îşi mînă calul în cîmp şi cavalcada se depărtă

aproape în unghi drept de drumul imperial. Caii păşeau cu prudenţă, aproape nesigur. Deodată se opriră. Prietenii săriră jos. Se aflau la marginea unui şanţ părăsit de irigaţii dintr-un sistem de kanate, care se surpase. Era imposibil să meargă mai departe călare. O ajutară pe Roxane să coboare din şa, luară apoi animalele de căpăstru şi încercară să găsească pe jos un drum accesibil. Dacă dăduseră peste un sistem de kanate, atunci trebuia să fie şi vreun sat în imediata sau mai îndepărtata vecinătate. Sperau să găsească colibe locuite. Şi într-adevăr, după o scurtă căutare, descoperiră o colibă de pămînt. Era goală şi nelocuită, dar, cum constatară prietenii, uscată şi curată. Restul nopţii îl petrecură acolo, înveliţi în pături. Dimineaţa următoare văzură că se îndepărtaseră de drumul spre Chorassan şi că pămîntul roditor se termina aici. Smocuri de iarbă răsăreau ici şi colo din pămîntul gol, şi straturi de sare indicau începutul pustiului de sare.

Omar explică că unica lor şansă să ajungă la Isfahan nestînjeniţi de alte atacuri ar fi să traverseze Marele Pustiu de sare, Kevirul. Ştiau cu toţii ce dovadă de îndrăzneală era să călăreşti prin Kevir. Doar puţini călători se încumetau. Lipsiţi de călăuză şi fără să cunoască exact locul, nu se puteau bizui decît pe ei înşişi, nu puteau spera în ajutorul altor călători. Pe de altă parte, Omar presupunea că grupele de terorişti se vor feri de drumul prin Kevir. Mahmud şi Sadig se interesară dacă nu ar fi mai bine să se întoarcă la Merw şi să aştepte acolo pînă ce vor avea garanţia că teroarea era curmată pe drumul spre Chorassan de către trupe regulate. Omar se opuse acestei propuneri.

Se aflau, argumentă el, deja de patru zile pe drum. Călătoria prin Kevir, care reprezenta o scurtare a drumului, era cu siguranţă primejdioasă ; dar precis mai puţin periculoasă decît nişte răufăcători care îşi puseseră în gînd să le curme viaţa. Trebuiau să accepte această aventură. El, care intenţiona să se bizuie pe harta sa şi pe stelele de pe cer, se obliga să-i treacă cu bine prin pustiu. Roxane refuza şi ea să-şi continue călătoria pe drumul imperial — indiferent de direcţia în care o apucau — şi îl sprijinea pe

Omar. Așa că Mahmud și Sadig se declarară în cele din urmă de acord.

Trebuia bine chibzuită traversarea Kevirului cu mijloacele de care dispuneau. Animalele de povară erau sănătoase și vioaie, ca și caii. Pentru cămile drumul prin pustiul de sare nu însemna vreo greutate deosebită, burdufurile de apă nu însemnau pentru ele cine știe ce mare povară în plus.

Cînd dimineața se revărsă strălucitoare luminînd întinderea nesfîrșită a pustiului de sare, fîșia goală de iarbă pe care se afla coliba de pămînt le apăru călătorilor ca plaja unui ocean pe care trebuiau s-o părăsească. Știau că vor fi nevoiți să meargă multe zile prin acest ținut ce părea fără capăt. Porniră să caute în sistemul părăginit de irigație un loc în care să se mai găsească apă. Ceva mai departe, tot la marginea pustiului, văzură acum, la lumina zilei, corturile de pîslă ale unui trib de tadgici. Îndrăzniră să se apropie cît să poată fi auziți ; le ieșiră în întîmpinare cîini și niște copilași, apoi un bărbat mai în vîrstă. Cînd fură siguri că au de a face doar cu crescători pașnici de animale, dădură pinteni cailor spre corturi. Aici, între nisip și verdeață, între pămînt și sare, li se oferi posibilitatea să cumpere curmale, ceai, unt, brînză și — după o tîrguială mai îndelungată — niște lipii mici și uscate. După cum se așteptaseră, corturile erau întinse în jurul unei guri intacte de apă a sistemului de kanate. Omar explică cum funcționa odinioară acest sistem de irigație. De-a lungul pustiului se întindea o spinare de deal joasă, sub care curgea o vînă de apă la o adîncime de cîțiva coți. Pe pante se foraseră pînă la baza văii, la distanțe egale, guri de fîntînă, din care se putea pompa apa. Acest sistem de kanate cerea o îngrijire regulată, pentru că gurile de apă se surpau ușor, iar pompele — mecanism cu roți de lemn, puse în funcțiune de cai sau măgari — trebuiau întreținute pentru a funcționa. Roxane se arătă intrigată de lipsa de grijă pentru astfel de instalații de irigație care erau pur și simplu lăsate în paragină. Mahmud înjură în barbă spiritul organizatoric al selgiucizilor care lăsau să se prăpădească atîtea lucruri bune și folositoare. Sadig,

dimpotrivă, fu de părere că țăranii erau cei care nu mai vroiau să-și cultive ogorul tocmai aici, atît de aproape de pustiul de sare. Omar găsise o altă explicație. Cu siguranță că omul care îngrijise sistemul de kanate căzuse victimă unui accident. Era o profesiune foarte primejdioasă cea de îngrijitor de astfel de cavități și cursuri de apă subterane ; o muncă foarte bine plătită, dar foarte dificilă, care se moștenea în puține familii. Deseori se întîmpla ca îngrijitorul să fie îngropat de pămîntul ce se surpa în timp ce controla o galerie de apă subterană, în care nu putea pătrunde decît în patru labe. Prea repede nu se putea găsi un străin care să practice această meserie riscantă. Ori pierea apa, infiltrîndu-se în pămînt, ori omul care îngrijea cursurile de apă. Și fără apă nu existau aici nici cîmpuri roditoare. Doar stepă, deseori doar pustiu. În fapt nu se zărea nici o cultură cît vedeai cu ochii. Cînd fură pline burdufurile cu apă, povara cămilelor și proviziile li se părură totuși prea mici, așa că mai cumpărară niste vedre și le umplură cu apă.

Bătrînul tadgic, care urmărea cu uimire pregătirile lor, mormăi ceva de neînțeles și-l întrebă apoi pe Sadig dacă aveau intenția să străbată Kevirul călare. Cînd Sadig încuviință, clătină din capul său bărbos și le arătă oaspeților, departe, la orizont, o dîră neagră, o ridicătură de pămînt în pustiu, către care trebuiau să se îndrepte. Pînă acolo, spuse bătrînul, mergea el uneori în căutare de sare ; găsea acolo bulgări mari, albi, ușor de scos. Odată ajunși la movila aceea, trebuiau s-o țină spre sud-vest. Omar se amestecă în discuție, spunînd că știa deja cum să traverseze Kevirul, mulțumi omului și-i mai dădu o drahmă de argint pentru apă. Își luă rămas-bun, menționînd : „Nu e neapărată nevoie să povestești altora despre noi !“ Mahmud adăugă și el : „Trece-ne sub tăcere. Nu trebuie să știe nici un străin că am fost aici, la tine.“

Suprafața scorțoasă a pustiului în care pătrundeau acum nu purta nici o urmă de vegetație. Cu toții traversaseră deja de mai multe ori pustiuri de nisip, în nordul Turanului și în Siria, dar acest pustiu de sare nu se putea

compara cu nici unul din ele. Nici o insectă nu se ascundea aici în pămînt, nici un şarpe nu luneca într-o gaură mai răcoroasă, nici un iepure nu se cuibărea în vreo albie, fugind de căldură. Pămîntul se întindea arid, mort, în faţa lor. Bulgări cenuşii şi murdari de sare acopereau ici şi colo suprafaţa, îngrămădiţi unul peste altul, sau în şiruri şerpuitoare. Călăreţii găsiră poteca îngustă şi puţin umblată, abia vizibilă, de care le vorbise bătrînul. O pierdeau însă mereu şi aveau pe urmă nevoie de mult timp pînă să o regăsească. Omar se hotărî într-un sfîrşit să nu se mai ţină după ea. Călăreau acum cum le permitea terenul, nerespectînd decît direcţia în care trebuia să se găsească ridicătura de pămînt. În felul acesta înaintară ceva mai repede.

La început priviseră mereu înapoi să vadă dacă nu sînt cumva urmăriţi. Pe măsură ce înaintau însă în Kevir, peisajul neospitalier le solicita tot mai mult atenţia. Observară că deveneau din ce în ce mai preocupaţi de caravană ; cea mai mare grijă era să nu-şi rănească caii pe terenul zgrunţuros. Animalele aveau deja răni la picioare, care probabil că usturau, fiindcă mersul le devenise prudent. Cămilele, mai puţin sensibile decît iepele arăbeşti, înaintau mai departe cu paşii lor mari, legănaţi.

După două ore de călărit ajunseră la valul de pămînt. Pustiul devenea acum neted ca o oglindă, păstrînd acelaşi nivel peste tot, iar caii trebuiră să se adapteze noii situaţii. Solul, sare pietrificată, semăna cu un lac îngheţat. Mai tîrziu, terenul se înmuie din nou ; treceau peste o pătură granuloasă de sare. Drumul greu cerea călăreţilor să-şi concentreze întreaga atenţie. Ochii le ardeau, ca şi toate părţile neacoperite ale pielii ; pe faţă şi pe mîini li se depuseseră granule infime de sare, ca nişte boabe de griş. La simpla adiere a vîntului, lucru ce se întîmpla de fapt arareori, cristalele de sare de pe pămînt începeau să curgă.

Prietenii hotărîră la prînz să-şi ridice tabăra în primele ore ale după-amiezii şi să aştepte astfel noaptea. Socoteau că au suficient avans faţă de eventualii urmăritori. Răcoarea nopţii le-ar permite să înainteze mai repede. Ziua

era aproape de nesuportat dogoarea sticloasă, apăsătoare a soarelui deasupra pustiului de sare.

Ridicară deci prima lor tabără în pustiu, înălțară corturi, dădură jos poverile de pe spinările animalelor, descinseră șeile cailor. Își propuseră să stea de pază pe rînd, dar Sadig, care preluase prima gardă, adormi de extenuare. Omar se trezi la lumina stelelor și-i scutură pe ceilalți să se scoale. Folosindu-se de harta sa și cu ajutorul stelelor, stabili ruta. Orion, care în martie se afla la sud-vest, îi slujea ca reper. Alese drept călăuză steaua strălucitoare Beteigeuze, Ibt-el djauga, axa Orionului, urmînd să țină direcția ei. În același timp trebuia găsit un drum accesibil animalelor pe pămîntul aspru, denivelat, plin de balovani și fărîme de sare. Ziua se odihneau.

A doua noapte vremea se strică ; neputîndu-se orienta după stele, fură nevoiți să-și petreacă noaptea în cort. Nori întunecoși acoperiră încetul cu încetul cerul, luna dispăru în spatele lor, întregul firmament se cufundă pînă la urmă în beznă. Era mai puțin frig decît în noaptea precedentă. Începu în schimb să ningă. Brusca schimbare de temperatură îi surprinse pentru că nu se așteptaseră să apuce vreo furtună, ploaie sau zăpadă. Vîntul și precipitațiile sînt rare în pustiul de sare. Omar puse zăpada pe seama unui curent de aer din păturile superioare, venit din nord și care se răcise în munți.

Cînd a doua zi dimineață își strînseră lucrurile și-și urmară nerăbdători călătoria, deșertul era alb — o singură suprafață orbitoare de zăpadă cît puteai cuprinde cu vederea — o priveliște cu adevărat fantastică. Dar nici nu se ridică bine soarele peste linia orizontului pe cerul din nou fără nori că pătura nesfîrșită de zăpadă scînteie preț de o clipă pentru a se topi apoi sub ochii lor ! Sub cupola imensă a cerului pustiul se întindea din nou, cenușiu, murdar.

Această trecere fulgerătoare lăsă o impresie puternică asupra călătorilor. După părerea lui Omar, căldura strînsă în sol, combinată cu razele puternice ale soarelui distrusese covorul subțire de zăpadă ; în peisajul mort, înțepenit, apariția aceasta lăsase o impresie atît de vie, încît nu se mai săturau minunîndu-se. Cum sîntem toți sortiți schim-

bării, transformării ce survine într-o clipă ! Omar îi şopti Roxanei, rostind vorbele rar, aproape tărăgănat : „Faptă lumească, la care omul cu plăcere se gîndeşte, cenuşă se face, se stinge iute, degrabă de aseamănă cu zăpada pe faţa pustiului, care luminează scurt — pînă se topeşte !"

Zilele se scurgeau una după alta, nopţile urmau nopţilor, lumina scînteietoare a soarelui alterna cu lucirile somptuoase ale firmamentului nocturn. Omar şi însoţitorii săi aveau impresia că trăiesc în afara timpului care, totuşi, curgea mai departe, imperceptibil ; din zile se făcură săptămîni şi pustiul tot fără capăt părea. Povara cămilelor deveni mai uşoară — proviziile de apă se apropiau de sfîrşit. Om şi animal, toţi erau vlăguiţi, toropiţi, apatici. Omar încercă să-şi îmbărbăteze tovarăşii. Parcă aerul era mai răcoros decît în celelalte zile. Nu puteau fi în nici un caz foarte departe de munţi. Omar se orientă după poziţia soarelui şi declară că nu se abătuseră prea mult de la ruta de călătorie. Da, susţinea că se îndreptau direct spre Yazd. Acesta era oraşul în care voiau să ajungă după ce vor trece de lanţul munţilor.

Îşi aşezară tabăra epuizaţi de truda călăritului de peste zi. Nici unul nu va dormi atît de adînc, socoteau ei, încît să nu fie trezit de zgomote. Şi în afară de asta, nu întîlniseră pînă acum picior de om în pustiu. Presupuneau că, se află departe de orice potecă de animale, undeva unde oamenii nu ajungeau şi renunţară de aceea să mai stea de pază. Se treziră în puterea nopţii : mai întîi Roxane, care îl sculă pe Omar. Auziră caii sforăind şi nişte voci şoptite murmurînd nedesluşit ; din cortul alăturat răzbătea respiraţia lui Mahmud şi Sadig. Omar ridică pînza îngustă cu franjuri lungi care servea de uşă cortului. Surprins se holbă la un pîlc de călăreţi. Să tot fi fost patru sau cinci ; nu li se putea ghici numărul pentru că stăteau strînşi unul lîngă altul, iar unghiul din care privea Omar prin deschizătura cortului era îngust. Puse mîna pe pumnal, sări în sus, şi fu aproape gata să se împiedice, se prinse de propteaua cortului, îşi strînse mai tare cureaua şi ieşi : „Mahmud, strigă el, Sadig, avem oaspeţi !" Rosti cuvintele în pehlevi, vechea persană, nevrînd să fie imediat înţeles

de aceşti călăreţi ai pustiului, care trebuie că aparţineau vreunui trib de păstori. Călăreţii nu descălecară. În întuneric nu se desluşeau prea bine. Un singur lucru putu Omar să vadă clar : că erau înarmaţi. Purtau arcuri, ţineau în mînă lănci scurte care se profilau pe cerul nopţii. Unul dintre bărbaţi, probabil şeful, întrebă — vorbind tot pehlevi : „Care Mahmud şi care Sadig doarme aici ? Şi unde eşti tu, care ţipi aşa în puterea nopţii ?“ „Coborîţi de pe cai, aşezaţi-vă, fiţi oaspeţii noştri“ ! spuse Omar repede. Socotea că cel mai bine era să le ofere străinilor ospitalitate ; nu-i atacaseră şi jefuiseră, cum ar fi putut s-o facă. Era de presupus că nu aveau intenţii banditeşti. Sadig pîndea din cortul său mititel. Speriat, mormăi : „Cine sînt oamenii ăştia, Omar, şi ce vor ?“ Dispăru din nou în cort şi-i şopti febril ceva lui Mahmud care, beat de somn, încerca să răspundă. Apoi ieşiră amîndoi din cort, fără cingătoare şi cu cîte un pumnal în mînă. Călăreţii coborîseră din şa şi se apropiaseră. „Mă numesc Ibrahim, spuse Omar, prietenii mei şi cu mine sîntem în drum spre ţinutul Kerman, ne-am rătăcit în pustiu, ne-am abătut de la poteca animalelor. Probabil că asta v-a uimit. Aşezaţi-vă lîngă noi, să aşteptăm împreună să se facă zi. Fiţi bineveniţi în numele lui Allah Îndrumătorul.“ Unul dintre oameni, erau patru, după cum putu să vadă acum Omar, legă picioarele din faţă ale cailor ; apoi se ghemuiră cu toţii pe pămînt, îşi puseră lăncile alături şi se aşezară pe călcîie. Omar era liniştit. Îi acceptaseră invitaţia. Nu trebuia să se teamă că se vor purta ca nişte duşmani. Sadig încropi un foc, cu iască, cremene, gunoi de cămilă şi bucăţele de lemn. „Sînt ultimele noastre lemne, spuse el, vor arde pentru voi.“ Apoi încălzi apă într-un ceaun. „Avem ceai dacă doriţi.“ Bărbaţii încuviinţară. Conducătorul aşteptă pînă se împărţiră cupele. Băură cu toţii. Apoi spuse : „Ce aveţi de gînd să faceţi în Kerman ? După înfăţişare nu păreţi negustori.“ La lumina plăpîndă a focului Omar văzu că bărbaţii purtau halate albe, strînse în curele de piele măiestrit împletite. Şi tichiile le erau albe. Aveau feţe tinere şi trupuri vînjoase. Păreau războinici, nici într-un caz membri ai acelor triburi paşnice, care duceau la păscut turme mari de vite în sudul pustiului.

„Venim din Samarkand, minți Omar. Sîntem în hagialîc, vrem însă să vizităm și niște rude din Kerman. Acum ne-am rătăcit. Am subestimat Kevirul".

Conducătorul, vizibil cel mai bătrîn dintre bărbați, nu lăsă să se vadă dacă îl credea sau nu pe Omar. „Nu sînteți turkmeni, doar vorbiți pehlevi ! Ce faceți la Samarkand ?"

Lui Omar i se păru că întrebările mergeau prea departe. Nu spusese tot ce spune de obicei străinilor ? De ce vroia bărbatul să le știe meseriile ? Erau oare călărețiii mai primejdioși decît crezuse el ?

Omar replică că erau doctori, el, Mahmud și Sadig. Doctori cunoscuți la Samarkand, nu erau turkmeni, ci persani. Omar nu vroia nici într-un caz ca Roxane să fie văzută de călăreți. Era convins că aceștia le număraseră deja caii — și trei bărbați găsiseră deja. Acum vor întreba precis cui îi aparținea cel de-al patrulea cal. Conducătorul călăreților n-avea de unde ști că cel de-al patrulea membru al caravanei lui Omar era o femeie, pentru că Roxane nu călărea în șa femeiască. Și într-adevăr acesta întrebă : „Cine e al patrulea ? Și de ce nu vine și el, de ce rămîne în cort ?"

„E un pacient." Lui Omar nu-i trecuse nimic mai bun prin minte. „E bolnav. Foarte bolnav. Ne-am chinuit destul să-l ținem în șa."

Conducătorul făcu semn unuia dintre bărbații mai tineri. Acesta se sculă, se duse spre cort înainte ca Omar să-l poată împiedica, deschise perdeaua cortului și privi înăuntru. Se întoarse apoi spre foc, se așeză și spuse : „E o femeie".

Toți tăcură. Omar era hotărît s-o apere pe Roxane cu prețul vieții sale. Îi vor accepta oare minciuna ? Vor dori oare s-o vadă pe Roxane ? S-o ia cu ei, s-o răpească ?

Străinii ședeau la focul său, de popas, erau oaspeții săi. Nu puteau trece peste niște datini pe care le respectă pînă și un tîlhar. Acum, în clipa asta, Roxane, Mahmud, Sadig și el se aflau în siguranță. Dar oare nu se gîndeau deja călărețiii să-l atace mîine dimineață, pe el și caravana sa ? Și s-o răpească pe Roxane cînd își vor da seama că e tînără și frumoasă ?

Trebuia să-şi ţină firea. Putea oare să recunoască că încercase să-şi înşele oaspeţii ?

„Pacientul este într-adevăr o femeie. Femeia mea."

Străinul păru nesatisfăcut de acest răspuns. Era nesigur. Era oare adevărat ce spunea Omar — un bărbat care în mod vădit aparţinea celor sus-puşi — sau erau minciuni ? Bărbatul fixa mut grămăjoara aprinsă. Flacăra ardea mai mult mocnit. Ultimele bucăţi de lemn se carbonizaseră.

„Ibrahim, spuse conducătorul tărăgănat, eşti tatăl minciunilor, nobile şeic. Nu eşti cel drept care te dai."

Omar ridică din umeri şi-i lăsă apoi să cadă.

„De tine depinde să mă crezi sau nu."

Bărbaţii aşteptau evident o poruncă de la conducătorul lor.

„Încălecaţi, spuse el, se luminează. Călărim mai departe."

Omar respiră uşurat. Sadig îl prinse de mînă. Mahmud îşi drese glasul şi spuse tare : „V-am spus de unde venim şi cine sîntem. Acum, înainte de plecare — voi de unde veniţi ?"

Conducătorul se îndreptă spre calul său. Călăreţii străini îşi ţineau lăncile îndreptate în jos spre Omar şi prietenii săi. Halatele albe, curelele roşii de piele din jurul mijlocului le dădeau aspectul unei trupe în uniformă. Conducătorul se aruncă sprinten în şa şi strigă de pe cal : „Avem sarcina să-l căutăm pe un oarecare Omar Khayyam ; un bărbat trecut de patruzeci de ani, care seamănă cu tine, Ibrahim din Samarkand. Acest şeic a studiat medicina, ca tine, şi astronomia şi matematica ; vrea să vină de la Merw la Isfahan. Sînt sigur că e însoţit de o femeie, o femeie tînără şi frumoasă. Dacă mai are şi alţi însoţitori nu ştiu. Poate, spuse el ironic se numesc Mahmud şi Sadig. Precum cadiul din Merw şi şeful poştei !"

Omar nu se trădă în nici un fel. Mahmud şi Sadig se întoarseră speriaţi spre el. Omar spuse netulburat : „Şi ce aveţi de gînd să faceţi cînd îl întîlniţi pe Omar ? Vreţi să-i transmiteţi ceva ? De ce îl căutaţi ?"

Conducătorul rînji cu toată fața : „Dacă l-am găsi — făcu o pauză — dacă l-am găsi, avem un mesaj pentru el. Unul foarte important, după cum cred eu."

Omar rosti cu voce sigură : „Poate îl întîlnesc eu. Spune-mi mie mesajul. Apoi declară brusc : Eu sînt Omar Khayyam".

Conducătorul sări de pe cal, se apropie mult de Omar, îl apucă de halat, îl smuci și spuse apăsat : „Ce am să-i spun lui Omar Ibn Khayyam îl privește doar pe el." Vorbise atît de încet încît Mahmud și Sadig, care stăteau lîngă Omar, de abia înțeleseră un cuvînt. Îi șuieră lui Omar propozițiile în față : „Ai fost prevenit. Gîndește-te la selgiucizi, paznicii tăi. Nu vă duceți la Isfahan. Ferește-te, Omar, să-l sprijini pe șahul Malik, ferește-te să-l sprijini pe vizir. Bătrînul din munte vrea să te cruțe. Dar nu te da împotriva lui !"

Apoi adăugă tare : „Nu mai aveți destulă apă în burdufuri. Altfel v-aș fi poruncit să vă întoarceți pe drumul pe care ați venit. O zi de drum în direcția asta — arătă cu mîna exact spre sud-sud-vest — și ajungeți la poalele muntelui care se află în fața Yazdului. Vă odihniți acolo o zi și o luați pe drumul imperial înapoi spre Merw." Omar răspunse : „Spune Bătrînului din munte, prietenului meu Hassan ben Sabbah, că fac ceea ce cred că e corect. Merg la Isfahan ! La Înalta Poartă ! Și dacă e prietenul meu, întreabă-l : Cine mi-a omorît dragomanul și paznicii selgiucizi ? Întreabă-l asta ! Aș vrea să știu !"

Fără a răspunde, conducătorul se aruncă din nou în șa, își întoarse calul dintr-o smucitură și porni în trap. Tinerii săi însoțitori îl urmară. De la o anumită distanță strigă, ridicîndu-se în șa : „Nu e o rugăminte, e un ordin al lui Hassan ben Sabbah. Întoarceți-vă la Merw !"

Nu fu nevoit să-i povestească Roxanei despre vizita neplăcută a străinilor și despre convorbirile purtate. Auzise în cort tot ce se vorbise, era însă mai puțin atinsă decît Sadig sau Mahmud. Îl încurajă rîzînd pe Omar : „Să fi îndrăznit numai să intre în cort. Le scoteam ochii la fiecare."

Omar luă lucrurile mai în serios. „Se pare, spuse el, că Hassissinii controlează fiecare palmă din ţara asta. Se simt stăpîni în Chorassan, în Fars şi Kohistan. Nici măcar în pustiul de sare nu scăpăm de ei."

Mai tîrziu, cînd şedeau deja în şa, observă : „Va trebui să ne obişnuim cu ei. Sînt mai numeroşi decît credeam ; şi sînt peste tot, chiar şi acolo unde nu te-ai aştepta. Răsar din noapte şi dispar din nou în ea. Întîlnirea asta are şi partea ei bună : sînt sigur că Sabbah nu atentează la viaţa mea. Călăreţii ne-ar fi tratat altfel dacă ar vrea să mă omoare. Îl cunosc. Vrea să mă avertizeze. Bine, vrea să mă oprească să plec la Isfahan. Dar noi n-o să ne lăsăm. Şi încă ceva îmi e acum foarte clar : Sabbah nu se află în puterea şahului Malik, Sabbah nu a fost închis, ci e liber şi în măsură să-şi plaseze oamenii unde vrea. Sau, Omar căzu pe gînduri, sau poate că e capabil să-şi dirijeze grupele de terorişti din închisoare ? Am putea să-l credem capabil de aşa ceva."

Era ultima zi prin pustiul de sare.

Cînd Omar şi însoţitorii săi ajunseră la marginea pustiului de sare şi trecură din nou printr-un ţinut cultivat şi locuit, nu mai căutară drumuri lăturalnice ; acum, că intraseră din nou în contact cu Hassissinii, nu mai încercau să rămînă neobservaţi ! Presupuneau că această grupă care îi întîlnise în pustiu nu era singura care ştia de călătoria lor. O luară deci pe drumul cel mare peste munţii de la nord de Yazd ; trecură prin cătune în care îşi completară proviziile, în special raţiile de apă.

Seara următoare înnoptară într-un mic serai dintr-un sat sărăcăcios. Bărbaţii în vîrstă, locuitorii satului, ţăranii care se adunau la ceas tîrziu în serai, rămaseră uimiţi cînd auziră că această mică caravană traversase pustiul de sare. Abia dacă se aventurase vreunul din ei cale de mai mult de cîteva ore de mers prin acest ţinut neprimitor. Roxane stîrni bineînţeles interesul, dar conform datinei se retrase curînd în casa femeilor din serai.

Ţăranii din satul acesta trăiau din cultura cînepii. Omar observă însă că printre ei se aflau şi meşteşugari — pentru că mai tîrziu se alăturară grupului figuri strîmbe, slabe, istovite, oameni mai tineri, îmbătrîniţi înainte de

vreme. Erau țesătorii de covoare care se întorceau de pe o costișă de prin preajmă unde îngropaseră sub pămînt, pietriș și nisip covoarele țesute ; acest procedeu făcea țesătura deosebit de moale. Omar află de la ei că satul producea de mulți ani covoare pentru locuitorii din Yazd. Și podeaua și pereții seraiului erau împodobiți cu astfel de produse ale manufacturii sătești. Lui Omar nu-i prea plăceau totuși nici culorile, nici modelele în sine ; mai ales ghiulurile ornamentale tradiționale, le găsea cam lipsite de fantezie și primitive.

Drumeții puteau în sfîrșit să se odihnească după eforturile ultimei săptămîni ; să se spele, să mănînce, să doarmă. Yazd se găsea doar la jumătate de zi de drum, căci trecuseră deja de culmea muntelui. Sadig își făcea planuri pe cine să viziteze la Yazd ; cercul său de prieteni îi păru lui Omar cam mare, dar Sadig îl lămuri că el, ca șef de poștă, avusese prilejul să întîlnească la Merw atît de mulți călători din Yazd, încît săptămîni întregi le-ar putea petrece făcînd vizite în fiecare zi. La rîndul său Mahmud spera să-l vadă pe Bahram, cadiul din Yazd, a cărui înțelepciune devenise aproape proverbială. Doar Omar și Roxane nu aveau nici rude, nici cunoștințe la Yazd. Plănuiră să tragă la unul din cele trei mari caravanseraiuri. Acolo voiau să se sfătuiască cum să procedeze de acum încolo. Pentru Omar nu încăpea îndoială, era hotărît să călătorească mai departe la Isfahan, iar Sadig și Mahmud vroiau să-i respecte hotărîrea.

Orașul Yazd, Yazdul „din brocart aurit" era numit pe vremea aceea în Persia, era deci ținta lor următoare ; și o atinseră a doua zi, după cinci ore de drum. Ce spera Omar pentru sine la Yazd, era să-i poată transmite lui Nizam al Mulk o veste, în vreun fel, cu poșta obișnuită sau prin curier special, o veste care trebuia să-i spună prietenului : Sîntem pe drum ; eu, Omar, vin și nu mă las oprit, de nimeni.

5

Nevestele lui Mahmud şi convorbirea ulcioarelor

Omar nu mai fusese la Yazd. Dar se descurcă repede. Yazdul avea cinci porţi săpate într-un zid înalt, ce înconjura întregul oraş, lăsînd însă rîul să intre şi să iasă pe sub două bolţi mari şi frumoase. Bazarul arăta ca în oricare alt oraş ; singura deosebire consta în faptul că acolo se vindeau stofe de brocat de aur, produse autohtone, numite cu mîndrie „yadzit" de către localnici ; pe Roxane o interesa în mod deosebit strălucirea şi moliciunea acestor brocate.

După prima hoinăreală prin oraş Omar adusese mai mulţi coţi din această stofă preţioasă în caravanseraiul de la poarta de vest. Roxane se bucură ca un copil, îşi aşează stofa pe corp şi-l asigură că nici una dintre prietenele sale din Merw n-a primit în ultimii ani o stofă atît de minunată. Roxane ar fi fost totuşi mai mulţumită dacă Omar ar fi cumpărat şi cei cîţiva coţi în plus care lipseau pentru a face o rochie de sărbătoare, aşa nu putea să facă decît o tunică semiscurtă la care trebuia din nou să găsească nişte pantaloni potriviţi. Gîndindu-se la restul călătoriei şi la posibilităţile limitate de a căra cu ei bagaj, Omar fusese foarte rezervat la cumpărături. Acum vedea că făcuse o greşeală. În camera pe jumătate întunecată, care se număra printre cele mai frumoase ale seraiului, se întinse, uşor obosit, pe patul lat şi privi fix obloanele de lemn prin ale căror stinghii oblice pătrundea lumina zilei în dungi lungi, înguste.

„Ce avem noi de gînd să facem, tu şi cu mine, Roxane, spuse el, sau, pentru a fi mai exact, ceea ce am eu de gînd să fac, anume să-l caut pe vizir la Isfahan, e, firește — dacă stau bine să mă gîndesc — o nebunie. E împotriva

naturii mele. Nu știu cum am putut să mă las atît de ușor convins să-i urmez îndemnul. Cînd am venit acum douăzeci de ani la curtea sultanului de atunci, Alp Arslan, și prietenul meu, care pe vremea aceea se mai numea încă Abdul Kassem, mi-a cerut să-i adresez o rugăminte Domnului Răsăritului și Apusului, nu mi-am dorit, gîndind rațional, după cum cred, și în concordanță cu firea mea, nimic altceva decît ca în umbra tronului să mi se permită să fac ceea ce îmi plăcea : matematică, observarea stelelor, studierea medicinii. Nu-mi doream nici o funcție, nici o poziție deosebită la curtea selgiucizilor. «În umbra tronului» însemna, draga mea Roxane, nebăgat în seamă de marea curte, de sutele de hani, bei, purtători de ordine și de cozi de cal care se vînzoleau acolo ; lîngă divanul sultanului eu vroiam să trăiesc liniștit în umbră. Și mi-a reușit. Socoteam, desenam, studiam. Rămîneam în umbră. De ce, pe Șeitan, mă las acum sedus să ies din această umbră ? La Merw, șahul Malik mi-a construit un observator, un al doilea mi l-am ridicat singur în orașul meu natal Nișapur, și prietenii mei îl numesc «Casa stelelor». Ce mă mînă la Isfahan ? Nu i-aș fi putut oare scrie vizirului : «Dragul meu prieten, nu pot veni, sînt ocupat. Tocmai am ajuns cu numărătoarea la partea de apus a cerului de miazănoapte și am cartografiat șapte sute de stele. Trebuie să merg mai departe ?» Ce m-a împiedicat oare să scriu o astfel de scrisoare ? Oare ce m-a îndemnat într-adevăr să mă las tîrît într-o treabă care nu poate decît să mă pună într-o lumină proastă, în fața mea însumi și a prietenilor mei. N-am prea ținut seama de alți oameni — asta mi-o reproșezi și tu deseori. Pentru că, Roxane, ce poți învăța de la oameni ? Nu trebuie decît să privesc în mine, să ascult în mine și atunci văd și aud : pe toți oamenii acestei lumi ! Spun ei ceva ce eu nu pot spune ?"

„Dacă e așa, de ce azi la Bazar, nu ai ascultat în tine, ce aveam eu de spus ? Ți-aș fi spus, mai ia patru coți de yadzit !"

„Bine, bine. Atunci am ascultat într-adevăr mult prea puțin în mine. Dar vorbind acum serios, Roxane, cu cît mă gîndesc mai mult la călătoria noastră, cu atît îmi pare mai fără sens. Primesc o scrisoare, pornesc la drum, cu

tine și prietenii mei, care nici ei nu au nimic mai urgent de făcut decît să-mi fie mie de folos, dar nici unul dintre noi nu știe ce e adevărat în povestea asta ! Aș vrea să fiu în vinăria din ruine a mobadului Sergal și să mă întrețin cu micul Demawed. Recunoaște că m-am lăsat tîrît într-o aventură care nu face decît să-mi aducă neliniște, dacă nu și mai rău."

În timp ce Omar vorbea, Roxane avusese răgaz destul să privească frumosul yadzit, să-l lase să-i lunece printre degete, să-și pună stofa aurită la piept, s-o lase să cadă în toată lungimea și să și-o muleze pe corp. Se învîrtea în cerc, descoperi însă că din păcate yadzitul nu se lungise nici măcar cu o bucățică. Să-și cumpere oare ea lungimea care îi mai era necesară ? În timp ce cumpănea toate astea îl asculta însă și pe Omar, pentru că nu era o persoană care să se gîndească doar la sine. Învățase să asculte cînd vorbea Omar. Îi intui și de data aceasta dispoziția. După cuvintele pe care le rostise ar fi putut crede că e enervat, că e nehotărît cum să procedeze mai departe și indispus. Dar Roxane îl cunoștea pe Omar al ei mai bine. Ce vroia el era cu siguranță un singur lucru : ea, Roxane, trebuia să spună ceva, trebuia în sfîrșit să ia și ea poziție față de această escapadă, care îi adusese la Yazd. Era conștientă că pînă acum nu făcuse decît să tacă, să dea afirmativ din cap, să spună da, zîmbind prietenos, împlinind tot ce poruncise Omar. Știa că Omar nu ura nimic mai mult decît împărțirea neomenească în sclavi și sultani, în stăpîni și slugi. Dar : nu exista oare între bărbat și femeie același raport nemilos de dependență ca între cei liberi și supuși ? Și Omar care întrevedea această realitate și o înfiera în cuvinte, Omar al ei era totuși bărbat și astfel aparținea castei conducătoare. Ea, Roxane, era o femeie liberă, dar în ciuda independenței lăuntrice, de cele mai multe ori, în realitate, nu era decît o sclavă. Și pe deasupra nici nu era căsătorită ! Și acum stăpînul ei Omar îi cerea din nou să fie mai mult decît o simplă femeie de harem (fără a avea legătura căsătoriei, se gîndi ea ironic) ; acum trebuia din nou, după străvechiul obicei al femeilor persane care nu-și ascunseseră niciodată părerea, să arate cum privea ea istoria asta. Se părea că Omar ajunsese la

capăt ; se vedea pus în fața unei sarcini care îi făcea silă — cel puțin în clipa de față. Și ea trebuia să-l aducă din nou pe drumul său.

„Bine, spuse ea, bine, Omar, fiu al lui Ibrahim. Ascult. Pentru variație voi asculta și eu vocea mea lăuntrică. Poate că ea nu se va înșela și îmi va spune ce vrei cu adevărat. Toate cele cîte le-ai povestit nu sînt deloc ceea ce crezi tu !"

„Sînt curios să aflu ce cred."

„Da tocmai asta vei afla, imediat, așteaptă doar puțin, dragul meu. Am să-ți aduc aminte cine ești, în caz că vei fi uitat. Tu, Omar Ibn Khayyam, te consideri pe tine, care ai doar puțin peste patruzeci de ani, un bărbat înțelept. Nu, nu mă contrazice ! Pentru că ai citit toate cărțile astea ale grecilor, și ale lui Dumnezeu mai știe cui, pentru că poți jongla atît de ușor cu cifrele — lucruri complicate, pe care nu le înțelege nimeni ! — că ai devenit un înțelept, un om mare.. Ei, bine. Ți-a crescut între timp și o burticică..."

„Silueta mea e încă bună, cred că mă pot măsura cu orice tînăr, chiar și la polo !"

„Eu nu spun că ești bătrîn, nu eu. Nu, așa te vezi tu. Crezi asta pentru că fiecare om — inclusiv tu — pune semnul egal între a fi bătrîn și a fi înțelept. Nu pot să te asigur decît de un singur lucru : nu ești bătrîn !"

„Și nici înțelept ?" întrebă Omar satisfăcut.

„Nu, nici înțelept nu ești. Dar ai vrea să fii — și asta trebuie să-ți explic eu pentru că tu nu-ți dai singur seama, deși nu ar trebui decît să asculți în tine."

„Mai slăbește-o acum cu ascultatul ăsta în sine !"

„Nu eu am început cu asta, dragul meu. E ușor de explicat de ce ai vrea să fii înțelept. Nu ești mulțumit de tine. Nu, absolut deloc. În fond ai dori să nu fii doar Omar Khayyam, nu numai astronomul, medicul, matematicianul — vrei, după cum văd, să fii mai mult ! Sau ceva absolut diferit."

„Ah !" spuse Omar ironic.

„Da, ah ! Mai mult, mult mai mult ! Vrei să fii Nizam al Mulk și în același timp Hassan ben Sabbah !"

„Spune atunci că vreau să fiu sultanul Malik !"

„Şi asta e posibil, dragul meu ! Te ocupi de stele pentru că nu comanzi oameni !"

„Dar nu are absolut nici un sens ce spui tu acum, Roxane !"

„Nu, nu e lipsit de sens. E adevărul pe care nu vrei să-l vezi. Dacă ai avea o armată de funcţionari sau de soldaţi ai lăsa stelele în pace. Şi de ce crezi că te ocupi de cifre ? Nimeni nu te cunoaşte mai bine ca mine, Omar. Pentru că în secret speri să descoperi cu ajutorul acestor cifre ceva, ceva ce nimeni altcineva nu ştie ; un secret, o formulă, cu care să poţi mişca lumea. Pentru că vrei să descoperi o cheie, un sigiliu, ceva ce nimeni altcineva nu posedă."

Omar îşi încreţi fruntea. Apoi strîmbă şi din gură : „Simplifici foarte mult lucrurile !"

Roxane rîse : „N-am învăţat să ţin discursuri înţelepte. Dar te cunosc. În fond n-ai vrea să fii doar vizirul — care, aşa cum ai spus tu mereu, aplică reformele mult prea greu, cu prea multă îngăduinţă şi prea puţină forţă — nu vrei atît cît are el, să guvernezi ţara, vrei s-o şi terorizezi, ca ben Sabbah !"

Omar sări în sus de pe sofa. „Asta-i nebunie curată ! Crezi că mă cunoşti bine ? Chiar crezi asta despre mine ? Asta-i pură lipsă de judecată !"

Roxane se ghemui în mijlocul camerei pe podea, îşi cuprinse genunchii cu braţele, se făcu mică de tot şi vorbi mai departe : „Nu-i nevoie să te agiţi aşa de colo-colo. Nu reuşeşti să mă înşeli. Nu fii revoltat. Bineînţeles că nu cred că vrei să urzeşti atentate. Să împarţi comenzi trupelor de ucigaşi, să cari ostateci, să omori orbeşte. Dar Hassan te impresionează ! Hassan face ceva contra asupririi selgiucizilor. Tu nu ai făcut niciodată nimic contra stăpînilor ! Te-ai aşezat de bunăvoie şi — după propriile tale cuvinte — cu plăcere în umbra lor. Ai privit însă cu oarecare invidie şi curiozitate cum Nizam făcea reforme şi Hassan teroriza !"

Lui Omar nu-i mai rămase decît să se minuneze, să se minuneze de Roxane, care în fond îl iubea, pe care o

iubea şi care acum brutală şi totuşi afectuoasă îi dădea o astfel de sentinţă !

„Acum precis îţi spui că nu te iubesc, că sînt nedreaptă faţă de tine. Dacă nu te-aş iubi n-aş şti nimic din toate astea. Şi nu ţi-aş spune. Aş fi prudentă, ca să nu te enervez, calculată, ca să-ţi spun în faţă numai ceea ce îţi place să auzi. Să fim serioşi : nu cred că trebuie să-ţi spun cît te iubesc şi că te iubesc aşa cum eşti. În ascuns eşti încă ceea ce ţi-a menit destinul să fii : un om care în sinea lui tînjeşte după putere."

Omar se hotărî să-i scoată din cap aiureala asta. Chiar acum ! Să nu aştepte pînă ce gîndurile astea i se vor fi întipărit în minte. Trebuia s-o contrazică, trebuia să-i arate clar cît de greşit îl vedea, cît era el de diferit în realitate. Dar înainte de-ai veni în minte cum să înceapă, Roxane vorbi mai departe.

„Ştii cum de am ajuns eu să ştiu că nu eşti numai poet, numai om de ştiinţă ? Oh, nu te apăra ! Ştiu cît de mult succes ai în aceste două direcţii — dar succesul singur nu spune nimic despre ceea ce porţi în inima ta. Iubeşti vinul şi trandafirii şi băieţii tineri, nu, linişteşte-te, i-ai privit întotdeauna cu plăcere, fie la Sergal sau în altă parte — îţi place să reciţi poezioare, îţi place să fii ironic, satiric. Nu mi-ai făcut niciodată o mare poezie de dragoste, dragul meu Omar, n-ai compus niciodată, ca Emir Mousi, gazeluri... pentru mine !"

„Asta ce mai e ? Ce-ţi veni ? Nu sînt palavragiu, şi dacă compun catrene, atunci..."

„Da, ai compus catrene, frumoase, potrivite, ironice — în care îţi baţi joc de cuvioşi, de învăţaţi, de toţi. Da, Omar, secretul tău îmi este cît se poate de clar : iubeşti prea puţin oamenii, îi stimezi prea puţin. Şi vrei să fii înţelept ? Cînd mă gîndesc la un înţelept văd un om care dă atenţie tuturor, celor vii, celor morţi, celui apropiat lui ca şi străinului. Lucrurilor care sînt deasupra lui şi celor care sînt dedesubt..."

„Şi celui care îi este egal", spuse Omar serios. Apoi începu din nou : „Îmi pui prea multe la socoteală, scoţi mult prea mult din mine. N-am fost capabil decît de ceea ce am făcut într-adevăr. Cînd şahul Malik m-a rugat să

aranjez noul calendar (această dorință i-o transmisesem prin Nizam), atunci am știut că puteam ceea ce vroiam să fac. Că eram potrivit pentru asta. Nu se mai pierde nici o oră în anul nostru, nici o jumătate, nici un sfert de oră."

„N-am să înțeleg asta niciodată ! răspunse Roxane. Nu trebuie să încerci din nou să-mi explici realizarea asta a ta care pe deasupra mai e și veche de douăzeci de ani."

„Și care va dura sute de ani, Roxane, sute, poate mii !"

„Bine !" Roxane păru impresionată. „Sigur. Nimeni nu ți-o contestă. Eu nu știu decît că sărbătorile noastre cad acum în anotimpul în care trebuie. Și asta îmi ajunge. Dar nu mă poți convinge că și ție ți-a fost de ajuns. De ce te ascunzi în spatele cifrelor tale ? Nopți în șir ? Și de ce vizitezi din nou bolnavi și studiezi bolile ?

„Îi vindec, nu ajunge atît ?"

„Sigur ! spuse Roxane, îi vindeci. Dar știu că ești mîndru de asta, mîndru pentru că le-ai arătat că ai putere asupra lor, așa cum îți exerciți puterea asupra cifrelor. Pentru că pur și simplu nu poți trăi fără acest sentiment de a fi puternic... Un sentiment pe care îți place să-l încerci și față de mine, Omar."

„Și asta te deranjează ?"

„Nu, cu mine poți să-ți permiți acest joc al celui mai puternic, mai tare. Așa și ești. Și așa și trebuie să fie."

După ce spusese asta nu mai știa dacă într-adevăr era convinsă sau dacă nu „repetase" cumva din obișnuință ideile în spiritul cărora fusese de fapt educată. Lui Roxane îi venea deseori foarte greu să-și dea seama dacă își exprima propria părere sau pe cea pe care i-o ofereau bărbații. A fi femeie însemna, și asta o știa în orice caz cu precizie, să închei mult prea des compromisuri cu tine însuți. Roxane tăcu... De ce se înverșunase așa? Spusese oare ceva greșit ? Omar era mai mult decît un învățat, un medic, un poet de versuri ironice. Era — în ochii ei — un om menit pentru mult mai mult. Era oare vina lui că nu venise pe lume ca fiu al unui om de vază, că tatăl său fusese doar făcător de corturi în Nișapur ? Omar trebuia s-o înțeleagă. Trebuia să-i explice dacă observațiile ei erau doar pe jumătate adevărate, dacă interpreta ceva greșit din ceea ce crezuse că a observat.

„Te înşeli, Roxane, spuse el aşezîndu-se din nou, dacă crezi că un bărbat este capabil de orice. Eu nu sînt. Poţi să faci una sau alta. Calea pe care ţi-o alegi în tinereţe este de cele mai multe ori cea corectă. Înclinaţia cea mai puternică poate fi educată, este demnă de a fi educată. Eu iubeam matematica, astronomia. Am realizat ceva în aceste discipline. Se spune că sînt un doctor bun. Am apreciat întotdeauna medicina şi am încercat să dobîndesc cunoştinţe şi ştiinţă în această artă. Dar de ce am reuşit ? Pentru că aceste interese erau predominante în mine încă dinainte. Aş fi un vizir prost ; un prost politician. Nu sînt potrivit nici ca ministru, nici ca rebel. Şi dacă crezi că sînt prieten cu amîndoi, cu Abdul şi Hassan pentru că vreau să fiu ca ei, atunci te înşeli. Sînt prieten cu ei — da, cu amîndoi — tocmai pentru că sînt atît de diferiţi de mine. Pentru că sînt ceea ce eu nu sînt."

Roxane nu era convinsă. „Te cunoşti mai puţin, Omar, decît te cunosc eu."

„Sînt lucruri pe care ţi le închipui Roxane. Vrei să fiu aşa cum crezi tu că sînt."

Aproape jignită, Roxane replică : „Nu sînt atît de tînără încît să iubesc o imagine pe care fantezia mea a plăsmuit-o. Ştiu cine eşti, şi te iubesc aşa cum eşti !"

„Poate nu sînt suficient de înţelept", spuse Omar.

„Asta se va vedea, cît eşti de înţelept."

„Înţelept este să nu te amesteci în treburile altora. Eu o fac însă. Înţelept este să fii mulţumit cu ceea ce ai. Tu vrei mai mult yadzit, dragă Roxane, deci nu eşti nici tu înţeleaptă."

Roxane rîse şi îl privi cu tandreţe. „Eşti un mare prost !"

„Înţelept este să iubeşti frumosul fără să vrei să-l posezi..."

„Chiar atît de înţelept nu te vreau !" continuă Roxane să zîmbească.

„Înţelept este să trăieşti detaşat, să nu fii ambiţios..."

„Da, bineînţeles" îl întrerupse Roxane. „Să iubeşti trandafirii, cupa cu vin, să miroşi moscul şi ambra şi dacă e posibil să mai mesteci şi haşiş şi să uiţi de lumea din jur. Ştiu asta de la tatăl meu. Asta e o boală, Omar. Aşa

trec timpul şi lumea, şi voi visaţi într-o grădină, priviţi luna, cea perfectă, rotundă, care, la fel de rotundă, se oglindeşte în apă."

Omar spuse serios : „Ea este semnul înţelepciunii. Ea, cea perfectă."

„Ha ! strigă Roxane. Ce mult îmi place asta ! Şi pe urmă vă duceţi acasă, în prundişul rîului secat, cu stelele sclipitoare ale cerului negru de noapte deasupra voastră, mergeţi încet, gînditori, nu vorbiţi nimic : trei înţelepţi, tu, Mahmud şi Sadig ! În ce lume trăiţi voi ? Sortiţi mamei strugurelui, viţei-de-vie ? Înmărmuriţi în faţa minunii de frumuseţe a unei petale de trandafir, a pielei de mătase a micului Demawed ! Şi totuşi noaptea vă umple visele !"

„Nu ai de ce să fii geloasă pe Demawed, Roxane. E frumos, dar nu rîvnesc la el. Există o frumuseţe pe care nu ai voie decît s-o priveşti. Dacă te apropii prea mult de ea, o distrugi."

„De mine te poţi apropia fără să mă distrugi, Omar."

Roxane întinse spre Omar braţele desfăcute. Omar o cuprinse. O sărută şi îi şopti la ureche : „De cîţi coţi de yadzit mai ai nevoie pentru o rochie lungă ?"

Stăteau deci aşa la Yazd şi vorbeau despre ale lor. Iar Roxane, care iubea aceste dialoguri cu Omar, se lipi de el şi se miră de ce le reuşise să-şi descarce sufletul tocmai aici în oraşul acesta străin, în casă străină, pentru care plăteau chirie, în care erau doar oaspeţi, care nu era nimic altceva decît un mic serai.

Era minusculă încăperea pe jumătate întunecată în care stăteau întinşi, corp lîngă corp, pe sofaua moale ; capul ei se odihnea pe pieptul lui Omar. În faţa lor atîrna o lampă colorată pestriţ ; mult prea jos pentru a fi pe gustul lui Roxane. Fiind însă zi, nu ardea nici o lumînare. Pe mescioară era aruncată stofa de brocat, împreună cu tot felul de fleacuri şi sulimanuri, tuşuri, parfum. Resturi de mîncare murdăreau o tava aşezată pe podea, alături se găsea o carafă mare cu apă. Lîngă sofa zăceau pantofii lui Omar şi partea de sus a veşmîntului său !

Nu, hotărît lucru, Roxane se minună de dezordinea pe care o produseseră amîndoi în mica încăpere. Dar ce-i pri-

vea, pe ea și pe Omar, această dezordine ? Dacă, se gîndea Roxane, relația dintre ei era în ordine, dacă fiecare știa cum stăteau lucrurile cu celălalt, astăzi și, ceea ce i se părea mai important, și mîine și poimîine, și pentru totdeauna — ei bine, atunci putea și o cameră să arate o dată dezordonată. Se sculă, totuși, mai mult mecanic decît voit, împături yadzitul, aranjă obiectele de toaletă, și încercă să creeze impresia de ordine din cîteva mișcări îndemînatice. Omar rîse : „Te rog nu uita simetria !"

„Lasă-mă. Îmi place. Nu suport harababura."

Lui Roxane nu-i plăcea deloc să fie tachinată din cauza preferinței pentru simetrie. „Mai bine du-te. Du-te, fă-ți vizitele. Vezi pe unde hălăduiesc Sadig și Mahmud. Ai nevoie de mișcare !"

„Doar nu pot să te las singură — aici printre străini !"

„Printre străini ? În Yazd ! Nu sîntem într-un caravanserai la drumul mare, sîntem într-un oraș ! În inima unui oraș ! Pot să rămîn liniștită singură. Nu trebuie să-ți faci griji. Și în afară de asta există ceva de făcut, de reparat, de cumpărat..."

Omar era mulțumit. Nu ridică decît slabe obiecții. „De cumpărat ? Cumpărăturile sînt treabă de bărbat ! Ce nevoie ai tu de asta ?"

„Lasă-le în grija mea. Du-te. Du-te la cadiul acela — cum îl cheamă ?

„Bahram. Gazda lui Mahmud al nostru. Îl cheamă Bahram."

„Nu zăbovi prea mult."

Și Omar se sculă și o porni spre casa lui Bahram.

Memorabilul eveniment din pustiul de sare constitui acolo primul subiect de conversație. Bahram, cadiul din Yazd, mic, plăpînd și mai în vîrstă decît vizitatorii săi, totuși plin de viață, nu putea ședea liniștit, se agita în jurul oaspeților săi.

„Noi toți sîntem lipsiți de putere de îndată ce se folosește forța. Mai ales cînd lovește din ascunzătoare. Chiar și cea mai bine organizată armată — și ce armată ar fi azi mai bine organizată decît cea selgiucidă ? — orbecăie într-o astfel de împrejurare în întuneric ! E la

fel de neajutorată ca un nevăzător ! Noi cei din Yazd a trebuit acum mai puţin de o lună să fim martorii răpirii unuia dintre cei mai bogaţi negustori ai noştri, un anume Aziz. Mai mult de zece zile am tremurat pentru viaţa lui ; am sperat că se va cere o răscumpărare — i-au aruncat cadavrul noaptea în faţa casei, ras în cap şi fără urechi, cu o zdreanţă de hîrtie prinsă de piept ; pe ea se aflau blesteme la adresa selgiucizilor şi a şahului Malik ; în scriere persană. Nu, nu se poate întreprinde nimic serios atîta timp cît nu li se înlătură capii. Pînă atunci nu se face linişte, nici în Yazd şi nici în altă parte."

Prietenii discutară mai multă vreme ce era de făcut. Întraseră în oraş ca simplii călători aflaţi pe drum din motive personale. Ascunseseră iataganele selgiucizilor în bagaje. Omar vru să afle de la Bahram dacă el şi prietenii săi ar proceda bine dacă l-ar informa pe beiul satrapilor, conducătorul din oraş, de prezenţa lor şi în acelaşi timp de situaţia lor încurcată. Răspunsul lui Bahram îi surprinse pe toţi ; prezenţa lor în Yazd, spuse omuleţul cu turban verde, era de mult cunoscută autorităţilor oraşului. Prietenii din Merw nu trebuiau să creadă că au trecut neobservaţi sau nerecunoscuţi prin poarta Alis a oraşului. Nu li se făcuseră greutăţi, era adevărat, dar iscoadele vestiseră sosirea lui Mahmud şi a altor trei persoane, printre care celebrul Omar Khayyam, înainte ca Mahmud să-i fi păşit pragul casei. Ştia să preţuiască cinstea de a avea ca oaspete în casa sa un bărbat căruia sultanul îi acordase un stindard. Trebuia însă să presupună că nu numai el, dar şi ceilalţi oameni mai de vază ai oraşului, şi cu siguranţă şi oamenii de încredere ai lui Hassan (pe care nu-i poţi niciodată identifica) aflaseră de şederea lui Omar, a cadiului, a şefului poştei, Sadig, şi a frumoasei tinere doamne. În Yazd se ştia precis ce străini veneau şi plecau. Un sclav negru al beiului selgiucid îl înştiinţase imediat după sosirea lui Mahmud că în ziua următoare Omar şi tovarăşii săi de călătorie aveau să se prezinte gărzii principale. E vorba după cîte se pare de asigurarea protecţiei prietenilor şi a frumoasei tinere doamne. Beiul e un om conştiincios, sever, bine intenţionat, te poţi bizui pe el în orice privinţă.

Omar nu putu să nu simtă recunoștință pentru grija pe care i-o purtaseră Bahram și severul bei. Dar într-un fel nu-i convenea că el, că ei toți nu puteau face un pas care să rămînă neobservat. Se hotărîse însă să ducă la capăt această călătorie. Trebuia să suporte consecințele.

După ce oaspeții îi descriseseră în amănunt evenimentele călătoriei, Bahram se străduí în mod vizibil să găsească sfatul potrivit pe care îl așteptau toți de la el. Ajunse să vorbească despre situația dificilă din țară de pe urma căreia aveau toți de suferit — despre stăpînirea atît de evidentă a selgiucizilor care își rezervaseră controlul asupra întregii țări și populații și ridicau impozite enorme ; care, ce-i drept, construiau cu banii aceștia spitale, amenajau școli, plăteau medici și dădeau tuturor profesorilor din țară salarii egale. Impozitele percepute erau însă tot mai mari — și mereu se pretexta că sînt impozite de război. Bahram avea impresia că pe lîngă selgiucizi creștea o putere ascunsă, invizibilă, cea a Hassissinilor. Îi era greu să dea un sfat. Așa cum aprecia el situația, prietenii ar trebui să rămînă mai întîi la Yazd pînă ce vor fi siguri că puteau călători fără primejdie pînă la Isfahan. Bahram se interesă de situația din Merw, iar Mahmud, care vroia să abată discuția la o altă temă, văzu acum prilejul de a intra în problemă. Luă deci ceremonios cuvîntul, scuzîndu-se în fața prietenilor : În calitatea sa de cadiu trebuie spre chinul său, să ia o hotărîre. Dacă ar fi să compari problema respectivă cu evenimentele politice tocmai discutate, ea ar putea apărea cu siguranță minoră. În realitate, cazul îl apasă mai mult decît moartea celor cinci sau șase selgiucizi ; mai mult decît amenințarea călăreților din pustiu. E vorba, spuse Mahmud, de un soț căsătorit cu patru femei.

Sadig îi făcu cu ochiul lui Omar, redeveni însă imediat serios

Bahram încuviință : „Dumnezeu a îngăduit credincioșilor să aibă patru femei." Și adăugă, de parcă această constatare i s-ar fi părut prea profană : „După cum consider eu, a avut în vedere cele patru temperamente caracteristice caracterului omenesc. Este bine și folositor ca soțul să aibă pentru fiecare din temperamentele sale o

femeie, care să se potrivească cu diferitele sale dispoziţii şi înclinaţii."

Mahmud îl asigură că e de aceeaşi părere, şi Omar rîse în barbă.

Sadig explică serios : „Se pare că vestitul Abu Talib ar fi spus o dată : Aşa cum Dumnezeu a creat pentru om patru feluri diferite de animale de călărit — calul, cămila, măgarul şi catîrul — tot aşa omul are voie să aibă şi patru femei."

Mahmud se enervă : „Ce îndrugi acolo nu e dovadă nici de înţelepciune, nici de bun gust. Nu-l asculta pe Sadig, Bahram. Ţie, Bahram, vreau să-ţi prezint un caz juridic pe care eu, deşi am răscolit toate anexele Haditului, întreaga tradiţie, nu l-am găsit nicăieri rezolvat. Acest bărbat despre care vorbesc are patru femei, exact atîtea cîte îi permite Profetul unui musulman. Şi le iubeşte pe toate patru. Pentru frumuseţea lor, bunătatea lor, nu cred că mai e nevoie să povestesc — pentru că au grijă de el, îi fac viaţa plăcută şi uşoară, pentru că îl iubesc." Omar nu se putu abţine să nu spună pe un ton ceva mai puţin prietenos : „Trebuie neapărat să-l încarci acum pe Bahram cu aceste poveşti muiereşti ?" Mahmud răspunse mai aspru decît erau obişnuiţi cu el : „Raporturile juridice neclare le consider un rău mai mare decît actele de forţă, decît crima, de pildă !" Fiecare ştie asta : crima este un act potrivnic legii în mod oficial. Şi de aceea şi este pedepsită ! Ce te faci însă cînd o situaţie este atît de neclară încît însăşi legea nu-i ştie de capăt ? Oare nu primejduieşte ea sistemul nostru juridic mai mult decît crima ?"

Omar îl potoli pe Mahmud : „Vorbeşte mai departe — te ascultăm."

Iar Bahram întrebă : „Ce vîrstă au aceste patru femei ? Şi cît de bătrîn e soţul ?"

Mahmud trecu cu vederea întrebarea intermediară cu privire la vîrsta soţului. Continuă : „Nu are importanţă ce vîrstă au primele două soţii. Presupune, Bahram, că sînt mai în vîrstă decît a treia şi a patra soţie. Tocmai că acestea două — spuse soţul — sînt tinere, foarte tinere şi frumoase, o adevărată mîngîiere pentru bătrîneţe. Îl bucură

pe soţ, îi încîntă ochiul, inima. Îi încălzesc patul şi-i dau sentimentul că se află la huriile din Paradis.

„Toate astea le spune soţul", remarcă Sadig sec.

Bahram zîmbi pe sub mustaţă : „Fericit bărbatul care poate spune aşa ceva despre femeile sale !"

Mahmud continuă : „Acum, acest bărbat, acest soţ fericit, află că..." Se opri. Privi disperat împrejur. Sudoarea îi îmbrobonă fruntea. Înghiţi şi-şi drese glasul : „Ştiu că sînt printre prieteni. Ştiu că sînt oaspetele tău, Bahram. Te rog să consideri ceea ce-ţi povestesc acum ca pe un caz pe care îl supun discuţiei. Zău că e indiferent cui i s-a întîmplat această poveste despre care vreau să vorbesc acum. Eu, în calitatea mea de cadiu al oraşului Merw, trebuie să rezolv această problemă."

„Te înţeleg", spuse Bahram. „Crede-mă. Continuă-ţi povestirea !" Dădu din cap încurajator : „Spune-mi fără teamă sau îngrijorare ce e cu cele două femei." Mahmud rosti foarte încet : „Bărbatul este înştiinţat că cele două soţii mai tinere sînt surori de lapte..."

Bahram sări în sus. Îngrozit spuse : „Surori de lapte ? Soţul nu ar fi avut voie să se căsătorească cu nişte surori de lapte !"

Mahmud răspunse : „Nu ştia". Îşi părăsi definitiv rolul şi spuse cu voce joasă : „Într-adevăr n-am ştiut că sînt surori, că sînt atît de aproape înrudite... Sînt amîndouă adepte credincioase ale Profetului ; se trag din imperiul ghaswanizilor. S-au născut în Pandgjab, la hotarul statului radjput Zairbad ; au crescut în Panudj. Le-am cumpărat ca sclave într-o călătorie la Kabul şi apoi le-am eliberat."

„Deci şi asta", spuse Bahram.

„Da, proprietarul lor era un negustor indian de mirodenii, care a căzut în sclavie de datornic împreună cu întreaga sa familie. Am fost un binefăcător pentru el. De cum le-am văzut pe amîndouă — le-am iubit imediat ! La început nici nu puteam vorbi cu ele ; vorbeau un dialect indian de neînţeles pentru mine. Am fost foarte fericit cu ele ; m-am însurat cu amîndouă. Cum era să ştiu că sînt strîns înrudite, dacă nici măcar nu seamănă ?

Omul care mi le-a vîndut nu mi-a spus că sînt surori de lapte. M-a lăsat să cred că au fost prietene de mici,

că au crescut în aceeași casă ca orfane. Și iată-mă căsătorit cu două surori de lapte ! Pe mine, cadiul din Merw !

Omar, care asculta pentru prima dată toate acestea, simți o milă sinceră pentru Mahmud. Îngrijorarea i se potoli însă — și spuse, mai degrabă înveselit, neluînd în serios scrupulele lui Mahmud : „N-am auzit încă acest zvon despre nevestele tale. Cine ți-a adus în casă această veste — această tristă solie ? De cînd știi ?"

Buzele lui Mahmud tremurară de emoție. Fiindcă spusese totul, în fața prietenilor săi și a judecătorului din Yazd, nu mai putea da înapoi. „În ziua în care ne-am întîlnit noi pentru ultima oară la vinăria dintre ruine, atunci am aflat."

Ochii mici și negri ai lui Bahram, care sclipiseră pînă acum cu vioiciune, îl priviră mai degrabă cu tristețe : „Trăiești deci cu două surori — în același timp — în căsătorie ?"

Mahmud se uită la el : „Da, Bahram. Dar nu am știut că sînt surori. Le-am cumpărat ca sclave și le-am eliberat."

„Dar sînt totuși surori ! Nu din aceeași mamă. Dar surori de lapte !"

Mahmud continuă : „Negustorul de pietre prețioase Krișna Jarwal mi-a dat să înțeleg — cu răutate și meschinărie — că sînt surori de lapte. Dar în același timp mi-a spus că nu sînt surori adevărate — și asta cică o știe exact, pentru că e din orașul lor de baștină ! Doar surori de lapte !"

Privirea lui Bahram nu deveni mai binevoitoare : „Surorile de lapte sînt după lege și obicei — cum bine știi — și cine ar putea știi mai bine decît tine — surori ! Au supt amîndouă primul lapte de la pieptul aceleiași doici. Asta ajunge. După lege nu există deosebire între surori și surorile de lapte. Sînt socotite rude. Rude foarte apropiate, cu care este interzis să te căsătorești. Faci incest ! Tu, Mahmud, calci legea ! O calci chiar în această clipă pentru că, după cum presupun, nu te-ai despărțit încă de ele ! Nu vreau să spun că-mi necinstești casa ! Nu sînt chiar atît de ortodox, dar te întreb ; ai scris scrisoarea de despărțire ? Da sau nu ? Pentru că asta trebuie să faci ! Trebuie ! Și anume neîntîrziat !"

Mahmud privi distrus : „Știu“ spuse el. „Sînt un prost exemplu în comuna mea. Dar -- le iubesc pe amîndouă ! Le iubesc nespus ! Nu pot, nu vreau să mă despart de ele. Nu ți-am povestit cazul acesta ca să mă sfătuiești să mă despart de ele. Nu vreau asta, Bahram. Tu, vestitul Bahram, ar trebui să poți da un sfat ! Și sînt sigur că găsești soluția, numai să vrei !“

Bahram spuse pe tonul șovăitor al juristului : „Există poate o cale, dar e dificilă ; pentru că dovezile necesare nu pot fi procurate ușor. Mai întîi — ce vîrstă au nevestele tale, surorile de lapte ?“

Mahmud spuse : ...optsprezece ! Și, pe Profet, arată cum arată fetele de optsprezece ani. Sînt foarte frumoase !“

„Bine, bine. Poate că mai ai o ieșire, dacă procedezi corect. Trebuie să pleci în orașul natal al nevestelor tale, la Zairbad — sau era Qanudj ? În orașul acela indian Pandjab ! Acolo trebuie să găsești doica.“

Lui Mahmud nu-i prea plăcură cele auzite ; agitat spuse repede : „Dar cu asta îmi pecetluiesc distrugerea ! Dacă o găsesc pe doică și amîndouă femeile au supt într-adevăr de la același sîn — atunci sînt silit să mă despart de ele ! Nu e un sfat potrivit, Bahram !

„Așteaptă dar, ascultă ! Știi că trăiești în incest. Pentru nevestele tale asta înseamnă, dacă zvonul se răspîndește, pedeapsa cu moartea. Situația ta și a lor este foarte serioasă cadiule ! Dacă te întîlnești cu doica — ai să vezi că își aduce aminte cum a alăptat surorile de lapte cînd erau mici.“

Mahmud îl fixă pe Bahram cu privirea. „Că le-a alăptat pe amîndouă ? Asta ar însemna moartea mea ! Ar trebui să le părăsesc pe amîndouă !“

„Negustorul tău de pietre prețioase nu ți-o fi adus vestea doar ție ! De aceea nu poți face nimic, trebuie s-o cauți pe doică. Important e să facă declarația că le-a alăptat pe amîndouă !“

Mahmud privi fix înainte. „Atunci le-am pierdut pe amîndouă definitiv“, repetă el și izbucni în lacrimi.

Bahram spuse : „Trebuie să declare că a alăptat-o pe una din fete regulat și pe o durată lungă. Pe cealaltă însă doar o dată, întîmplător. Cam așa : copilul a refuzat

sînul, după prima încercare. Doar e posibil ca un copil atît de mic să aibă un stomac slab ? Şi să trebuiască să fie hrănit cu lapte de vacă subţiat ?"

Mahmud se bucură : „Dacă doica declară asta, atunci nu sînt... nu sînt surori de lapte adevărate !"

Bahram spuse serios : „Negustorul de pietre preţioase nu a fost bine informat. Şi apoi — cine să ştie mai bine de cîte ori a supt un copil decît doica... din India !"

Omar nu se mai putu abţine să nu rîdă tare : „Cadiii între ei ! Cum mai întorc legile ! Şmecherilor, vulpoilor ! Scot din discuţie pînă şi rudenia de lapte. Spune drept, Bahram, ai decide la fel, dacă n-ar fi vorba de Mahmud, cadiul din Merw, ci de un negustor de peşte sau un cizmar ?"

Bahram spuse liniştit : „Omar Khayyam, e drept că negustorii de peşte sau cizmarii au voie să se căsătorească cu patru neveste sau cu două. Dar îşi pot permite oare patru femei ? De cele mai multe ori nici măcar două ! Nu prea ajung deci în situaţia stînjenitoare de-a căuta o doică în India !"

Mahmud, care înţelese că Bahram îi arătase calea corectă, începu să se însufleţească. Se înveseli, se porni să vorbească mult şi înflăcărat, cita pasaje din Coran, din Hadit, încerca chiar să justifice hotărîrea lui Bahram.

Omar se plictisea. Vroia să termine vizita şi se ridică. Aşteptă pînă ce în vorbăria lui Mahmud se produse o scurtă pauză şi spuse : „Ei, Bahram, acum că ai rezolvat atît de frumos acest caz al unui cetăţean şi credincios din Merw, probabil că Mahmud va pleca mîine în India. Eu însă merg acasă, la serai..."

„Bineînţeles că voi pleca la Qanudj numai cînd ne întoarcem de la Isfahan. Poate pot s-o aduc pe doică la Merw şi atunci nu mai trebuie să trec munţii Hinducuş..."

„Şi mai bine. Pînă una alta eu merg la Roxane, care nu poate adormi fără mine. Sînt însă liniştit : data viitoare cînd mă voi însura cu două fete frumoase şi se dovedeşte că sînt surori de lapte, o să ştiu ce trebuie să-i povestesc doicii."

Rîzînd, Omar salută şi plecă.

Lui Bahram nu-i prea plăcea cînd în casa lui se rîdea prea mult. Era un om cuvios care trăia strict după lege : Ştia că veselia, cuvintele negîndite, deseori o simplă glumă deschideau uşa diavolului.

Sadig şi Mahmud rămăseseră la Bahram. Părăsind camera, Omar mai auzi încă întrebarea lui Bahram ; „Şi cu soţiile mai în vîrstă, prima şi a doua cum stai ? Există probleme ?"

Omar avusese nevoie de un pretext pentru a-şi părăsi prietenii în toiul discuţiei. Roxane nu îl aştepta încă. Ce-l privea însă pe el disputa învăţaţilor jurişti ? Nu trăia el însuşi cu Roxane într-un concubinaj care nu putea apărea cadiilor decît ca nepotrivit ? Stînd în faţa casei lui Bahram nu se putea hotărî încotro s-o apuce şi în acelaşi timp îi era clar de ce plecase atît de pe neaşteptate. Convorbirea ar fi ajuns inevitabil şi la el şi Roxane. Şi tocmai asta voise să evite. Omar se supără puţin cînd se surprinse singur asupra faptului : încă o dată se sustrăsese. Trebuia oare într-adevăr să fugă de astfel de întrebări ? Nu ştiau cei care îl cunoşteau cît de liber interpreta el legile ? Cît de puţin era înclinat să se supună regulilor ortodoxe în măsura în care nu corespundeau raţiunii ? Cît de puţin îi păsa de convenţii ? În ultimii ani nu îndrăznise nimeni să discute tema Roxane în prezenţa lui. Se pare că se respecta poziţia sa. Dar Omar ştia că existau suficient de mulţi oameni care în spatele lui îşi uscau gurile vorbind despre această legătură nelegitimă.

Stătea în faţa porţii lui Bahram respirînd adînc, trăgînd din plin în plămîni aerul proaspăt. Yazd era un oraş mare şi nu văzuse încă prea mult din el. Şi cum stătea aşa, pe strada plină de oameni şi de zgomote, îl copleşi un fel de oboseală, de lehamite. Ce căuta aici ? Oamenii nu-i stîrneau — nu-i mai stîrneau curiozitate ! Nu-i cunoştea oare prea bine pe toţi, pe cei mari şi pe cei mici, pe cei uscăţivi, pe cei graşi, pe cei cu burta ţuguiată şi pe cei strîmbi ? Pe cei care leneveau sau se agitau în faţa magazinelor lor, care fugeau grăbiţi în sus şi în jos pe străzi, urmărind vreun ţel grozav de important ; care jertfeau ore sau zile întregi pentru cumpărarea a cîţiva coţi de stofă sau a Dumnezeu ştie cărei mărfi. Cum

se speteau toți pentru nevoile vieții dînd cu ciocanul, topind fier, țesînd, vopsind, plămădind pîine și hăcuind carne... Și-și imagină acest oraș Yazd ca un stomac monstruos, ale cărui încăperi le formau zecile de case, un stomac nesătul, mereu flămînd, mereu gata să înceapă de la capăt veșnica îndeletnicire a digestiei. Dar nici nu apucase să se deprindă cu această închipuire, că o părăsi. Nu era o imagine frumoasă, și apoi era și o comparație proastă ; iar el, Omar, nu trebuia, cum singur își mărturisea, să se amuze pe seama unor lucruri naturale și lesne de înțeles, pe seama acestei țesături monstruoase de interese, de foame, de curiozitate și speranță, de ambiție și eșec care acoperă ființa unui mare oraș. Cărămidă peste cărămidă, piatră peste piatră — așezate de nenumărate generații strat peste strat ; construiseră case, moschee, depozite de mărfuri, hale, măcelării și brutării. Totul pentru veșnicia vieții unui om, pentru îndoielnica veșnicie a propriei specii, pentru fii și fiice, pentru următorii douăzeci-treizeci de ani. Un astfel de oraș era un viespar uriaș, un mușuroi de furnici, iar Yazdul îi apăru pentru o clipă înspăimîntător. Cei care îi treceau prin față, alergau, își lăudau cu glas tare mărfurile, ori pălăvrăgeau în grupuri, îl speriau, pentru că nu îi cunoștea, nu le știa numele, așa cum știa numele locuitorilor din Merw. Dar și aici toate lucrurile se legau între ele, fiecare depindea de un altul, în mod invizibil, dar foarte precis.

Privea de la distanță această piesă cu atîtea personaje. Era un străin în acest oraș, nu trebuia, nu putea, da, nu avea voie să joace un rol, un alt rol decît cel al spectatorului. Și tocmai rolul ăsta nu-i plăcea. Mai putea oare afla ceva ce nu știa ? Să meargă în prima cîrciumă, să se așeze într-un colț, să soarbă șerbet și să-i observe pe meseni ? Să vadă ce avea orașul mai de preț — noile minarete, sicriul aurit al bătrînului Calif ? Cel mai bine ar fi totuși să se întoarcă acasă la Roxane, chiar dacă sosea mai devreme decît era așteptat. Luă această hotărîre, dar nu o porni pe strada care ducea la seraiul în care locuiau amîndoi. Fără voia lui, hoinări la întîmplare prin mai multe ulițe înguste ale meseriașilor, trecu pe lîngă prăvăliile deschise ale negustorilor de pînză, ale vînzătorilor de covoare, se opri

în fața porticurilor în care ciocăneau cazangiii, privi în odăi joase, stătute, înțesate de oameni, și văzu războaie mari, de tipul dulapurilor, la care roboteau tineri și bătrîni palizi ; se opri în fața prăvăliilor ciubotarilor și a bolților croitorilor, și cînd se adresa cineva, răspundea doar scurt, distant.

Știa că Yazdul era un oraș cît se poate de obișnuit, harnic, cu oameni foarte întreprinzători, faima i-o aduseseră stofele de brocat ; cutreierea însă străzile de parcă s-ar fi plimbat printr-un oraș de spirite, plin de taine, printre ființe necunoscute și clădiri ciudate. Uimit își aținti privirea asupra curții largi a unei case spațioase. În fața ochilor îi răsări o imagine parcă din copilărie. Pe jos erau întinse fîșii mari de stofă ; cu ajutorul șnurului de măsurat și al unui echer, un băiat îl ajuta pe un bărbat mai în vîrstă să măsoare bucăți de stofă de mărimi diferite. Fețe de cort gata pregătite erau stivuite alături. Omar îl privi pe bătrîn în față : o clipă sperase să recunoască trăsăturile tatălui său — dar fu dezamăgit. Oare băiatul semăna cu el însuși ? Cu cel care cu mulți ani în urmă făcuse același lucru — croise și cususe foi de cort în casa tatălui său, Ibrahim Khayyam, făcătorul de corturi ? Nu, acesta era un alt oraș și un alt făcător de corturi.

De ce i se părea totul atît de ireal ? Nu avea nici un motiv. Se găsea în drum spre Isfahan. Nu fusese deja în mai bine de o duzină de orașe, în patruzeci sau cincizeci, de cînd începuse să cutreiere lumea ? Ce i se părea atît de ciudat la acest oraș ? Nu putea să spună, nu-și putea explica. Era o anumită atmosferă care îl acapara. Își putea însă permite astfel de stări ? Da, de ce nu. Se hotărî să-l uite pe matematicianul sever din el.

Drumul îl purtă mai departe pe lîngă ziduri lungi, fără ferestre. Omar se găsea în inima orașului vechi, acolo unde casele sînt aproape lipite unele de altele, de se întunecă ziua în amiaza mare. Apoi ajunse într-o piațetă. În mijloc se afla bazinul oval de piatră al unei fîntîni. Privirile îi căzură mai întîi asupra unei țevi care ducea de la bazin la o covată de lemn. Covata era plină cu apă, iar lîngă ea, pe un scăunel de lemn, ședea un omuleț aplecat în față. Khayyam îi vedea spinarea, ceafa, nu însă și fața ; îl vedea apăsînd

cu piciorul pe o scîndură de lemn, şi punînd astfel în mişcare, cu rotiri regulate, un disc. Privirea lui Omar căzu mai întîi pe degetul mare, lat, al olarului. Atingea lutul ud, îl modela într-o formă ce creştea văzînd cu ochii. Acest deget mare, înfipt dur în argila care i se supunea.

O clipă Omar tresări, i se păru că aude o voce ridicîndu-se din scrîşnetul uniform al roţii ; avea senzaţia că cineva şopteşte ceva. Auzea clar cuvinte, dar nu le înţelegea. Cine vorbea acolo ? Nu era olarul. Nici el, Omar. Şi nici altcineva. Nu putea fi decît lutul, argila. Era oare lut, era argilă, nu pămînt ? Şi cum se forma pămîntul ? Ce glas îi vorbea din pămînt ? Al morţilor care se făcuseră din nou ţărînă ? Ei îi vorbeau acum ? Cine dintre ei ? Care dintre nenumăraţii morţi care se duseseră, precum arcaşii săi cu coifuri de aur şi dragomanul ; cine, dintre toţi morţii, dăruise acestui lut rămăşiţele corpului său ?

Omar privi degetul mare al olarului. Degetul acesta lat forma argila udă cu mişcări dibace. Rămînea strîns lipit de bulgărele de lut care se transforma sub ochii lui Omar. Omar stătea în spatele olarului, care nu ridica privirea, aşa încît acestuia nu-i rămase decît să-şi depene mai departe gîndurile, dealtfel obişnuite la vederea argilei, lutului sau pămîntului : iată materia din care sîntem făcuţi şi în care ne vom preface din nou. Apa, cenuşa capătă apoi o formă nouă — fie şi cea a unui ulcior. „Frate“ — spusese argila „te rog. fii blînd“. Acum ştia.

De mii şi mii de ani pămîntul este mormînt pentru mii şi mii, pentru milioane de oameni. Nu e oare bulgărele de pămînt amestecat cu cenuşa celor morţi ? Vechea legendă a primului om, pe care o auzim încă din copilărie, basmul care nu piere niciodată, vorbeşte despre acea bucată saturată de lut din care un meşter necunoscut nouă l-a modelat pe om.

Stînd în continuare tăcut în spatele olarului, Omar Khayyam se întrebă cum de ne apar totuşi posibile astfel de închipuiri vechi, pe care experienţa le contrazice — căci sîngele şi carnea nu sînt pămînt ? Era aici o taină pe care n-o putea pătrunde, această trecere de la lucrul lipsit de viaţă la fiinţa însufleţită pe care o înţelegea la fel de puţin ca drumul de la viaţă la moarte ! Şi, gîndi el, de ce ne

impresionează oare atît de puternic imaginea Dumnezeului creator ? Fiindcă olarul modelează un ulcior, trebuie neapărat să ne fi plămădit cineva şi pe noi ? Omar recunoscu că despre primele şi ultimele lucruri nu poţi decît să murmuri păreri vagi, altfel cazi în pericolul de a rosti fraze şi formule goale. Dumnezeul-creator de care vorbesc toţi profeţii — Moise, Isus, Mohamed şi Zoroastru — acest Dumnezeu creator apărea doar ca o plăsmuire sărăcăcioasă corespunzînd incomplet realităţii incomprehensibile a Universului. Această idee nu-şi avea oare obîrşia în îndeletnicirea omului ce făureşte obiecte, lucruri ale necesităţii şi alte artei ? Sîntem o parte din ţesătura firii, oricît am schimba natura. Într-un ulcior poate fi sau nu amestecată cenuşa unui mort. Nu ştim dacă e aşa. Cunoaştem prea puţine lucruri. Acest necunoscut care ne-a făurit, care coexistă cu noi, în noi, îl uimise deseori pe el, Omar Khayyam. Cîte cupe de vin a trebuit să bea pentru a se putea bucura de existenţa sa ? Cîte ulcioare să golească, pentru a ajunge într-o dispoziţie fericită ?

Lui Omar îi era sete, simţea setea. Şi îi era ruşine că îl ardea din nou chemarea de a bea vin. Îi era ruşine că era băutor. În astfel de momente nu ştia de ce se găsea pe lume, de unde venea, încotro mergea. Vreau să beau, să uit. Era ora cînd vroia să uite totul, scrisoarea nizamului, primejdia care-l păştea din partea teroriştilor, tribunalul din care urma să facă parte. În fond ce erau toate ? Nimic. Agitaţia trufaşă a unor oameni mărunţi în rîndul cărora, irevocabil, se număra şi el, chiar dacă măsura cerul în lung şi-n lat. Trebuia să bea, măcar o înghiţitură. Bărbatul uscat, cocîrjat peste roată, terminase ulciorul. Se opri din lucru, îşi ridică chipul şi întoarse capul. De pe faţa cenuşie şi ridată doi ochi arzători priviră în sus spre Omar. Ce vrea să cumpere ? Ulcioare ? Blide ? Cupe ? Vrea să ia cu el unul din ulcioare ? Le poate trimite şi acasă ! Are un băieţandru, pe Ahmed, fiul vecinului, care e gata să preia astfel de comisioane pentru cîteva parale. Domnul e străin de Yazd ? Omar spuse că locuieşte cu soţia şi prietenii în caravanseraiul de la poarta de răsărit, Poarta lui Ali, şi adăugă încet : „Unde se poate bea aici ceva ?“ Uscăţivul îl trase repede pe Omar de

mînecă prin ușa prăvăliei sale. Sperînd să primească vin, Omar nu opuse rezistență. Pătrunse în adîncimea portalului în semiîntuneric. Olarul umplu iute o cupă dintr-un ulcior, apoi o a doua și bău cu Omar, bolborosind, limbut, binecuvîntări. Își sfătui oaspetele să privească în jur, se oferi să aducă și o lampă, ca domnul să poată vedea fiecare amănunt. Fugi apoi într-un gang neluminat și pașii i se stinseră încet în beznă.

Oare era deja ora apusului ? Omar nu mai zărea decît contururile oalelor, formele lor îi pluteau neclare în fața ochilor. Se sprijini de o capră de lemn încercînd să străpungă întunericul. În jurul lui trebuie să se fi îngrămădit un întreg neam de ulcioare, urne, blide, talere și cupe, o seminție din argilă, în sumedenie de feluri și mărimi. Cuptorul săpat în colțul din spate al porticului — încastrat în peretele dinspre curtea din dos — dogorea. Pe o scîndură din apropiere Omar descoperi o lumînare, pipăi după ea în întuneric și o aprinse la foc ; flacăra ei plăpîndă lumină porticul. Putea acum într-adevăr vedea ceea ce bănuise : peste tot, pe podea, pe pereți se găseau în picioare sau culcate vase de argilă, ulcioare în toate culorile și de toate mărimile, smălțuite, colorate, unele simple, fără ornamente, altele bogat împodobite.

Vinul pe care îl băuse atît de repede i se urcă la cap. Unde era olarul ? De ce întîrzia omul ? Ce aducea ? O lampă ? Sau vin ? Omar își turnă din ulcior. Ce spusese argila de pe roata olarului în timp ce omul uscătiv o modela ? „Frate, te rog fii blînd !"

Oare era și aici înconjurat de frați ? Din pămînt te tragi și ai să devii din nou pămînt ! Cum stăteau toate acolo, mari și mici, burtoase și suple : muftii grași ; dervișii cu pieptul îngust ; înalte și drepte precum coloanele de la Persepolis sau umile ca arcașii selgiucizi. Cu pereții groși, fragile sau lătărețe... un întreg neam de argilă ! Ca al nostru. Mai lipsea doar să vorbească. Nu păreau însă făcute pentru asta. Și între oameni unii sînt creați pentru a vorbi, sau cel puțin își închipuie asta, și alții nu. Și ce ar spune în fond ulcioarele ? Ceea ce el însuși ar putea spune — nu mare lucru. Se îndreaptă spre o viață activă,

o duc mai bine ca oamenii — li se poartă de grijă, sînt ferite... Dar, la urma urmei, va fi tot o viață nefolositoare.

„Oricît de mare și de frumos ai fi modelat", i se adresă Omar ulciorului care îi era mai aproape, „viața ta va fi fără folos ! Ai fost ridicat din lut ordinar, din pămîntul, ce părea apt să fie plămădit într-o formă... Și pe urmă ? Tot te vei sparge, iar cioburile tale, vor fi zdrobite ! Înapoi în pămînt ! Vei fi din nou netezit în țărîna fără formă !

Lui Omar i se făcu cald. Sudoarea îi broboni fruntea. Se clătină ușor. Băuse oare prea repede ? Nu mai suporta nici măcar două cupe de vin ? N-am băut mai nimic, își spuse Omar. Doar foarte puțin. Nu pot fi beat. Nici nu sînt. Totuși ceva nu înțeleg : vorbesc eu sau vorbesc ulcioarele ? Aud o voce. Doar nu sînt nebun. Știu că există oameni care cad în extaz, ființe sfințite, care aud voci chiar dacă nu se află cu nimeni. Și Profetul, fie-i numele lăudat, auzea voci ! Vocea arhanghelului Gavril. Ea i-a dezvăluit Coranul. Iar eu — eu aud vorbind un ulcior ! Cel mic, de colo, smălțuit cu albastru, vorbește ! Și dacă nu sînt orb, poartă pe pîntec prima sură scrisă în frumosul alfabet kufic ! Sigur ești un binecuvîntat. Unul căruia îi e sortită viața de sfînt. Tu, ulcior smălțuit cu albastru, nu vei lua niciodată, ca mine, vin ! Ce șoptești, de ce nu vorbești mai tare ; Ce spui ? „Ascultă bine ? !" Ascult, albastrul meu ulcior, ce ai să-mi spui ? Despre meșter ? Despre meșterul care te-a creat ?" Ce știi tu despre meșter ? — „Nici un băiat nu face așa ceva, nici unul nu sparge ulcica din care a băut vesel : Să mă distrugă el pe mine, după ce m-a plămădit cu mîinile sale, să mă distrugă la furie și mînie ? Nu pot să cred !"

Omar rîse. „Nu poți să crezi, ulciorul meu albastru ? Ești un ulcior cuvios, credincios, care se încrede în oricine ! Ai să vezi, cum te sparge el, nici n-o să-ți spună cînd te vei preface în cioburi... Mai e pe aici vreun cuvios care se bizuie pe stăpîn ?" Vocea lui Omar se izbi de boltă.

După o clipă de liniște vorbi un alt ulcior. Omar observă că era de-a dreptul strîmb, pîntecos pe o parte, prea plat pe partea cealaltă. Cu o muchie sărăcăcioasă, încre-

ţită, şi o toartă pusă oblic. „Da, rîzi de mine, strîmb cum sînt, şi ce dacă ? De ce trebuie să sufăr această povară ? A tremurat oare mîna care m-a creat ?“

Omar rîse tunător. „Aşa, aşa, ulciorul meu“. Văd că aici nu sînt numai ortodocşi, care îl slăvesc pe Dumnezeu chiar şi atunci cînd i-a făcut strîmbi. Cuminte, cuminte — dar te revolţi ! Micul meu strîmb, eşti viteaz, sau cel puţin încerci. Numai că eu te suspectez că nu vrei decît să-mi storci mila, să mă înduioşezi !“

Privirea îi căzu apoi pe un ulcior roşu cu un orificiu mare în formă de plisc. „Eşti un călugăr sufit“, murmură Omar Khayyam, „un călugăr sufit în lînă roşie. Un fachir, un derviş, cu capul înfierbîntat şi înzestrat cu darul vorbirii. Un orator ambulant ? Ce părere ai ?“

Lui Omar i se păru că ulciorul nu se lasă mult rugat. Şi auzi cuvinte icnite cu mîhnire ; Trăncăneală tot ce spuneţi. Ce e cu vorbele astea despre oală şi olar ? Spuneţi-mi ! Cine e, mă rog, olarul, cine oala ?“

Omar Khayyam zîmbi şiret şi satisfăcut. Acela era un agnostician. Unul care sfida dovada vizibilă — nu ieşise oare în atelierul olarului, din mîna acestuia ? Şi nu vroia să creadă ? Omar trebuia totuşi să-i dea dreptate — unde era olarul ? Unde plecase ? Poate că el, Omar, îl visase doar ? Poate nu exista deloc ? Doar el era aici, şi ulcioarele.

Un ulcior mut pînă acum, smălţuit în alb, se anunţă blînd : „Vrei veşti de la olar ? Se spune despre el că ne aruncă pe noi, oale nefericite, în iad, pentru a ne chinui. Şi sînt oale pe care le-a stricat el însuşi ! Nu cred. Cred că olarul e bun. Lăsaţi deci sfada...“

În capul lui Omar Khayyam imaginile începură să se amestece. Aplecat în faţă, trase cu urechea înspre portic. Unde se afla ? La Yazd ? În drum spre Isfahan ? Ce făcea aici ? Ce aştepta ? Să mai vorbească vreunul ? Şi în adevăr, auzi glasul unui beţiv, ca el, sau poate că era o voce care venea dinlăuntrul său ? Lui Omar i se păru că aude clar un ulcior bombănind într-un colţ : „Totul e frumos şi bine, dacă sînt gata, dacă mă cumpără, totuna-i ; mă chinuie doar dacă nu sînt luat în seamă, asta mă usucă... De aceea, chefuiţi, umpleţi-mi argila cu băutura voastră iubită, făceţi-mă să mă simt ca botezat...“

Simţea deci acelaşi dor ca el însuşi. După băutura viţei... El era omul lui, nu, ulciorul lui !

În clipa aceea în încăpere intră olarul cel uscăţiv cu lampa în mînă ; era însoţit de un tînăr ; trebuie să fi fost Ahmed.

Omar se reculese : „M-am uitat la ulcioarele tale, le găsesc foarte atrăgătoare ! Iau..." Oare chiar avea nevoie pe drum de ulcioare ca daruri pentru gazdele lui Mahmud şi Sadig ?

Omar Khayyam căută ulciorul care, după părerea lui, vorbise ultimul. Nu era sigur dacă fusese cel verde sau cel portocaliu. Pînă la urmă cumpără ulciorul albastru. „Trimite-mi-l mîine în seraiul de la Poarta lui Ali. Umple-l cu trandafiri — pentru Roxane, soţia mea."

Dacă a mai golit sau nu şi alte cupe în atelierul olarului, Omar nu-şi mai putea aminti.

6

O stea în constelația Taurului

În dimineața următoare, cînd Omar și tovarășii săi de drum se treziră și își dădură seama că se află la Yazd, îi mulțumiră lui Alah că le e dat să trăiască această zi ; prima lor grijă fu să se gîndească cum ar putea primi din nou însoțitori înarmați pentru călătorie. Înainte însă de a-și limpezi gîndurile în această privință, un sclav negru îmbrăcat în culori strălucitoare îi invită la palatul satrapului.

Le înmînă o scrisoare în care se solicita vizita „preaputernicilor și înțelepților bărbați" și se indica în același timp și ora. Roxane găsi situația amuzantă, își exprimă încrederea că potentatul local va rezolva ușor grijile bărbaților și dormi mai departe.

Invitația, chiar dacă era exprimată într-o formă politicoasă, era practic un ordin de a-și face neîntîrziat apariția la satrap. Negrul așteptă pînă ce se îmbrăcară și porni apoi în fața lor în veșmîntul său larg, ușor, care fîlfîia ca un steag. Omar și prietenii săi păşiră în micul dar luxosul palat din centrul orașului, unde fură dați în grija portarului. Acesta îi încredință plin de pompă celor doi alergători care îi conduseră pe călători printr-o serie de încăperi mai mici. Alergătorii le făceau loc cu sprinteneală, dînd la o parte, cu strigăte scurte și ascuțite, mulțimea de negustori, curieri, soldați și mullahi care așteptau. Într-o odaie ceva mai mare fură conduși printr-un coridor de lachei care, îmbrăcați cum erau în roșu și auriu, ar fi putut asigura serviciul și la curtea sultanului.

La capătul acestui șpalier îi așteptau trei bărbați de statură herculeană, care le spălară fața, mîinile și picioarele — făcîndu-l pe Omar să întrebe ironic dacă nu

cumva îi aşteaptă rugăciunea în moschee — şi le scoaseră hainele de deasupra. Bărbaţii îi căutară cu acest prilej de arme şi, negăsind nimic, îi lăsară, mulţumiţi, să treacă printr-o perdea de mătase roşie. În această clipă festivă încercară să dea o umbră de seriozitate feţelor lor grase, explicînd că oaspeţii au acum prilejul de a apărea în faţa satrapului. Ca pentru a-i linişti pe străini spuseră : „Este îndurător azi ! Colonelul a dormit bine. Stăpînul Dawud este bine dispus !"

Omar nu se putu abţine să nu rîdă, Sadig clătină doar din cap, iar Mahmud ridică dispreţuitor din umeri. În mijlocul camerei pe un tron cu spetează înaltă şedea un bărbat înalt, foarte uscăţiv, cu ten cenuşiu. Purta un caftan simplu, albastru şi pe turban fîşia verde de stofă a hagiului. Ochii puţin tulburi din cauza opiumului îi fixară nesiguri pe noii veniţi. Prietenii salutară, şi Omar observă curînd că cel ce poruncea la Yazd era un om temător, nehotărît. Colonelul Dawud li se adresă neclar şi repede, cu voce joasă. Omar înmînă scrisoarea vizirului, dovada scopului oficial al călătoriei lor. Fu suficient să asculte cele cîteva cuvinte de bun venit. Ştia că Dawud se folosea de înrudirea sa îndepărtată cu sultanul pentru a se purta cît mai independent. Omul era de fapt incapabil să exercite comanda asupra oraşului Yazd, avea însă pretenţia, evidentă în toate amănuntele apariţiei şi felului său de a vorbi, să fie respectat ca mare om de stat. Dawud începu imediat să vorbească despre teroriştі. Şi în curînd păru să le facă reproşuri oaspeţilor săi că au părăsit caravanseraiul atît de repede după masacru. Bineînţeles că se răspîndise vorba la Yazd că Omar şi caravana lui fuseseră ţinta unui atentat. Dawud le reproşa evident că nu reuşiseră să-i prindă pe făptaşi. Era informat despre întîlnirea din pustiul de sare — reţeaua sa de iscoade trebuie că funcţiona ireproşabil — şi nu voia să înţeleagă cum de cei trei bărbaţi putuseră lăsa un al doilea detaşament de teroriştі să plece teafăr mai departe.

Omar se văzu acuzat împreună cu prietenii săi — sau tălmăcea el greşit vorbele colonelului ?

Fiecare, spunea Dawud, trebuie să slujească trup și suflet stăpînilor selgiucizi ; cine întîlnește răzvrătiți, adepți ai lui Hassan ben Sabbah, trebuie să-i distrugă, fără a se gîndi la viață sau avere. Aruncă cuvinte de ocară la adresa rebelilor, în zelul său se ridică chiar de pe tron, făcînd însă o impresie prea puțin convingătoare ; cu umerii săi plăpînzi și burta conică, țuguiată sub centură, arăta mult prea ridicol. În timp ce vorbea, pe fața cenușie îi apărură pete roșietice, ochii începură să-i lăcrămeze. Înfierbîntîndu-se, se poticni, se așeză din nou, clipi epuizat, căutînd ajutor în jur și catalogă clătinatul zelos din cap al demnitarilor săi drept semnul așteptat de mulțumire.

Omar regretă că se aplecase atît de adînc la salut. Ăsta era un omuleț, nu un guvernator. Clanul selgiucizilor era însă foarte mare, și trebuiau aranjate toate rudele. Omar explică de ce el și prietenii săi nu continuaseră cercetările ca să-i afle pe ucigașii paznicilor lor. Această încălcare a dreptului oaspetelui într-un han le-a apărut tuturor atît de monstruoasă, atît de incredibilă, încît au rămas ca paralizați. Cum să-i găsească pe făptași, în furnicarul de călători ? Și în plus, toate indiciile arătau că ucigașii fugiseră printr-o fereastră a sălii de rugăciune. Iar în pustiul prin care și-au ales calea pentru a evita orice alt atac, au fost împresurați noaptea de un grup mai numeros. Ei, Omar, și prietenii săi, nu sînt lași, dar teroriștii lovesc din ascunzătoare sau te iau pe nepregătite. În ambele situații, călătorii pașnici sînt neputincioși. Omar merse atît de departe încît declară limpede că se vede nevoit să respingă orice reproș ce i s-ar face lui sau tovarășilor săi pentru vreun lucru pe care l-ar fi ocolit. La urma urmelor nu era sarcina lor să vegheze asupra ordinii și siguranței sau să pună mîna pe arme contra răzvrătiților.

Colonelul Dawud își exprimă regretul de a nu fi fost corect înțeles, el voise doar să înfiereze în general poziția populației persane pe care — din păcate, pe barba Profetului ! — nu te puteai bizui întotdeauna ; poziția nestatornicilor persani, kervani, belucistani — nu cea a lui Omar și a tovarășilor săi ! A devenit aproape o tradiție în țara

asta să te ploconeşti în faţa selgiucizilor şi să simpatizezi de fapt cu cei fără de pămînt, cu mazdakiţii.

Omar văzu că Sadig era cît pe-aci să plesnească de furie. Încercă să-l potolească cu o privire.

„Înţeleg, spuse el, că şi pe voi, cei din Yazd, vă afectează toate aceste tulburări din ţară şi proporţiile care le-au luat. Noi putem însă arăta — şi această scrisoare ne stă mărturie — că sîntem prieteni ai selgiucizilor. Eu sînt membru al curţii. Funcţiile prietenilor şi însoţitorilor mei în această călătorie vorbesc de asemenea de la sine."

Trecuse de unsprezece şi se apropia ora prînzului. Colonelul Dawud, care nu vroia sau nu putea să dea vreun răspuns, încercă cu politeţea. Bătu de mai multe ori din palme, cîţiva servitori sosiră în grabă şi aşezară pe un suport înalt de un picior o tavă rotundă din cupru zincat şi aduseră străchini şi farfurii din acelaşi material. În faţa lui Dawud puseră veselă din argint. Împărţiră demnitarilor mai multe bucăţi dintr-o stofă strălucitoare iar aceştia îşi acoperiră cu ele coapsele şi genunchii. Apoi se adunară toţi în jurul mesei rotunde : Dawud îi invită pe străini să ia loc şi aceştia se serviră. Pe farfuriile mici se aflau fierturi şi salate, iar în castroane brînză de oaie şi pîine.

Călătorii din Merw nu se aşteptaseră să fie invitaţi la gustarea de prînz, dar probabil că Dawud voia să facă uitată primirea mai puţin cordială pe care le-o oferise. Omar luă o lingură de baga şi începu să mănînce din fiertura de carne. Nu mai vedea nici un motiv pentru care să se silească să fie prea politicos, pe de altă parte, aveau însă nevoie de soldaţi. I se părea prea primejdios să călătorească mai departe singuri. Sadig şi Mahmud priveau supăraţi ; dar indiferent de ce simţeau, erau la cheremul lui Dawud.

Între timp se aduse batal tocat, prăjit şi umplut cu buruieni. Apoi porumbei şi alte păsări, fierte şi fripte, umplute cu orez, şi date puternic prin mirodenii. Sadig se servi cu hărnicie şi nu uită nici pilaful peste care presără din belşug făină dulce. La sfîrşitul mesei se aduse khusfak. Omar ar fi vrut să ţină o mică cuvîntare. Dar tăcu şi se spălă pe mîini. Ar fi vrut să spună cam aşa : „Mărite Dawud, ne-am ospătat la tine ca la curtea sultanului. Şi aşa

cum bucatele tale își capătă adevărata savoare abia prin mirodenii gustoase — suc de struguri nefermentat, lămîi, ceapă și usturoi — tot așa îi aduni tu pe toți soldații garnizoanei, îi îngrămădești ca lachei în jurul tău ca să-ți apere propria carne de primejdie : de teroriști ! Și așa cum în siropul acestui khusfak se ascund caise, tot așa te pitești și tu sperios în spatele gărzii tale de pază, a demnitarilor și soldaților tăi. Cei fără pămînt flămînzesc : de sete mănîncă lubenițe roșii, și pentru a-și astîmpăra foamea rod sîmburii. Și atunci cum să nu devină teroriști ! Iar tu ce faci, colonel selgiucid ? Tu ar trebui să-i ajuți pe cei lipsiți de pămînt să aibă o proprietate și în felul acesta să lupți contra terorismului. În schimb tu îți faci metereze la Yazd și îi cerți pe cei ce sînt victimele terorii !" Omar nu ținu această cuvîntare. Mîncă khusfak ca toți ceilalți și se gîndi cum ar putea cere cu succes un grup de însoțitori.

Pe Dawud îl frămînta aceeași problemă : Isfahanul e la două-trei zile depărtare. Eu sînt aici regent. Eu, vărul șahului. Și aici eu poruncesc. Călătorii aceștia vor cu siguranță o nouă gardă. Dar, pe Profet, pot să mă lipsesc măcar de unul dintre soldații mei ? Acum cînd izbucnesc tulburări peste tot ?

Spre surprinderea tuturor, Sadig luă cuvîntul. Prea se codise mult Omar.

Mărite Dawud, preaînalt văr al Marelui Selgiucid, șahul Malik, slăvit fie-i numele — de cai și animale de povară pot face rost, le pot schimba sau pot cumpăra altele, la o adică. De ce avem noi însă nevoie sînt paznici înarmați. Soldați. Ar fi foarte mărinimos din partea ta, și vizirul îți va mulțumi dacă ai putea să ne dai un grup de călăreți pentru restul călătoriei.

Dawud îl privi nesigur : „Zadek, rosti apoi (nu era în stare să țină minte numele), Zadek, cîți să fie ?"

Sadig se aplecă în față, ridică ambele mîini și-și răschiră degetele : „Zece, colonele Dawud. Dacă îmi pot permite această observație : cinci erau prea puțini după cum s-a constatat !"

Dawud dădu înapoi : „Zece ? În Chorassan erau prea puțini cinci ! Chorassanul e un ținut nesigur. Dar aici, în inima Persiei, e suficient un soldat cu coif aurit ca să vă ducă în siguranță la Isfahan. Nu mă pot lipsi de nici unul din soldații mei. Dacă vreți să mergeți mai departe, la Curte, ceea ce trebuie să faceți — atunci vă dau un însoțitor înarmat. Unul dintre cei mai buni." Și rîse pentru prima dată prietenos ; vocea îi aduse totuși mai mult a behăit.

Omar se amestecă : „Unul este într-adevăr prea puțin !"

„Sînteți totuși trei bărbați în floarea vîrstei. Și purtați arme !"

Mahmud se hotărî să vorbească și el : „Mărite Dawud, sînt cadiu, un om care de multă vreme n-a mai pus mîna pe arme. Sînt de părere că rugămintea lui Sadig este întemeiată : teroriștii au pus ochii pe noi. Se știe că mergem la Curte. Ne vor pîndi din nou. Doar vor să ne împiedice să mergem la Isfahan."

Satrapul nu-și ascunse nemulțumirea față de această cerere.

„V-am adus aici ca să aflu dacă rapoartele oamenilor mei sînt adevărate. Văd că sînt reale. Ați fost atacați ; nu v-ați apărat. Continui să cred că ați acționat greșit. Trei bărbați în toată puterea ! Și acum, că vă pun să vorbiți, și asta nu fără motiv, cereți chiar zece soldați ! Da, oare credeți că pot lăsa să plece zece soldați, acum, cînd avem nevoie de fiecare om aici, la Yazd ?"

Omar rosti rar : „Deci va trebui să le spunem sultanului și vizirului, dacă v-om ajunge vreodată la Înalta Poartă, că ne-ai refuzat orice ajutor. Ar fi în sensul celor vrute de tine, mărite Dawud ?"

„Nu vă refuz nimic. Dau ce pot. Și ca să vedeți ce sînt dispus să fac pentru voi, vă trimit doi însoțitori cu coif aurit. Doi. Așa o să fiți cinci bărbați. Și cinci bărbați pot să se descurce cu adunătura asta de teroriști ! Și acum nici un cuvînt în plus despre asta. Și nici un cuvînt de mulțumire ! Vărului meu, înaltului șah, transmiteți-i salutările mele. Spuneți-i cît de primejduit este orașul Yazd și cîte măsuri luăm pentru a submina răzmerița care ne amenință".

Dădu înapoi călătorilor scrisoarea vizirului, pe care unul dintre soldați trebuise s-o țină în mînă în timpul mesei. Omar și tovarășii săi erau liberi să plece. Și plecară cu plăcere. Servitorul care îi conduse afară din palat făcu semn unui călăreț selgiucid mai în vîrstă. Acesta își părăsi fără tragere de inimă îndeletnicirea care părea să-i facă plăcere. Bătrînul biciuia tocmai un adolescent al cărui spate era deja plin de dungi roșii. Soldatul ascultă morocănos porunca lui Dawud pe care i-o transmitea servitorul și plecă fără să scoată o vorbă, în diagonală, spre grajduri, pentru a-și lua calul. Se întoarse, însoțit de un alt bărbat înarmat. Cei doi călăreți îi urmară precum cîinii pe stăpîn. Dar li se citea pe față că ordinul îi enerva.

Prietenii nu mai zăboviră mult în oraș. O luară pe Roxane, își hrăniră animalele, făcură rost de provizii de alimente și apă și porniră chiar în aceeași după-amiază mai departe.

La granița ținutului Yazd cavalcada făcu popas la o căsuță de podar de lîngă un rîu. Se lăsă înserarea, așa încît se mai vedea doar la cîțiva pași. Omar, Roxane și prietenii intrară în casa murdară, pe jumătate dărîmată și găsiră într-un colț al odăii un loc în care îndrăzniră să-și aștearnă pentru noapte. Amîndoi selgiucizii preferară să înopteze în aer liber și să-și împartă paza de noapte.

Noaptea era rece ; și li se păru lui Omar și însoțitorilor săi deosebit de lungă. Totuși dormiră un timp ; în răstimpuri îi trezea o gălăgie îndepărtată. Voci de oameni ; la un moment dat i se păru lui Omar că aude și nechezat de cai și zgomot de copite. Avînd însă încredere în paza selgiucizilor nu-i acordă multă atenție. Surpriza veni dimineață. Cînd prietenii păși afară din căsuță, se treziră singuri. Din garda lor nu mai rămăsese nici urmă. În nisip era desenată o săgeată, al cărei vîrf arăta înapoi către Yazd. Paznicii preferaseră să-i părăsească. Plecaseră acasă ! Avuseseră oare ordin — cum bănuia Omar — să-i însoțească numai pînă la rîul de la graniță ? Îl credea pe Dawud în stare de orice.

Acolo unde se aflau acum, malul cobora spre rîu. Drumul trecea peste patru arcuri de pod masive, pe jumătate în

ruină. Acestea se bolteau peste rîul aproape secat, care era adînc şi repede doar în anotimpul ploilor. Zorile aruncau o lumină roşietică peste peisajul monoton. Soarele se ridică apoi repede peste orizont, o minge incandescentă în mijlocul unui strat de nori şi aburi. Podul se afla în faţa lor, înspre vest ; era gol. Căsuţa podarului de pe malul celălalt era însă înconjurată de o mulţime de oameni. Aceşti oameni fuseseră deci cei care provocaseră larma din timpul nopţii !

Sadig se hotărî să cerceteze cine sînt cei ce se adunaseră dincolo. Merse pînă la mijlocul punţii şi se întoarse apoi în grabă. „Pe cai !, strigă el în fugă, sînt mazdakiţi, vagabonzi..."

Călătorii rămaşi fără apărare se aruncară ca fulgerul pe cai şi iscodiră cu privirea în susul rîului, doar, doar vor găsi o posibilitate de a ocoli podul. Sadig fu de părere că trebuie să existe un vad de trecere prin apa şi aşa puţin adîncă. Era convins că mazdakiţii, trîntorii şi vagabonzii aceia, i-ar jefui dacă s-ar aventura peste pod.

„Sînt sigur că cei doi soldaţi au fost prinşi de adunătura asta de tîlhari."

„Soldaţi din regimentul lui Dawud", spuse Omar sarcastic. „Bine că am scăpat de ei. În caz de nevoie ar fi fost mai degrabă o povară decît un ajutor."

Aflîndu-se în cîmpul vizual al cetei de oameni şi văzînd cum unii treceau podul încoace, porniră în galop şi încercară să se îndepărteze de pod. Ei erau călare, vagabonzii pe jos. După jumătate de oră de galop ajunseră într-un loc în care rîul cotea spre apus ; în mijlocul cotului lat se afla un banc mare de nisip. Fără greutăţi putură trece rîul pe aici.

Ceva mai departe de malul celălalt descoperiră un drum care, pe măsură ce îl urmau, urca pe o coastă de deal şi o ţinea aşa pe lîngă muchia lui. Cînd ajunseră în punctul cel mai înalt mai văzură o dată podul, aflat acum atît de departe, încît nu se mai puteau zări oameni pe el.

Pe coasta de apus a dealului se întîlniră cu păstori înarmaţi, care îi priviră cu suspiciune şi îi somară să se oprească. Omar le strigă că sînt călători paşnici de care nu

u a se teme. Păstorii nu erau însă nici într-un caz fricoşi, i mai degrabă agresivi. De unde veneau şi de ce o luaseră e acest drum ? Văzuseră mazdakiţi ?

„În numele lui Alah, consideraţi-ne prieteni !"

Mahmud îi asigură pe păstori că sînt, aşa cum spusese)mar, oameni paşnici ; caută drumul spre Isfahan şi sînt ;ata să ia şi să plătească un ghid care să-i ducă acolo în ;iguranţă.

De data asta dăduseră peste oameni cumsecade.

„În numele Preamilostivului" spuse cel mai în vîrstă lintre păstori. „Sînteţi la ananghie. Veniţi la corturile noastre !"

Corturile tribului se aflau la o jumătate de oră de drum, în interiorul munţilor. Cînd Omar şi tovarăşii lui se apropiară văzură că toţi bărbaţii tribului stăteau de pază, înarmaţi cu arcuri şi săbii. Călătorii aflară motivul : erau cu ochii în patru din cauza cetelor de pradă care trecuseră prin păşunile lor şi care aveau intenţia, cum putuseră acum afla, să se mute din ţinutul Isfahanului în regiunea Yazd. Păstorii se dovediră atît de ospitalieri, încît ar fi fost de-a dreptul nepoliticos dacă călătorii ar fi plecat fără să adaste mai îndelung. Aşa încît poposiră restul zilei şi noaptea următoare la gazdele lor.

În orele de odihnă, Omar încercă să-i explice şeicului acestui trib de tadgili că ar încheia o bună afacere dacă le-ar pune la dispoziţie însoţitori ca ghizi şi paznici. La Isfahan ar plăti preţul ; oamenii lui ar aduce dinari de aur acasă. Şeicul avea încredere în Mahmud, pe care îl respecta în calitatea sa de cadiu, şi de asemenea în Sadig, care nu pierduse prilejul să se prezinte ca şef al poştei şi care — pentru orice eventualitate — vorbi nelămurit despre posibile achiziţii de iepe valoroase. Şeicul, căruia nu-i scăpase nimic, sugerase la un moment dat — probabil în glumă — că ar fi gata s-o cumpere pe Roxane dacă nu e măritată. Omar reuşi să-i scoată ideea din cap, iar Roxane, căreia îi fu relatată tărăşenia, pe jumătate se amuză, pe jumătate se simţi jignită.

Cînd, în ziua următoare, porniră spre Isfahan, puteau, cum îi asigurară păstorii tocmiţi ca paznici, să folosească

fără grijă drumul principal. Tot mereu se întîlneau cu patrule selgiucide ; uneia, care ajungea mai repede decît ei în capitală, îi dădură o solie către vizir. Ei înșiși nu petrecură mai mult de șase ore în șa, pentru că Roxane refuza să stea mai mult pe cal. Și acest răstimp era suficient de obositor. În seara aceleiași zile ajunseră la unul din micile temple ale focului, decăzute, care se găseau cu duiumul în împrejurimile Isfahanului. În apropierea templului descoperiră o sursă de apă și ridicară corturile. Păstorii se purtau față de toți serviabil și prevenitor. Noaptea era plăcută aici, de partea aceasta a muntelui, și mai puțin răcoroasă decît era de așteptat în această lună.

Prietenii se așezară în jurul focului, cîntară, băură și-și istorisiră povești. Păstorii ascultau. În cele din urmă Roxane se oferi să spună o poveste : îi uimi pe bărbați (în afară de Omar) găsind noi tîlcuri basmului lui Turandocht cea deșteaptă. Așa cum povestea ea, prințesa nu era o fată care ucidea din ură față de bărbați, ci o femeie deosebit de deșteaptă, ce poseda toată știința lumii, astfel încît suferea îngrozitor din cauza suficienței bărbaților neciopliți care o peteau ; de aceea nu-și dorea nimic altceva decît un bărbat pe măsura ei. Omar o întepă pe Roxane glumind : îi dădu să înțeleagă că doar la el și la prietenii săi de aici putea spera să aibă succes cu o astfel de interpretare a basmului lui Turandocht. La alte focuri de tabără erau apreciate femeile frumoase și pătimașe — oricît ar fi fost de crude — numai atunci cînd erau învinse și cucerite de bărbați curajoși, bătăioși. Deșteptăciunea la femei, chiar deșteptăciunea superioară care depășește și dă de gol neamul bărbătesc este împotriva convenției povestitorilor. Roxane rîse și spuse : „Pentru că sînt bărbați. Și pentru că un bărbat nu spune ce trebuie..."

Se făcuse tîrziu, era către miezul nopții ; peste ei se arcuia o splendoare de cer înstelat, din a cărui întunecime păreau că gonesc spre ei mii de stele. Noaptea era neobișnuit de clară pentru acel anotimp. Omar începu să vorbească încet : „În luna asta trebuie să fie vizibilă constelația dragonului."

Ridicînd dreapta le călăuzi privirile în direcția respectivă ; la sud-est se afla Lebăda și la vest Hercule, ex-

plică Omar. Constelația dragonului era deosebit de iubită de chinezi, și anume din cauza stabilității sale izbitoare. Iar de jur împrejurul capului dragonului, spuse Omar, se află cămile cu mînjii lor, șacali și o vatră care se compune din trei steluțe : „Așa, cum noi aici așezăm trei pietre pe pămînt pentru a pune pe ele ceaunul — tot așa aceste trei stele formează acolo sus o vatră, chiar lîngă cămilele care fac popas în pustiul ceresc."

Sadig mormăi că oricine vede oglindită în stelele nesfîrșite limitarea lumii. Omar răspunse că ar putea fi și invers. Nimeni nu știe cu adevărat. Păstorii ascultau numai cu jumătate de ureche, începuseră să picotească.

Omar povesti despre steaua dragonului Thuban, care cu mii de ani înainte, pe vremea cînd faraonii domneau în Egipt, era steaua nordului de pe bolta cerească. Apoi căută și găsi actuala stea a nordului, și la sud-vest de ea imaginea girafei. Se înfierbîntă, explică care sînt stelele care aparțin constelației Cărăușului și reuși pînă la urmă să producă acel efect pe care îl realizează de obicei cei ce privesc stelele cu un public mai puțin interesat ; Mahmud obosi iar Sadig începu să sforăie încet, așa încît Roxane îi puse lui Omar mînă pe umăr :

„Oprește-te, Omar păstorii dorm, prietenii tăi dorm, vorbești doar pentru mine..."

Omar o strînse drăgăstos la piept : „Nu vorbesc oare întotdeauna — de fapt — doar pentru tine ? Și acum să privim cea mai frumoasă constelație a noastră !"

Ochii îi alunecară peste Ursa Mare. Se minună și descrise cum Hiadele și Pleiadele formează împreună constelația Taurului. Vorbea încet, cu molcomă încîntare. Dar dintr-o dată sări cu o smucitură în sus, dîndu-i drumul Roxanei : „E de necrezut, strigă tare, e absolut de necrezut. Da, nu vezi oare Roxane ? Uită-te doar ! Acolo, ochiul luminos al Taurului, acela e Aldebaran, și dincolo, vîrful cornului drept al Taurului : acolo ar trebui să se afle o stea mare, luminoasă ! Ieri mai era încă acolo ! Unde-i acum ? Ce-i acum acolo ? Nimic decît o lucărire mată, albă. Nimic decît o ceață ! Acestea sînt probabil stele foarte mici, dintre cele mai mici... Unde să fie însă uriașul ?"

Mahmud se trezise din nou. Auzise ultimele cuvinte ale lui Omar. Sadig nu voia să-şi întrerupă moţăitul. Ce-l privea pe el cerul înstelat, Taurul, Aldebaran, şi chiar şi o stea care ieri mai fusese acolo, iar azi dispăruse ! Şi stelele mureau, sau voiau să doarmă, ca el. Omar era extraordinar de emoţionat, gesticula cînd vorbea, mergea în sus şi în jos, se adresa mereu Roxanei, căutînd s-o convingă. Ea înţelese că Omar descoperise ceva neobişnuit, foarte deosebit. Această stea despre care vorbea el, şi care ieri luminase încă atît de puternic, era, după cîte înţelegea ea din expunerea lui Omar, de fapt, încă foarte tînără pe firmament, atît de tînără încît nici măcar nu purta un nume pe care să-l cunoască toţi. Astronomii chinezi o descoperiseră primii în urmă cu şaizeci de ani.

De cîţiva ani în observatoarele arabe se răspîndise părerea (pe care Omar o împărtăşea) că trebuie să fi fost vorba atunci de naşterea unei stele ; de ceva ce astronomii numesc Nova. Fenomenul era cunoscut şi înregistrat : în vîrful cornului drept al Taurului se afla o nouă stea. Iar acum Omar vedea : Se aflase acolo ! Pînă ieri ! Ce se întîmplase sus ? A explodat oare steaua, a plesnit, s-a dizolvat în nimic ? Omar numise această stea — pentru sine — Malik — rege — slăvind în acest fel omul care îi dăduse posibilitatea să facă cercetări, să studieze atîţia ani în linişte. Acum Malik nu se mai afla la locul ei, şi oricît cercetă Omar împrejur, nu o găsi. Malik dispăruse, luată parcă de un vîrtej, ca o gazelă în goană, ca frunzele din anii trecuţi.

O stea ce fusese văzută pentru prima dată în anul 422 după Hegira se stinsese acum din nou ! Oare stelele trăiau doar şaizeci, şaptezeci de ani ? Ce noi dimensiuni erau valabile pe firmament ? Stelele nu hoinăreau de la începutul începutului ? Nu dăinuiau veşnic ? Nu-i învăţase Omar pe elevii săi ceea ce în mod uimitor coincidea şi cu legendele lui Zoroastru : că din douăsprezece în douăsprezece mii de ani Polul Sud se transformă în Polul Nord, iar Polul Nord în Polul Sud ? Că stelele, şi cele fixe, formează constelaţii uriaşe şi se transformă în interiorul lor. Bolta cerească se învîrte, se întoarce cu

totul, e răsturnată, ca un pocal golit ! Acestea erau jaloanele de nemăsurat. Mult, mult mai mult decît mii de ani „trăiau" aceste ființe misterioase — stele, astre, sori. Așa se știuse, se crezuse despre ele. Și acum una dintre acele ființe neexplicabile „murea" în decursul unei vieți de om ? Cum să înțeleagă asta ?

Omar își înfundă fața în pînza turbanului, ascultă în sine. Își auzi inima și se gîndi că bate la unison cu pulsația marilor sori albi, galbeni și roșii. Își dezveli din nou chipul, se reculese, se așeză lîngă Roxane, o luă în brațe. O sărută, o mîngîie pe obraz. Nu era unul din șamanii care își poartă ființa sau neființa prin stepele Asiei Centrale și nici vreun mag căruia apariția unei stele să-i trezească spaima sau extazul. Nu credea că nașterea unui rege poate fi pusă în legătură cu o nouă stea ; nu putea să creadă că moartea unei stele însemna moartea unui rege. Moartea șahului Malik ! O clipă îl copleșise această idee superstițioasă, inundîndu-l ca un val fierbinte, ca sîngele care se urcă la cap. Trebuie să se stăpînească, să gîndească, să mediteze. Să nu cedeze unui sentiment de teamă, unei presimțiri sau păreri, El, Omar, făcătorul de corturi, el, matematicianul, astronomul, nu putea cade pradă superstiției. Nu se dovedise nimic : nu exista nici o legătură palpabilă între astrele de pe firmament și viața oamenilor pe acest mic Pămînt. Nici o legătură pe care s-o poată socoti sau măsura. Multă credință, multă superstiție, multe păreri, multă prejudecată. El însă trebuia să știe.

Privi către Mahmud. Învățatul jurist mișca din buze, se ruga. Asta era o soluție. Dar nu pentru el, Omar. Sadig adormise din nou tun. Pentru el Malik nu era o problemă. Sadig nu simțea nici o emoție, dormea.

Omar se străduí să se liniștească. Incomprehensibilul, necercetatul avea cel puțin două fețe : putea să-i rămînă ascuns omului vreme îndelungată. Atunci nu exista, evident, altă soluție, gîndea Omar, decît să lase lucrurile în voia lor — cele ce vor să rămînă tainice.

Se poate însă ca la un moment dat necercetatul să i se revele omului. Prin meditație. Prin gîndire. Prin înțelegere. Ba și prin calcul, comparație. Cum ar fi putut ști

ce erau într-adevăr stelele ? Pietre incandescente ? Minereu topit ? Ființe din cristal ? Globuri eterice ? Mănunchiuri de milioane și milioane de fulgere ? Sau ființe vii, cum cred unii, ființe deosebit de misterioase, cu un caracter propriu și calități, raze, puteri active ?

Omar își cunoștea bineînțeles horoscopul. Și-l întocmise singur. Se născuse cînd Saturn și Marte se aflau în conjuncție. Aceasta e relația potrivit căreia se nasc învățați în științele naturii — cel puțin așa se spunea. Luna care protejează poeții stătea puțin într-o parte.

Cine începe să se gîndească la astfel de lucruri nu le dă de capăt. Omar știa ce credeau școlile învățaților despre asta, despre planetele care se rotesc și despre ciudatul lor mers înapoi. Omar cunoștea numele stelelor fixe, știa unde se aflau. Știa despre toate stelele încotro se mișcau sau, mai bine zis, păreau a se mișca, întrucît Pămîntul era cel care se învîrtea. În decursul anilor căpătase o stimă din ce în ce mai mare față de acest joc de neînțeles. Exactitatea uimitoare a Universului îl zguduia. Atît de mulți oameni treceau pe Pămînt, prin munți și pustiuri, călătoreau pe mări și luau drept călăuze stelele luminoase, care le arătau drumul noaptea, direcția, înălțimea deasupra orizontului. Acum aproape două decenii le folosise într-un mod asemănător, pur și simplu pentru a măsura timpul... Pentru a măsura timpul pentru oameni.

Ce erau oare stelele ? Omar nu credea că ele ar exista doar pentru oameni, asta s-o predice mullahii ! Că ar fi acolo doar pentru a indica direcția și timpul, Omar nu voia să creadă așa ceva. Ca de atîtea ori, în nenumăratele nopți cînd făcea măsurători, avea și acum sentimentul că se află în fața unor lucruri foarte greu de înțeles. În toți acești ani, în care calculase înălțimea la zenit a stelelor (de exemplu în zilele echinocțiului), le observase revenirea, le urmărise traiectoria, în toți acești ani lucrul acesta nu-i apăruse nicioată atît de clar ca în această noapte, la depărtare de o zi de Isfahan. Aici, în fața templului de foc al lui Zoroastru. Întrebările pe care el, ca învățat pămîntean le punea Pămîntului sau astrelor rămîneau în esență fără răspuns. Mărimea cor-

purilor cereşti o putea vedea, culoarea le-o putea recunoaşte, mişcările le putea măsura. Da — număra, măsura, clasifica ! Ce erau ele însă în fapt ?

El, Omar nu primea nici un răspuns de la Pămînt, de la stele, oceanele rămîneau mute. Pustiurile rămîneau pustiuri. Părăsite de Dumnezeu, mările se vărsau purpurii în talazuri dezlănţuite, trezind teama, ca cerul nesfîrşit al nopţii. Toate astrele rotitoare rămîneau mute ; dar evident erau semne, reprezentau ceva, ceva îngrozitor de plin de semnificaţii. Noi putem să le recunoaştem mersul, fără însă a-l pricepe. Şi dacă el, Omar, s-ar afla pe lună, cu cît ar şti mai mult ?

Îi spunea Roxanei : „Preaplinul orbitoarei lumini solare ne ascunde astrele ziua. Noaptea însă, noaptea, stau la pîndă acolo sus şi luminează ameninţător spre noi !"

„Asta te cutremură mereu ?"

„Da, mă cutremură. Pentru că e de neînţeles. Ceea ce este pe deplin de neînţeles mă cutremură !

Acum, cît mai trăim, Roxane, sîntem despărţiţi de stele. Şi ce ne promit mullahii — că sufletele noastre se vor urca la cer, că vor zbura sus ca fumul viţei arzînde, în sus spre al şaptelea portal al lui Saturn, insuflate în eterul veşnic ? Această călătorie a sufletelor, ne va dezvălui ea oare mai mult decît putem vedea acum pe cerul înstelat ? Tocmai am văzut că s-a stins o stea. Ce vom vedea cînd ne vom fi stins noi înşine ? Universul este o enigmă unică cu atît de multe noduri nedezlegate cîte stele sînt..."

„Oare n-ar trebui, Omar, să ne fie clar că aici pe Pămînt se află poate şi mai multe enigme nerezolvate ? Fiecare om, fiecare destin uman este şi el de neînţeles — este de asemenea un nod nedezlegat !"

Sadig gemu trezindu-se din somn : „Nu puteţi tăcea odată ?"

Omar şi Roxane tăcură un timp.

Apoi Omar vorbi, foarte încet, cu vocea schimbată : „Voi vorbi mai întîi cu vizirul. Apoi cu beii, ulemanii. Dacă îmi sînt favorabili sau nu. De la ei aflu atmosfera de la Curte. Mă tem că Abdul, nizamul nostru, vrea pur

şi simplu să mă folosească pentru scopurile sale. Ştie că nu mă pricep deloc la politică. Şi nu o consider scopul final al vieţii noastre, aşa cum face el, sultanul şi toţi purtătorii cozilor de cal, toţi cei ce au puterea în mînă. Cum de recurge vizirul la mine, un stihuitor şi făcător de calendare ? La un beţiv ?"

„Să zicem mai bine că eşti un băutor de forţă... nu mai mult."

„Ajunge, draga mea, ajunge !"

„Tu eşti Omar Făcătorul de corturi !"

„Da. Un nimeni."

„Tu ai vrut-o doar."

„Da, eu am vrut-o. Uită-te la toţi aceşti oameni plini de putere ! Cum vin şi pleacă. Sosesc călare la caravanserai. Stau o noapte, o zi, îşi văd mai departe de drum, în neant... În mult umblatul caravanserai — vii zi, vii noapte pe poartă, lung e rîndul ! Şi şah după şah stăpîneşte cu mare pompă ! Doar o oră, apoi pleacă."

„Asta e valabil pentru oricine. Şi pentru tine şi mine. Se întîmplă însă să domnească o viaţă întreagă. Nu doar o singură zi. Nici nu e aşa de rău să fii sultan... Numai că mie îmi place să fiu făcătoarea ta de corturi : aici, în cortul tău."

„Faţa ta e ca o stea. Licărul ei e licărul unui trandafir. Răsuflarea-ţi e parfum. Corpul tău e o pajişte strălucitoare primăvara. Ne ţinem înlănţuiţi, ne cuprindem unul pe altul ca o stea îngemănată."

„Faţa ta atît de aproape... !"

„Vinul în pahar — lucind roşiatic !"

„Mînă în mînă..."

„Trup lîngă trup..."

„Aşa privim amîndoi departe în pustiu."

„Spre Isfahan vrei să spui !"

„Nu e totuna ?" întrebă Roxane.

7

Convorbiri nocturne

Ajunseră la Isfahan înainte de căderea nopții. Omar și Roxane nu erau obosiți. Nici pe Sadig nu se vedea efortul călătoriei, era ca întotdeauna senin, bine dispus. Mahmud pretindea că se simte proaspăt. Și el și Sadig știau că aici urmau să se despartă pentru prima dată de Omar și Roxane. Poate că voiau să le ușureze celor doi această despărțire. Pentru a doua oară, după Yazd, — erau siliți să-și caute gazde diferite. Omar aparținea Curții și trebuia să fie oaspetele nizamului. Sadig spera să tragă la marele șef de poștă Mirza Bei, și era de fapt aproape sigur că va reuși ; iar Mahmud avea o gazdă la Isfahan, pe Alim Talib Mansur, un coleg din studenție. Căzură de acord să se vadă din nou ziua următoare, ziua Anului Nou. Cînd și unde, va depinde desigur și de ceea ce își propusese Nizam cu Omar.

Nizam al Mulk avea mai multe pavilioane mici într-un parc mare, înconjurat de un zid înalt. De o parte se afla terenul de polo, de cealaltă curgea rîul peste care se arcuiau nenumărate poduri frumoase. Mahmud și Sadig își luară rămas bun la poarta parcului. Nu fuseseră încă prezentați nizamului și nu puteau da buzna.

Omar și Roxane trecură călare prin poarta parcului, fură primiți de servitori cu înfățișare războinică, care îi ajutară să descalece, se îngrijiră de cai, le descărcară bagajul și făcură glume pe socoteala păstorilor simpli care îi însoțeau pe cei doi. Omar îi răsplăti pe fiii tribului de tadgili, îi binecuvîntă pentru drumul de întoarcere și se îndreptă apoi pe jos cu Roxane către un chioșc aflat în spatele parcului. Roxane se așteptase să locuiască într-un palat de basm, și regreta că nu-și vedea visul împlinit.

Omar explică apoi că selgiucizii simțeau un fel de sfială în fața palatelor mari, spațioase ale primilor mari regi ai Persiei și lăsau pînă și vechile castele să decadă. Selgiucizii care în stepă se adăpostiseră, singuratici sau în grupuri mici, în corturi, locuiau aici — oricum într-un parc amenajat — în chioșcuri și pavilioane de piatră amintind prin formă de corturile tradiționale.

Pavilionul care fusese pregătit pentru Omar și Roxane părea să mai fi adăpostit oaspeți întrucît două sclave caucaziene, niște fete blonde, drăguțe, erau ocupate cu aranjatul pernelor, curățatul covoarelor și pusul florilor în mai multe glastre.

„E pentru tine" spuse Omar.

Chioșcul avea o încăpere principală hexagonală sprijinită de șase coloane ; în jurul acestui divan se afla un coridor circular, acoperit, ca și camera, de covoare groase. Două odăi mai mici, pătrate, serveau drept dormitoare : unul pentru Omar, unul pentru Roxane. Interiorul era scump, dar nu luxos.

În timp ce cei doi inspectau locuința, un negru mai în vîrstă, îmbrăcat complet în roșu, aduse mai multe vase de argint pe o tavă. Era apă de trandafiri, șerbet, mici porții de orez, carne de batal, pui. Chiar în spatele negrului pășea un selgiucid robust cu o tichie roșie în formă de fes, de care atîrna coada de cal. Un colonel care va să zică ! Acesta îi salută, îi rugă să se odihnească, să mănînce și să se pregătească pentru primirea la vizir. Purtătorul cozii de cal ceru în mod expres ca Roxane să vină și ea. Cam cu o oră înainte de miezul nopții — din păcate lucrurile sînt atît de urgente — va veni să-i ia pe amîndoi.

Îi mai rugă, făcînd șiret cu ochiul, să nu se îndepărteze de chioșc, să nu se plimbe prin parc, pentru că numai așa puteau fi feriți de vreo neplăcere.

Omar nu se mai întîlnise cu acest bei cu coadă de cal ; nu-l cunoștea, îi și uită dealtfel imediat numele. Se minuna să găsească în gospodăria nizamului un soldat de rang atît de înalt într-o astfel de funcție.

După ce el și Roxane îl conduseră pe colonel cu complimente pînă afară, discutară situația în timpul mesei. Un colonel de armată ca „majordom" ! Să nu părăsească chioșcul ! Înainte de miezul nopții să meargă deja la nizam ? Aceste măsuri și toată graba trebuiau să aibă un motiv foarte serios. Căci nizamul nu era sperios, nu era ca Dawud.

Roxane se gîndea dacă să îmbrace o haină iraniană sau o rochie turcească cu pantaloni bufanți. Se întreba și-l chestiona și pe Omar oare cît de mult ar trebui să se acopere cu vălul.

Omar pledă pentru portul pehlevi și aduăgă : „În fața prietenului meu Abdul nu e deloc nevoie să te acoperi cu vălul. Acolo ești nevasta mea."

O asemenea afirmație îi dădu Roxanei prilejul să răspundă : „Nevasta ta ? Mullahul nu știe nimic despre asta ! Pentru a nu ofensa moravurile ar trebui să mă prezinți ca sora ta !"

Omar rîse cordial. „Vizirul știe că nu am nici o soră. Ar face ochii mari dacă aș numi-o soră pe doamna pe care o aduc cu mine !"

„Numai că eu n-am să-ți fac jocul. Am de gînd să-ți pedepsesc minciunile. Am să declar că trăiesc cu tine într-o legătură nepermisă. Și ce mult o să-i displacă asta vizirului !"

„Concubino !" rîse Omar.

„Păcătosule" replică Roxane.

Trăncănind astfel încercau să devină stăpîni pe situația și atmosfera ciudat de apăsătoare în care se găseau și care păreau să anunțe lucruri foarte serioase și primejdioase.

Călătoria, crimele și aventurile amețitoare le apărură brusc mai ușoare, mai simple decît așteptarea de aici din pavilion, în această locuință încîntătoare din grădina palatului lui Nizam al Mulk.

„Negrul de la poartă trebuie să aducă un mullah. Ne va cununa acum, imediat !"

„Iar mullahul cel cumsecade e de fapt un terorist travestit, care te înjunghie pe tine și nu mă iartă nici pe mine. Nu, mai bine rămîn nemăritată, dar vie." Roxane

strîmbă din gură : „Crezi că purtătorul de coadă de cal ne-a vorbit doar în glumă ? Să stăm liniştiţi, să aşteptăm, să nu ieşim afară ? !“

„E prea zelos. Altfel n-ar fi obţinut aşa de repede coadă de cal. Aş vrea, Roxane, să-i anunţ pe cunoscuţii mei de aici : pe bătrînul Gemcid, vechiul majordom din Herat ; pe cei doi fraţi Isaac şi Ezechil, şi pe Masud Hamid, cel mai bun doctor de aici. Voi scrie cîteva rînduri, iar negrul...“

„Mai bine nu întreprinde nimic pînă nu-l vedem pe nizam. Poate nu vrea să se ştie de prezenţa noastră aici.“ „Zvonul oricum o să se răspîndească. Dar dacă crezi că trebuie să aşteptăm, bine ! Pe mullah pot totuşi să-l înştiinţez ? Dacă nu vrei acum să te măriţi cu mine — poate că altădată n-o mai vreau eu.“

„Eşti un nesuferit. Da, asta eşti. Nici nu mă gîndesc să mă mărit în secret.“

„A fost o ofertă ! Ai respins-o. Am să ţin minte !“ Rîseră din nou.

Cu puţin înainte de miezul nopţii veni colonelul selgiucid şi-i luă. Roxane era fără văl, Omar purta halatul său albastru. Era complet întuneric. Nimeni nu putea vedea faţa Roxanei, nici santinelele care şedeau între tumarini şi chiparoşi, piersici şi caişi în jurul ceaunelor — o imagine ciudată în această grădină decorativă şi senină.

Colonelul evită să treacă printre grupele de soldaţi ; îi ocoli pe cît se putea ; de fiecare dată însă cînd ajungea în apropierea lor le striga un cuvînt, scoţînd un sunet gutural, de neînţeles, care părea să fie o parolă. În faţa chioşcului nizamului stăteau doi circazieni cu iataganele scoase.

Omar oftă în sinea lui. Soldaţi, săbii trase ! Unde ajunseseră prietenii din Nişapur, cu visul lor despre comunitatea musulmanilor credincioşi ? Circazieni sălbatici îl apărau pe nizam, aşa cum odinioară Harun al Raşid era păzit pe tronul său, în spatele căruia stătea călăul cu securea...

Nizamul îl primi cordial. Își îmbrățișă prietenul, se aplecă în fața frumoasei tinere femei și își ceru scuze pentru ora tîrzie. Nu lăsă prin nimic să se înțeleagă că îl așteptase pe Omar mai devreme. Sau singur, fără Roxane.

Nizamul era un bărbat înalt, zvelt, care arăta mai tînăr decît Omar, deși era cu patru sau cinci ani mai în vîrstă. Nu purta halat, ci o jachetă neagră, semilungă, închisă în față cu nasturi și cu un mic guler ridicat. Fața avea un aer ascetic, sever... Părul ușor înspicat era împodobit de o tichie tivită cu o bordură de aur frumos brodată.

Se așezară și în timp ce luau gustarea oferită, șerbetul, nizamul îi învălui cu o privire în care severitatea și simpatia se amestecau în mod ciudat. Susținu cu tărie că se bucură în mod deosebit de venirea Roxanei. Bărbații fără femeile lor sînt întotdeauna doar jumătate de oameni. Dar pentru că timpul e înaintat este nevoit să treacă neîntîrziat la subiect.

„S-au schimbat unele lucruri de cînd ți-am scris scrisoarea și te-am rugat să vii imediat aici. Atunci speram că tu, Omar, ai să ajungi aici în scurt timp prin Nișapur și pe drumul mătăsii. Nu, nu-mi spune nimic, știu tot. Am primit rapoarte despre atacul din cel de-al treilea caravanserai, știu că Sabbah a poruncit să fie omorîți cinci dintre paznicii tăi. Acum o lună părea că o demonstrație de forță ar fi suficientă pentru a-l intimida pe Sabbah. Acum nu mai ajunge. L-am subestimat pe Hassan, asta ți-o spun doar ție. Acum trebuie să mă aștept la izbucnirea unei răscoale deschise."

Omar ascultă. Nu vroia să-l întrerupă pe nizam.

„Trupele noastre de elită se găsesc din cauza asta în stare de alarmă în toată împărăția. Sîntem vigilenți. Nu am intenția să las să piară în haos reforme vechi de decenii."

Nizamul tăcu. Îl privi pătrunzător pe Omar, îi zîmbi apoi Roxanei. Căută să descifreze fața lui Omar, să-i citească gîndurile din priviri.

„Sînt sigur că tu, Omar, gîndeşti ca mine. Nu am putut dezgropa împărăţia marilor regi din molozul palatelor. Vechea putere a Persiei a trecut. Dar ceea ce era de făcut din ţara asta, sub selgiucizi, am făcut.

Pot spune : ce a făcut sau n-a făcut şahul Malik în ultimi douăzeci de ani, a făcut sau nu la sfatul meu. Acum, că ne ameninţă răscoala lui Hassan, mi se fac reproşuri amare că am dat ordin de dezarmare. Acolo unde înainte vreme trei escadroane de arcaşi cu coifuri de aur rădeau tot de pe faţa pămîntului, astăzi se află doar cîte o jumătate de escadron. Nu cu mulţi ani în urmă ne sufoca propria noastră armată ! Peste jumătate de milion de selgiucizi se aflau sub arme ! O adunătură imensă de călăreţi pe cămile, trebuia hrănită de ţara asta an de an, fie că recolta era proastă, fie că era bună. Persia îşi pierdea din puteri ca un călăreţ într-o armură prea grea. Poverile apăsau pe un strat mult prea mic de ţărani, meseriaşi şi negustori. Omar, eu nu am intenţia să-ţi amintesc reformele mele. Trupele de elită sînt şi acum suficient de puternice. Trebuie doar să înţelegi — şi asta foarte clar — despre ce e vorba.

Şahul Malik este asaltat de agii tuturor cozilor de cal, de toţi comandanţii de armată şi trupe să termine odată cu Hassisinii din ţară (deşi oricine ştie că cetăţile lor nu pot fi luate) şi, după dorinţa coloneilor, să cucerească Cairo şi Ierusalimul ; vor să-i răstoarne pe fatimizi, să-i nimicească pe şiiţii din ţară şi din afara ţării. Reacţia primitivă a coloneilor : război ! Şi prin asta să înlături simultan opoziţia ! În limbajul militarilor asta înseamnă : să-l ataci şi să-l distrugi pe duşman, înăuntru şi în afară !"

Nizamul arăta obosit. Obrajii îi erau palizi. Se vedea că ţinuse deja de multe ori această cuvîntare. Faţa nu-i mai exprima nici o urmă de amabilitate. Omar se gîndi că acest om mai păstra doar puţin din felul de a fi al vechiului său tovarăş de învăţătură. Abdul Kassem. Era un alt bărbat cel care le vorbea, lui şi Roxanei.

Nizamul era prea deştept ca să nu ghicească ce se petrecea în mintea lui Omar. Cunoştea efectul pe care îl

producea asupra partenerilor săi de cele mai multe ori mai bine decît aceştia înşişi.

„Crezi că agitaţia mea nu este îndreptăţită ? Să ştii că este. Trebuie să reuşesc să-i trag pe sfoară pe colonei. Să elimin partidul războinic."

„Atunci sînt omul tău", spuse Omar.

„Bine". Nizamul păru că atît aşteptase.

„Nu ne putem permite nici să ducem un război civil şi nici să începem acum o luptă cu fatimizii ! Fatimizii din Egipt trebuie să-i ţină în loc pe francii de la Ierusalim şi pe împăratul de la Rûm. Deci — acum ! — fără război cu fatimizii şiiţi. Şi fără război cu ben Sabbah pe care nu-l putem cuceri de fel. Cetăţile sale din munţi nu pot fi luate !

Omar răsuflă uşurat. „Şi în această privinţă pot să te urmez !"

„Dar acum ascultă-mă : Teroarea lui Hassan ia proporţii tot mai mari, el vrea răscoală ! Şi nu se va bizui numai pe cele cîteva sute sau mii de teroriştі, pe ucigaşii săi ca nişte năluci, pe fiii săi de tigru, îi va aduna în jurul său pe toţi cei fără pămînt, pe toţi dezmoşteniţii."

Omar îl întrerupse : „Aceşti ţărani dezmoşteniţi sînt victimele dominaţiei selgiucizilor." Şovăi. „Nici ţie nu ţi-a reuşit să-i legi de un loc, să le dai pămînt să-i faci din bandiţi iarăşi ţărani. Numărul lor creşte.

„Următorii paşi ai reformelor mele vor atinge ceea ce observi tu aici. Ştiu, sînt în întîrziere. Sînt presat de timp. Reducerea armatei a fost totuşi lucrul cel mai important — armata ar fi ruinat totul. Acum îmi iese Hassan în cale, sau mi se pune de-a curmezişul, cum vrei. Ce-mi trebuie mie e o condamnare a lui Hassan ca duşman al statului, ca disident religios. Nu toţi vagabonzii sînt pentru el. Însă cu siguranţă destui — dacă nu reuşesc să-l prezint ca demon, criminal, ca pe Şeitan însuşi. Atîta timp cît grupele sale de teroriştі continuă să opereze ca pînă acum, eu am posibilitatea să-l prezint ca răufăcător în întreaga lume islamică. Dacă însă izbucneşte mai întîi răscoala — atunci va face pe eliberatorul Persiei de sub selgiucizi pentru a ajunge la putere. Asta trebuie să împiedicăm şi tu, şi eu.

„Eu", spuse Omar. „Cum pot eu ?"

„Vom aduna Curtea mîine în ziua Anului Nou la Moscheea Yuma. Toți se vor întruni la Înalta Poartă. Și acolo îi vom blestema oficial pe teroriștii lui Hassan și pe el însuși ca dușmani ai statului. Tu îl vei acuza."

„Eu", întrebă Omar, „eu îl voi acuza pe Hassan ?"

„Da", spuse vizirul. „Nu tu singur. Bineînțeles că o vor face și alții. Și sultanul îi va lăsa pe toți să vorbească potrivit vechiului obicei. Va alcătui curtea de judecată din cei mai buni oratori. Curtea îl va condamna apoi pe Hassan."

„Dar nu l-ați închis pe Hassan — nu se poate apăra în fața judecății !"

„Nu e necesar. Pe tatăl terorii, pe omul care a inventat teroarea nu e nevoie să-l aduci în fața curții de judecată."

Omar privea neîncrezător : „Chiar crezi asta, Abdul ?"

„Da."

Omar spuse simplu : „Vreau să repet că sînt omul tău. Abdul. Sînt prietenul tău. Îți înțeleg situația. Vrei această acțiune de stat — și acuzația mea — pentru a-i despărți de Hassan pe cei de bună credință din țară. Dorești această demonstrație la Înalta Poartă pentru a opri atît războiul din interior, cît și lupta contra dușmanilor din afară. Ai nevoie de pace pentru reformele tale. Înțeleg asta și cred că și Roxane îți va da dreptate."

Nizamul rosti politicios : „Pun mult preț pe părerea Roxanei."

Roxane dădu din cap. Era de acord cu ce spunea Omar.

Omar continuă : „După ce am stabilit clar asta, că eu — un persan-arab, un bărbat de la Curte — sprijin pe deplin politica selgiucizilor, adică politica ta, trebuie să fac o delimitare."

Omar amuți. Nizamul îl privea calm, fără să-și miște vreun mușchi al feței : „Ce delimitare ?"

„Nu pot decît să-l acuz pe Hassan, cînd știu de ce face ceea ce face, de ce omoară sau poruncește să fie omorîți oamenii. Care sînt motivele sale de acțiune. Eu îți cunosc ție motivele, știu de ce îl acuzi, de ce vrei să-l

condamni la moarte. Crezi că aș condamna la moarte un prieten, fără ca acesta să aibă posibilitatea de a se apăra ?"

Nizamul spuse liniștit : „Ți-a măcelărit cei cinci arcași ca pe niște vite. Pe tine nu te-a nimerit. Altfel ai fi și tu acum mort și la fel Roxane."

„Nu. Călăreții din pustiu nu ne-au atacat, nu ne-au lovit. M-au prevenit să nu merg la tine. Eu nu mă las însă folosit nici de tine, nici de Hassan."

Nizamul privi supărat : „Nimeni nu te folosește. Și cel mai puțin eu. Ți se pare doar. Tu ești împotriva forței. Asta e meseria mea. Am primit răspunderea pentru această împărăție. De la șahul Malik. Și eu port această responsabilitate. Și față de Hassan, care a fost și el odată prietenul meu."

Roxane spuse că ar fi vrut încă mai devreme să amintească acest lucru. Oare nu există o altă cale ? Tratative cu Hassan ? O discuție între foști prieteni ? Ea ca femeie nu se pricepe la politică, dar atîta lucru știe că sînt posibile mereu noi combinații. Că din dușmani se fac deseori prieteni.

Nizamul se sculă în picioare. „V-am spus, ce era de spus. Tu, Omar, mă vei ajuta. Mă încred în tine. Mă bizui pe tine. Mă bazez pe reacția ce se va crea cînd tu însuți îl vei blestema pe Hassan. Și-l vei condamna la moarte."

„Asta nu pot."

„Ai să poți."

„Cred că nu !"

„Ai să încerci, Omar !"

„Cum să..."

„Pe vechea noastră prietenie ! Nu te-am lăsat să duci o viață liniștită, de învățat, în umbra tronului ?"

Omar încremeni. Asta era deci plata.

Mai spuse o dată : „Aș vrea mai întîi să vorbesc cu Hassan. Trimite-mă la el. În misiune oficială sau secretă. Am să aflu ce s-a ales de el."

Nizamul îl întrerupse rece : „Un ucigaș în masă. Nu ajunge ?"

Omar își îndreptă spinarea. Se gîndi. Fața i se destinse dintr-o dată. Vorbi apoi mai departe, dar ca de la depăr-

tare, dintr-un alt loc : „Ce vrei tu de la mine, de la ceilalți, de la demnitari — și de la vagabonzii, care trebuie brusc să treacă de partea ta și a politicii tale, care stă sub semnul forței. E vorba de putere. De supraputere în împărăția asta. În această federație de state ale marilor selgiucizi din care fiecare văr și nepot al sultanului ar vrea să-și desprindă o bucățică pentru sine. Pe Șeitan !" Omar pronunță numele diavolului foarte blînd și aproape drăgăstos. „Îmi displace orice fel de politică care apelează la forță ! De fapt și politica ta. Deși văd că motivele tale sînt oficiale, se bazează pe stat, au conținut statal. Ce treabă am însă eu cu asta ? Dă-mi timp pînă — pînă mîine. Oricum e foarte puțin... Abdul !"

Nizamul nu părea foarte mulțumit. Întorcîndu-se spre Roxane își exprimă încrederea în faptul că ea își va face simțită influența asupra lui Omar. Dacă va face ce îl roagă el, nizamul, atunci Omar va putea să examineze netulburat stelele ; să bea vinul roșu sec sau dulce și să admire trandafirii. Iar lui Omar îi spuse : „Cumpănește cuvintele mele. Călătoria ta la Isfahan nu trebuie să rămînă zadarnică. Fiecare trebuie să se hotărască cum stă în politică. Privește-mă, eu trebuie s-o fac zilnic, de ani de zile deja, fără întrerupere. Nu trebuie să spui decît un cuvînt, o propoziție : „Hassan este vinovat de moarte ca trădător și criminal de stat."

Apoi nizamul zîmbi, lăudă părul frumos al Roxanei și-i făcu un compliment. „Ne vom vedea mai des după ziua de mîine", spuse el în treacăt. „Sînteți — într-adevăr de multă vreme — cei mai iubiți oaspeți ai mei. Și acum — acum cred că e timpul să mergem la culcare " Și-i conduse pe Omar și pe Roxane pînă la poarta pavilionului.

Colonelul îi conduse apoi la chioșc. În timp ce Roxane încerca să pășească cu grijă peste corpul negrului în veșmînt purpuriu care se culcase pe prag — sclavul se ridică și spuse absent. „Nobilul șeic Omar este așteptat. Este o vizită bisericească."

Omar se holbă la negru : „Cine e în casa noastră ?"

„Cea mai mare înțelepciune a Domnului, alimul din Isfahan, Mohammed Bakiri, lumina credinței și științei binevoiește să vă aștepte."

Roxane se furișă în camera ei, Omar merse înainte pînă în mijlocul livanului. Cînd sclavul negru închise poarta camera fu străbătută de un curent de aer și lumina lămpii pîlpîi. În spate, pe covor, ședea un om cu o siluetă nedefinită. Fiindcă nu zicea nimic, Omar cită : „O lampă într-un loc fără vînt nu pîlpîie." Omar știa că discuția cu alimul trebuia să decurgă furtunos. Propoziția era din Bhaghvadgita, o veche carte hindusă, pe care musulmanul precis nu o cunoștea. Omar se așeză încet și circumspect în fața alimului. „Te salut în această casă a prietenului meu. E tîrziu, dar ești binevenit."

În mod surprinzător Bakiri se legă de citat : „Un loc fără vînt, Omar ibn Khayyam, este sufletul omului care își îmblînzește gîndirea, care se suspune autodisciplinei." Făcu o pauză. Apoi spuse : „Sînt aici, Omar, fiu al lui Ibrahim, pentru a-ți da un sfat."

Acolo ședea deci alimul cel mare, capul teologilor, oglinda înțelepciunii, lumina Coranului ; era foarte gras și, cum i se păru lui Omar, foarte șiret.

Încăperea abia era luminată de lampă. Luminița ardea între bărbați. Fața alimului i se păru lui Omar plină de umbre neliniștite, probabil că el însuși oferea oaspetelui o priveliște similară !

„Sfat ?" Omar clătină din cap : „De ce vrei să-mi dai un sfat ?"

„Pentru că ai nevoie de el !"

„Sînt oare unul din aceia care poate fi ajutat prin sfaturi ?"

„Nu vreau deloc să te ajut. Vreau să te previn !"

„Ce să faci ?"

„Să te previn, față de tine însuți, Omar !"

„De ce-ți pasă de mine ? Vezi-ți de tine !"

„Ești îndărătnic. Crezi că poți trăi doar pentru tine."

„E adevărat. Renunț în mare măsură la ajutorul mullahilor și ulemanilor !"

„Păcatul tău e trufia. Am ştiut asta. Şi văd acum confirmarea."

„Vii la această oră de noapte pentru a-mi spune aşa ceva ?"

„Nu. Te sfătuiesc să faci ceea ce nu vei face cu plăcere. Trebuie să-l acuzi mîine pe Hassan la Înalta Poartă şi să-l declari în faţa Curţii de judecată vinovat de moarte !"

„Ah", spuse Omar iritat. „Trebuie ? Cine spune ?"

„Eu. Şi sultanul vrea. Vei spune : Hassan ben Sabbah trebuie să moară !"

Omar întoarse răspunsul cu expresia teologică : „Dacă stă scris în cartea vieţii că trebuie să moară, atunci va muri. Ca noi toţi cîndva. Dar să numeşti ziua şi ora e interzis credinciosului ! Vrei să-l anticipez pe cel Unic şi Singur ? Cine sînt eu ?"

„Un ateist. Un lup în blană de oaie. Un necredincios care pretinde că e credincios ! Asta eşti, Omar !"

„Aşa ceva se numeşte atac. Cred în Alah şi în Profetul său. Urmez cele cinci porunci, mă spăl după cele prescrise, dăruiesc săracilor. Am fost în lupta contra necredincioşilor — sub Alp Arslan. Nu am totuşi ce succese să arăt. Vreau să spun : nu am omorît nici un duşman. Cîndva am să pornesc şi în călătoria către Mecca ! Şi pe mine mă numeşti necredincios ?"

„Pentru că eşti."

„Ai aflat că beau vin ?"

Alimul făcu semn cu mîna.

„Eşti necredincios în adîncul inimii, Omar. Chiar dacă urmezi atît de exact toate poruncile pe care Profetul — fie-i numele lăudat — ni le-a dezvăluit şi interpretat. Ştiu că te prefaci, crezi doar cu buzele. Nu cu inima !"

„Poţi citi gîndurile ? Nu. Aşa că îţi spun, ceea ce cred îmi este dictat de raţiune. Dacă îi numeşti necredincioşi pe toţi cei care îndeplinesc poruncile ca mine, atunci există puţini credincioşi ai Islamului !"

„Te înşeli, Omar. Există milioane care cred din toată inima şi cu toată fiinţa !"

„Dacă zici tu", replică Omar.

„Tu însă nu ești așa. Tu ești în realitate un dușman al Islamului !"

„Îmi pare rău dacă nu te pot convinge de contrariu. Dar de ce vorbești așa cu mine ?"

„Pentru că ești un om important !"

„Eu ?"

„Sultanul își pleacă urechea la spusele tale. Vizirul are nevoie de tine."

„Nu voi face nimic pentru ca Hassan să fie osîndit, fără să se poată apăra, fără să fie ascultat !"

„Vei pieri omorît fie de sultan fie de Hassan, dacă nu folosești șiretenia. Fii contra lui Hassan ! Te ascund într-o mănăstire !"

„Nu vreau nici o mănăstire. Nu vreau să mă ascund. Voi toți nu cunoașteți decît extremele, da sau nu. De tonuri de gri, de tonuri intermediare n-ai auzit încă sau mai bine zis nu le-ai văzut. Știu că Hassan a făcut fărădelegi și nu vreau să-l scuz. Vreau doar să știu motivul pentru care-a făcut-o. Nu pot fi de acord ca el să fie condamnat în absență."

„Nu ești numai ateist. Ești un partizan al lui Hassan !"

„Atunci sînt și șiit, ismaelit, mazdakit... și mai ce ? Ah, taci, alim. Lasă-mă în pace !"

„Ai să fii deștept și ai să rămîi adeptul nostru, Omar !

„Nu sînt adeptul nimănui !"

„Ești nebun !"

„Cum vorbești cu mine ? Ești vizirul, sultanul, califul, chiar Alah însuși ?"

„Nu huli ! Nu scapi de hotărîre. Fii de partea noastră, fii contra lui Hassan ! Asta-i tot ce am să-ți spun !"

Omar tăcu. Bakiri mai spuse odată : „Deci. Votezi pentru moartea lui Hassan ?"

Omar se sculă. Flacăra se stinse în lampă. Era întuneric de tot.

Cînd Omar aprinse în sfîrșit din nou lampa, locul alimului era gol.

8

Şcoala ucigaşilor

În primele zile Demawed se descurcă cu greu. Fuad-eddin îl repartizase într-un grup de tineri unde el era cel mai mic. În dimineaţa în care li se alătură, unica lor ocupaţie consta în a se lovi unul pe altul cu beţe lungi. În timpul ciomăgelii trebuiau, printr-o mînuire dibace a băţului, să arunce arma din mîna adversarului sau să-l azvîrle pe acesta la pămînt. Dacă cineva izbutea, cîştigătorul era imediat atacat de unul sau mai mulţi mînuitori de bîte şi forţat să se apere din nou sau să încaseze lovituri puternice. Demawed, surprins de acest sport violent, căpătă curînd o puzderie de răni dureroase ceea ce-l făcu să reacţioneze orbeşte, aproape fără să se gîndească, şi după scurt timp reuşi prin mişcări fulgerătoare să-i ţină la distanţă pe adversari. Fuad-eddin îl urmărea cu satisfacţie.

Băiatul, pe care îl luase drept mototol, trecea deci cu succes această probă de curaj. Se rotea ca un titirez, şuierînd cu bîta în jurul său şi ţinîndu-i pe atacanţi la o distanţă sigură. Demawed, socotea Fuad-eddin, avea ceva ce lui îi plăcea să numească „măduvă tare". În ochii lui, băiatul putea deci trece prin tratamente şi mai dure.

Pe terenul care se întindea în faţa zidului grădinii de ambele părţi ale rîului de munte existau obstacole artificiale, dar şi naturale reprezentînd în totalitate un teren excelent de antrenament pentru călirea corporală. Se puteau practic verifica aici agilitatea, curajul şi spiritul de luptă de orice fel.

Învingerea terenului dificil, escaladarea zidurilor, căţăratul pe stînci şi prin copaci, mersul prin iazuri şi mlaştină, săritul peste rîpe şi şanţuri, tîrîtul prin canalele

înguste ale unui sistem de canalizare scos din funcțiune, toate acestea puteau fi exersate într-o succesiune sistematică, ordonată după gradul crescînd de dificultate.

Demawed și tovarășii săi se simțeau precum animalele chinuite la sînge, de la care se cer lucruri pur și simplu imposibile. Înțeleseră că erau dresați și că această dresură le solicita toate forțele. Nu după prea mult timp însă, mușchii li se adaptară la oboseală, iar antrenamentul regulat de luptă și călire, repetat de mai multe ori pe zi, le slăbi rezistența interioară, puternică la început. Un om tînăr se obișnuiește cu un tratament inuman, cu duritatea și lipsa de menajamente, în special atunci cînd acesta nu i se aplică doar lui singur, ci unui grup de semeni de aceeași vîrstă.

Tactica lui Fuad-eddin consta în a nu-i lăuda pe tinerii bărbați și băieți, chiar dacă aveau rezultate bune, ci în a lua totul ca de la sine înțeles. Pentru greșelile cele mai mici îi certa, ceea ce îi lovea din greu pe cei în cauză ; îi pedepsea și prin privarea de somn și hrană cînd rezultatele lor rămîneau sub o anumită limită pe care o stabilea el singur. La toate acestea se adăuga ambiția stîrnită a tinerilor : nici unul nu vroia să rămînă în urma celuilalt, fiecare dorea să arate cît e de silitor sau să evite să fie pedepsit. În curînd se născu un fel de competiție între băieți, cine e cel mai dur, cel mai insensibil, cine e „cel mai bun".

Acest antrenament dură trei săptămîni și, conform planului de pregătire al lui Fuad-eddin, verificările, probele de forță, exercițiile se înăspreau mereu. Întrucît orice apel, cît de blînd, la sensibilitate, chiar un mod normal, înțelegător de-a vorbi nu erau admise în grupă, iar simpatia, mila, înclinația de a-l ajuta pe celălalt în caz de nevoie erau strict interzise, natura primară, brută a omului ieșea deseori la iveală. Acesta era dealtfel țelul și intenția lui Fuad-eddin, care contase pe o astfel de reacție. Patru băieți apostrofați ca „slabi" și „fricoși", care nu promiteau în nici un fel de condiții să devină mai „duri" și mai „potriviți", fură excluși de Fuad-eddin. Ei dispărură din orizontul băieților, nu mai dormeau în același loc,

nu mai mîncau cu ei. Nimeni nu vorbea despre ei. De parcă ar fi fost leproşi, morţi.

După ce fu sigur că îşi însuşiseră lupta cu bîtele, Fuad-eddin le dădu băieţilor cuţite şi pumnale, arme ascuţite, aducătoare de moarte. Îi învăţă să evite prin mişcări rapide ale corpului înţepăturile şi tăieturile şi încercă să-i deprindă cum să dezarmeze adversarii înarmaţi fără a fi ei înşişi răniţi. Acest ciclu se dovedi dificil, succesele nu apărură în măsura în care le aşteptase Fuad-eddin. Armele aducătoare de moarte îi făceau prudenţi pe băieţi. Fuad-eddin era enervat ; pesemne că trecuse prea devreme la antrenamentul hotărîtor, se gîndea el. Dar timpul planificat nu-i dădea altă alternativă. Oricît de mult îşi folosea experienţa, îşi ilustra trucurile de luptat, băieţii nu învăţau atît de repede pe cît i se părea lui necesar.

Trebuia deci să folosească metode mai aspre. Fuad-eddin nu se găsea în nici un caz în încurcătură cînd era vorba să aleagă mijloacele. Şi nu era nicidecum mofturos. În temniţele murdare ale cetăţii Alamut erau ţinuţi ostateci care nu promiteau nici un beneficiu. Uneori se înşelau şi fiii de tigru şi luau prinşi oameni pentru care nu vroia nimeni să plătească bani de răscumpărare. Numărul acestor erori era în general mic. În acel moment, Fuad-eddin avea la dispoziţie doar un cămătar şi împrumutător de bani : se pare că nimeni din întreaga Armenie nu vroia să-l aibă pe acest om, căci se afla deja de mai multe luni în prizonierat, fără să fi sosit vreo ofertă de plată a răscumpărării. Omuleţul firav mai era pe deasupra şi cumplit de bolnav — iar doctorii de înaltă calificare, dintre care se găseau mai mulţi la Alamut, nu-i dădeau în nici un caz şansa de a mai trăi mai mult de cîteva săptămîni.

Fuad-eddin îl scosese pe cămătar din temniţă şi-l aduse băieţilor. Le explică că acest armean era creştin, deci ghiaur, un necredincios, tot aşa de rău ca un adept al lui Zoroastru. Un om care toată viaţa acţionase contra poruncilor Coranului, un duşman al dreptcredincioşilor, a cărui stîrpire ar fi plină de merit. Luptătorului pentru un singur Dumnezeu îi stă totuşi deschisă împărăţia cerului.

Mai mult chiar : Fuad-eddin îi promise aceluia, care ar avea curajul să-l omoare, întoarcerea în Paradis.

Băieţii nu uitaseră cum fuseseră primiţi la sosire. Pentru mulţi dintre ei fusese prima întîlnire cu fiinţe de sex feminin. Sîngele li se învolbura, dorinţa, înfrînată prin antrenamentul dur, izbucni, şi alegerea între chinul antrenamentului fizic şi dulcea plăcere fusese deja făcută de majoritatea înainte ca Fuad-eddin să termine de vorbit. Noaptea băieţii visau fetele, micile pavilioane, petrecerile desfrînate. În fiecare zi călăreau, fugeau sau mergeau pe lîngă zidul în spatele căruia se afla Paradisul lor. De săptămîni întregi ştiau ce ascundea acest zid şi nu aveau voie să intre. Nu le era îngăduit în timpul pregătirii. Aproape că nu-l auziră pe Fuad-eddin adăugînd că cel curajos nu poate totuşi să se gîndească că va sta mai mult de trei zile în Paradis. Un singur cuvînt — cuvîntul „Paradis" — îi înflăcără pe băieţi.

Demawed, pe care Fuad-eddin îl privise pătrunzător în timpul alocuţiunii sale se simţi vizat personal. Se sperie îngrozitor. Suportase totul, dar pe cît de mult îi era dor — ca şi celorlalţi de Paradis, pe atît de mult se îngrozea la gîndul vărsării de sînge pe care o cerea Fuad-eddin. Mai puţin îngrijorat decît Demawed, se anunţă cel de lîngă el, un băiat pe nume Sargon, care ieşise mereu în evidenţă prin nechibzuinţă ; Sargon sări pe armean ca un copoi dresat, scoase în timpul săriturii pumnalul şi i-l înfipse bătrînului care tremura drept în inimă. Omul căzu ca un par, şi pentru că Sargon nimerise bine şi rana împunsăturii era mică, cămătarul sîngeră doar foarte puţin. Fuad-eddin îl lăudă pe băiat şi prezentă comportarea sa ca exemplară. Fuad-eddin împinse monstruozitatea la extremă, poruncindu-i lui Sargon să taie una din urechile armeanului. Aceasta urma să-i servească lui Sargon în acelaşi timp ca taxă de intrare în Paradis.

Sargon fu invidiat de camarazii săi. Cînd după trei zile se întoarse la grupă, era eroul în jurul căruia se învîrteau toate discuţiile. Trebui să povestească pe larg cum fusese. Şi Sargon nu avu nevoie să exagereze : trăise, într-adevăr, gustase cele mai îndrăzneţe vise ale puber-

tăţii, şi îşi povesti aventurile care încinseră fantezia băieţilor ; cu ce preţ ajunsese Sargon în Paradis, despre asta nu mai era vorba.

Totuşi Fuad-eddin era prea deştept pentru a folosi prea curînd acest mijloc. Începu să-şi varieze ordinele. Pe un băiat din Kerman, pe care îl trimise cu o solie peste munte şi care parcursese într-o singură zi un drum pentru care erau în mod obişnuit necesare două zile îl lăsă la întoarcere în mod surprinzător să stea o săptămînă întreagă în Paradis. Un tînăr care la un exerciţiu de luptă căpătă o rană adîncă la antebraţul stîng avu voie să petreacă o zi întreagă „în spatele zidului, în grădina Eden". Fuad-eddin ajunse prin această metodă să-l facă pe fiecare din grupă să fie oricînd gata de a urma orice poruncă. Iar Demawed, care pînă atunci nu reuşise prin nici o faptă să ajungă în Paradis, începu să fie nemulţumit de sine însuşi. Da, veni momentul să se ocărască ca prostănac că nu-şi adunase forţele să-l omoare pe armean.

Băieţii — douăzeci la număr —, care făceau zilnic exerciţii de luptă, nu aveau alt anturaj decît pe camarazii lor şi pe Fuad-eddin. Erau izolaţi ca grupă. Nu se întîlneau niciodată cu celelalte grupe, nu le vedeau decît de la distanţă. Chiar locurile de dormit se aflau departe unul de altul. Iar de caii lor trebuiau să se îngrijească singuri. O haită de cîini îi însoţea la exerciţii, în timpul marşurilor şi călăritului în munţi. Erau cîini albi de vînătoare, cu urechi ascuţite şi ochi roşii. Cîinii fugeau îngrămădiţi formînd o haită închisă. Fuad-eddin îi folosea la depistatul urmelor şi la hăituit. Îl ascultau practic doar pe maestrul de exerciţii. Lui Demawed îi repugnau cîinii de vînătoare, chiar se temea de ei. Dealtfel se simţea alunecînd într-o dispoziţie tot mai ciudată : trupeşte răspundea tuturor solicitărilor, chiar şi celor mai grele pe care le impunea Fuad-eddin, în fundul sufletului se simţea însă gol şi singur. Amintirea tatălui, fraţilor, a doicii Maha-Titi îl chinuia acum foarte des. Nu putea înţelege că era despărţit de ei, de cei iubiţi, şi că trebuiau să rămînă despărţiţi. Pe deasupra Fuad-eddin le interzicea

tuturor băieților să pomenească despre rudele sau cunoscuții lor. Demawed făcea totul pur mecanic, suporta toate tracasările, iar seara cădea frînt de oboseală în culcuș.

Într-o zi de vînătoare, în care Fuad-eddin îi condusese pe băieți pînă în creierul munților, cîinii stîrniră un superb cerb, căruia îi reuși, după ce fusese mai mult timp hăituit, să scape — și anume printr-o întîlnire ciudată : cîinii ajunseseră prea aproape de vizuina unui leu de munte, observaseră prea tîrziu ce primejdie îi amenința și părăsiseră urma pentru a se pune pe ei înșiși în siguranță. Cățeaua Franka se găsea însă în raza săriturii leului : leul se luă după ea și cu o gheară o atinse pe Franka, care urlînd și sîngerînd, îi scăpă. Băieții care sosiră în fugă traseră cu arcul și îl uciseră. Demawed susținea că săgeata lui ar fi pus capacul, cînd leul se prăbuși.

Cățeaua rănită fugi la Demawed, care o luă la el. În zilele următoare se înfiripă o legătură aproape tandră între băiat și Franka. Ea fugea la el, ori de cîte ori găsea prilejul, îl lăsa să o mîngîie, s-o hrănească și se lipea de el. Și el nu făcuse decît să-i lege rana sîngerîndă. Franka era recunoscătoare. Demawed fu cîtva timp fericit : atunci cînd se juca cu cățeaua.

Fuad-eddin îi dădu cîteva zile timp lui Demawed s-o îndrăgească pe Franka și într-o dimineață îi porunci s-o omoare. Un cîine de vînătoare care dezvoltă sentimente tandre nu mai poate fi folosit. Demawed trebuie să-l omoare pe loc. Și Demawed ascultă. Se văzu — și el însuși fu surprins — cum executa ordinul lui Fuad-eddin. Erau în el două persoane. Una care îi tăie fără un cuvînt și rapid beregata cîinelui, și o alta, care era de față și privea totul. Nu încerca nici un sentiment. Făcea ce vroia de la el Fuad-eddin. Cînd, în cele din urmă, o văzu pe Franka, cu labele întinse, zăcînd pe pămînt și sîngele uscîndu-i-se în nisip, Demawed simți rușinea. Ce făcuse ! O omorîse pe Franka ! Franka care îl iubea și pe care el o iubea. Îl privi plin de ură pe Fuad-eddin. Îl ura pe Fuad-eddin și se ura pe sine. Antrenorul zîmbi însă larg :

„Demawed, iată cele trei zile ale tale. Trebuie să-i tai lui Franka urechea stîngă."

Şi Demawed o făcu. Erau cele trei zile ale sale. Iar Franka era doar un cîine rău de vînătoare, pe care nu-l mai putea nimeni folosi. Demawed se afla aproape de Paradis.

Luă în mîna stîngă urechea mînjită de sînge, îşi vîrî pumnalul în centură şi plecă. Traversă pajiştea, merse de-a lungul zidului pînă la poarta aurită cu grilaj şi se opri acolo. Oare ce se va întîmpla acum ? Fuad-eddin, camarazii, rudele, tatăl Sergal şi fraţii — nu existaseră niciodată. Era de parcă viaţa ar fi început abia astăzi. Veni cineva şi îi luă urechea, un bărbat pe care nu-l privi şi care de fapt nu părea om, ci un sac gras şi mare. Apoi intră într-o căsuţă în care un băiat negru, mult mai tînăr decît el îi luă hainele. Se găsea acolo o cadă de baie, în care se spălă, i se dădură uleiuri şi pomezi cu care se unse. Negrul îi întinse un halat frumos, îi puse pe cap o tichie persană, aduse pilaf şi khusfah. Iar Demawed mîncă. Mîncă migdale, portocale şi curmale. Şedea ca în vinăria tatălui său şi bea vin. Numai că acum băiatul negru era cel care îi turna dintr-o sticlă burtoasă, iar el, sakiul, avea la rîndul său un saki. Era acesta Paradisul ? Nu, nu putea fi decît începutul minunăţiilor care îl aşteptau.

Băiatul negru se numea Zem. Şi Zem îi spuse că în cîteva minute va sosi alimul şi că Demawed va trebui să se scoale în picioare, să-l salute şi să fie atent la tot ce îi va spune acest bărbat sfînt. Demawed îndrăzni să întrebe : „Şi unde sînt fetele ?" Zem însă clătină doar din cap şi părăsi pavilionul. Dură ceva timp pînă ce veni alimul, un bărbat uscăţiv cu un singur ochi, a cărui piele stătea întinsă peste oasele feţei. Gura mototolită era încadrată de o barbă îngustă, rară. Pe cap purta o tichie neagră înaltă.

„Te numeşti Demawed, spuse el, şi ai fost crescut ca ghiaur. Ai fost un adevărat păgîn înainte de a veni aici. Există cinci lucruri pe care de acum încolo va trebui

să le respecți. Nu mai mult. Mai întîi să recunoști că Alah este unicul Dumnezeu. Spune da."

Demawed spuse da.

„Spui de cinci ori pe zi rugăciunile, numindu-l pe Alah „Unicul", pe Mohamed, Profetul tău, și recunoscînd că îl aștepți pe cel de-al doisprezecelea imam pe care, atunci cînd va veni, îl vei urma în toate. Spune da. Îl recunosc pe Alah, Mohamed, Profetul său, și pe imam.

Demawed spuse : „Da. Îi recunosc."

„Vei fi mereu de partea celor săraci, vei face fapte bune pentru ei, în măsura în care poți. Spune da."

Demawed spuse da.

„Vei trăi și vei muri pentru Alah, pe care ni l-au revelat Profeții ! spune da."

„Da", spuse Demawed.

„Și cînd ți se spune ce trebuie să faci, vei face tot ce ți se va cere. Vei fi în toate ascultător. Spune da."

„Da".

Alimul îl privi cu ochi tainici, își șterse fruntea, se întoarse și plecă. La ușă mai spuse încă : „Dacă te supui, totdeauna și peste tot, atunci ai să vii mereu în Paradis !"

Apoi plecă.

Și dintr-o dată în ușă apăru o fată suplă, cu bucle negre. Era complet îmbrăcată. Se retrase în cămăruța în care aproape tot spațiul era ocupat de un pat lat, trase o perdea în fața unei nișe și dispăru în spatele ei. Demawed ascultă cum fata își scotea hainele ; perdeaua se dădu nițel la o parte și văzu cum fata îmbrăca un veșmînt lung, negru, transparent. Apoi se îndreptă spre el. Ochii îi sclipeau veseli. Îl luă de mînă și îl trase spre ea, în timp ce se așezară pe pat. Spuse ceva ce el nu înțelese. Nu era persană. Cînd Demawed nu răspunse, îl întrebă într-o persană stricată : „Cîți ani ai ?" Demawed se dădu cu un an mai bătrîn ; răspunse : „Cincisprezece." Apoi ea începu să sporovăiască, vorbind mereu ca o străină. Spuse că Demawed e încă tînăr și că ea e cu siguranță prima lui femeie. Dar nu trebuie să se teamă, o să-i placă. Îl cuprinse în brațe și îl învață cum să se poarte. Arzînd de emoție, dar transpunîndu-se pe deplin,

Demawed se cufundă în îmbrățișarea frumoasei femei. Cînd, extenuați, se întinseră potoliți unul lîngă celălalt, Demawed propuse să bea ceva. Fata sări în picioare, fugi grăbită în cameră, amestecă ceva într-un ulcior de argilă, care răspîndea un parfum puternic, și-i dădu lui Demawed să bea.

Străina se transformă dintr-o dată, crescu, deveni uriașă, dar minunat de frumoasă, atît de frumoasă încît Demawed vroi din nou să se piardă în ea, dar de fapt făptura ei nu mai era unică, erau trei, patru, cinci ființe. Da, o întreagă duzină de fete frumoase, goale, cu păr negru se afla în jurul său. Demawed își spărgea capul, cum le-o fi chemînd pe toate, cum însă toate arătau precum cea care tocmai se aflase în brațele sale, nu puteau toate să poarte decît același nume. Atunci își dădu seama că nici nu știa numele străinelor celor multe. Ele rîdeau din cauza asta de el și îl trăgeau spre ele. Le simțea căldura plăcută, aluneca de la una la alta, simțea crescînd în el din nou acele forțe, care de abia cu puțin înainte îi oferiseră atîta bucurie, și fiecare dintre străine deveni iubita sa. Ca într-un dans nebun, în cerc, care nu vroia să se sfîrșească, Demawed le aparținu tuturor, și toate fură ale sale, în timp ce pereții camerei se traseră ciudat la o parte ; în jurul lor era un spațiu imens ; avea sentimentul că plutește. Miresme apăreau și se topeau, culori îl izbiră, roșu, portocaliu, apoi brusc albastru închis, pătrunseră în corpul său și se transformară în rochia de voal a străinei, despre care credea acum că se numește Franka. În tăcerea care se lăsă răsunară deodată sunete dulci de fluier. Lui Demawed i se păru că aude atît tăcerea cît și sunetul fluierului de păstor. Se cufundă în muzică și se simți culcat pe lîna cea mai moale, moale de tot, lînă albă, iar jur împrejurul lui nu era nimic, și el plutea.

Realitatea și visul, halucinațiile provocate de drog se topiră, amestecîndu-se.

Cînd se trezi, Demawed îl văzu pe alim, care îi turna picături de alinare a greții și răului. Apoi apăru din nou fata cea suplă și cu plete negre, care vorbea atît de prost

persana. Se încolăci în jurul lui şi îl îndemnă la noi plăceri. Demawed nu mai făcu deosebire între zi şi noapte, dar se hotărî s-o numească pe fata lui Jasmine. Se gîndise îndelung dacă s-ar putea numi Narcisa sau Stea de Aur, apoi rămase însă la Jasmine.

Cele trei zile se terminară mai repede decît dorea el. Veni din nou băiatul negru, veni din nou — de ce din nou ! — alimul, care de data asta doar îl privi şi nu spuse nimic, apoi trecu iarăşi peste pajiştea strălucitoare, ajunse la grilajul de aur al porţii unde se mai afla încă urechea mînjită cu sînge a căţelei. Vederea ei nu îl mişcă cu nimic. Ieşi pe poarta Paradisului ; afară îl aştepta Fuad-eddin.

Acesta rînji larg pe toată faţa : „Acum eşti bărbat". Brusc în faţa ochilor lui Demawed se perindară din nou vechile imagini : hărţuiala antrenamentului zilnic de luptă, pedepsele, zilele obişnuite şi triste ale grupului de luptă ce se tot pregătea : exerciţiile de furişat, atac, dispariţie. Hărţuiala prin păduri. Oprirea. Încleştarea. Uciderea.

„Nu, strigă el. Nu mai vreau. Vreau să merg înapoi..."

„Prostule. Dacă faci ce îţi cer eu, ai să rămîi toată viaţa în Paradis. Vino !" Şi Demawed, care plecă cu el, simţi cum în spate zidul de aur al Paradisului se depărta tot mai mult.

9

Înfruntarea de la Înalta Poartă

„Roxane!" strigă Omar tare. Roxane ieşi din alcov. În lumina dimineţii Omar arăta obosit şi enervat — cel puţin aşa i se părea ei. „Sînt disperat. Da, disperat."

Roxane îl trase spre ea.

„Nu mai ştiu ce să fac. Am sentimentul că drumul mi-e închis în orice direcţie. Orice aş face — ori n-o să reuşească, ori o să fie o mare prostie. E ceva ce nu-mi place. Care nu-mi aparţine."

„Trebuie să treci şi peste asta."

„Mă gîndesc la argumentele nizamului. Nu la cele ale Marelui Alim!"

„Ce vroia?"

„M-a ameninţat. Las-o baltă!"

„Nu vrei să-mi povesteşti?"

„Nu merită".

„Înţelegi deci argumentele lui Abdul?"

„Da. Dar aş vrea să le aflu şi pe cele ale lui Hassan!"

„De ce?"

„Cer cumva prea mult? Nu mi se dă totuşi timp deloc! Azi trebuie să mă hotărăsc! În favoarea unuia, împotriva celuilalt. Şi eu mă simt încă legat de amîndoi — chiar dacă într-o măsură diferită!"

„Nu ai timp. Trebuie, deci, să te hotărăşti acum!"

„Nici astăzi nu-mi pot închipui — pur şi simplu nu cred — că Hassan a devenit un bandit ucigaş."

„Dar... crimele!"

„Toţi ucid! Abdul — e legea! Hassan — răufăcătorul. E simplu!"

„Dar nu se poate altfel!"

„Îi văd pe toţi în alb sau în negru!"

Roxane înțelese că trebuie să-l convingă pe Omar să facă ce era drept : „Nizamul are dreptate : prezintă-te contra lui Hassan !"

„Vreau să știu de ce face Hassan ceea ce face ! Și abia apoi pot să hotărăsc."

„Nu te înțeleg. Poți lua în considerare ce vrea nizamul. Hassan a ucis. Nu e destul pentru un cap de acuzație ?"

„Ba da. Numai că eu nu sînt acuzator. Nu eu !"

„Nu, nu ești. Dar totuși — acum..."

„Sînt băutor, poet, privitor la stele. Dar nu sînt acuzator ! Ce vrea Hassan ? Și ce e el în fond ? Naționalist ? Șiit ? Vrea să elibereze Persia de selgiucizi ? Are deci un țel politic ? Ca și Abdul Kassem ? Ca nizamul ?"

„Încetează !" Roxane era într-adevăr supărată. „Hassan îngrozește o țară întreagă. Eu sînt persană — ce rău îmi fac mie selgiucizii ? Sau ție ? Sînt sunită, și aș putea, dacă aș vrea, să interpretez și eu Coranul în moschee. Nimeni nu e mai curtenitor cu noi femeile decît acești selgiucizi. Mie îmi place politica lor."

„Nu e chiar așa de simplu, Roxane ! Politica înțeleaptă are drept scop dreptatea ! Găsești cumva că în țara noastră se realizează această politică ? Eu nu. Și probabil că nici Hassan !"

„Și de aceea ucide ? Pentru — dreptate ? Cînd aud asta ! Vorbe în vînt. Un văl pentru a acoperi pofta de putere."

„Ar fi trebuit să rămîn la catrenele mele. În observator ! Știi tu, Roxane, lumea, așa cum este, ar merita de fapt — deși eu sînt contra forței — să fie distrusă de tot și apoi construită din nou — mai aproape de inimă !"

„Dragul meu ! — Roxane îl sărută. — Nu faci nimic rău dacă ești contra celor răi !"

„Am să țin minte asta. În fond mă interesează doar mersul stelelor : armonia universului ! Pe ea o văd, o descriu, o calculez. Asta e menirea mea !"

„Omar — s-ar putea oare calcula armonia între oameni ? Există armonie doar în stele ? Și adăugă : Dacă ne iubim așa cum ne iubim, Omar, ce ni se poate întîmpla ?"

„Printre bărbaţi ? Totul !“ Omar zîmbi amar. Dar Roxane nu-l slăbi : „Ce ai de gînd să faci ?“

„Mă hotărăsc pentru adevăr !“

„Din nou un cuvînt aşa de mare ! Ar trebui să te decizi pentru nizam !“

„Ştiu. Dar nizamul nu deţine nici el decît o parte, o bucăţică din acest adevăr. Nu pe tot.“

„Tu vrei întregul adevăr ? Nu e înţelept, Omar ! Cine a spus despre tine că eşti înţelept ?“

„Trebuie să fi fost un nebun de toată frumuseţea !“ rîse Omar, acum mai liniştit. „Ştii — în Persia trăiesc numai oameni înţelepţi şi doar trei nebuni : Nizam al Mulk, care vrea să rămînă la putere, Hassan, care vrea s-o cucerească, şi eu, care vreau să le scormonesc motivele !“

„Te înşeli din nou, fiu al lui Ibrahim !“ Acum Roxane era cu adevărat abătută. „În toată Persia există un singur nebun, şi anume acela care vrea să facă pe mijlocitorul între cei doi — tu !“

Se lumină de ziuă. Omar o lăsă pe Roxane în alcov. Închise încet uşa îngustă de lemn, frumos împodobită şi îi făcu semn cu capul sclavului negru în veşmînt roşu, care moţăise pe pragul pavilionului, dar care acum sări speriat în picioare şi rînji larg. Omar păşi prin parcul verde, proaspăt, umezit de rouă. Se grăbea să nu ajungă prea tîrziu la moscheea Yuma, unde şahul deschidea de Anul Nou Divanul, menţinînd încă vie legenda Înaltei Porţi.

Omar trecu peste un pod nou, delicat, traversă marele teren de polo, trecu pe lîngă piatra din marmură pe care trebuiau s-o ocolească călăreţii ; gustă această stare de imponderabilitate fermecătoare, senină : case, palate, parcuri, poduri, rîul — totul era învăluit în albastru deschis, auriu deschis, verde pal, părea că pluteşte, răspîndeşte parfum, străluceşte.

Această dimineaţă de primăvară, fragilă ca o boare, care transforma oraşul într-o oază, nu se potrivea însă în nici un fel cu ceea ce îl aştepta pe Omar. Cu ceea ce îi era impus. Cît de diferit îşi imaginase dimineaţa Anului Nou ! Ar fi vrut să aşeze o coroană de şofran pe pletele Roxanei — nu apăruseră încă trandafirii —, să bea cu ea şerbet, culcaţi

pe perne ; privind în susul rîului, să facă cu mîna celor care se plimbau, să-i observe pe călăreți și lecticile unduitoare. Totuși și mai frumos ar fi fost să fie cu Roxane într-unul din observatoarele sale, la Merw sau Nișapur. Anul acesta era un an deosebit : patronat de Venus. O, Roxane ! Și el care se îndrepta, se repezea, se încîlcea — după atîția ani de depărtare înțeleaptă de marea politică — în lucruri atît de dure ca cele negociate la Înalta Poartă ! El, care își impusese să rămînă în umbra tronului pentru a-și putea vedea liniștit de ale sale, de astronomie, de medicină, de matematică ! Cum de i-a venit nizamului ideea să pună în joc prieten contra prieten ?

Această zi de An Nou nu era un nou început, așa cum îi plutea ea în față lui Omar. Cel mai nimerit ar fi fost să compună un catren. Da, ar fi acceptat chiar sarcina de a scrie o poezie de slavă sultanului. Cu siguranță că nu ar fi putut ticlui versuri atît de elegante ca emirul Mousi ; dar oricum ar fi fost mai bine, ar fi făcut orice cu mai mare tragere de inimă, decît să formuleze o acuzație...

Ah, de ar fi putut să scrie, să aștearnă versuri fermecător de dulci și cu multe tîlcuri, cuvinte pe care le poți simți la fel de bine în chip religios, amoros, politic sau filozofic, pe care le poți înțelege într-un fel sau altul. După dispoziție ! În catrenele lui era sarcastic, ironic, amar. Roxane spunea chiar rău. Acum, chiar rău nu vroia să fie. Dar, trebuia să recunoască, unele din versulețele lui erau reci, dure, supraîncărcate de rațiune. De cîntecele lui de pahar nu se sinchisea, slavă lui Alah, aproape nimeni. Și era bine așa. El, Omar, știa că în aceste strofe mici de patru rînduri erau ascunse nenumărate gînduri, ca niște tunuri de asalt — în stare să ducă cetățile, palatele și moscheele la prăbușire. Nimeni nu și le nota însă. Și ce i se desprindea de pe buze, ce scăpa gurii, cînd bea, răsuna în aer, se pierdea... Cine să i le păstreze ? Cine îl asculta ? Acum însă, în moscheea Yuma, îl vor asculta mii de oameni.

Omar merse de-a lungul unui șir de plopi, care străjuiau o parte din terenul de polo. Nici un călăreț nu-și alerga calul. Nu era zi de joc, de măsurare prietenească

a forțelor. Lui Omar îi trecu prin minte că Isfahan, numele orașului, era tălmăcit de unii ca „oraș al cailor". O reședință potrivită pentru un sultan ai cărui strămoși fuseseră căpeteniile unor triburi de călăreți. În fond ce reprezenta Malik pentru Omar ? Un leu mărinimos ; așa cum vizirul fusese pentru el mereu un balaur înțelept, pînă în noaptea asta, cînd îi apăruse mai degrabă ca pasărea Greif, ca un demon... Oare va putea el, Omar, să joace rolul lui Phoenix ? Să învie din cenușă ? Ceva s-ar stinge în el. El însuși ? Sau doar un sentiment vechi, cunoscut ?

Omar respiră adînc de cîteva ori, sorbind încet aerul clar. Se liniști. Pentru a ajunge la moscheea Yuma putea fie să ocolească bazarul, fie să treacă prin el. Se hotărî pentru a doua variantă. Iubea acest pătrat plin de magazine, prăvălii înghesuite în care erau stăpîni negustorii. Adevărate case de nebuni accesibile fiecăruia. Aici se găsea liber la lumina zilei tot ce oamenii puteau născoci în materie de sete de cîștig, avariție, vanitate, înșelăciune, amăgire și bună credință.

Printr-o fereastră a acoperișului ascuțit prin care pătrundea în bazar o rază de lumină lucitoare, conturată, care făcea ungherele ascunse în clarobscur să pară și mai întunecate. Nenumărate firicele de praf dansau în geana de lumină. O rază de lumină, o rază de praf. Lumina alunga întunericul, dar sufletele meschine nu își dăduseră seama de asta. Sau poate că da ? Cu siguranță. Doar le folosește și celor pe care îi interesează profitul. Dar oare nu pe toți îi interesează profitul ? Pînă și pe el, Omar, căruia sultanul îi rezervase un salariu anual, de multă vreme ! Un salariu pe care nu vroia, nu avea voie, nu putea să-l piardă ! Cel puțin negustorii de aici vindeau îmbrăcăminte, lucruri de casă, podoabe. El însă ce vindea ? Și cui ? Ei bine, el, Omar, vindea știință, adevăr, uneori poate chiar ceea ce se numește înțelepciune. Așa ceva e greu de descris. Și greu de evaluat. Nu mulți întrebau de marfa asta. Cine era dispus să dea și numai o drahmă de argint pentru așa ceva ? El trebuia însă să plătească, acum, azi. Să plătească pentru ceva, de care se bucura de ani, de mulți

ani. Să plătească pentru răgaz, libertate, adăpost, pentru timpul menit gîndirii, cercetării.

Omar ajunse la uriașa presă de ulei, care se afla în mijlocul bazinului. Blocuri de piatră cu un diametru de peste zece picioare egale ca mărime, paralele între ele și străpunse în centru de o grindă grea se roteau încet, constant, într-o vană de piatră ; mișcate în jurul propriei axe de căluți costelivi, mizeri ! O tu, Isfahan, oraș al cailor ! Tu oraș al jocului de polo ! Omar ocoli presa. Privi animalele, dar ele nu-l văzură. Erau oarbe. Privi în vadra de piatră — turta de măsline era încă neagră, deci nu fusese încă pe deplin presată. Căluții vor mai trebui să se tîrască încă mult. Rotirea tristă, în jurul parului, a acestor animale înlănțuite îi apăru lui Omar smintită și în același timp simbolică : caii orbi învîrtesc în bazar presa, storc ulei, an după an, de vrei să distrugi cojile vieții, sîmburele vieții, folosește un animal, care orbește, care e deja orb...

Oare nu era el însuși deja orb ? Sau urma să devină ? Da, astăzi totul se învîrtea în jurul orbirii lui, dacă el, văzînd, era într-adevăr văzător. Traversase bazarul, ajunsese deja la cealaltă poartă. Cu zgomotul răsunîndu-i încă în urechi, voi s-o ia la stînga, pe strada ce ducea spre moscheea Yuma. Chiar în spatele bolții, lipit de zid, ședea un om cu părul roșu, cu o tichie de oaie așezată strîmb pe cap. Cu o voce nazală, cîntată, povestitorul de basme recita arborele genealogic al șahului Malik. Cînd șovăind pentru o clipă, Omar îl privi, omul cu părul roșu întinse ca fulgerul ambele mîini spre el ; într-un gest de rugăciune : „De dragul Profetului, de dragul sultanului, dăruiește-mi o drahmă, nobile șeic !"

Omar îi dădu pomană aproape mecanic, iar povestitorul de basme își lălăi mai departe litania, drept mulțumire, fixîndu-l pe Omar în față, în așa fel încît acesta rămase pe loc, plin de uimire. Omul își strîmba batjocoritor gura cînd vorbea și tot ce spunea suna — voit sau nu — ironic : slăvit fie șahul Malik, fiul lui Adudaddin abu Sacia Alp Arslan, învingătorul de la Mazakirt și Bagdad, care a fost acolo fiul lui Rukn ad din abu Talib Tughril, învingătorul din Turkestan și Chorassan, care a fost acolo fiul lui Izrail

Gaighu Arslan, stăpînitorul tuturor seminţiilor din Asia Centrală, care a fost acolo fiul moşneagului de o sută şapte ani Selgiuc — tatăl tuturor taţilor, stăpînul tuturor stăpînilor, leul pustiului...

Acest text tărăgănat, batjocoritor era cîntat de un duşman al selgiucizilor, nu încăpea îndoială. Omul îşi bătea joc de arborele genealogic al turcilor. Şi termină repede, turuind pe nerăsuflate : „Selgiuc, tată al tuturor taţilor, fu conceput de Dukak Paighu, arcaşul iute ca vîntul, care apăru din răsărit cu sute de bărbaţi, pe bidivii năvalnici."

Omar se enervă. Cuvintele „bidivii năvalnici" erau din Coran. Omar nu găsi deloc potrivit ca acest derbedeu să ia în deşert Cartea ce trebuie mereu citită : „Opreşte-te, spuse el, cine eşti ?"

Omul îşi făcu pumn mîinile, pe care le mai ţinea încă întinse în semn de rugă. Le îndreptă către Omar şi spuse şiret : „Tatăl tău sînt, nobile şeic, salvatorul tău ! Un semn de la tine, şi bidiviii năvalnici stau în faţa casei tale oricînd ai avea nevoie de ei : azi, mîine, poimîine. Îi vrăjesc să vină încoace — pentru tine. Eu, fiul lui Hassan !"

Cei ce stăteau împrejur asistînd la această scenă rîseră tare. Asta zic şi eu om ! Se dădea chiar la un nobil, la unul care trecea pe acolo în veşminte bogate ! Roşcovanul nu avea respect nici faţă de un şeic. Grozav individ ! Omar însă înţelese că avea de-a face cu un om al lui Hassan.

„Nu prea cred că am nevoie de bidiviii tăi năprasnici !" Atmosfera vulgară îl seducea ; adăugă : „Frumoase iepele tale !"

Cei din jur rîseră. Povestitorul începu din nou, pe jumătate cîntînd, pe jumătate vorbind :

„Cine ştie ce îţi soroceşte Alah... Doar el ne dă şi ia, ce Omar astăzi vrea, mîine-i trecut deja !"

Şi pentru că roşcovanul îi făcu cu ochiul conspirativ de parcă ar fi fost amîndoi înţeleşi, Omar se enervă şi plecă mai departe. Un agent al lui Hassan ! În mijlocul Isfahanului ! Şi cu cîtă nerușinare i se adresase direct individul — de faţă cu toţi oamenii aceia ! Dar de ce îl numea agent ? Nu era oare un trimis al prietenului său Hassan ? Care îi oferise ajutor pentru cazul în care...

Întregul oraș fusese reconstruit de nizam.

Existau de toate : școli, doctori, băi, biblioteci. Povestitorii de basme mai ședeau însă la colț de stradă. Ce erau ei în realitate ? Persoane cumpărate, care pe lîngă farse, basme, snoave sfruntate, aduceau în popor părerea celor care îi plăteau... Îndrumarea rațiunii în școli e zadarnică ! Ar trebui angajați mai mulți povestitori. Pe ei îi ascultă poporul. Nizamul ar fi făcut mai bine. Ce-l privea pe el nizamul ? Bineînțeles că îl privea. Îl privea lumea lui, și în această lume trăia el.

Mergînd mai departe Omar observă pe multe case motive albastre, dale albastre din argilă. Contururi elegante de frunze. Un arc rotunjit, avîntat, din care ieșea un zimț. Ai fi putut lua desenul drept delfin. Dar era de fapt o frunză, combinată cu luna, sau ceva asemănător. Își aminti totuși să fi văzut semnul acesta și pe corturile rotunde, împletite, din răchită, pe care selgiucizii le foloseau încă în copilăria sa. Tatăl său, făcătorul de corturi, îi arătase încă pe atunci, cînd mai credea că Omar îi va călca pe urme și va croi corturi, acest simbol tipic selgiucid. Și cu aceeași bucurie cu care vezi vechi cunoscuți Omar observă acum pe multe case și palate acest motiv al foii sau delfinului. Frizele se integrau armonic în ornamentația frumoasă, severă, străveche a Persiei. Asta îi dădu de gîndit. Nu erau atît de străini cum susțineau unii !

Omar se minună dintr-o dată că se ocupa de toate aceste lucruri. Parcă s-ar fi lăsat înadins prins de orice impresie senzorială, furat, numai pentru a nu se gîndi la ce-l aștepta — vedea deja întunecata, puternica, severa moschee Yuma înălțîndu-se în față — în cîteva minute va fi acolo.

Intră prin poarta uriașă în încăperea principală. Îi plăcea această moschee întunecată, cea mai veche din Isfahan, care, cum se spunea, fusese construită pe locul unui vechi templu al soarelui. Aici îl va vedea pe sultan, pe vizir...

La poartă stătea emirul Mousi, poetul curții. Omar îl fixă cu privirea. Mousi arăta ca întotdeauna, înalt, suplu, îmbrăcat elegant, îngrijit. Iar vocea îi răsuna pînă departe. Recita un cînt de slavă care nu era în versuri. „...Sute de

seminții îți populează împărăția, șah Malik, fiu ager al stepei, fiu al lui Alp Arslan, nepot al lui Talib Tughril, strănepot al lui Izrail, urmaș al lui Selgiuc și Dukak ! Tu care, precum strămoșii tăi, porți barba despărțită, legată la ceafă ; tu, ai cărui strămoși mai ședeau încă în cortul căptușit din munții Altai și se îmbătau arzînd ramurile de cînepă — privește cum ne îmbătăm noi de marea-ți strălucire ! De tine, care, mărit stăpîn al Răsăritului și Apusului, șezi acum în toată splendoarea aici, în sala deschisă a moscheii. Deschisă este Înalta Poartă, iar pe tine te înconjoară armata fiilor și nepoților tăi, așa cum marea înconjoară o insulă de stînci. În juru-ți s-au adunat războinicii și servitorii, beii și hanii cu coif de aur sub turbanul Celui Drept, în armură strălucitoare, în caftan alb. O Malik, stăpîn al Răsăritului și Apusului, veșmîntul tău albastru ca lumina îl împodobesc gheparzi ! Dragoni, țesuți în aur și argint ! Un baldachin sprijinit pe două coloane îți străjuiește capul. Tu însă, șah-in-șah, sultan al tuturor sultanilor, rege al tuturor regilor, te odihnești destins pe perne pline, iar noi, noi ne cufundăm în venerație, cînd ne recunoști și ne faci un semn nouă, care îți stăm aproape..."

„Mousi ! Emir al poeților ! Oprește-te ! Înfrînează-ți adulația. De ce repeți ce ochiul prinde fără putință de a fi șters ? De ce îmi dublezi impresia simțurilor cînd faptul simplu ajunge pentru a mă copleși ?"

Mousi se opri, îl recunoscu pe Omar, rîse cordial. „Bine că ești aici. Și eu sînt deja, spuse el, foarte obosit ! Crezi că e suficient, că ajunge ?"

„Mie-mi ajunge !" Omar îl cuprinse cu brațul pe după umeri. „Hai lasă. Pentru banii tăi ai spus destul. Pariez că vorbești aici deja de ore !"

„Nu exagera. Hai să ocupăm un loc bun."

Omar, pe care întîlnirea cu Mousi îl bucurase, continuă glumind : „Uite-te la ei, sînt sute, în veșminte roșii, albastre, împodobite cu tichii, turbane, îl înconjoară, roiesc în jurul lui, al stăpînului, ca stelele în jurul soarelui. Uită-te la ei, luxul lucitor îmbătător al rubinelor sîngerînde din văile Indiei pe veșmintele curtenilor ! Te întreb, emir :

este oare unicul sînge care curge prin venele lor spălăcite ?"

„Vorbești prostii", spuse Mousi.

„Iertare. Nu sînt exersat în stilul curții ! Privesc doar, aceste păsări de curte ! Și mă gîndesc la mulții selgiucizi bravi care au mușcat prea devreme din iarbă, din iarba stepei ; la cei care și-au dat duhul în nisipul pustiului. La toți războinicii curajoși ! La cei care s-au scufundat în aprigele rîuri de munte ale Armeniei ; nimeriți de vîrfuri de săgeți, sfîrtecați de săbii, doborîți de lăncii grele..."

„Morții nu se mai adună la Înalta Poartă", spuse emirul Mousi.

„Nu, doar cei care îi moștenesc." Omar scuipă cu dispreț, apoi își luă seama ; era totuși într-o moschee. „Pe Șeitan, spuse el, mă port ca un cioban."

Emirul îi făcu semn : „Acolo, uită-te acolo ! Tutuș, fratele sultanului, Tutuș, care domnește în Siria ! În Aleppo ! Și lîngă el trimisul Ridwan, fiul lui Tutuș. Și dincolo, pe partea cealaltă, Dukak, celălalt fiu al lui Tutuș, care stăpînește în Damasc !"

Omar privi în direcția respectivă : „Tineri bărbați înfumurați. Ascultă ce-ți spun, poartă fără voie jugul puterii părinților și al bunicilor lor. Băieților ăstora le lucește pofta de luptă în priviri. Sînt pe cale să-și făurească propriile împărății : Siria, Irak..."

Emirul Mousi dădu blînd din cap : „Ăsta e cursul lumii !"

Omar îl contrazise : „Pentru un poet al curții ! Da. Pentru tine. În ceea ce mă privește..." Tăcu. Și căutînd să se combată pe sine, aduna argumente în favoarea celor puternici. Mai întîi îl întrebă pe Mousi : „Ce sforțări fac oamenii pentru a ajunge la putere ! Pentru a o păstra ! Gustul puterii, al forței, este oare chiar atît de bun ?"

„Nu știu, spuse emirul, dar cred că da."

Omar se gîndi că gustul ei este pentru Mousi mult mai bun decît cea mai bună mîncare, mai bun decît dragostea celor mai frumoase și atrăgătoare femei... Cu voce tare spuse : „Emir Mousi, nimic nu s-ar naște fără puterea celor puternici. Nici o casă, nici un palat, nici o moschee ! Cînd

merg prin Isfahan și văd toate aceste minuni ale arhitecturii — unde ar fi ele fără puterea celor puternici ? Nu s-ar fi construit. Nu ar exista. Această putere o laud. Numai că cei puternici n-ar trebui să omoare."

Emirul Mousi era aici de altă părere : „Una nu merge fără alta".

„Ah, spuse Omar, cu ani în urmă am discutat cu rabinii din fortul evreiesc — în Ioobareh. Acești rabini nu erau deloc pentru forță. Ei nu dădeau doi bani pe războaie."

Emirul replică laconic : „Nu. Pentru că nu au soldați. Dar selgiucizii sînt soldați."

Omar cîntări afirmația circumspect. „Și ei ar trebui mai degrabă să joace polo pe Maidan Sahah, pe terenul imperial, decît să ducă războaie". Și pentru că și înțelepții sînt vanitoși, Omar se gîndi cît de bine ședea el însuși pe poney și cît de iscusit știa să mînuiască crosa de polo din lemn de salcie. Apoi privi în jur : Cupola înaltă a moscheii se arcuia peste o adunare ilustră, extraordinar de numeroasă. Dominau bineînțeles selgiucizii. Cu ochii oblici, cu picioarele lor strîmbate de călărit, stăteau în picioare, ședeau, se aflau peste tot încotro privea Omar. Persanii, arabii, kurzii, irakienii erau în minoritate. Fiii stepei, oricît de îmbrăcați ar fi fost în veșminte bogate, presărate cu pietre prețioase — erau în fond, și Omar nu se putu abține să nu constate asta, rîndași și călăreți, indiferent de cît s-ar fi ridicat. O speță curajoasă de oameni, cărora le plăcea să facă pe fanfaronii. Se mustră. La urma urmelor ei erau stăpînii. Și chiar dacă nu foarte cultivați, totuși deosebit de inteligenți. Știau mereu pe ce să conteze.

Omar și emirul Mousi reușiră să ajungă mai aproape de baldachinul șah-in-șahului. Se împinseră în față. Și fură lăsați să treacă. Nu erau necunoscuți în această Persie a selgiucizilor.

Garda personală forma un cerc gros, strîns lîngă tron. Șahul Malik se ridică, adevărat monarh în fiecare mișcare a sa, un sultan din basme, înalt, drept în ținută, cu fața frumoasă și barbă albă : o apariție nobilă. Omar îl cunoștea. Știa că multe din manierele sale erau învățate, dar învățate bine. Șahul Malik se pricepea să trezească im-

presia unui rege înnăscut. Nizamul fusese toată viața atît de deștept, încît să-i rezerve șahului acest rol. Tobele mari ale soldaților călăreți, așezate în colțurile sălii, bubuiră. Apoi se făcu tăcere. Șahul își începu cuvîntarea cu o voce cam ascuțită, dar care apoi își recăpătă timbrul normal. Ce striga el în sală fu pentru Omar la început de neînțeles, pentru că Mousi tocmai îl întrebă dacă sultanul va ține într-adevăr o cuvîntare de acuzare. Apoi însă Omar auzi ce spunea stăpînitorul.

Ce cerea stăpînul Răsăritului și Apusului corespundea străvechii tradiții selgiucide. Șahul Malik chemă la duelul oratoric. La concursul cuvintelor. Încă din stepă acesta era modul în care părinții și fiii lui Selgiuc își alegeau bărbații cei mai potriviți. Malik nu avea motiv să se abată de la tradițiile verificate. Omar se gîndi că și el, cu mulți ani în urmă, mai luase o dată parte la un astfel de duel oratoric. Cînd insistase să schimbe calendarul mahomedanilor din întreaga lume. Atunci compăruse pentru prima dată. Și cîștigase. El și încă opt colaboratori reușiseră să facă cea mai bună măsurătoare a timpului pe Pămînt.

Cum vor fi oare azi cuvîntările ? Fiii stepei nu apreciau tiradele lungi. Vorbeau scurt și concis. Existau panglicari, care ponegreau și amenințau, care scuipau ură. Și mai erau și alții care se adaptaseră la oratoria exemplară a persanilor, care vorbeau frumos și cu stil. Omar știuse ce urmărea șahul. Vroia să facă din mulțimea de solicitanți sau de vorbitori care se ofereau singuri, o curte de judecată și să numească și un președinte al acesteia. Șahul Malik se considera, bineînțeles, pe sine comandantul suprem, ultima instanță, dar îi plăcea să caute omologi. Nizamul îl învățase să nu facă totul singur.

În sfîrșit înțeleseră toți ce cerea șahul. Trebuiau să pășească în față cei care vroiau să-l acuze pe Hassan ben Sabbah. Din nou tunară tobele, din nou răsunară strigări, ordine, și acei servitori, care purtau peste veșmîntul lor roșu o eșarfă albastră, se străduiră să facă ordine în mulțimea adunată. Nu era greu. Cei care se ținuseră în mijlocul sălii, se dădură într-o parte, la rugămintea purtătorilor de eșarfe. Sub cupola uriașă a moscheii, de la intrare

pînă la tron, se formă un culoar de trecere. Garda își deschise cercul îngust, și astfel apăru în fața lui Malik un fel de scenă, pe care păși grăbiți cîțiva bărbați.

Omar era curios cine se va arunca primul în această concurență oratorică, cui îi va îngădui sultanul să înceapă. Lui Abu Saudi îi fu acordată această cinste, conducătorul din Isfahan, unul din ulemanii de frunte, un învățat în științele juridice, teolog și judecător. Omar găsi că e corect și bine ca un om ca el, cu o înaltă calificare, să fie nevoit să concureze pentru un loc în curtea de judecată. Abu Saudi invocă pe Atotmilostivul și-l salută plin de umilință pe șah :

„...Mărite sultan, slăvit stăpînitor al Apusului și Răsăritului ! Cînd o hienă se apropie de o tabără de corturi, cînd acest animal fricos roade oasele ultimei mese a unei caravane ; cînd un cîine mizer fură și duce cu el un cap împuțit de pește, care căzuse de pe banca negustorului ; cînd cerșetorii se apropie șovăind de masa bogatului, întinzîndu-și blidele goale și vor să fie ospătați — cine, nobile sultan, cine nu ar vrea atunci gîndindu-se la cuvintele Coranului, cine nu ar vrea să fie milostiv ? Cine vrea să-i refuze hienei oasele, cîinelui capul de pește, cerșetorului mîncarea ? Cine, vă întreb pe toți cei de aici — cine ar vrea să întoarcă spatele mizeriei acestei lumi ? Cu înfumurare ? Cu duritate ? Fără înțelegere ?“

Omar nu vedea legătura cu o acuzație contra lui Sabbah. Abu Saudi vorbi mai departe :

„Cînd însă, mărite sultan, mă atacă hiena, pe mine, care i-am acordat osul, cînd cîinele, căruia i-am permis să ia capul de pește, mă mușcă de mînă, cînd cerșetorul, pe care l-am hrănit, sare la bătaie, se aruncă asupra mea, vrea să-mi ia viața, cînd, ascultați, voi credincioși din Moscheea din Isfahan și voi credincioși din Răsărit și Apus, cînd Hassan ben Sabbah, pe care marea bunătate a măritului Stăpînitor, pe care dragostea vizirului Nizam al Mulk l-au tras cu milostenie la curte, cînd acest Hassan, acest renegat, se ridică contra mîinii care l-a ajutat, împînzește țara de revoltă, cînd el, el care n-a primit decît binefaceri, șterge aceste dovezi de favoare cu sute de crime — atunci,

credincioşi, atunci, Mărite Stăpîn al Răsăritului şi Apusului, atunci se sfîrşeşte datoria milosteniei, atunci se sfîrşeşte datoria de a da şi de a ierta, atunci îi revine Apărătorului Islamului, Apărătorului lumii noastre, datoria de neînlăturat a-l lovi cu tăişul sabiei, cu vîrful săgeţii, cu securea călăului pe el şi pe toţi aceia care au devenit nedemni de îndurarea sa prin propriile lor fapte ruşinoase.

Eu, Nasir ad-din Mahmud abu Saud, declar că trebuie alcătuit încă azi un tribunal ai cărui membri să socotească această calitate ca un merit, o bucurie şi o satisfacţie, un tribunal care să-l condamne neîntîrziat la moarte pe vinovatul de înaltă trădare, Hassan ben Sabbah, chiar în absenţă, şi să-l declare vînat liber de a fi omorît, să-l recunoască vinovat de sute de ucideri şi să-i şteargă numele de pe lista celor vii împreună cu toţi cei care ţin cu el.

Pe tigrul iute care mănîncă oameni îl omoară chiar şi înţeleptul care dealtminteri evită vărsarea de sînge. Cel mai mare stăpîn care porunceşte peste atîtea ţări şi regate, peste mări nesfîrşite, a cărui împărăţie se întinde de la Răsărit la Apus, binevoiască a-mi acorda mie, nemernicului său servitor Abu Saud, favoarea de a-l şterge de pe suprafaţa pămîntului pe acest păduche, al cărui nume nu vreau să-mi mai treacă peste buze !"

Izbucniră aplauze. Abu Saud se înclină în faţa şahului Malik şi se aşează la picioarele acestuia.

Cuvîntarea fusese după părerea lui Omar neajutorată, plată şi bombastică, cu atît mai mult cu cît Abu Saud era alim, conducător în Isfahan, în împărăţie chiar. E drept, omul se folosise de citatele obişnuite din Coran şi Hadit şi nu întrebuinţase înfloriturile prea umile faţă de şah ; dar cuvîntarea sa fusese totuşi prea sărăcăcioasă. Omar se minună că lui Hassan îi fuseseră aduse doar învinuiri generale, şi nu bazate pe fapte. „Sute de crime !" Unor oameni demni de cinste ar trebui să li se azvîrle în faţă fapte : unde, cînd, cît de des ; cine a fost omorît ; şi să se şi dovedească că într-adevăr criminalul fusese Hassan sau oameni trimişi de el. Ucigaş fantomă, criminal fantomă. Că existau nu se putea contesta. Revolta de aici de la Curte, de la Înalta Poartă, era deci atît de mare încît învinuirile generale erau

considerate suficiente ? Omar lipsise prea mult de la Curte ; nu se gîndise că teroarea, aceste ameninţări de neînlăturat, aceste primejdii continue au tulburat climatul cîndva însorit de aici, l-au schimbat total. Pe deasupra, Abu Saud trebuie să fi fost de părere că şahului îi plăcea să socotească duelul oratoric ca o chestiune formală, altfel ar fi argumentat mai energic şi mai bine. Omar găsi că toţi cei care îi stăteau aproape resimţeau acest duel oratoric mai degrabă ca pe o piesă de teatru, un spectacol, al cărui deznodămînt devenea acum clar ; doar întrebarea cine va fi actorul principal mai crea încă tensiune.

Următorul care păşi înainte pentru a vorbi era un bei selgiucid ; în vîrstă de vreo şaizeci de ani, îmbrăcat într-o cămaşă de zale şi cu pelerină vălurită, purtîndu-şi coiful de aur în mîna stîngă. Cu barbă lungă (bineînţeles cu mustaţă învolburată), cu moţul de păr negru albăstrui prins sus, stătea modest, pe picioare strîmbe, în faţa tronului şahului. Cînd deschise gura se observă după primele cuvinte că se afla pe picior de război cu pronunţia. Cuvintele pe care le scotea erau aproape ininteligibile, şi indiferent ce ar fi vrut el să spună Omar nu putu înţelege mai mult decît că beiul se declara contra oricărui proces şi cerea permisiunea de a ataca cu trupa sa cele cincizeci de cetăţi ale lui Hassan şi a le cuceri. Toţi cei de la curte ştiau că o asemenea încercare era o cutezanţă fără speranţă. Dacă ar fi existat cea mai mică şansă de a-l cuceri prin forţa armelor pe Hassan, atunci acesta ar fi fost de mult atacat. Iată unul care nu înţelesese sensul acestei acţiuni de stat. Dar îl lăsară să continue. Cînd beiul fu gata, şahul îi făcu semn să se apropie şi-l lăsă să treacă în spatele său. De acolo beiul mai strigă o dată : „Distrugeţi-i cetăţile — nu-i faceţi nici un proces !"

După bei apăru nizamul. Lăsase să se facă o mică pauză cu efect dramatic între momentul în care îl făcuse pe şah să înţeleagă că vrea să vorbească şi prima propoziţie a cuvîntării sale. Păşi ceremonios în faţa tronului, îşi aranjă veşmîntul, se înclină şi plin de iscusinţă se adresă apoi şahului şi tuturor celor care stăteau în picioare, ghemuiţi sau aşezaţi în moschee.

Ce omiseseră antevorbitorii, completa nizamul. Numi repede, precis, cam zece sau douăsprezece atacuri teroriste cunoscute tuturor celor prezenți ; dar nu înfieră faptele sîngeroase, pe care le prezentă pe scurt și în culori dramatice, ci motivația, ascunsă în spatele crimelor, răpirilor de ostateci, atacurilor și jafurilor : Aici, spuse vizirul, partea subversivă, mulțimea, plebea acestei țări duce un război sistematic, artificial, regulat, contra dominației selgiucizilor, care pînă acum au tratat acest război evident cu mărinimie, ca pe o simplă acțiune banditescă. El, Nizam al Mulk, are însă dovezi detaliate, clare că această teroare are un țel și mulți aliați. Țelul ar fi să doboare domnia selgiucidă ; iar aliații sînt toți dușmanii șahului, grecii, armenii, francii și fatimizii din Egipt. Principalul conducător al acestei alianțe a renegaților și dușmanilor adevăraților credincioși este însă Hassan ben Sabbah, pe care o populație naivă și superstițioasă îl numește „bătrînul din munte", care în realitate este un djinn al munților, un duh rău și un demon. Hassan promite plevii vagaboande proprietățile țăranilor persani ; în felul acesta amenință nu numai ordinea stabilă a împărației, dar și bunurile locuitorilor acestei împărății. Țelul sîngeroasei terori este dizolvarea tuturor legăturilor umane și religioase. Este un fapt care ar trebui explicat clar tuturor locuitorilor imperiului selgiucid ; mai există încă oameni orbiți care văd altceva în teroriști, și anume susținători cumsecade ai omului sărman ; ei sînt însă ucigași !

În continuarea cuvîntării nizamul sublinie încă o dată, cu deosebită iscusință, reformele șahului Malik (care erau în realitate reformele sale). Se referi la repartizările de pămînt făcute în ultimele decenii ; la străduințele permanente ale șahului de a prevedea, printr-o legislație dreaptă a impozitelor, un impozit egal pentru toți șiiții ; aminti impozitele foarte rentabile pe cap de locuitor, noua organizare a învățămîntului în întregul imperiu, îngrijirea medicală gratuită în toate spitalele, împrumutul fără dobîndă acordat în întreaga țară și încă multe altele. Reuși să prezinte clar principalele rezultate ale străduințelor sale de reformă și chiar să explice ca măsură pozitivă una din greșelile

criticate de colonelul selgiucid — micşorarea puterii armatei permanente. Prin aceasta, era de părere nizamul, s-ar fi înlăturat o opresiune, o încărcare a ţărănimii ce trebuia să dea bani pentru ofiţeri.

Omar nu putu decît să-l admire pe nizam.

Dintr-o dată, la un semn al vizirului, fură aduşi trei bărbaţi legaţi, în zdrenţe, cu capul descoperit şi raşi în cap. Nizam al Mulk arătă dramatic spre ei şi îi numi soli prinşi ai conducătorului teroriştilor Hassan. Nizamul porunci să-i fie înmînate scrisorile ce fuseseră găsite asupra lor. Cu un gest grandios de dispreţ şi scîrbă luă în mînă hîrtiile ce conţineau o solie scrisă în arabă. Citi iscusit în această limbă, traduse imediat în persană, şi dintr-o politeţe deosebită faţă de unii trupaşi selgiucizi mai în vîrstă) explică conţinutul chiar şi în limba oghuză. Omar îl bănui de data aceasta pe prietenul său Abdul Kassem că juca teatru : conţinutul scrisorii era primitiv. Pentru cea de-a cincisprezecea zi a lunii de vară Hassan instiga să se lovească în selgiucizi în toate părţile împărăţiei. Adevăratul calif cum se spunea mai departe, va veni în ajutor din oraşul sfînt cu armatele sale.

Omar recunoscu — şi îi era penibil — că nizamul făcea aici o manevră de amăgire : atît de prosteşte nu putea fi întocmită nici o solie. Totuşi, în moschee se dezlănţui tumultul. Strigăte de revoltă, invocări ale lui Alah, urlete de furie, strigăte de ameninţare faţă de „soli", se uniră într-un muget de mii de voci. Nizamul stătea triumfător în faţa tronului lui Malik. Strigă : „Îl acuz oficial pe Hassan ben Sabbah de crime multiple şi înaltă trădare !"

Omar se gîndi la ce vorbise cu nizamul, cum se exprimase în discuţia cu el. Din nou îi veni în minte un vers din cartea indiană, Gita, şi cită pentru sine în sanscrită : „Am ucis acest duşman şi voi ucide şi pe alţii. Eu sînt stăpînul. Eu sînt geniul. Am învins. Sînt puternic şi fericit." Acest vers se potrivea şi cu nizamul. Apoi Omar se gîndi în ce parte a Gitei se afla alt pasaj : Acolo unde era vorba despre natura demonică a „celor egali lui Dumnezeu", a „celor puternici" pe acest pămînt... Îl trecură fiorii. Era oare zbuciumul continuu al masei care îl indispunea, sau faptul că

față de comportarea lui Nizam al Mulk îi venise în minte versul din Gita, care dezvelea sîmburele demonic al omului ?

Era nizamul, era și Hassan un demon ? Un djinn ? Unde era granița între om și demon, unde se afla ea în Hassan ? Unde în vizir ? Unde în el însuși ?

Bineînțeles că el, Omar, considera teroarea criminală... Ce dezlănțuise însă teroarea ? Vizirul nu spusese nici un cuvînt despre autocrația selgiucizilor, despre metodele lor brutale de stăpînire, lipsa lor de considerație față de persanii înnăscuți ; despre metodele lor de exploatare, care lăsaseră fără pămînt atîtea mii de oameni, care vedeau acum în Hassan izbăvitorul... Unde era granița între om, demon, și izbăvitor ?

În sfîrșit, tumultul se potoli. Șahul ședea încă nemișcat pe tron ; nizamul porunci să fie conduși afară solii. Oricui îi era clar că se îndreptau spre moarte. Nizamul își mai ridică o dată vocea clară, pătrunzătoare și strigă : „Am fost trei prieteni ; eu, vizirul marelui șah Malik, Hassan ben Sabbah, care ne trădează, și Omar ibn Khayyam, — Omar, făcătorul de corturi, care se află acum printre noi ! Omar, pășește în fața Înaltei Porți ! Am fost trei prieteni, frați de sînge, ne-am jurat credință veșnică. Însă față de ucigaș și trădător, de răufăcător sîntem eliberați de credința noastră ! Omar ibn Khayyam va lua cuvîntul, își va rosti vorbele de blestem. Pentru ca să vadă oricine din țară cine este Hassan, cel vinovat de moarte !"

Omar simți cum i se usucă gîtlejul, cerul gurii. Sîngele i se urcă la cap. Își auzi inima bătînd puternic ca un ciocan. Se așteptase ca nizamul să coacă ceva, dar acum îl izbi ca o lovitură. În timp ce pășea în față, către tronul lui Malik, cînd observă că toți ochii se îndreptau spre el, creierul, gîndirea, simțirea aproape i se opriră. Merse ca un automat, ca una din acele mașini minune grecești, care se mișcă mecanic.

Dintr-o dată avu sentimentul, și doar asta îl stăpîni, că îndată ce va sta acolo în față, deîndată va începe să vorbească, va spune ce e drept. Singurul lucru necesar. Hotărîtor. Fără considerație pentru nizam, bei și agii,

ulemani și șah-in-șah. Imediat apoi deveni conștient că trebuie să vorbească concis și cuprinzător. Nu putea, nu avea voie să țină o cuvîntare lungă ; nimic nu putea concura cu elocvența nizamului.

Omar spuse : „Mărite sultane, stăpînitor al Apusului și Răsăritului. Permite un cuvînt deschis. Crima rămîne crimă. Oricine ucide. Fie că un tîlhar de drumul mare omoară un padișah, sau că armatele tale — armiile noastre selgiucide — măcelăresc armeni, greci sau franci. Un bărbat înțelept din apus a explicat odată că tîlharii de drumul mare și conducătorii de armate se deosebesc doar printr-un singur lucru, și anume, prin numărul războinicilor asupra cărora își exercită puterea de poruncă. Atîta timp cît eu, Omar ibn Khayyam, nu cunosc adevăratele motive de acțiune ale prietenului meu Hassan, nu știu de ce omoară el și Hassissinii lui, nu-l pot învinovăți decît de același delict de care trebuie să-i învinovățesc și pe conducătorii noștri de armată."

Zbieretele mulțimii care durară minute în șir îl împiedecară pe Omar să vorbească mai departe. Șahul Malik sări în picioare, se îndreptă spre el. Gărzii, care vru să-l prindă pe Omar, îi făcu semn să se îndepărteze. Malik ceru tăcere. Spuse : „Te joci cu viața ta, Omar."

Omar replică : „Mărite sultan. Pentru mine crima rămîne crimă. Oricine ar face-o. Teroristul care se răscoală contra stăpînirii, sau statul îndreptățit prin legi. Nu mă cobor să omor dîndu-mi acordul, chiar dacă nu e vorba decît de cuvinte, și nu de fapte."

Nizamul rosti în liniștea profundă : „Cinci fii devotați de selgiucizi care trebuiau să te conducă spre acest loc au fost măcelăriți de ucigașii lui Sabbah — și asta o treci sub tăcere, Omar Khayyam ?

Alimul, care încercase să-l convingă să declare împotriva lui Hassan și care stătea în spatele tronului lui Malik, strigă plin de revoltă : „Omar e un șiit, un renegat. Un complice al lui Hassan... Să fie al morții !"

Șahul Malik, care niciodată în situații dificile nu se lăsă furat de hotărîri pripite (din care cauză i se reproșa uneori lipsa de decizie), păși din nou sub baldachinul său

şi se aşează pe tron. Astfel cîştigă timp de gîndire. Comportarea lui Omar era de neiertat. Să isprăvească repede cu el ? Omar era un învăţat, un om de ştiinţă, nu un om al puterii. Nu unul căruia forţa să-i stea drept poruncă, ca lui Hassan. A-l lua pe Omar în serios însemna a nu judeca corect raportul de forţe. Însemna să acorzi influenţă în sensul negativ, ca şi în cel pozitiv unor oameni cărora nu li se potrivea. Vechiul ritual selgiucid al duelului oratoric avea ceva în sine. Din nou i se oferi posibilitatea să-l aleagă pe cel care nu şovăia. Planul nizamului de a folosi vocea lui Omar pentru condamnarea lui Hassan îi apăruse lui, ca şi vizirului, drept un mijloc politic adecvat. Acum însă avea impresia că nu a fost niciodată de acord cu el. Privi indispus spre nizam, care se albise şi arăta enervat. Şahul Malik recunoscu că acesta nu mai ştia cum ar putea salva situaţia. De aceea se hotărî să intervină direct şi, cu o voce care umplu marea sală, Malik produse mai întîi un hohot gros de rîs pe placul beilor, hanilor, apiilor şi satrapilor săi. Apoi rosti pe tonul cu care obişnuiesc marii conducători să-şi încheie cuvîntările :

„După vechiul obicei al neamului nostru l-am lăsat pe fiecare să vorbească. Pe războinic, pe preot, pe omul de stat, pe nebun. Moştenirea noastră sfîntă, Coranul, cartea ce trebuie mereu citită, şi Haditul ne poruncesc să-i considerăm pe nebuni, smintiţi şi bolnavi cu duhul drept posedaţi, şi în felul acesta sfinţi. Nu scrie însă nicăieri că trebuie să le luăm în serios părerile, să le socotim angajante. Omar, care pînă acum trecea drept înţelept, învăţat. s-a dovedit în faţa tuturor mărimilor împărăţiei mele, nebun, cu simţurile tulburate. Nizamul să-l pună sub pază !"

Hohote de rîs pe mai multe voci răspunseră cuvintelor şahului Malik. Nizamul puse mîna pe umărul lui Omar şi îl trase într-o parte. Şahul Malik vorbi fără să se întrerupă mai departe şi hotărî ca beiul Muzzafar, Alúu Abu Saud şi Nizam al Mulk să rostească formula de blestemare a lui Hassan.

Acţiunea îşi urmă cursul. Cei trei păşiră în faţa tronului, se adresară mulţimii dimprejur şi strigară într-un

glas : „Hassan ben Sabbah — să fie blestemat". Alimul recită cu o voce înaltă, tărăgănată sura a 72-a, dezvăluită la Mecca — cea care poartă numele „Al-djinn". Pînă la Omar care fusese împins în colţul sălii şi stătea păzit de doi soldaţi, versurile răzbăteau vag, versul al doisprezecelea se auzi însă clar, fiind subliniat de alim în mod deosebit — ca anatemă contra lui Hassan : „Există printre noi oameni cinstiţi, dar şi din aceia, care sînt altfel, căci noi sîntem de feluri diferite."

Omar dădu înăcrit din cap. Cîtă dreptate avea. Dar ştia oare acest bărbat de partea cui se află ? Se număra pe sine printre cei drepţi, cinstiţi ? Omar era sătul de vorbăria asta. Numai că, fie că voia sau nu, cuvintele îi sunau în ureche : „Există musulmani adevăraţi printre noi, dar şi unii, care se depărtează de cele drepte. Cine ia calea Islamului, caută adevărata conducere."

Iată din nou sublinierea de sectă a drumului adevărat, delimitarea sunniţilor de şiiţi, prostia intolerantă pe care Omar o ura atît.

„...Cine se depărtează însă de cele drepte, propovădui mai departe alimul citînd cel de-al şaisprezecelea vers al surei, hrană va fi focului din iad !"

Pentru Omar era clar că teologii sunnei voiau să-l blesteme pe Hassan, pe rebelul vinovat de înaltă trădare contra selgiucizilor, şi ca eretic, ca om aflat în afara ortodoxiei. Oricum lui Omar putea să nu-i mai pese cum se descurcau cunoscătorii Coranului şi care sură li se părea lor potrivită pentru a întări acţiunea politică contra lui Hassan. Pentru el jocul se terminase. Comisese o sinucidere politică. Pierduse pentru totdeauna favoarea şahului, vizirului, a întregii Curţi, prin poziţia pe care o luase, prin apariţia sa oficială. Sultanul îl etichetase bolnav mintal, tulburat, în aceeaşi măsură iresponsabil şi „sfînt" — adică „lovit de Dumnezeu".

Omar nu mai luă parte la ce se petrecea. Îi răsună în urechi jurămîntul rostit într-un glas de demnitari, apoi răpăitul tobelor, însoţind retragerea şahului din moschee. Cei doi soldaţi blonzi, greci, furaţi din împărăţia Rûm şi deveniţi apoi sunniţi fanatici, îl tratară pe Omar în felul

lor. Îl prinseră tare de antebraţ, şi-i dădură mai multe lovituri puternice jucînd nerugaţi rolul răzbunătorilor şi judecătorilor. Omar se crispă, îşi încordă corpul şi lăsă grindina de lovituri să se abată asupra lui. Nizamul trecu la o oarecare depărtare, dar nu-l învrednici cu vreo privire. Merseră în urma suitei vizirului, înspre medressă, traversară piaţa fîntînilor. Odată ajuns, nizamul se întoarse, aşteptă pînă sosi Omar între cei doi greci şi spuse nepăsător : „Lăsaţi-l liber". Îi făcu semn lui Omar Khayyam să se apropie şi-l privi supărat : „Nu vreau, prietene Omar, să te vîr într-un azil de nebuni ! Vei locui un timp, pînă ştiu ce să fac cu tine, în casa mea de oaspeţi. Poate că astfel mintea ta va ajunge la buna judecată. Mahmud se va îngriji de Roxane. Acum vii cu mine." Şi zîmbi ascuns. Omar nu înţelegea, nu-şi putea da seama ce-şi pusese nizamul în gînd.

Nizamul își încetini pașii. Omar mergea acum lîngă el. „Ai stricat totul. Nu te înțeleg. Voiam să împiedic războiul cu fatimizii — să îndrept ura selgiucizilor doar asupra lui Hassan. Acum o să avem parte de amîndouă bucuriile : război și în interior și în exterior. Ești nebun. Da, Omar, declarat oficial nebun. Și asta încă e semn de îndurare. Sultanul ar fi putut porunci să te decapiteze. Iar pentru că acum ești nebun, vei fi ținut la sfinți."

Omar gîndi : În realitate Abdul nu e supărat. Știe că nu puteam proceda altfel. Mă înțelege.

„Se poate, Omar, ca și tu să mă consideri acum nebun. Căci de cînd am început să-mi adun într-o carte reflecțiile asupra artei conducerii în stat am descoperit că nu e suficient să-i observi pe oamenii obișnuiți, pe războinici, țărani, meseriași, că nu ajunge să ții un parc de animale care să-ți arate pe viu iscusința și cruzimea bestiilor ; am înțeles că trebuie să știi mai mult despre oameni, mai mult despre ceea ce-i mișcă. În ce cred, ce speră. Mai mult despre ceea ce li se pare într-adevăr important. Oricine știe că omul vrea să trăiască bine, să fie bogat și sănătos. Puternic. Toate astea sînt ușor de înțeles, de prins în calcul. Dar — oamenii au și idei ! Nu mă refer la oamenii de știință ! Astronomi, matematicieni, muzicieni, geometri — aceștia sînt toți inofensivi. Știu despre ce vorbesc, spusele lor pot fi controlate. Ceea ce este însă foarte dificil de înțeles — știi la ce mă refer, Omar ?"

„Nu pot ghici".

„Lucrul cel mai greu e că oamenii își iubesc ideile, închipuirile, judecățile și prejudecățile — și nu în formă abstractă, ci mereu combinat ; mereu combinat cu ceea ce

fac sau vor să facă... Altfel spus : există cu siguranţă unele reprezentări fundamentale ale lui Dumnezeu, ale morţii", ale nemărginirii, ale formării lumii sau ale sfîrşitului ei ; dar cum se amestecă frica, teama, pasiunea oamenilor cu aceste reprezentări de bază, cu ideile originare şi cu alte plăsmuiri, se poate afla doar atunci, se poate studia exact doar atunci cînd dispui de o instituţie precum casa mea de oaspeţi !"

Omar era uimit : „O casă de oaspeţi ? Pentru cine ?"

„Pentru sfinţi ! Ca vizir al Marelui Selgiucid nu am de-a face doar cu musulmani ; lupta noastră contra şiiţilor era doar o parte a politicii de stat — aproape că era să ne joci o festă rea. Iranul e astăzi placa turnantă a tuturor ideilor, a tuturor ştiinţelor, a tuturor politicilor — şi a tuturor religiilor !"

„Şi ? Ce concluzie tragi din asta ?"

„Vreau să cunosc întocmai toate părerile. Înainte de toate pe cele complicate. Mi-am conceput casa de oaspeţi ca un fel de mănăstire, sau ca un han. Întrucît nu am timp să vizitez toate mănăstirile, chiliile, templele din ţara noastră, îi ofer călătorului în drum prin Isfahan un loc de popas : preoţilor hinduşi, călugărilor buddhişti, călugărilor creştini şi predicatorilor, dervişilor, sufiţilor, nestorianilor... Tuturor, asceţilor, bonzilor şi lamailor, chiar şi preoţilor închinători la foc !"

„Şi ei acceptă, rămîn la tine.."

„Rămîn ! Uneori bineînţeles că trebuie să-i conving ; vei vedea. Şi tu vei rămîne, şi nici tu de bunăvoie."

Omar scutură enervat din cap : „Vrei să mă mut în această casă de oaspeţi ?"

„Trebuie. Şahul vrea. Eu vreau. Pînă se potoleşte mînia generală. Cel puţin atîta vreme."

Omar oftă : „Trebuie s-o anunţi pe Roxane. Ea ce să facă ?

„Lasă asta în grija mea."

„Şi ce să fac eu în acest han al sfinţilor ?"

„Vei studia acolo, ca şi mine. Nu stele. Oameni.

„Vorbesc între ei — aceşti preoţi ai unor religii duşmane ?"

„Ai să vezi."

„Şi cîţi... — Curiozitatea lui Omar se trezise. Şi fiecare îşi are templul său, casa sa de rugăciune, altarul său ?"

„Ai să vezi. Vei trăi acolo."

După o pauză Omar spuse : „Nu ştiu dacă tu, Abdul, îmi vei mai răspunde mie, după ce te-am dezamăgit. Văd cît de şovăitor vorbeşti cu mine..."

„Grăieşte. Nu sînt dezamăgit !"

„Ce-ţi promiţi ţie din acest — han al sfinţilor ?"

„Şah Malik adună lucruri preţioase : bijuterii, diamante. Îţi aduci aminte de Mahmud, sultanul cel avar din Ghasna, care a ţinut cu bunăştiinţă şi foarte exact, poruncind să fie cercetate acele oraşe din Industal şi de mai departe, din inima ţării, ale căror temple şi trezorerii se lăfăiau în belşug. Pe acestea le-a cucerit şi jefuit apoi sistematic, atacînd fulgerător. Te întreb însă : cu ce s-a ales Mahmud de pe urma comorilor sale ?"

„A devenit nemăsurat de bogat. Nu e un lucru pe care să-l dispreţuieşti."

„Nici nu este de dispreţuit. Eu însă colecţionez alte lucruri de preţ. Şi, asemeni lui Mahmud, nu pot avea niciodată destul. Adun ideile, părerile, reprezentările oamenilor. Şi nu învăţ niciodată tot, oricît aş asculta. Tu însuţi eşti cea mai bună dovadă !

„Pentru că nu am vrut să fiu acuzatorul pus de tine. Ce cumsecade eşti tu, Abdul, că acum mai..."

Nizamul îl întrerupse pe Omar. „Nu este vorba de cumsecădenie. Şi nici de prietenie. Eşti un caz interesant. Locul tău e în această colecţie de sfinţi."

„Nu ştiu, spuse Omar gînditor, ce mă aşteaptă acolo."

„Oameni care sînt plini de credinţa lor !"

„La ce-ţi poate folosi asta, Abdul ? Doar n-ai de gînd să descoperi adevăruri religioase ?"

Nizamul tăcu.

Păşeau de-a lungul zidului exterior al grădinii palatului. În faţa lor apăru, în mijlocul unui pîlc de copaci, o moschee mică şi delicată. Merseră în jurul clădirii octogonale şi intrară în curtea cu fîntîni, înconjurată de ganguri cu arcade. Omar văzu numeroase intrări ducînd în încăperi minuscule de tipul celulelor. Aici urma el deci să fie „păstrat".

„Cînd ai construit asta ?"

Nizamul nu răspunse. Se duse în mijlocul pieței și-și spălă la fîntînă fața, mîinile și tălpile picioarelor. Abia apoi începu să vorbească. „E deja de vreun an sau doi".

Omar își roti privirea. În jurul fîntînii erau presărate obiecte familiare dar și străine. De niște furci atîrna un clopot de bronz ; pe o masă lată, joasă, se aflau cinele uriașe, alături, coarne jupuite de berbec ; de o poartă vopsită în roșu atîrna un gong ca de aur lucitor ; erau și moriști, instrumente uruitoare, clopoței, și mori de rugăciune. Risipite prin curte se aflau temple mici și minuscule cu figuri de idoli, măști, iar într-un colț al curții, Omar văzu figura unui Buddha muribund. Imediat lîngă casa cu fîntînă se înălța un cort de mărime mijlocie, o iurtă după tipul celor ale siberienilor. Omar ridică covorul de la intrare și ochii îi căzură pe lumînări, pîine, vase din lemn, boabe de tămîie și unt topit în tipsii, coroane, flori, boabe de orez în săculețe, mătănii, biciuști, cruci, vase de tămîie, lămpi de parși, și între ele, un șarpe mare, un piton, cum își dădu repede seama, care se tîra. Se întoarse spre nizam și spuse puțin batjocoritor :

„Asta e probabil arsenalul războinicilor tăi într-ale lui Dumnezeu. Doar e nevoie de obiecte deosebite pentru a intra în legătură cu Cel de sus."

Nizamul îl privi mai puțin prietenos. Omar se exprimase ceva prea pripit. „Te rog, spuse Abdul imediat, încearcă să rămîi serios. Experiența mea, dacă vrei s-o numești așa, are un caracter serios. Cum să cercetez gîndirea oamenilor, dacă nu știu ce îi mișcă, ce iau ei în serios ! În ce cred cu inima, mintea, da, cu toată ființa lor ?"

Omar nu era convins. Oare nu avea nizamul suficiente ocazii să cunoască oamenii ? Zilnic în Divan ? În relațiile, în legăturile cu multe sute de oameni ambițioși, activi ? Nu era nizamul politician ? Și unul din primii, unul din cei mai buni pe care îi cunoscuse Omar vreodată ?

Nizamul tocmai apucase limba clopotului și bătuse de trei ori în gong. Sunetul răsună pînă departe, tare, persistent. Ușile celulelor din gangurile cu arcade se deschiseră pe rînd și din toate părțile locuitorii lor se îndreptară spre mijlocul curții.

Omar întrebă uimit : „Cîți sînt ?"

„Acum sînt șaptezeci și doi ; și nu este printre ei nici un supus al Profetului, nici un sunnit. Tu ești primul !"

Omar vedea adunîndu-se în mijlocul curții : bărbați tineri și bătrîni, îmbrăcați în robe, în veșminte roșii ; călugări îmbrăcați în galben, rași în cap ; alții cu părul vîlvoi și nepieptănat. Erau asceți goi, care slăbiseră de arătau aproape ca niște schelete ; alături, preoți plini la trup, grași, îmbrăcați luxos, în mătase și brocat, cu tichii, tichiuțe, mitre, cu benzi în jurul frunții, cu șaluri ; alții purtau robe grele, lucitoare. Omar văzu bărbați cu obraji grași, fețe roșii, curate, ochi care clipeau inteligent și plini de înțelegere ; alături unii care îl fixau pe jumătate nebuni. Unii aveau mătănii, lăsînd boabele să le alunece printre degete, iar cu buzele mormăiau rugăciuni. Alții, cei mai tineri și puternici, se băteau pînă la sînge cu biciuști și nu întrerupseră mortificarea nici acum cînd Omar și nizamul se apropiară.

„Șaptezeci și doi ! Nu vrei să spui că ai adunat în această «casă de oaspeți» reprezentanți ai tuturor religiilor cunoscute ?

„Ba da. Din fiecare religie, fiecare sectă, cîte unul. Ai recunoscut foarte corect !"

„Și toți te urmează pe tine, vizirul, pe cuvînt ?"

„Ies acum către noi pentru că fiecare speră să fie eliberat în curînd din această casă de oaspeți. Și în fiecare săptămînă îl eliberez pe cîte unul, îl las să plece. Pentru că aici avem întotdeauna grijă să primim întăriri !"

Lui Omar afirmația i se păru amară. Ce putea sau vroia nizamul să învețe într-adevăr de la acești călugări, preoți, asceți, sihaștri, de la aceste făpturi bisericești ? Și cum ?

Abdul Kassem se așează pe vine pe treapta cea mai de sus din jurul casei cu fîntînă și-l chemă la sine pe cel mai apropiat.

„Am să-ți fac cunoștință cu oaspeții mei ! Iată acesta a venit la noi din Turfan, din Turkestanul de răsărit. Poate că a fost chiar adus." Tînărul era palid, slab, ascetic. „Este un tînăr manis. Nu mai crezusem că există adepți ai acestui profet !"

„Şi ce te poate învăţa acest schelet ?“

Vocea lui Omar sună mai puţin dur decît textul întrebării.

„Susţine o teorie ciudată. Omenirea, spune el, se împarte în trei clase. Mai întîi : în maniheii desăvîrşiţi, în al doilea rînd în clasa „ascultătorilor“, în al treilea în ne-manihei... Ţi se pare cunoscut, Omar ? Nu ? Atunci să-l întreb : cine eşti tu, Theodorus ? Eşti un desăvîrşit ? Un ales ?

Tînărul era extraordinar de şubred, slab, atît de epuizat, încît abia se ţinea pe picioare. Dădu din cap.

Nizamul i se adresă lui Omar : „Theodorus nu mănîncă carne, doar hrană vegetală.“

Din corpul slab ieşi o voce abia auzită : „Plantele sînt pline de lumină. Şi scopul nostru, scopul meu, este de a elibera lumina prinsă...“ Theodorus mai mult şopti aceste cuvinte decît le vorbi.

Omar, medicul, se gîndi unde ajunge hrana vegetală : în stomac. Nu credea că acolo ar avea loc o eliberare a luminii. Mai degrabă o ardere sau ceva asemănător. Nizamul continuă : „Theodorus, ca toţi maniheii, nu are voie nici să se căsătorească, şi nici să aibă vreo legătură cu femeile. Şi pentru asta are o justificare ciudată. Crede că strămoaşa noastră Eva se află în iad şi întrupează acolo răul...“

Omar nu se putu abţine să întrebe : „Şi ce înveţi tu din asta, Abdul ?“

„Poate nu mai mult decît că mulţi, foarte mulţi oameni au un fel de teamă faţă de femei. Nu e important de ştiut ?“ Rîse. „A doua clasă, «ascultătorii», sînt obligaţi să-i venereze, să-i îngrijească pe cei desăvîrşiţi şi aleşi, să-i poarte practic pe braţe. Sărmanul Theodorus nu are aici pe nimeni ca să-l venereze. Am să-l las să colinde mai departe. Aici îmi e prea singur. Ca toţi cei desăvîrşiţi, e obligat să postească şapte zile pe lună. Şapte zile una după alta.“

„Şi ce e cu scaunul pe care l-a pus lîngă el ?“

Nizamul îi spuse lui Omar. „Spune-i să se aşeze pe scaun.“

Omar făcu întocmai. Theodorus refuză. Clătină negativ din cap.

Nizamul sprijini cuvintele lui Omar : „Așază-te, Theodorus, altfel ai să cazi !"

„Nu, spuse Theodorus. Acesta e scaunul lui Manis, întemeietorul religiei noastre ! E gol. Rămîne gol. Nu sînt demn să mă așez pe el. Îl împodobesc cu flori !"

Omar fu de părere că omul e nebun. Abdul replică : „Deloc. El mă învață că mulți oameni se nasc cu o mare doză de respect în ei și că ei înșiși vor să fie așa. Trebuie doar să le dai un obiect potrivit pentru venerație."

„Bine, dar zicea că împodobește scaunul cu flori ?" Omar nu vedea nicăieri flori, poate că le vedea Theodorus.

Îl întreabă pe maniheu : „Și de ce se află pe scaunul ăsta cinci trepte, cinci stinghii transversale ?"

„Sînt cele cinci grade ale eterului luminii !"

Pe Omar răspunsul îl posomorî. „Este într-adevăr locul Dumnezeului tău ?"

Cel desăvîrșit reacționă surprinzător de puternic : „Mani nu e Dumnezeu. Mani este Profetul Dumnezeului luminii !"

Apoi tăcu, prea slab pentru a vorbi mai departe.

Nizamul îl instrui pe Omar. „Acest scaun poartă la manihei numele de Bema și simbolizează prezența invizibilă a Profetului lor, pe care și-l închipuiau cîndva, într-o vreme cînd încă mai erau mulți, stînd pe un fel de balustradă, numită și ea Bema. Dumnezeul luminii își are locul în punctul de miazănoapte al cerului !"

Asta îl surprinse plăcut pe Omar, astronomul : nu era prost gîndit : „Punctul de miazănoapte ! Deci Steaua Nordului !"

Nizamul observă că și pentru servitorii de la Curte tronul gol al sultanului era un obiect de venerație, de admirație sfioasă. Și el emană o forță magică — precum acest scaun.

„Crezi că Profetul tău Mani e mai mare decît Mohamed, sigiliul tuturor profeților ?" vru Omar să știe.

Theodorus se grăbi cu răspunsul : „În Sapurakan, cartea noastră, stau scrise vorbele lui Mani : El, Mani, este

trimisul adevăratului Dumnezeu, el este ultimul şi desăvîrşitul învăţător. El este cel care, ca urmare a înţelepciunii dumnezeieşti, este trimis în anumite timpuri spre anumite ţări. Mani a fost trimis în ţara Babilonului".

Omar îl privi pe credincios. Ce nu erau oamenii în stare să creadă ! Buddha fusese trimis în India, Zoroastru în Persia, Isus în ţara Apusului, Mohamed în Arabia. Şi persanul Mani din Hamadan fusese, cum credea Theodorus, trimis în ţara Babilonului. Şi asta cu mai bine de nouă sute de ani în urmă !

Nizamul rosti cu jumătate de glas : „Vezi, persanii mei au vrut întotdeauna să creadă în profeţi. Şi într-o împărăţie a luminii. De la Ahura Mazda la Mithras, numele se schimbă. Dar gîndul primordial, sentimentul iniţial rămîne ; apare în variaţii mereu noi în minţi şi în inimi. Cum să nu mă apuc de un astfel de studiu ?"

Omar vru să ştie mai mult : „Cum a murit acest Mani al tău ?"

Tînărul se înclină : „În al şaizecilea an al vieţii sale a fost crucificat în Gundeşapur !"

Omar se gîndi : o profesie primejdioasă, o vocaţie primejdioasă cea de profet. Îşi dădu seama că judeca şi întreba ca un curios, ca un cercetător, da, ca un medic. Şi totuşi era el însuşi, după dorinţa sultanului şi a vizirului, doar pacient. Ce îl deosebea atunci de acest venerator al lui Mani şi probabil de ceilalţi din această curte ? Doar drumul ales ; ei credeau că o altă potecă e cea adevărată, corectă şi dreaptă. Văzu cum un preot hindus, un brahman, aprindea focul pe un mic petec de pămînt. Îşi căutase un loc pe care creşteau cîteva fire de iarbă.

„Ar trebui s-o facă, conform legilor sale, pe o pajişte" explică nizamul.

Brahmanul se pregătea să aducă o ofrandă. Omar se întrebă dacă printre toţi aceşti bărbaţi cuviosi se afla vreunul gata să sacrifice oameni. Să folosească forţa. Îl întrebă pe nizam. Nizamul negă. „Deci toţi aceştia sînt oameni mai buni ca voi, politicienii, voi, războinicii !"

„S-au dezvăţat să omoare direct. Dar dorinţa morţii e puternică în ei. Şi se întoarce uneori împotriva lor înşişi.

Şi uneori contra altora. Altor oameni. Împotriva oamenilor de stat, cum sînt eu".

Omar privi prost dispus. Se uită dincolo spre cuvioşi. Îi văzu sacrificînd, rugîndu-se, discutînd. Stăteau în grupe sau izolaţi. Întrebarea sa rămăsese fără răspuns.

„Ce te învaţă — toţi la un loc ?"

Nizamul îl invită pe Omar să ia loc lîngă el pe treapta fîntînii. „Pînă acum am descoperit următorul lucru : cuvioşii tuturor religiilor (şi de dragul simplificării vreau să-i număr pe preoţii lor printre cuvioşi) sînt identici în multe privinţe, în multe precepte ; toţi nu vor să ucidă — dar pentru jertfă omoară unele vietăţi, de pildă, animale ; vor toţi să se abţină de la legăturile cu femeile în măsura în care ajung la trepte mai înalte ale hirotonisirii ; toţi încearcă să nu mintă, să nu defăimeze. Pe Dumnezeul altora nu-l slăvesc şi de multe ori îi refuză dumnezeirea. Deci defăimează totuşi. Postesc, deseori nu mănîncă deloc carne, fac penitenţă pentru ceea ce numesc păcat. Iată un punct pe care foarte mulţi îl au în comun, căci aproape toţi socotesc că omul e păcătos. Unii se consideră totuşi mai puţin păcătoşi decît alţii. Acel budist de acolo se spovedeşte şi face penitenţă lunar, şi anume la început de lună nouă. Şi pentru că aici în casa de oaspeţi nimeni nu-i spune formula de pocăinţă, şi-o spune singur. Îşi spune : «Dă mai multă atenţie în viitor ! Fii grijuliu, evită să te amesteci !» Şi, Omar, m-aş bucura dacă purtătorii mei de cozi de cal, coloneii, agii şi beii s-ar comporta ca el !"

În timp ce nizamul vorbea cu Omar, la o anumită depărtare se iscă un schimb puternic de cuvinte. Un nestorian vorbea aprig cu un rabin. Acesta nu rămînea mut, răspundea cu aceeaşi vehemenţă. Omar şi nizamul nu puteau înţelege despre ce e vorba.

Nizamul spuse : „Precis e vorba de precepte religioase privind mîncarea, pe care evreii le respectă cu deosebită stricteţe, lucru ce li s-a luat întotdeauna în nume de rău, nu se ştie de ce."

Brahmanul îngenunche nu departe de cei ce se certau, fără a-i băga în seamă. Părea că se retrăsese total în sine. Sau fusese murdărit de un cuvînt, de un gest, de o umbră ?

Cîţiva dintre bărbaţi discutau ; unii în arameiană alţii în pehlevi sau arabă. Sfinţii din Orientul Îndepărtat, chinezul, tibetanul, mongolul, turcmenul se înţelegeau într-o limbă necunoscută. Ascultînd această larmă, Omar înţelegea doar frînturi de cuvinte şi încerca să-l clasifice cu ajutorul lor pe vorbitor ; cu timpul reuşi să recunoască tot mai mult : pe nestorian, pe evreu, pe creştinul grec, pe creştinul latin — toţi ghiauri, ca şi magul lui Zoroastru, care îi amintea de mobad Sergal.

Netulburaţi de gălăgie, de vorbe, de ceartă, asceţii şedeau de mai mult timp în praful curţii. Aparţineau unor şcoli diferite de yoga, dar acum meditau. Preotul lama învîrtea moara de rugăciune ; călugărul budist al marelui car de mers şedea acolo, la Buddha Amitabha, şi-şi contempla buricul. Creştinul din Asia Mică citea dintr-o carte. Era oare Biblia ?

Aceştia erau deci bărbaţii de la care „învăţa" nizamul ! Cînd izbucni din nou o ceartă într-un colţ al curţii — nestorienii şi latinii zbierau în gura mare — Omar profită de ocazie să-l întrebe pe nizam :

„Ce îi împiedică de fapt pe aceşti oameni să se poarte paşnic unul cu altul ? Găsesc că aceşti «sfinţi» nu te pot învăţa decît egoism, zel, încăpăţînare. Chiar dacă le admir fantezia religioasă, plăsmuirile imaginaţiei, revelaţiile, care s-ar putea chiar să fie adevărate."

„Avarul îşi păzeşte comoara. Cuviosul, credinţa !"

„Deci cei care se tem de hoţ sînt în egală măsură naturi fricoase ?"

„Nu neapărat. Tocmai că sînt mîndri de comoara lor şi vor s-o păstreze neştirbită. Vor să îndepărteze orice reacţie din afară !"

„Sau să-şi împartă comoara cu alţii, să-i convingă pe alţii că singura din care ar trebui să se împărtăşească fiecare e comoara lor." Nizamul adăugă : „Bineînţeles că nu-mi foloseşte la nimic să ştiu cînd unul posteşte şi cum îşi numeşte Dumnezeul. Deşi îşi are farmecul său să vezi cum se oglindeşte în om dumnezeirea, cum se oglindeşte Dumnezeu deseori într-o formă confuză. Pe mine mă interesează mult mai mult să aflu în ce cred toţi, fără ose-

bire — de pildă, că ar exista ființe mai presus de noi înșine — și în ce fel, deseori în diferite moduri, încearcă să se convingă de propria credință. Căci tocmai asta observ cu mare uimire. De multe ori le e greu să creadă întru totul ce vor să creadă. Intoleranța lor față de alții se datorează, cum am putut vedea, numai faptului că ei înșiși nu cred destul, suficient de profund, de puternic în propriile reprezentări religioase. Pentru că cel ce o face este arareori intolerant. Undeva au toți un punct slab : cum ar fi nașterea fiului lui Dumnezeu dintr-o fecioară, o înviere, o emanație dumnezeiască ! Și toți au mari dificultăți în explicarea răului — adică : să creadă în Dumnezeul lor — și să suporte răul. Cum de un Dumnezeu bun, un stăpîn atotputernic al tuturor ființelor (căci asta e el de cele mai multe ori) lasă această lume a noastră să fie nedesăvîrșită — asta e problema lor de bază, pe care caută s-o rezolve în cele mai diferite chipuri.

Lumea este amenințată de rău, de necazuri, de catastrofe, de boli, de răufăcători — și de teroriști, Omar ! — e urzită de rău, ca un covor de Isfahan de fire albastre ! Și așa ajungi să-l accepți. Eu, Omar, îi iubesc pe cuvioșii care iau răul lumii ca un dat. Este o bază bună pentru acțiunile mele în calitate de om de stat. Nu mă considera cinic. Dar o astfel de orientare religioasă ne permite totul : război, pedepse — tot ce vrei : și forța."

Omar dădu din cap : „Acum te înțeleg, cineva este responsabil pentru tot ce se întîmplă. Dumnezeu sau Răul. Sau amîndoi. Numai vizirul nu. Învățături din vechime despre formarea lumii, păcatele străvechi, cosmogoniile au lăsat loc tocmai răului... Practic ! Micșorează din responsabilitate."

Nizamul spuse : „Nu. Pare doar așa. De la cuvioși învăț multe. Lucrul cel mai important este totuși următorul : ei își imaginează niște scheme monstruoase — basme, povestiri, fantasmagorii — pentru a fi ce vor să fie : puternici sau umili ; cuvioși sau obraznici. Și a scuza ceea ce sînt."

Omar constată că amîndoi gîndeau prea simplist ; prea material, prea cinic. Oare nu judecau amîndoi greșit ? Că

acest boţ de pămînt din care erau făcuţi şi ei reprezenta o masă grea, impermeabilă, tocmai pentru că nu era un cristal, care refractă frumos lumina înainte de a o lăsa să penetreze. Că boţul de pămînt pur şi simplu înghite lumina ?...

Nizamul spuse dintr-o dată : „Că cineva poate avea un alt Dumnezeu, oaspeţii mei o află cu spaimă. Ei cred că dacă cineva, dintr-un alt motiv iniţial, trăieşte cu un alt ţel — trebuie să fie un duşman. Cel complet diferit este suspect, cel doar puţin diferit este însă şi mai rău.

„De aceea îl urăşti pe Hassan ?" Cuvintele lui Omar fuseseră rostite pe un ton sec.

„Da, poate." Şovăi, apoi continuă repede : „Felul în care funcţionează aceste mecanisme religioase — sau, dacă vrei, lumi plăsmuite — mă învaţă pe mine cum să-mi organizez acţiunile politice. Nu vreau să acţionez greşit. Îmi construiesc acţiunile pe idei confirmate !"

Omar se îndreptă spre o celulă evident goală.

„Am să mă simt ca acasă. Ai grijă de Roxane. Cît timp vrei să mă ţii aici ? O săptămînă sau două ?"

„Vom vedea", replică nizamul.

Omar observă ironic : „În ciuda tuturor studiilor tale asupra sfinţilor, cu mine te-ai înşelat."

„Da, spuse nizamul. N-am văzut încă nici unul aici care să creadă atît de necondiţionat în bunătatea umană ca tine. În binele ce se află chiar în răufăcător. Toţi îl împing pe răufăcător în iadurile lor. Numai tu nu. Am calculat greşit — şi asta cu un matematician." Nizamul clătină capul pe jumătate serios pe jumătate amuzat : „Nu mi-ai făcut rău, Omar. Nu ţi-a reuşit. Nu ai putut să mă îndepărtezi de ţelul meu. Şi poate reuşesc să împiedic războiul care ne ameninţă, deşi tu i-ai supărat foarte tare pe generali şi colonei, pe toţi beii mei cînd i-ai pus pe aceeaşi treaptă cu ucigaşii. Ceea ce bineînţeles că e fără noimă. Şi tu o ştii prea bine. Eşti un om tare curios, Omar. Aşa cum gîndeşti şi acţionezi tu acum, ai putea — chiar azi — să mergi direct la Hassan ben Sabbah şi să vorbeşti cu el. Pentru că tu şi acest Dumnezeu din tine, oricine ar fi,

cred că omul e bun, că poate fi bun, și că folosește la ceva cînd vorbești cu oameni răi. Eu nu cred asta, sau nu o mai cred. Dar tu o faci, și pe deasupra te mai și pricepi s-o faci. Eu nu mai pot. Eu nu pot decît să-l omor pe Hassan. Sau mă omoară el pe mine."

Omar se îndoi că posedă în realitate capacitatea pe care i-o atribuia nizamul. Era într-adevăr în stare de asta ? Dar profită bineînțeles de ocazie — veni în întîmpinarea ofertei pe care nizamul părea a i-o face : „Atunci lasă-mă la Hassan ! Lasă-mă liber. Plec imediat cu Roxane la Hassan !"

Nizamul îl privi serios, întoarse apoi capul.

„Acum nu. Poate trebuie să spun încă nu. Lasă-mi — și lasă-ți timp !"

Pe Omar îl supără această atitudine de respingere, această manevră a celui care are puterea. Ce îi schimbă oare atît de mult pe oameni cînd au fie și numai un capăt de putere în mînă. De ce gîndea nizamul altfel pe vremea cînd era numai Abdul Kassem ? Ce vroia să însemne „încă nu ?" Ce joc juca cu el acest bărbat, care era prietenul său ? Ce trebuia să facă el, Omar, aici ? Dar poate că era mai bine să fii nevoit să stai aici decît să gîndești cum gîndea nizamul.

Omar se simți singur. Simțea cum crește un zid între el și nizam. Și reacționă ironic : „Pacea ta fie cu tine, Abdul !"

De această pace el, Omar, nu voia să știe nimic. El se gîndea la o alta, care creștea din inimă, nu din creier. Nizamul înțelese acest salut în felul său :

„Spui pacea mea, și ai dreptate. Mai sper încă s-o pot obține, în ciuda bunătății tale, blîndeții tale, toleranței tale exagerate."

Nizamul plecă. Omar se așeză în celulă, pe podeaua goală. Nu avea decît o rogojină și o tipsie pentru mîncare. Privi în jur, privi afară în curtea în care grupul sfinților se răspîndea încet, se gîndi la Roxane și oftă, apoi se gîndi

că ar trebui să poată să-i cuprindă pe toți acești oameni ciudați de pe acest pământ ciudat — preoți, ateiști, politicieni, terorişti, credincioşi şi cuvioşi — într-un catren. Şi bineînțeles şi pe el însuşi. Mai era încă acolo. Chiar dacă se afla într-un loc în care, după cum credea, nu se potrivea nicidecum. Dar unde se potrivea el cu adevărat ? Omar acceptă deci pentru început că celula, pe al cărei pământ şedea, era acum pentru el locul adevărat. Şi încet, încet se născu catrenul — altfel decît şi-l imaginase la început ; şi cînd fu gata, cînd îl recită, găsi că e destul de bun. Îşi spuse cu glas tare versurile.

Cînd spre cer îndreaptă a sa privire,
Slăvit e cel mai mare astronom,
Căci stelele se-nghesuie grăbite
De-a sa lunetă a fi descoperite.

11

Roxane intervine

Roxane află abia tîrziu despre ce se petrecuse în moscheea Yuma, cum şi-i făcuse Omar duşmani pe nizam şi pe sultan. În dimineaţa aceea Roxane mersese cu femeile din haremul vizirului în moscheea cea mică, pentru a-şi face rugăciunea. Celelalte doamne o invitaseră apoi în iatacurile lor.

Roxane, căreia îi plăcuseră oarecum două din nevestele vizirului, Girine şi Bülbül, ezită la început. Era nerăbdătoare să afle cum îi mersese lui Omar la Înalta Poartă, în acelaşi timp nu voia să le jignească pe doamne refuzînd invitaţia. Se gîndi dacă pentru amîndoi, pentru Omar şi ea însăşi, n-ar fi mai avantajos să se afle în relaţii bune cu nevestele vizirului. Se încredea în iscusinţa lui Omar şi gîndi că în harem va afla repede despre mersul evenimentelor. În fapt, li se făcu cunoscut ei şi însoţitoarelor sale încă pe drumul de întoarcere de la moschee (din agitaţia oamenilor pe străzi, din declaraţii şi dezbaterile înflăcărate, pe care nu puteau să nu le audă), că hotărîrea se luase. Hassan ben Sabbah era blestemat de cel mai înalt sfat al selgiucizilor, condamnat, declarat proscris. Adepţilor săi li se declarase luptă nelimitată şi fără milă. Roxane se simţi uşurată. Despre Omar nu se vorbea. Aşadar, totul se terminase cu bine, credea ea.

După o scurtă plimbare ajunseră la casa femeilor vizirului. Li se făcuse foame, şi Roxane speră să se poată întoarce imediat în chioşcul său după o vizită la Girine şi Bülbül.

Dar nu se întîmplă aşa cum crezuse. Girine o opri la masă ; Bülbül vru să-i arate bijuteriile şi primul ei copil, o fetiţă. Roxane nu era foarte sigură de ce se bucura

Bülbül mai mult, de colecţia ei fantastică şi bogată de perle, inele, lanţuri brăţări, diademe — sau de mica feţiţă Farah. Discuţiile care decurgeau uşor, zîmbetul frumoaselor femei, pietrele preţioase, mîncărurile scumpe — toate făceau parte din această după amiază de sărbătoare, creau un timp propriu, bine temperat, independent de ce se întîmpla afară în Isfahan. În timp ce Roxane admira un minunat inel de safir Omar era tocmai condus la hanul sfinţilor ; pe cînd ea lăsa încet să-i alunece printre degete, colierele de perle roz ale lui Bülbül şi le punea în jurul gîtului pentru a le da luciul potrivit, şi pe cînd ea, înfrumuseţată aşa, se admira în oglindă, Omar şedea în celula acelui ciudat han. Iar cînd Bülbül i-o prezenta pe Farah, un copil încîntător, îmbrăcat ca o păpuşică de harem, Sadig şi Mahmud tocmai se întîlniseră în casa cadiului şi discutaseră noua situaţie, în care intrase nu numai Omar, ci, după cum se temeau, şi ei înşişi.

Poate era un fel de telepatie la mijloc — Roxane avu dintr-o dată sentimentul că Omar se găseşte în pericol ; oricum Girine îi oferise o masă copioasă, iar podoabele şi păpuşa inimii lui Bülbül deveneau de la o clipă la alta tot mai plictisitoare. Ceru voie să plece, începu să-şi ia rămas bun, nu se gîndea la nimic altceva decît să-l vadă imediat pe Omar. Girine nu voia s-o lase să plece, nu vedea nici un motiv pentru plecarea ei atît de pripită. „Omar, spuse Girine, şi Bülbül fu de acord, îţi va povesti totul diseară. Rămîi la noi şi petrece-ţi după-amiaza aici".

Şi tocmai cînd Bülbül încuviinţa zeloasă şi fermecătoare din căpşor, pentru întărirea invitaţiei, intră o sclavă caucaziană în odaia din interior şi-i şopti stăpînei sale cîteva cuvinte la ureche. Girine privi înspăimîntată spre Roxane, se stăpîni însă imediat. Politeţea îi interzicea Roxanei să întrebe direct despre ce era vorba. Girine se scuză pentru întrerupere şi vorbi pe acelaşi ton prietenos mai departe. Bülbül, curioasă ca Roxane, păru totuşi să bănuiască mai mult. Poate că şi cunoştea mai bine obiceiurile din harem decît Roxane, care nu locuise niciodată cu alte femei. Oricum, le părăsi destul de repede pe cele două femei, pretextă că trebuie s-o culce pe Farah a ei şi se retrase. Girine aduse conversaţia spre subiectul

Omar și însoțitorii Roxanei, întrebă de cadiu, ceru să i se povestească despre Sadig și spuse apoi, după oarecare șovăială, că socotește că e bine, chiar necesar, ca Roxane, în măsura în care nu i-ar fi prea greu, să-l caute neîntîrziat pe cadiul Talib. Caucaziana poate s-o însoțească, dacă dorește.

„Ce e cu Omar ?" întrebă Roxane.

„Nu știu exact, cel puțin deocamdată nu." Dar erau unele greutăți ce trebuiau lămurite. Roxane să aibă încredere în sfatul ei și să meargă imediat la Talib.

Era limpede, ceva ieșise pe dos — ce, asta trebuia Roxane să afle cît mai repede. Acceptă oferta Girinei ; caucaziana, o creștină pe nume Anna, traversă cu ea orașul pînă la casa lui Talib. În curte cele două femei se întîlniră cu Mahmud și Sadig ; erau palizi și agitați.

„Omar a căzut în dizgrație. Vizirul l-a închis. Nu știm unde." Vocea lui Mahmud era răgușită. „Nu putem rămîne în casa asta. Punem gazda în primejdie."

Roxane întrebă pripit : „Ce a făcut Omar, ce a zis, spuneți-mi ceva !"

Mahmud se apără : „Nu aici. Să mergem la moscheea Yuma, acolo s-ar crede cel mai puțin că ne-am putea afla."

Se grăbiră înspre moschee. În sala cu coloane a medresei erau doar cîțiva oameni. De abia aici îndrăzniră să vorbească. Mahmud fusese în adunarea de consiliu a Înaltei Porți și auzise cuvîntul lui Omar. Povesti de-a fir a păr.

Sadig, căruia îi mai povestise totul o dată, deveni nerăbdător. „Ne-am întîlnit — spuse el — în casa cadiului și ți-am trimis o solie în haremul vizirului cu rugămintea să vii imediat la noi."

Mahmud spusè hotărît : „Nu te las, Roxane, nu-l las pe Omar la ananghie."

Sadig era furios : „Omar e nebun. I-a acuzat pe selgiucizi, în fața sultanului, că sînt ucigași, ca și Hassan și teroriștii săi. Trebuie să fie nebun. Nu-l înțeleg. Ce facem acum ?"

Mahmud reflectă. Își încreți fruntea, își trecu mîna prin fața ochilor. „Ce putem face ? Să părăsim orașul cît de

repede posibil ! Să aşteptăm pînă se potoleşte furia coloneilor, beilor şi vizirului. Pînă ce se va uita cuvîntarea lui Omar."

„Pe asta n-o s-o uite nimeni. A fost o jignire adusă sultanului şi vizirului." Sadig spuse şovăind, dar totuşi apăsat. „Nu văd nici un mijloc s-o reparăm. L-au declarat nebun. Deşi ei ştiu că nu e nebun ; ştiu că nu voia să participe la osîndirea lui Hassan. De aceea Omar este potrivnicul lor."

„Asta crezi tu ?" întrebă Roxane, „Vizirul nu e prost. Poate fi supărat, jignit, dar faptul că l-a cruţat pe Omar, l-a îndepărtat şi nu l-a.... după tradiţia selgiucidă, la faţa locului..."

Nu vorbi mai departe. Gîndul era prea groaznic. Sadig şi Mahmud ştiau ce voia să spună.

Selgiucizii aveau obiceiul să-i căsăpească pe adversarii demascaţi pe loc. În prezenţa sultanului ar fi fost chiar obligatoriu, prin lege.

„Dacă sultanul l-a cruţat pe Omar, în clipa cea mai primejdioasă — atunci îl va cruţa şi mai departe."

Mahmud găsi însă : „E suficient dacă îl întemniţează ; dacă îl ţin închis. Ce-ai putea face acum, Roxane — să-l aştepţi ? Să trimiţi jalbe vizirului ? Să te arunci la picioarele sultanului ? Să cerşeşti îndurare ?"

Roxane nu va fi primită, va cere zadarnic audienţe. Precis că erau căutaţi toţi trei, în fiecare han, în fiecare serai, şi erau cercetate casele prietenilor lor, ale posibililor cunoscuţi.

Roxane îi măsură cu privirea pe Mahmud şi Sadig de parcă îi vedea pentru prima dată. „Nu ştiu decît o singură cale, spuse ea. Amîndoi mergeţi la vizir. Voua nu vă poate refuza o audienţă. Nu va fi o primire de gală. Dar va vorbi cu voi. Şi voi veni şi eu. Şi voi vorbi cu el."

Sadig fu de aceeaşi părere, făcu totuşi o precizare „Am să mă îngrijesc însă şi de cai. Dacă nu reuşim să-l eliberăm pe Omar, trebuie să-l răpim."

„Dacă ştim unde e."

„Vom afla, spuse Sadig. Aici mă las în seama iscusinţei voastre. Eu fac totuşi rost de cai pentru fugă."

Mahmud mîrîi morocănos : „Pentru aventuri sîntem totuşi niţel cam prea bătrîni. Trebuie să schimbăm dispoziţia vizirului. Asta e unica noastră şansă !"

„Bine". Sadig nu putea fi scos din ale lui. „Aşa să facem. Totuşi mi se pare mai bine ca în faţa palatului să ne aştepte nişte cai iuţi."

Roxane nu spuse nimic. Se concentră, încercă să găsească nişte cuvinte potrivite pe care să le poată spune nizamului ; care să-l impresioneze.

„Cum pătrundem la vizir ?" întrebă Sadig.

Mahmud zise. Nu e o problemă. Mergem la primul post de pază şi spunem : «Noi sîntem cei căutaţi. Duceţi-ne la vizir !»"

„Şi aterizăm într-o împuţită de închisoare." Sadig se scutură.

Părăsiră medressa. Lîngă intrarea la lazaret stăteau doi soldaţi din patrulă : persani, nu selgiucizi. Mahmud se îndreptă spre ei şi le vorbi. Amîndoi fură uimiţi.

Mahmud repetă : „Aceasta e nevasta lui Omar Khayyam, Roxane, acesta e Sadig, maestru al poşte or din Merw şi eu sînt cadiul Mahmud. Conduceţi-ne la vizirul Nizam al Mulk. Sîntem căutaţi de el !"

Unul dintre bărbaţi, un individ burtos, cu picioare strîmbe, înţelese ; celălalt, la fel de gras, dar înalt şi spătos avu nevoie de ceva mai mult timp. Apoi Mahmud reuşi să-i convingă pe amîndoi, încît îi conduseră la palatul vizirului.

Acolo n-a decurs totul la fel de simplu cum îşi închipuise Roxane. Mahmud şi Sadig fură primiţi de şambelan, întrebaţi ce doresc şi reţinuţi mai întîi. Omul, care vorbea dialectul din Damasc, se comportă de parcă nu-l cunoştea nici pe Mahmud, nici pe Sadig, şi regretă că o audienţă la vizir nu poate avea loc atît de repede. Nizamul este deosebit de ocupat. Cei doi bărbaţi erau pe punctul de a renunţa, gata să se retragă cu buzele umflate.

Roxane, care aşteptase în partea din spate a odăii văzu că trebuie să ia frîul în mîini. Energic explică că trebuie să-l vadă pe vizir neîntîrziat ; este prieten cu el, prin bărbatul ei, Omar ; şambelanul trebuie s-o lase să intre. Ea trebuie să ştie unde e Omar, făcătorul de corturi — băr-

batul ei. Ea și Omar aparțin Curții ; iar dacă Sadig și Mahmud sînt alungați — ei nu i se va întîmpla asta sub nici o formă. Nu-i e teamă de nimeni. Nici de vizir și nici de sultan...

Șambelanul dispăru și-i lăsă pe cei trei să aștepte puțin. Cînd se întoarse, le deschise intrarea spre Divan.

Nizamul, care îi primi în ținuta sa neagră, oficială, nu schiță nici o mișcare. Nu salută, cînd îl salutară. Se purta ca toți oamenii importanți : îi lăsă mai întîi pe ceilalți să vorbească.

Roxane vru să afle imediat unde e Omar. Dar nizamul nu dădu nici un răspuns. Întrebă doar unde locuiau Mahmud și Sadig.

Trăseseră la cadiul Talib, acum însă...

„Ce ?" întrebă Nizamul rece.

„Păi, dacă Omar..."

„Ce e cu Omar ?"

Nizamul se prefăcea că nu știe.

„A fost luat și dus ! Unde ?"

Roxane nu-l slăbi.

Da, spuse nizamul, așa este. Dar este o măsură temporară, care s-a dovedit a fi necesară. Pentru protejarea făcătorului de corturi, care i-a stîrnit din cale afară pe coloneii de la Înalta Poartă.

Nizamul o privi gînditor pe Roxane. „Asta e, Roxane. Din păcate. Nici eu nu înțeleg. Și este ordinul expres al sultanului : trebuie să-l țin sub pază."

„Unde ? Unde e ?" întrebă Roxane.

Nizamul nu o privi. Vorbi cu Sadig și Mahmud, își notă ce spuneau cei doi, deși nici ei nu cereau altceva decît eliberarea lui Omar.

Nizamul se arătase tot timpul sobru, chiar plictisit. Deodată însă, deveni nerăbdător.

A înțeles, știe ce voiau, se va mai gîndi la toată povestea asta. Pe moment nu se puteau aștepta la mai mult de la el ; și pentru că sultanul însuși dăduse dispoziția, nu putea acționa fără asentimentul acestuia. Chestiunea se petrecuse în public, de aceea stîrnise mare vîlvă. Mult dincolo de Înalta Poartă și de Moscheea Yuma ! Devenise un fapt politic. Va vorbi cu șahul. Nu poate însă să spună

cînd le va transmite un răspuns. Să aştepte : în casa cadiului Talib. Roxane putea, aşa spera el, să locuiască şi ca acolo. Cu aceasta vru să-i concedieze, fără vreun semn de îndurare, fără un gest de bunăvoinţă.

Mahmud, om cu experienţă, privi situaţia ca pierdută, cel puţin pe moment. Sadig, care nu voia să citească nimic pe faţa nizamului se încumetă să atace : „Omar a spus întotdeauna că voi, nizamul, sînteţi prietenul său. Şi ca prieten nu puteţi uita o greşeală, una singură ? Asta, vizir, am aşteptat cu de fapt, după tot ce am auzit pînă acum despre voi."

Nizamul nu răspunse. Sadig pur şi simplu nu exista pentru el. — De parcă maestrul de poştă n-ar fi întrebat nimic, nu ar fi spus nimic. Nizamul le făcu semn să se îndepărteze.

Mahmud şi Sadig, care stătuseră tot timpul cu spatele îndoit în faţa nizamului, erau gata să se arunce în genunchi.

Nizamul se întoarse şi vru să părăsească încăperea.

Atunci Roxane spuse tare : „Mahmud, Sadig, lăsaţi-mă singură !"

Cei doi îi urmară cuvintele.

Cînd începu Roxane să vorbească nizamul se întoarse. „Vreau să vorbesc cu tine, singur, Nizam al Mulk !"

Nizamul reveni în mijlocul camerei. Roxane îl privi aspru pe bărbatul suplu, înalt, care pretindea că e prietenul lui Omar. Era furioasă. Trebuia, ştia asta, să se înfrîneze. Era în stare să se poarte foarte grosolan cu acest om. Şi era hotărîtă s-o facă, dacă toate rugăminţile se vor dovedi în zadar. Încă o dată vru să încerce să apeleze la sentimentele acestui om. O ultimă dată :

„Nu poţi într-adevăr, Nizam al Mulk, să-mi eliberezi bărbatul ? Acesta e adevărul ? Sau eşti..."

Nizamul observă că şovăie : „Vorbeşte mai departe, Roxane !"

„Bine. Atunci ascultă. Voiam să te întreb dacă nu eşti oare prea laş pentru a ajuta un prieten. Dacă ţi-e frică — de sultan să zicem — să intervii pentru prietenul tău. La urma urmelor, Omar nu e de ieri de alaltăieri aici la

Curte. Te-am socotit întotdeauna un om drept, Nizam al Mulk ! Dar Omar îți este incomod. Omar spune ce gîndește. Și asta nu suporți, asta nu suportă sultanul, asta n-o pot auzi toți acești colonei !"

Nizamul spuse cu o voce albă : „Te ascult numai pentru că ești femeie !"

„Pe care nu merită s-o iei în serios ? Atunci te înșeli, Abdul !"

Roxane nu i se mai adresa vizirului nici măcar cu titlul său. „Nu mă poți împovăra cu ce a spus Omar. Și nu-l poți încărca pe Omar cu ce îți spun eu acum : Ești laș, da ! Laș. Te desparți de prietenul tău tocmai cînd are nevoie de tine ! De ce ai prieteni, dacă nu se zbat pentru tine ? Ar fi trebuit să întreprinzi totul pentru a-i face pe toți să înțeleagă punctul de vedere al lui Omar. Și nu pur și simplu să te supui ordinului sultanului ! E comod. Asta ar fi făcut oricare altul — și unul care nu se numește prietenul lui Omar."

Nizamul vru să replice ceva. Stătea la o depărtare de cîțiva pași de Roxane și se îndreptă spre ea. Roxane strigă : „Rămîi unde ești. Nu te apropia prea mult de mine. Am venit încoace străbătînd un drum lung, la un cuvînt al tău, pentru că Omar avea încredere în tine. Tu însă îl închizi, numai pentru că și-a spus părerea !"

Nizamul replică : „Nu e întemnițat. Și tu nu trebuie să te aprinzi așa, Roxane. Trebuie să-l țin sub pază. E în casa mea de oaspeți. Și nu i se va întîmpla nimic acolo !"

Roxane continuă : „Vreau să merg la el. Sau dă-mi-l. Ieri noapte i-ai cerut ceva ce el n-a putut îndeplini. I-ai nesocotit sentimentele, experiența. Și fidelitatea. E prietenul tău, cum e și prietenul lui Hassan. Acum l-ai prins ! Și îndrăznești să numești asta serviciu prietenesc ? Asta socotești tu protecție, ajutor ?... Nu, nu vorbi ! Nu mă întrerupe. Abdul ! Crezi, ca și ceilalți, că femeile trebuie să tacă, să accepte toate bărbaților fără contrazicere... Nici nu mă gîndesc la asta ! Eu mă apăr ! Îți spun deschis că nu ai fost niciodată prietenul lui Omar."

„Nu mă lași să vorbesc, Roxane. Dacă aș fi discutat cu tine ca și cu un bărbat ar fi trebuit să taci de mult!"

Roxane îl privi rece: „Ai vrut să-l folosești pe Omar ca unealtă. Dar el nu s-a lăsat folosit de tine. Și acum te-ai supărat."

„L-am protejat de sine însuși."

„Pentru asta trebuie să-ți rămîn îndatorată?"

„Da", spuse nizamul.

Se apropie foarte tare de Roxane.

„Vreau să uit tot ce ai spus despre mine. Nu sînt laș. L-am ocrotit pe Omar. Mai sînt încă prietenul lui."

Roxane rîse ironic: „Prietenia unui mare bărbat!"

Nizamul nu o luă în seamă: „Ce ar fi dacă ți l-aș da înapoi pe Omar! Unde ați vrea voi doi să mergeți? Aici nu ați putea rămîne. Atunci? Înapoi la Nișapur sau Merw? În curînd se va afla și acolo ce le-a spus Omar coloneilor."

Roxane tăcu. Cumpăni.

Nu se putea spune că nizamul nu avea dreptate. Unde puteau merge amîndoi?

La Merw? Nu prea. Atunci?

„Poți locui la cadiul Talib... el te va ocroti. Iar Omar rămîne în casa mea de oaspeți — pînă ce amintirea acestui scandal va păli!"

Roxane clătină din cap: „Nu. Asta nu accept. Omar în temniță!"

Nizamul spuse răbdător: „Nu e o temniță."

„Îl ții închis! Să aștept aici despărțită de el? Nu. Vrem să fim împreună, el și eu. Și ne vom întîlni. Fie că vrei tu sau nu. Vom face ce mai putem face."

Nizamul nu-și schimbă expresia feței. Aproape fără să-și miște buzele, întrebă:

„Ce vrei să faci, Roxane?

„Omar și cu mine — mergem la Hassan!"

Nizamul zîmbi. „Cu asta dovedești că Omar e un dușman al statului. Și crezi că o să-l eliberez pentru ca voi doi să mergeți la Hassan ?“

Pentru Roxane discuția devenea de nesuportat. Trebuia însă să reziste. Trebuia să-l capete pe Omar. Spuse : „Dacă reușește însă Omar să te împace pe tine cu Hassan, și pe Hassan cu tine ?“

„Crezi că este așa simplu. L-am declarat pe Hassan ben Sabbah dușman al statului. Îl vînăm pe el și pe Hassissinii lui. Lasă asta, Roxane, politica nu e o chestiune pentru femei !“

„Politica asta nu. Nu. Aici ai dreptate, Abdul. Nici teroarea lui Hassan, nici teroarea acțiunilor tale de stat !“

Nizamul îi întoarse spatele. Merse din nou spre ușa din fundul camerei. De acolo spuse în treacăt : „Crede-mă, Roxane, e bine și înțelept că femeile nu au nimic de spus în imperiul nostru. Citește ce ne-a revelat Profetul.“

Roxane nu se lăsă : „Înțeleg acum că nu poți îndrăzni să-l trimiți pe Omar în mod oficial ca mijlocitor la Hassan. Dacă ai fi înțelept, Nizam, l-ai trimite ca emisar secret în munții Elburz.“ Pe fața vizirului nu se citea nimic ; nici aprobare, nici respingere.

„Dacă ai fi și mai înțelept, Nizam al Mulk, și ești, după cîte știu, ai permite ca Omar să evadeze.“

„Și să se alăture rebelului ?“

„Pentru a vorbi cu el.“

„Du-te, ești nebună.“

„Nu mie trebuie să-mi spui : du-te, ci lui Omar. Nu plec de aici pînă nu pronunți acest scurt cuvînt“.

Nizamul se așeză. Și ceru Roxanei să ia și ea loc. Eliberat, fără fixitate, fără poză de bărbat de stat spuse : „Nu știu, Roxane, dacă înțelegi, ce numesc bărbații prietenie. Bineînțeles că există legături felurite, clădite pe un mediu cunoscut, pe experiențe comune, pe simpatie. Bineînțeles că poți cere mai mult de la unul, mai multă dăruire, putere de sacrificiu, mai multă bunăvoință decît

de la altul, pentru care ai doar o părere bună și o oarecare înclinație. Dar nu e oare semn de adevărată prietenie cînd acționezi pe deplin pentru prietenul tău ? Necondiționat ? Și pe deasupra, cînd e vorba de o cauză dreaptă ? Te-ai gîndit la asta ?"

„Da. M-am gîndit. Dar nu poți cere de la nimeni mai mult decît poate el să dea."

„Nici tu nu poți cere mai mult de la mine, decît pot eu să dau, decît am voie să fac. Șahul vrea să-l știe pe Omar sub pază. Urmez o poruncă."

Roxane privi în ochii întunecați ai vizirului cu nasul acvilin. Oare iubise vreodată omul acesta ? Avea sentimente ?

Nizamul îi înfruntă privirea : „Știu ce gîndești. Mă socotești o unealtă a sultanului, care ea însăși folosește la rîndu-i pe alții, ca unelte. Socotești asta o faptă rușinoasă ; de așa ceva nu poate fi bănuit Omar ! Eu pot, Roxane. Pentru că aici eu sînt răspunzător. Și nu numai pentru Omar, ci și pentru tine."

„Dacă te simți răspunzător pentru noi amîndoi. Abdul — ce ai de gînd ? Chiar trebuie să-l ții în casa de nebuni ? Nu-i poți face una ca asta !"

„Este, crede-mă, Roxane — acolo unde este, bine găzduit. După cîte îl cunosc, locul îi va plăcea chiar."

„Unde e, Abdul ?"

„În casa mea de oaspeți !"

„În grădina palatului ? În chioșc ?

„Nu departe de acolo."

„Cît am să-l aștept ?"

„Poate o săptămînă, poate două."

„Am voie să merg la el ?"

„Nu. Nu se poate. Celorlalți oaspeți nu le-ar place."

„Te rog, Abdul, renunță la secretoșenia asta, la jocul ăsta de-a v-ați ascunselea ! Unde e Omar cu adevărat ?"

„Într-un fel de mănăstire."

„Într-o mănăstire ? Am crezut că în casa ta de oaspeți ?"

„E același lucru."

„Există paznici acolo ?"

„Vrei să-l răpești ? Acolo nu se intră și nu se iese atît de ușor, dragă Roxane."

„Nu înțeleg nimic din toate astea. Dacă nu sînt paznici selgiucizi, atunci știu o soluție cu care vei fi și tu de acord. Ți-am spus-o deja. Lasă-l să fugă. Spune-mi unde îl găsesc, cum ajung în această mănăstire. Îl scot de acolo. Părăsim Isfahanul noaptea. Vom ieși cumva. Sadig..."

„Știu, Sadig bate Isfahanul în lung și-n lat și vrea să cumpere cei mai rapizi cai care există."

„Știi ce..."

„E doar maestrul poștelor din Merw ! Nu, Roxane, fără aventuri !"

„Nu e o aventură." Roxane explică apăsînd pe cuvinte : „Nu mă înșel în ceea ce te privește. În fond ai înțeles foarte bine de ce Omar nu a acționat așa cum ai cerut tu de la el. Tu nu ai dreptate. Trebuie să-i dai ocazia să se convingă singur de ce a devenit Hassan ucigaș... Omar se va întoarce aici. De asta sînt ferm convinsă. Dar nu-l poate condamna, fără să vorbească cu el. Nici tu nu ai fi avut voie s-o faci !"

Nizamul spuse tăios : „Știu ce fac. Nu am nevoie de sfaturile tale." Apoi continuă ceva mai liniștit : „Ascultă, spuse el, vreau să-ți istorisesc o poveste. Există în orașul ăsta un bazar, la a cărui poartă mare, lîngă moschee, stă zi de zi un povestitor de basme, un om cu părul roșu. E unul din agenții lui Hassan. Dacă te duci la roșcovan și îi spui că ai nevoie de «bidivii iuți», are ceva. Face rost de ei. Mai buni decît cei pe care i-ar putea găsi Sadig vreodată. Și dacă aștepți apoi, cu acești bidivii, lîngă zidul din spate al palatului, să zicem peste două zile, înainte de căderea nopții, s-ar putea ca Omar al tău să aibă chef să facă o plimbare călare. Nu știu exact..."

Roxane plîngea. De bucurie, de recunoştinţă. „Mergi cu el. Dar nu pînă la Alamut. Aşteaptă-l pe Omar undeva la jumătatea drumului. E mai bine dacă părăseşti Isfahanul ; dar ar fi rău dacă Hassan v-ar avea pe amîndoi în puterea lui. Fii prudentă ! Pe roşcovan nu trebuie să-l saluţi din partea mea."

Roxane încă nu era în stare să vorbească. Vru să sărute mîna nizamului.

„Nu, spuse el. I-am promis sultanului, să-l ţin sub pază pe Omar. Unde ar fi el mai în siguranţă decît la tine ? Şi ţie ţi-l predau. Peste două zile. Nici o vorbă lui Sadig şi Mahmud !"

Roxane părăsi divanul nizamului. Încă mai avea lacrimi în ochi. Vru mai întîi să le spună celor doi care o aşteptau, cadiului şi maestrului de poştă, că plînge pentru că nizamul nu vroise să i-l dea înapoi pe Omar. Dar cei doi cunoşteau diferenţa între lacrimile de durere şi cele de bucurie.

„Vă promit să vă povestesc totul. Trebuie să-mi daţi timp cîteva zile. Trebuie să mă întorc în pavilion. Nu, Sadig, nu vom avea nevoie de caii tăi. Nu te mai obosi... Nu vă băgaţi în sufletul meu. Nu pot să vă spun nimic decît : Sper să am noroc. Sper să-l eliberez pe Omar. El trebuie — pur şi simplu nu pot să vă spun mai mult."

Cei doi fură prea puţin satisfăcuţi de această informaţie. Voiau răspunsuri la întrebările lor, voiau să se îngrijească de Omar, oriunde ar fi. Dar Roxane tăcea. Vedea că cei doi nu aveau încredere în ea, erau prost dispuşi. Pretextă că e epuizată şi are nevoie de odihnă. Şi-i părăsi pe cei doi, care se simţiră ca nişte cai părăsiţi. Clătinînd din cap, se îndepărtară.

Roxane însă fugi la bazar. Cînd termină tratativele acolo, începu pentru ea timpul aşteptării. Două zile ! Două zile lungi.

În seara celei de-a doua zile Omar, Roxane şi roşcovanul — deghizat în dragoman — părăsiră oraşul oraşelor.

„Tu călărești pînă la Alamut. La Hassan. Eu te însoțesc pînă la Rajy. Acolo te aștept." Acestea fuseseră cuvintele lui Roxane cînd, după o lungă îmbrățișare, se urcaseră în șa.

„Dumnezeu să-l binecuvînteze pe vizir ! Trebuie să-ți povestesc despre o ciudată casă de oaspeți. Tocmai am mai vorbit cu un sufit, care credea că Dumnezeu e el, și el e Dumnezeu. Nici unul nu se descurcă fără celălalt, cel puțin așa spune el. Pe Profet ! Ce mult mă bucur că n-a trebuit să trăiesc mai mult de trei zile în hanul sfinților lui Abdul. Binecuvîntat fie vizirul !"

Roxane trimise un băiețel în casa cadiului Talib. Ea și Omar, anunță ea, mergeau la Rajy, Omar va pleca apoi mai departe — spre nord.

12

Călătoria lui Omar la Alamut

După mai multe zile, Omar și Roxane ajunseră în Rajy. Acesta era locul în care voiau să se despartă. Hanul unde înnoptaseră era nou și confortabil. Roșcovanul, față de care se purtau cu reținere, își aranjase un culcuș în marea sală de dormit. Ei locuiau într-o cameră în catul de sus.

Pentru Roxane aceasta reprezenta ultima posibilitate : trebuia să-l oprească pe Omar de a se certa cu Hassan la Alamut. „Ce vrei de fapt — și te rog să-mi răspunzi — să-l întrebi pe Hassan ! Și ce vrei să faci dacă recunoaște că e răspunzător de toate crimele ?"

„Vreau să știu dacă e eretic, așa cum spun ortodocșii."

„Pe cine numești tu eretic ? Pe șiiți..."

„Nu, șiiții există demult. El trebuie însă să se fi gîndit la ceva deosebit. Vreau să pătrund temeiul gîndurilor sale."

„Toate lucrurile astea îmi sînt prea puțin cunoscute. Îi știu pe mullahi, pe sufiți..."

„Există și sufiți ismaeliți. În hanul sfinților am cunoscut unul .Am încercat să-l descos. Omul era însă deosebit de prudent. Își păzea secretul. Sau credea cel puțin că-l păzește. Și am observat că e un secret tipic masculin."

„Deci nu vrei să mi-l spui ?"

„Ba da. Nu sînt șiit, nici ismaelit."

Roxane se tolăni pe sofa. Rosti încet : „Povestește-mi secretul șiit, dacă există unul. Are vreo legătură cu Hassan ?"

„Nu știu încă. Se pare că e vorba de mistică, și asta e greu de explicat. De obicei se crede că Mohamed a fost ultimul dintre profeți, ultimul din șapte, după Adam, Noe, Avraam, Moise,, Elias și după Issa, pe care creștinii îl numesc Isus...

Ismaeliții cred însă că Mohamed nu a fost ultimul profet ; ei îl consideră pe fiul său Ali, născut din Fatima, ca pe primul pregătitor de drum după Mohamed. Și sînt de părere că după Mohamed au apărut doisprezece deschizători de drum... Cel de-al doisprezecelea, ultimul deschizător de drum sau imam este așteptat de ei oricînd. El urmează să vină la sfîrșitul timpurilor. Așa cred șiiții. Există însă și sufiții șiiți — deci călugări șiiți rătăcitori, mistici. Și aceștia, asta am aflat-o de la omul meu de încredere, se consideră pe ei înșiși Dumnezeu !"

„Asta e imposibil."

„Poate nu m-am exprimat corect. Poate trebuie să explic altfel."

Roxane se ridică de pe sofa, se îndreptă spre oglindă, își privi imaginea. „Îți vine greu să explici secretul acestui călugăr sufit și vrei să-i dai de urmă secretului lui Hassan ?"

Își ridică cu amîndouă mîinile pletele grele, negre și-și strînse bogăția de bucle pe ceafă. Se întoarse încet din șolduri, cu fața îndreptată tot spre oglindă, își privi mai întîi jumătatea dreaptă a feței, apoi pe cea stîngă. Profilul era frumos, ochii migdalați, mari, nasul nici prea puternic, nici prea mic.

„Ești frumoasă, Roxane, foarte frumoasă."

„Da ? Spune-mi că mă iubești !"

„O știi prea bine."

„Spune."

„Te iubesc !" Omar merse spre ea și o sărută, o strînse în brațe, privi ca și ea în oglindă și rîse : „Așa îți pot explica secretul. Cu oglinda !"

„Ce au de-a face sufiții cu oglinda ?"

„Ei ? Nimic. Dumnezeu, spun ei, are o însușire care le întrece pe toate celelalte : frumusețea ; Dumnezeu este frumusețea cea mai pură !"

„Nu !"

„Ba da. Nu e deloc greșit să crezi că Dumnezeu este vizibil în formele cele mai frumoase : într-un trandafir, într-un peisaj frumos. Într-o stea."

Roxane clătină din cap. „Nu e oare prea puțin — pentru Dumnezeu ?"

Omar nu era tocmai de aceeași părere : „De ce să fie prea puțin ? Pentru acești sufiți reprezintă în orice caz rezolvarea problemei lor. Era odată un sufit șiit pe nume Ruzbehan care a văzut într-o crîșmă rău famată o cîntăreață frumoasă. Îți poți închipui de ce soi era doamna. O persoană admirată, care nu crea dificultăți bărbaților buni platnici.

Apariția ei îl lovi pe sfîntul sufit ca un fulger și acesta leșină, se spune. Apoi, cînd își veni din nou în fire, se repezi acasă, se încuie în odaie și meditâ. Oricare altul s-ar fi străduit să o cucerească pe tînăra Jasmin. Ruzbehan însă n-o făcu. Sufitul nostru se cufundă tot mai mult în adorarea acestei frumuseți, zi de zi și noapte de noapte, o compară cu un trandafir, cu o perlă, cu un diamant, cu soarele și luna. Dacă îi ieșea o propoziție inteligibilă de pe buze, atunci era un cînt de laudă pentru Jasmin."

„O iubea. Este atît de ciudat ?"

„Sufiții care îl cunoșteau, frații lui, erau îngroziți. Pentru o astfel de femeie și-a pierdut capul conducătorul lor spiritual ? Nurilor unei femei vîndute le-a căzut pradă maestrul lor ? Se sfătuiră cum să-l vindece și ajunseră la concluzia că trebuie să cumpere iubirea lui Jasmin pentru ca apoi, dezamăgit probabil, eliberat de nebunia lui, s-o părăsească. Ruzbehan refuză această faptă murdară. Nu înțelegea deloc ce i se reproșa. „În Jasmin,

spunea el, se oglindește Dumnezeu. În ea se oglindește dumnezeirea, în frumusețea ei neauzită, nevăzută, de neînțeles. Ce vreți mai mult ? Sînt binecuvîntat că văd această frumusețe !" Atît îi ajungea.

„Acest sufit șiit era într-adevăr galant ! Vedea în frumusețea femeilor o parte din Dumnezeu ! Iasmin s-a bucurat cu siguranță !"

„Bineînțeles. Căci orice femeie știe cînd e admirată, cum și de cine. Drăguța făptură rîse la început cu semeție cînd i se istorisi povestea sufitului : „Îl voi vizita. Dacă nu vine el la mine, atunci mă duc eu la el." Nu era săracă și nu foamea de bani o împinse să facă această vizită : era pur și simplu curioasă să-l vadă pe călugărul îndrăgostit. Dacă o găsea frumoasă, atunci trebuia să i-o spună și în față."

Roxane stărui : „Nu umbla cu atîtea fasoane. L-a sedus. Asta e sfîrșitul poveștii — nu-i așa ? Dacă era într-adevăr așa de frumoasă cum spui tu."

„Cum o vedea Ruzbehan ! Nu, nu i-a reușit lui Jasmin să-l seducă pe Ruzbehan. Sufitul nostru era deja sedus de Dumnezeu. Mai exact : de frumusețea dumnezeiască a lui Jasmin care i se revelase. Și omul era atît de puternic în credință, încît nu Jasmin l-a învins pe el, ci el a învins-o pe ea ; ea a devenit eleva lui. Vorbeau despre lucrurile cele mai îndepărtate și mai profunde, tăceau sau bolboroseau cuvinte neînțelese despre Dumnezeu. Acesta îi cuprinsese acum pe amîndoi."

„Înseamnă că omul era puternic în credința lui. Și pe Jasmin a convertit-o la viața religioasă ? Se întîmplă. Doamnelor mai în vîrstă din meseria asta le place mai tîrziu să devină cuvioase."

„Acum îți bați joc, Roxane. Dar sufitul meu, din hanul sfinților, cel pe care îl ia chezaș în toată istoria asta, mi-a dat o altă interpretare. Și anume zicea așa : Ruzbehan a devenit robul lui Dumnezeu și a recunoscut

frumusețea lui Jasmin, care — acum ascultă bine! — reprezintă în același timp frumusețea lui Dumnezeu. Sau: Dumnezeu s-a privit singur prin ochiul lui Ruzbehan. Înțelegi?"

„Nu, spuse Roxane. Nu sînt mistică."

„Atunci trebuie că iar ți-am explicat ceva greșit. Sau nu se poate explica în cuvinte. Probabil că trebuie să te lovească un fulger."

„Un fulger?"

„Fulgerul care l-a lovit pe Ruzbehan cînd a văzut-o pe Jasmin. Vorbesc serios."

„Și ce legătură au toate astea, sufitul tău șiit, acest Ruzbehan și această Jasmin, ce legătură au ei cu Hassan și cu tine?"

„Și în Coran stă scris: Dumnezeu ni se arată în cea mai frumoasă formă a sa — în om. În toate religiile profetice Dumnezeu se îndreaptă spre om; îl solicită. Bineînțeles că ne desparte de Dumnezeu o prăpastie enormă, așa credem noi. Sufiții însă cred că prăpastia poate fi trecută — de exemplu prin frumusețea unei femei. Dacă Hassan e șiit, cum spun toți, atunci trebuie să aibă și el un secret. Misticii șiiți propovăduiesc că Dumnezeu nu vrea să fie singur, că nu poate să fie singur. Vine înspre noi. Are nevoie de noi, pentru a putea fi el însuși. De aici credința unor sufiți că el se oglindește în noi. Asta e erezia blestemată de ortodocși. Și frumusețea lui Dumnezeu, spun sufiții, devine perceptibilă; noi ne transformăm în ochiul lui Dumnezeu îndreptîndu-ne spre el. Ne adresăm lui. Noi, susțin acești mistici, trebuie să ne adresăm unei «oglinzi», în care recunoaștem că El este noi și noi sîntem El..."

„Eu, spuse Roxane, prefer să stau în fața lui. Dacă înțelegi ce vreau să spun..."

„De la Al'arabi a rămas un cuvînt ce nu ar trebui rostit cu glas tare: «Cine știe dacă Dumnezeu există fără noi!» Cred că are dreptate."

„Știu, spuse Roxane, cum se termină povestea ta mistică : amîndoi ședeau față în față în casa lui Ruzbehan și se venerau reciproc. El slăvea frumusețea ei și se cufunda astfel în Dumnezeu, și ea trăia prin dragostea lui pe care o simțea dumnezeiască. Și nu făceau decît să se privească. Da. Fiecare dimineață îi arunca pe amîndoi într-o nouă încîntare, și întunericul nopții era pentru ei un demon, fiindcă îi despărțea."

„Bine, Roxane. Asta e sfîrșitul ?"

„Nu. Un timp mai aprindeau seara lumînări. Dar în curînd nu mai avură nevoie de ele. Răspîndeau ei înșiși lumină. Dragostea și frumusețea lor luminau..."

Jumătate în glumă, jumătate în serios, Omar spuse : „În fond ce știm noi despre oameni ?"

Roxane mai întrebă o dată : „Dar ce legătură este între secretul sufiților șiiți și Hassan ?"

Omar suspină : „De-aș ști ! O fi oare Hassan într-adevăr șiit ? S-ar putea ca Hassan să-și închipuie că e ochiul pedepsitor al lui Dumnezeu. Nu cel care slăvește frumusețea. Dar dacă nu a devenit un violent, căruia să nu-i pese decît de putere — ceea ce încă nu vreau să accept — atunci... Voi vedea !"

Roxane rămase în hanul din Rajy. Vroia să aștepte aici întoarcerea lui Omar de la Alamut.

„În patru sau cinci zile ajung la Alamut, spuse Omar. În zece sau douăsprezece zile sînt din nou aici, la tine, iubito !"

„Atunci vei fi aflat deja ce voiai să afli. Ah, Omar, eu știu de pe acum. De ce trebuie neapărat să mergi la Alamut ?"

Patru tabere de noapte făcuseră Omar Khayyam și dragomanul său cel roșcovan. Podișul Mulahed din munții Elburz nu putea fi foarte departe. În fiecare seară, înainte de asfințit, credeau că văd ridicîndu-se din pustiu

mări de stuf unduitoare, palmieri cu smochine albastru-verzui și vîrfuri de munte stacojii. Nici Omar și nici roscovanul nu-și puteau da seama dacă erau înșelați de o fata morgana sau dacă aveau într-adevăr în față munții Elburz. În a cincea seară, cînd traseră la un han de-a dreptul mizer, fură în sfîrșit siguri: diferite nuanțe de cafeniu, roșu și negru alcătuiau un lanț muntos care se ridica din cîmpie; nu era o nălucire. Aceștia erau mult doriții, sau poate că Omar trebuia mai degrabă să zică: temuții, Munți Elburz ținutul stăpînit de Hassan ?

Drumurile erau proaste, satele sărace, oamenii speriați. Cuvîntul sultanului era aici vorbă goală, ordinele vizirului Nizam al Mulk reprezentau hîrtii lipsite de valoare, în micile moschee nu rosteau nici un mullah rugăciunea pentru stăpînul dreptcredincioșilor. Aici în nordul imperiului, nu se citea nimic, nu se ordona nimic în scris. Aici domnea Hassan ben Sabbah. Moartea era aici lege. Fiecare putea fi un fiu de tigru, un Hassissin. Curînd Omar văzu că era un ținut tăcut, liniștit. Doar caravanele o luau pe vechile drumuri în sus spre Armenia sau spre inima munților Elburz, escaladau trecătorile de unde izvorau ape clare de munte și de-a lungul cărora se întindeau pășuni alpine.

Acolo sus în munți se afla Alamut, cetatea cea mai mare și mai puternică a rebelilor. Omar crezuse că bărbații, cîrciumarul de la han, călătorii caravanelor, care, ca și ei, își petreceau aici noaptea, vor vorbi despre „bătrînul din munte". Dar nici amintirea numelui adevărat al lui Hassan, nici poreclă aproape respectuoasă nu atrăgeau vreo observație. Hangiul vorbea despre imamul din Alamut dîndu-i astfel lui Hassan titlul eliberatorului așteptat de șiiți.

Omar înțelese de abia aici și acum cît de mult devenise Hassan o legendă. Și se minună că un om care era doar cu puțin mai bătrîn decît el intrase atît de puternic și de înspăimîntător în conștiința populației. Puterea era

într-adevăr singurul lucru care mișca, care impresiona în aceeași măsură pe toți oamenii, indiferent de poziția socială și treapta de cultură și educație. Trecuseră doar două decenii de cînd mersese împreună cu Hassan la școala Coranului din Nișapur. Și acum omul ăsta domnea ca un demon peste țară și conducea nenumărați oameni. Hassan ben Sabbah teroriza de aici, cu tigrii săi, apusul ca și răsăritul. Erau tigri tineri, puternici, vînjoși, care purtau chip de om, așa se povestea ; bărbați tineri îmbrăcați în straie de păstori, de conducători de caravane, de negustori ; unii dintre ei chiar în haina roșie de lînă a călugărilor sufiți. Deseori, spunea zvonul, veneau bine înarmați, pentru a apărea apoi din nou fără arme, cu pumnalul otrăvit ascuns sub veșminte pe trup. Șezînd pe banca îngustă de argilă a hanului, Omar cumpănea toate aceste vești aflate cu multe săptămîni și luni în urmă. Aici, drept în mijlocul împărăției lui Hassan, nu mai rostea nimeni nici un cuvînt despre el sau fiii de tigru !

Micul han era plin. Noaptea amenința să fie rece, nimeni nu voia să doarmă în aer liber.

Se serveau tot timpul străchini umplute cu orez îmbibat în grăsime de batal. Felii subțiri de pîine treceau din mînă în mînă. Mîini bronzate și unele — cum constată Omar nițel cam scîrbit — și foarte murdare apucau iute și îndemînatic bucățelele de carne din oală.

Omar luă doar puțin. Observă fețele oamenilor din încăperea îngustă : ochii strălucitori, întunecați, bărbile neîngrijite, nasurile puternic arcuite ; erau fețele unor bărbați curajoși, trecuți prin multe.. Gurile lor tăceau însă. Mestecau, plescăiau, rîgîiau. Dar nu se înfiripa nici o convorbire, nici unul nu povestea, nici unul nu se lăuda. Erau prudenți oamenii din acest han. Într-un colț al încăperii se făcuseră comozi doi hagii ; unul își acoperise capul cu un turban alb-roșu, celălalt cu unul

verde-alb. Omar se îndoia că erau dreptcredincioși. Să fie oare „tigrii" ? Alături de el ședea un grup de bărbați cu bărbi lungi care purtau niște tichii țesite așezate peste părul lung. Aceștia începură să șușotească, apoi vorbiră mai tare și în cele din urmă chiar agitat.

Vorbeau armeana pe care Omar o stăpînea doar în parte. Totuși înțelese ce îi frămînta. Discutau despre un incident care se petrecuse într-un oraș — Omar înțelese că era vorba de Hamadan sau Susa. Sicriul profetului Daniel fusese ridicat din mormînt și musulmani zeloși îl transportaseră în partea lor de oraș ; evreii fuseseră astfel frustrați de o relicvă prețioasă. Omar se amestecă în conversație și află că Tutus Dawud, un prinț selgiucid, pe care șahul Malik îl trimisese în Apus (urma să trateze în Anatolia cu locuitorii din Rûm) luase în timpul călătoriei o hotărîre foarte ciudată. Întrucît atît evreii cît și musulmanii revendicau sicriul lui Daniel și voiau să-l slăvească pe profetul sfînt în partea lor de oraș, și întrucît nici o comunitate nu-i acorda celeilalte lăcașul mortuar, prințul porunci ca leșul mumificat să fie pus într-un coșciug și, cum din fericire cele două cartiere erau despărțite de un rîu, să fie ridicați stîlpi înalți pe fiecare mal, iar sicriul de sticlă să fie prins de o coardă puternică și lăsat deasupra apei. La mijloc, între cele două părți ale orașului, între cartierul musulman și cel evreiesc, sus deasupra rîului plutea sicriul lui Daniel. Credincioșii de pe amîndouă malurile i se puteau acum închina, separați și distanțați unii de alții. Daniel Profetul era în felul acesta vizibil pentru amîndouă părțile, dar nu aparținea totuși nici uneia în exclusivitate.

Rabinii care îi povestiră istoria lui Omar, supărați foc și enervați, călătoreau acum prin fiecare comunitate evreiască din imperiu pentru a le convinge să protesteze împotriva măsurii luate de prinț. Lui Omar povestea i se păru mai degrabă hazlie. Dawud părea să fie un prinț

deștept și pe deasupra întreprinzător. Rabinii se plîngeau însă că nici o comunitate nu voia să se alăture protestului lor. Nici una nu avea intenția să strice legăturile cu șahul Malik, tatăl prințului. Spre a-i liniști pe evrei, Omar arătă că musulmanii din Ekbatana țineau totuși la mare cinste mormîntul reginei Esther și că selgiucizii nu împiedecaseră niciodată pelerinajele la acest vestit loc sfînt evreiesc din Persia.

„Ce e Esther față de Daniel!" spusese trist cel mai bătrîn dintre rabini.

Omar nu izbuti să-i liniștească. Nu putu decît să întrebe nițel mai șiret: „La cine căutați de fapt ajutor? La Hassan? Și adăugă: Îl cunoașteți? L-ați privit în față?"

„Nu știți că este primejdios să-i pomeniți numele? Oricine din acest caravanserai poate fi unul din tigrii săi! Numele să nu-i fie rostit!" Apoi rabinul se cufundă într-o tăcere înspăimîntată.

Omar nu mai urmări convorbirea rabinilor. Nu aveau dreptate să fie cu ochii în patru? Știau oare cine era el? Cine era el în realitate? Era totuși, mai mult ca oricine altcineva din întregul imperiu, prieten cu Hassan ben Sabbah încă din tinerețe. Nu era înțelept din partea fiilor lui Avraam, Isac și Iacob că nu vorbeau cu el despre „Bătrînul din munte".

Caravanele porniră la ivirea dimineții, după rugăciune. Și Omar și dragomanul său se pregătiră de drum. Omar, ale cărui gînduri grăbeau înainte, concentrîndu-se asupra întîlnirii cu Hassan, vedea și auzea ce se petrecea în jurul său fără a putea înțelege. În schimb, dragomanul socotea vîrsta fiecărui cal, își dădea cu presupusul ce mărfuri or fi purtînd cămilele și observa atent numărul și felul armelor pe care le luau la ei negustorii și călătorii ce plecau. Una dintre caravane voia să ajungă la vechiul drum regesc, cealaltă se îndrepta spre nord-vest, spre Kazwin. După ce zgomotul tălăngilor animalelor de

povară se stinse în depărtare, cei doi încălecară. O porniră pe mica potecă care ducea spre nord. Dacă indicațiile hangiului erau corecte trebuiau să ajungă în cîteva ore în apropierea cetății Alamut.

Zorile îmbrăcau vîrfurile munților din față în carmin aprins. Poteca devenise mai abruptă, grohotișul stînjenea caii. Călăreții traversară o rîpă și ajunseră la o pajiște verde, moale, străbătută de un pîrîu. De-a lungul firului limpede al apei de munte poteca îi purtă într-o căldare, închisă spre răsărit și apus de pereți înalți de stîncă. În peretele din nord se căsca un întrînd adînc dinspre care bătea o briză rece și, cum li se păru, umedă, ca de mare. De patru zile Omar și dragomanul cel roșcovan nu văzuseră decît pietre, praf și nisip. Călăriseră mereu pe marginea de sud a marilor păduri de conifere. Acum, în inima munților înalți, se găseau într-o grădină care nu putea fi comparată decît cu cele mai luxoase parcuri, cu grădinile de la Siraz, Nișapur sau din legendarul oraș Iram, pe care le zugrăveau cu admirație povestitorii de basme. Stejarii se înălțau lîngă conifere, tamarisci, lîngă arbori de tisa, mesteceni strălucind ca argintul, lîngă fagi roșu aprins. Ferigi ciudate, tufișuri cu flori multicolore, plante exotice — toate acestea arătau că mîini pricepute creaseră aici o grădină paradisiacă.

Poteca se termina într-o poartă în formă de arc, făcută dintr-un grilaj fin cu luciu aurit, flancată de coloane. Omar se gîndi cu sarcasm cît de mult țineau pînă și conducătorii rebelilor la pompă și fală.

Se părea că el și dragomanul erau așteptați : ușa se deschise și doi bărbați în cămașă de zale le porunciră să descalece. Cînd dragomanul cel roșcovan începu să vorbească cu paznicii, Omar înțelese că însoțitorul său îi cunoștea. Știuse deja de la Isfahan că era unul din oamenii lui Hassan ; după felul în care fu acum salutat, trebuie că se număra printre persoanele cele mai de încredere. Paznicii se purtară prietenos cu Omar. Îl ru-

gară să intre în casa paznicilor de lîngă poartă și să aștepte pînă va fi luat.

Omar se afla acum într-o porțiune împrejmuită de zid, într-o grădină frumoasă, amenajată după principii arhitectonice. Peste tot vedea mici pavilioane, chioșcuri, chiar și corturi. Și mai ales : numeroși bărbați tineri care, cel puțin așa se părea, nu făceau nimic altceva decît să se destindă. Unii se jucau cu mingea, alții se luptau, alții se exersau luîndu-se la întrecere la fugă. Omar încercă să-i numere ; nu reuși, pentru că din diferite direcții apăreau mereu alți tineri, iar cei pe care tocmai voia să-i numere, dispăreau în spatele pîlcurilor de copaci sau tufișurilor. Omar presupuse că se găsea în celebrul Paradis al Hassissinilor și că acești tineri bărbați — unii dintre ei abia ieșiți din adolescență, alții aproape încă copii — erau membrii comandourilor aducătoare de moarte pe care Hassan le trimitea în toată lumea. La vederea acestor băiețandri veseli, lipsiți de griji și puternici i se păru incredibil că erau sau aveau să fie în viitor ucigași. Nimeni nu i-ar fi crezut în stare de crimă.

Un copilandru îmbrăcat în alb se apropie de Omar și-l rugă să-l urmeze. Trecînd pe lîngă pavilioane, Omar văzu tineri în veșminte bogate care jucau șah, fumau din pipe de cînepă sau dormeau în culcușuri încărcate de perne. În spatele pavilioanelor se întindea o suprafață îngrijită, acoperită cu gazon, pe care jucători de polo își alergau caii. Soarele ajuns aproape la zenit învăluia această grădină fermecată într-o lumină aurie.

Omar avu brusc sentimentul irealului. E oare acesta, se întreba el pe jumătate ironic, pe jumătate în serios, unul din acele vise pe care noi persanii, noi arabii, le inventăm pentru a evada din monotonie ? Sîntem fără îndoială poeții cei mai talentați, literații cei mai ingenioși, povestitorii cei mai bogați la vorbă care există. Și Hassan, ce e atunci Hassan ? Prietenul meu din școală, care era mereu atît de închis în sine, atît de neabordabil ? Cine e el de transformă astfel de vise în realitate ? Căci această grădină Eden, acești băiețandrii îmbrăcați în alb, aceste corturi și chioșcuri erau reale.

Omar și însoțitorul său trecură printr-un pîlc des de copaci și intrară într-un mic luminiș. Femei tinere și frumoase, neacoperite de văl, unele pe jumătate dezgolite se aflau în brațele unor bărbați tineri, rîdeau, glumeau, îi dezmierdau și îi îmbrățișau.

Băiețandrul trecu neimpresionat pe lîngă acest grup pe cînd Omar simți rușinea și jena celui care fără să vrea devine martorul unei îmbrățișări, își înfrînă însă revolta cînd văzu că acești bărbați și fete se găseau într-un fel de transă.

După ce ocoliră un pîlc de tufișuri de trandafiri, Omar și băiețandrul ajunseră la piciorul unei scări abrupte cu trepte atît de multe, încît Omar căzu în vechiul său obicei de a le număra. După trei sute de trepte atinseră intrarea cetății Alamut, și Omar avu senzația că intră într-o închisoare, într-un mormînt, atît de întunecată și neprietenoasă era zidăria. Prin coridoare întortocheate ajunseră într-o încăpere luminată, octogonală, cu ferestre înalte și înguste, în care se aflau covoare, cîteva perne, două narghilele și o mescioară. Omar, încordat să-l vadă în sfîrșit pe Hassan, se așeză. Băiatul părăsi camera.

O clipă mai tîrziu intră un bărbat de cincizeci de ani, cu barbă în formă de cioc, cu o față energică și trăsături neregulate. Ochiul stîng se afla mai sus decît cel drept, la fel și sprînceana. Gura îi era schimonosită. După aproape douăzeci și cinci de ani Omar se afla în fața prietenului său din tinerețe. Știa că acesta era omul cel mai hulit din lume ; el însuși nu simțea însă nici un strop de ură. Revedea în chipul bărbatului de cincizeci de ani fața prietenului din studenție, pe care îl iubise.

Cînd Hassan începu să vorbească, Omar observă că fața prietenului avea o trăsătură pe care el nu o cunoscuse. Hassan vorbea repede, articula apăsat, expresiv ; și Omar simți că omul acesta puternic își gusta propriile formulări. Mai întîi se arătă, conform datinei, o gazdă bună, se interesă de sănătatea lui Omar, de munca sa,

de Roxane. Porunci să se aducă răcoritoare și întrebă politicos dacă Omar n-ar prefera să se retragă după călătoria obositoare. Omar însă, care de la proscrierea lui Hassan era preocupat doar de un singur gînd, să vorbească cu prietenul, refuză orice amînare. Nu mai simțea oboseală, nici foame, sete ori moleșeală. Sosise clipa. El, Omar, trebuia s-o folosească. Ce nu reușise cu nizam al Mulk trebuia să izbutească aici.

„Am venit încoace prin grădina ta ca să ajung sus în cuibul tău de vulturi. Presupun că acest Eden este locul de recreere al fiilor tăi de tigru."

Hassan încuviință: „Da. E Paradisul. Și fiii de tigru știu că răsplata lor va fi mereu și pe vecie Paradisul."

„Asta nu înțeleg, spuse Omar. Sînt totuși ucigași, nu?"

„Dacă dau greș într-o acțiune pe care o execută din ordinul meu, atunci intră în Paradisul pe care ni l-a promis Profetul. Dacă însă se întorc nevătămați dintr-un comando, îi răsplătesc în grădina mea Eden. Pentru oamenii mei există doar un scop — să trăiască în Paradis. Eu îl fac posibil."

Hassan continuă de parcă îi citise lui Omar gîndurile: „Tu, Omar, presupui că am devenit un simplu bandit, un conducător setos de sînge și putere al unei bande de ucigași." Tăcu.

„Hassan, spuse Omar repede, de ce îi urăști atît de mult pe selgiucizii turci?"

„Am încercat la început să colaborez cu ei. N-am fost oare administrator-șef la curtea lui Arp Arslan?"

„Atunci ți-ai folosit poziția pentru a zădărnici măsurile selgiucizilor."

„Cum vezi mi-am rămas fidel mie însumi".

„Fidel prin aceea că subminezi reforme remarcabile, importante după părerea mea, făcute de nizam. Nesiguranța totală, subminarea stăpînirii selgiucide ți se pun doar ție la socoteală. De ce? De ce distrugi o formă de viață, care s-a împămîntenit — colaborarea acestor oameni cu persanii? De ce? Te întreb de ce, Hassan?"

„Tu, Omar, ai sînge de beduin în vine. Trăiești de pe urma selgiucizilor, îi iubești chiar. Ai devenit un trădător al Iranului. Imperiul nostru e mai vechi de două mii de ani. Nouă ne aparține și nu acestor cîini din stepă!"

Omar văzu că se izbea de un zid de prejudecăți. Oare Hassan nu știa nimic despre spitalele, medressele, școlile ridicate în întreaga țară?

„Ești naționalist, patriot. Și oricît de important e să-ți promovezi propriul popor, să-l educi, să-l conduci spre o viață mai bună, nu trebuie să uităm că sîntem toți oameni, indiferent unde ne-am născut și din ce părinți? N-a fost oare mereu acest Iran, acest imperiu străvechi, stăpînit de alte popoare? De greci, parți, chiar de romani? Nu au cucerit arabii Iranul? Populații din nord, apus și răsărit nu și-au smuls una alteia stăpînirea? Ce importantă are, Hassan, ce limbă vorbește un sultan, ce culoare de piele are, cărei religii îi aparține, atunci cînd e un stăpîn bun, drept, da — spun și asta — înțelept? Selgiucizii, Hassan, sînt într-adevăr mult mai buni decît faima lor. Și de o mie de ori mai buni decît ucigașii tăi."

Omar, care nu voia să vorbească cu patimă, se înflăcărase totuși. Acum se opri.

Hassan, care îl ascultase nemișcat pe Omar, rosti după un răstimp: „Ai fost întotdeauna bun la socoteli, dar la oameni te pricepi puțin. Iar în ceea ce mă privește, cum mi se pare, absolut deloc. Mă numești naționalist, patriot, pentru că acționez contra selgiucizilor. Crezi că plîng vechiul imperiu persan. Pe marele rege al istoriei! Regele legendar! Nu, nici un Darius, nici un Khaikobad sau Kaikosruh nu mi se par de dorit pentru Persia noastră!"

Omar se simți dator să-l întrerupă: „Ce vrei în fond? N-am crezut niciodată, și am contrazis întotdeauna pe oricine voia să vadă în tine doar un ucigaș brutal. Chiar vrei să-i alungi pe selgiucizii ăștia din țară? Abdul Kassem a redus armata cu mai mult de jumătate cînd

a văzut cum împovăra țara solda ofițerilor turci ! Astea sînt acțiuni politice de durată, cu sens — nu crimele Hassissinilor tăi !"

„Sperasem că mă vei înțelege ; văd că m-am înșelat. Te înșeli și cînd e vorba de prietenii tăi. Ca să spun adevărul : acum vreau eu să aflu dacă îmi mai ești într-adevăr prieten."

Omar nu răspunse.

„Ei, întrebă Hassan, îmi ești prieten ?"

„Dacă îți sînt prieten ? N-am venit aici pentru a cerceta ce faci tu Hassan, prietenul meu din copilărie ? Ce gîndești ? Vreau să știu ce s-a ales din excelentul jurist, din formidabilul teolog. Oare tu înțelegi mulțimea de lucruri pe care eu nu le pricep ? Ne-am legat odată, tu, nizamul și cu mine, să fim prieteni. Pe atunci nutream mari speranțe de la viitor. De la această lume în care am crescut. Abdul Kassem a devenit un om de stat priceput, rafinat... asta înțeleg: Dar și de el sînt mai departe decît atunci la Nișapur. Nici pe el nu-l înțeleg pe deplin. Pe tine nu te înțeleg însă absolut deloc. Ce faci tu pentru comunitatea frățească a oamenilor la care visam noi, care ni se părea a fi prefigurată în Coran ? Ai uitat că doream o împărăție a libertății, a egalilor și fericiților ? Și că oricare din noi ar fi apucat mai întîi un capăt de putere trebuia să realizeze în practică acest vis ? Și tu ce faci ? Știi ce faci ?"

„Știu. Căci, Omar, poți să mă numești prieten în continuare — nu cu limba, ci cu inima : nu m-am trădat pe mine. Nici pe tine. Nici pe Abdul, care acum e nizam, vizir. Doar că ce face el e greșit. Eu însă sînt pe drumul drept. Și anume sînt pe cale să realizez visul nostru despre lumea nouă. Mă aflu puțin înaintea împlinirii. Eu, Hassan. Și tu vei trăi lîngă mine, de partea mea. noul imperiu, îl vei ridica cu mine."

Omar îl privi pe Hassan fără a înțelege. Era oare în toate mințile ?

„Vreau să-ți trădez un secret pe care mulți îl bănuiesc. Tu, Omar, trebuie să știi : eu sînt cel de-al doispre-

zecelea imam. Nu, continuă Hassan cînd îl văzu pe Omar tresărind. nu sînt nebun."

Omar nu era sigur dacă era suficient de experimentat pentru a discuta mai departe cu acest om. Dacă avea vreun sens să vorbească cu el. Hassan era posedat! Omar întrebă serios : „Cum știi că tu ești izbăvitorul cel așteptat. cel de-l doisprezecelea imam ?"

„Ție vreau să-ți spun ! Ești prietenul meu ! Ești sunnit, dar ție am să-ți explic învățăturile secrete ale șiiților. Deja la Nișapur auzisem de imamul ascuns care trăiește printre noi, pe care nu-l cunoaște nimeni ; despre ultimul Profet, despre ultima călăuză și ultimul conducător care îi va duce pe credincioși în împărăția desăvîrșirii. Mă cuprindea un dor arzător de cîte ori Muwaffak vorbea despre asta — și ca sunnit vorbea mai de grabă depreciativ despre acest sfînt în care nu credea. În mine însă cresc siguranța că acest al doisprezecelea imam trăia tocmai în împărăția noastră. Acționa printre noi. Nerecunoscut și totuși așteptat. Nu v-am povestit niciodată despre asta. A fost și a rămas secretul meu. Pînă am avut siguranța. pînă am știut precis că eu eram imamul."

Toate acestea Hassan le spuse serios și liniștit, decizia lui era de neclintit. Vorbea de parcă povestea despre o chestiune obișnuită, de zi cu zi, și nu despre noul Messia al șiiților.

Omar întrebă șovăind : „Și Hassan, cînd și cum ți-ai dat seama că tu ești imamul ?" dacă, se gîndea Omar, se prefăcea că îl ia pe Hassan în serios, ar reuși poate mai bine să descifreze motivele acestuia.

„Nu e nevoie să-ți povestesc ce știe oricine : de la moartea lui Mohamed au tot fost profeți, predicatori și mistici a căror muncă s-a dovedit deosebit de importantă. Și acesta e secretul : creația ca o permanentă autocontemplare a lui Dumnezeu trebuie să mențină o legătură continuă cu creatorul ei. Imamii împlinesc această funcție atît de importantă. Imamul este ochiul prin care Dumnezeu poate privi creația. Și așa au fost, slavă lui Alah,

unsprezece imami înaintea mea, nu e nevoie să-ți pomenesc toate numele lor : Hassan Askari a fost în orice caz al unsprezecelea, predecesorul meu. Toți acești bărbați sfinți, oricît de merituoasă, oricît de necesară ar fi acțiunea lor, au eșuat din cauza aceleași greșeli : ei cei miluiți și înzestrați știau că lumea nu ar putea exista fără ei, dar credeau în mod greșit că această ierarhie a profeților trebuie distribuită invizibil în lume... Nimeni nu trebuie să știe că există Messia, Imamul printre noi, acesta trebuie să acționeze necunoscut, să acționeze pe ascuns ! Eu însumi, Omar," da, eu însumi, care sînt cel de-al doisprezecelea imam, adevăratul Messia, eu însumi am fost la început de aceeași părere ; mă înșelam ca și iluștrii mei predecesori. Dar acum știu mai bine. Acum știu adevărul !"

Omar întrebă răbdător : „Cum ai aflat adevărul despre tine ? După cîte știu, cel de-al doisprezecelea imam s-a născut deja în Noaptea Destinului. Și trăiește acum în mare taină. Cum poți tu să fii cel de-al doisprezecelea imam ?"

„Toți predecesorii mei au mers pe drumul spre sine ! Și-au schimbat starea. Au călătorit în propriul eu. În asta a constat acțiunea lor. Imamul ascuns apare însă acum în realitate — în mine. Enoh, Elisa și Isus, spun unii, nu au murit, ci vor reveni la sfîrșitul timpurilor. Eu am apărut ca cel de-al doisprezecelea imam. Am fost smuls lumii. Sînt prezent în lume ca cel ascuns la Alamut, și acționez în ea."

Omar observă tăios : „Prin crime ? Cu ucigași ?"

Hassan vorbi nemișcat mai departe : „Sînt ai mei îngeri ai morții. Îi distrug pe cei nedemni, pe blestemați, pe cei repudiați. Prezența mea nu e legată de un loc anume. Prin asta demonstrez că sînt imamul. După vechea tradiție a șiiților trăiesc «într-un loc în afara locurilor», pe cînd înaintașii mei, care greșeau, au înțeles asta ca un spațiu interior sufletesc. Eu însă am cucerit Alamutul și în jurul Alamutului cincizeci de cetăți puternice. Acesta e locul meu în afara tuturor celorlalte locuri !

Aici nu pot fi atacat. În realitate, Omar, și asta vreau să-ți dezvălui, sînt chiar invizibil, mă sustrag privirii multora — doar cînd un credincios are nevoie de mine apar sub înfățișarea pe care și-au luat-o întotdeauna imamii, aceea a unui moșneag sau tînăr frumos..."

Omar era complet zăpăcit.

Hassan rîse. „Îl trimit pe unul din frumoșii mei băieți tandri. El este eu."

Omar repetă : „De cînd știi că tu ești imamul ?"

Hassan nu răspunse direct : „Mi-am trimis cercetașii spre Insula Verde. Marea Albă face insula inaccesibilă. Șapte valuri de pămînt o protejează ; doar eu le-am învins, doar cel chemat poate găsi drumul într-acolo. Această insulă se află în legătură cu lumile din ceruri. Cînd am ajuns, cei invizibili care locuiesc acolo m-au numit pe nume, Hassan ben Sabbah, viitorul imam, cel de-al doisprezecelea ! Pe o costișă de deal a acestei insule iese de sub un copac mare un izvor. Este izvorul vieții. Acolo se află un templu mic în care se poate vorbi cu imamul ascuns ; acolo l-am întîlnit și pe Hassan Askari, al unsprezecelea imam ; m-am dus ca necredincios, m-am întors ca imam."

Omar se simți stînjenit. Apoi spuse răbdător : „Insula ta verde din Marea Albă se află cumva la apus ?"

Hassan încuviință.

Omar observă profesional : „Și orașul mistic Iabarsa se zice că s-ar afla acolo... Poate putem compara reședința imamului ascuns — al celui de-al unsprezecelea imam — cu paradisul budist Amithabas sau cu orașul mistic Shambabhala ; locuri care, precum cel de păstrare al Gralului, reprezintă un fel de spațiu intermediar, unde se poate intra în contact cu lumi mai înalte decît lumea noastră."

Hassan luă în serios observațiile lui Omar. „Și acum vreau să-ți răspund la întrebare. Mai întîi am văzut și am simțit — nu cu ochii și simțurile ci altfel — ce vroia dumnezeirea de la mine. Îmi arătă în închipuire mizeria oamenilor, nevoia lor trupească și sufletească. Asta a fost

însă doar prima treaptă ; apoi am şi auzit. Au auzit vocea care îmi poruncea să fac ceea ce fac acum, ce am creat şi voi duce la desăvîrşire : ierarhia secretă a imamilor. O înfăptuiesc prin stăpînirea mea vizibilă, palpabilă ; eu care, ca imam, voi lua numele lui Mohamed în ziua în care voi elibera lumea."

Hassan spuse toate acestea pe un ton normal, absolut lipsit de emfază. Vorbea convingător şi credibil. Adăugă : „Tu, Omar, ca sunnit, crezi că Mohamed a fost ultimul dintre profeţi, pecetea profeţilor. E o învăţătură greşită. Erezie. Lumea are nevoie de oameni care s-o înnoiască mereu. Iar eu sînt cel care o face acum."

Omar se convinsese că nu avea ce să-i replice acestui fanatic religios care voia să fie imamul, izbăvitorul. Erau prea puţine speranţe să poţi aduce argumente raţionale contra credinţelor fanatice de mîntuire ! Un om îşi clădea aici singur o ierarhie teocratică ; din nou proiecta cineva un stat al lui Dumnezeu, o împărăţie a desăvîrşirii ! Dar de ce prin moarte, de ce cu ucigaşi ? „De ce, întrebă încă o dată tare, de ce prin crimă ?"

„Îngerii mei negri pregătesc drumul spre vindecare. Rezistenţa răului trebuie înfrîntă !"

„Prin rău ?" Omar se enervă. Se revoltă contra acestei nebunii sistematice. „Cred, Hassan, că eşti un şiit rău, înţelegi greşit marea taină a religiei tale. O foloseşti doar ca să ajungi la putere. Nu pentru a servi viaţa. Crima e crimă. Forţa e forţă. Şi nu aduce niciodată o îmbunătăţire, o desăvîrşire a lumii noastre."

Hassan îl privi superior şi ironic. „Nu eşti iluminat. Eşti înconjurat de întuneric. Şi tu eşti, Omar, un obstacol. Şi tu stai în calea acestei lumi a luminii şi „mîntuirii care va veni." Şi continuă : „Te-aş putea distruge. N-o fac. Vreau totuşi să-ţi arăt puterea mea şi vei crede cine sînt eu."

Hassan bătu din palme. În cameră intră băiatul care îl condusese pe Omar. Hassan îi spuse : „Sări pe fereastră !"

Tînărul se îndreptă calm spre bolta înaltă şi îngustă, şi sări afară. Omar se repezi spre fereastră şi văzu trupul

băiatului lovindu-se de stînci, jos, în hău. Înțepenit, își ridică privirea. Apoi se îndreptă spre Hassan și-l apucă cu amîndouă mîinile de gît. Voia deja să strîngă puternic, cînd își veni în fire. Epuizat, se întoarse clătinîndu-se în colțul camerei și se prăbuși pe pernă. Furia, indignarea, revolta îl sufocau. Și în același timp simți ceva ce nu i se mai întîmplase, simți că leșină. Fruntea i se broboni de sudoare. Ce casă de nebuni era lumea în care trăia !

Mai apucă să-l vadă pe Hassan părăsind odaia. Apoi în jur se făcu întuneric.

13

Hassan ben Sabbah

Cînd Omar se trezi, constată încetul cu încetul că se găsea într-o altă încăpere, după cîte se părea într-o bibliotecă. Vedea nenumărate volume de pergament pe rafturi și suluri de papirus în vase asemănătoare unor coșuri. Nu era singur. Doi bărbați ședeau în apropierea lui, cufundați în lectură. Cînd văzură că Omar se ridică din culcușul improvizat din pături, covoare și perne, veniră spre el.

„Unde sînt ? întrebă Omar, și unde e Hassan ? Vreau să plec. Nu vreau să rămîn aici. Cine sînteți voi ?

Cei doi bărbați își spuseră numele. După cum reieși, Aliz, cel mai în vîrstă era doctor, era mai vorbăreț și mai dispus să dea informații decît cel mai tînăr, care se numi tehnician, expert în mașini de război. Hassan, află Omar, îi luase pe amîndoi de la muncă pentru a avea grijă de Omar. Mai întîi se temuseră că a suferit un atac cerebral sau de inimă ; Hassan nu crezuse că e posibil ca Omar să fi fost în așa măsură impresionat de faptul că fiul de tigru se aruncase de bunăvoie pe fereastră și se gîndise imediat la o suferință trupească, nu la un șoc sufletesc. Aliz și Hussein îi explicară lui Omar că trebuie să aștepte, că sînt însărcinați să-i arate cetatea Alamut cu toate amenajările, pentru a-i da o privire generală asupra celor ce se petreceau aici, pentru a putea înțelege și socoti mai bine intențiile lui Hassan.

Ce văzu și află Omar apoi în acea dimineață în Alamut nu-l făcu să se mire puțin. Colindă în sus și în jos, cer-

cetă cu de-amănuntul cetatea dintre stînci, în ale cărei încăperi, camere, săli și hale văzu mai mulți de cincizeci de „experți" la lucru. Cum i se explică, Alamut era centrul pentru acești specialiști — dar în fiecare dintre cele cincizeci de cetăți din munții Elburz existau grupe asemănătoare de lucru, ale căror sarcini le stabilea și le verifica Hassan de aici.

Hussein, care se dovedi foarte chibzuit, liniștit (cum de putea tocmai el să se ocupe de mașini de război ?) îi arătă lui Omar că tot ce tradusese Maimonides din literatura antică, apuseană (după cum se știe, esențialul din vechii autori), este păstrat aici, multiplicat prin copiere și pus la dispoziția numeroșilor învățați care lucrează aici. Mai mult chiar — Hassan și personalul său se puteau lăuda, spunea Hussein, că dispuneau aici de copii ale întregii literaturi tehnice, științifice și medicale, adunată „de la începutul lumii" în regate și împărății. Exista un principiu de bază : toate scrierile teologice, literatura gnostică de exemplu, dar și textele „cărților sfinte" (în afara Coranului) erau repartizate unei anumite echipe de lucru ; acelor învățați, în care Hassan avea cea mai mare încredere și care aici erau numiți „știutorii" ; Omar îl întrebă pe Hussein cum se poate supraveghea, coordona munca acestor mai bine de două mii jumătate de experți ; i se părea o cutezanță nemaipomenită. Stima sa pentru Hassan, care i se păruse ieri că a dispărut pentru totdeauna, se înfiripa din nou.

În locul bunului Hussein răspunse Aliz, doctorul cam necioplit : „Străinilor nu avem voie să le vorbim despre construcția interioară a lumii noastre de învățați ; Hassan ne-a poruncit însă, în mod expres, să răspundem la fiecare dintre întrebările tale. Trebuie astfel să știi ce și cum se face aici. Noi toți sîntem adepții lui Aliz și Hussein, care sînt numiți de sunniți «deviaționiști», șiiți. Aceasta e greșeala lor. Căci noi sîntem unicii din vremea noastră care

posedăm adevărata credinţă dar şi adevărata ştiinţă. Ce ne lipsea — numeroase secrete de cercetare şi învăţătură din toate oraşele şi din toate universităţile răsăritului şi apusului — am prelucrat cu sistemul nostru. Pentru orice ar vrea să ştie Hassan, nu avem nevoie decît de cîteva ore şi-i putem prezenta faptele, teoriile şi metodele căutate, cu toate detaliile cerute."

Spiritul de contradicţie al lui Omar se trezi : Ce putea învăţa un om, chiar Hassan, din părerile opuse ale învăţaţilor (şi Omar nu cunoştea nici o disciplină în cadrul căreia să nu existe teorii contradictorii) ? Tocmai cineva ca Hassan, care avea instinct politic, putere de decizie şi tact pe care le folosea cînd bine, cînd greşit ?

„Şi cum — Omar îşi căuta cuvintele —, cum lucraţi împreună ? Vreau să spun — care e raportul dintre voi, dintre aceste comunităţi de lucru ?"

Hussein răspunse firesc : „Muncim ca soldaţii. Există ranguri, ofiţeri şi echipe. Şi un colegiu al coloneilor — al ştiutorilor. Ei îi sînt direct subordonaţi lui Hassan. Fiecare din noi îi este subordonat celui imediat superior. În strînsă dependenţă. Avem douăsprezece ranguri. Fiecare expert, de la primul la cel mai mare, rangul unsprezece (al doisprezecelea îi e rezervat lui Hassan trebuie să se afirme prin succese. Abia după aceea poate urca în rangul imediat superior."

Omar observă ironic : „Şi asta vă place ! — Mai mult : acceptaţi această ordine soldăţească ?"

Spre uimirea sa, Aliz, medicul, încuviinţă puternic, convins. Constructorul de maşini de război (Omar află că Hussein îmbunătăţise focul grecesc şi construise tunuri cu bătaie lungă) păru dimpotrivă mai nedecis în aprecierea sistemului. Funcţiona, spunea el, dar putea funcţiona şi mai bine.

„Trăiţi sub o presiune deosebită, trebuie să faceţi ceva deosebit. Ce se întîmplă cu cel care nu izbuteşte, nu mai poate, care dă greş ?

Aliz spuse neclintit : „Pleacă. De bunăvoie. Sau, dacă nu vrea, este ajutat !"

„Şi pentru ce toate astea ?" întrebă Omar, deşi bănuia adevărul. Deşi ar fi putut să răspundă el însuşi.. Voia să-şi audă temerile confirmate de experţi — sau poate era şi Aliz „un ştiutor" ?

Aliz ridică ambele mîini, cu podul palmelor spre exterior : „Asta, Omar, n-are nevoie de explicaţii. Poate Stăpînul lumii renunţa la cunoştinţe, la înţelepciune, la ceea ce e nevoie pentru a ţine în mînă această lume şi a o administra ?"

Hussein interveni parcă în treacăt : „Hassan vrea să-ţi ofere un loc printre «ştiutori». Alături de el. De partea lui. O va face încă astăzi. Te va întreba pe tine — vrea însă să ştie şi asta vei înţelege cu siguranţă — dacă eşti de acord. Nu vrea să aibă surpriza unui refuz."

Pentru a cîştiga timp, Omar observă ironic : „Ce ştie Omar Khayyam şi ar putea să vă folosească vouă, lui Hassan ? Cum să fiu «un ştiutor» şi prin ce ?"

Aliz nu răspunse cu propriile cuvinte. Rosti nişte versuri referitoare la un coleg al lui Omar care se aprecia pe sine şi munca sa deosebit de sus ; recită :

A trandafirului şoptire, doar cel ce bea crede
Celui îngust la inimă şi minte ascunsă îi rămîne.

„Ah, răspunse Omar, la ce vă folosesc stelele ? Am orientat timpul după ele. Ce aţi mai putea vrea de la ele ? Vreţi să puneţi în mişcare lumea oamenilor de aici, de pe pămînt, după voinţa voastră, după cea a lui Hassan !... Pasiune, nebunie, voinţă, curaj pentru schimbări — toate acestea nu vi se pot tăgădui. Curaj chiar pentru crimă."

Aliz şi Hussein înţepeniră. Omar nu cedă : „Şi cum e cu voi, experţii, sau mai bine zis, cu voi doi, Aliz şi Hussein ? Ce legătură aveţi voi cu fiii de tigru ? Aţi fost şi voi fii de tigru, veţi fi sau nu va trebui niciodată să faceţi o astfel de muncă ?"

„Ştim cum judeci şi condamni pe fiii noştri de tigru. Asta se cheamă miopie. Nu dovedeşte decît că înţelegerea ta politică nu s-a format încă."

Omar rîse : „Nu ! Pe Profet, nu ! Precis nu e vorba de așa ceva. Astronomia, matematica, le iubesc deosebit, dar... Sînt în fond un băutor. Nu sînt un «știutor». Căci, și acum Omar nu mai suportă seriozitatea uscată a acestor soldați ai spiritului, nu știu dacă pentru voi e important ce mie mi se pare important. Sînt curios ce vorbește trandafirul. Un trandafir alb, un trandafir roșu — vorbesc aceeași limbă ? Ce ne spun ? Vedeți, o astfel de știință e știința pe care o apreciază Omar Khayyam. Acestea sînt misterele care mă seduc."

Aliz întrebă fără să înțeleagă : „Mistere ? Unde e misterul ?"

„Nu trădez secretul rar : în beție vedem lumina cea mai pură.

Hussein cel cu înfățișarea blajină spuse încet, dar foarte hotărît : „Astronomul își pune tichia de nebun. Poartă veșmîntul roșu de lînă al călugărului sufit beat. Nu ne poți înșela, Omar. A vorbi despre trandafiri, vin, femei, despre frumusețe, este tichia sub care se ascunde adevăratul cunoscător. Și tu ești unul din ei, iar locul tău este de aceea printre noi. Vei accepta oferta lui Hassan."

Omar se gîndi. Ce să răspundă ? Precum Daniel ajunsese printre lei. Numai că pe el nu-l silise nimeni. Oare nu era de așteptat că avea să primească o astfel de ofertă ? Ce își închipuise el de fapt că ar putea face aici ? Ce voia să facă ? Nu era normal ca acești soldați ai lui Hassan, care socoteau crima drept o armă politică, care vedeau în fiii de tigru, în ucigașii îmbătați de droguri, o armată legală a stăpînitorului Hassan, nu era normal ca acești oameni să vrea să-l solicite pe el, prietenul lui Hassan, pentru scopurile lor ?"

„Nu, nu, spuse Omar, glumind și afișînd un zîmbet vesel, care spera să-i surprindă pe partenerii săi de discuție, sînt și rămîn un bețivan. Lucru care nu mi se pare o recomandare deosebită pentru cineva ce urmează să devină «un știutor». Sînt conștient că sînt cel mai mare

astronom în viață, că nu am concurent în India, Cairo, și Cordoba..."

„Ce să-i spun lui Hassan ?" Îl întrerupse Aliz grosolan, de parcă nu ar fi avut timp să asculte sporovăiala lui Omar.

Pe același ton ca mai înainte și continuînd să zîmbească Omar spuse că Hassan, dacă are să-i pună vreo întrebare, ar trebui s-o facă direct, și, confidențial, pe un ton foarte intim (pe care îl juca și care nu prea îi era la îndemînă), adăugă : „Știți că sînt prietenul lui deja din școala Coranului... e un lucru știut acum aproape de oricine în întreaga țară ! Am să-i dau eu însumi răspunsul !"

„Știutorii se adună azi după rugăciunea de prînz. Ești invitat !"

Evident, situația în care se găsea Omar acum semăna cu cea din Moscheea Yuma. Rîse în sinea lui. Mereu trebuia să ia poziție. De ce ? Versul cu trandafirul de mai înainte fusese spus în serios. Ca și vorbele despre secretul ascuns în beție, „cînd vedea lumina cea mai pură". Beția vieții, care ne face să vedem lumina cea mai clară... Cum ar putea-o găsi în buchile cărților, în cercetarea soldățească a științei, în politica necondiționat îndreptată spre crimă, în exterminarea adversarului ? Toți își omorau adversarii, cu vorbe, cu fapte, și dacă nu erau în stare așa, măcar în gînd. De ce ucideau toți cu atîta plăcere ? De ce iubeau atît de puțin ? Cînd important e tocmai să iubești, să venerezi : „Iubește ceva aici și divinizează !" Asta era ! „Doar pe tine să nu te divinizezi !" Misticii, sufiții, vizirul și Hassan — toți se autodivinizau, fie că o spuneau, precum călugărul sufit din hanul sfinților, sau acționau după acest principiu, ca vizirul. Hassan se vedea, incredibil, imam, mîntuitor. Tot ce putea aduce ca argument împotrivă, el, Omar, căruia cuvintele nu îi alunecau atît de netede pe buze precum poeților persani, care trăiau și care mai urmau să vină (pentru a scrie cele mai frumoase poezii în cea mai frumoasă limbă) era cuvîntul :

„Nu !" Atît putea să spună. „Nu" ! Şi să adauge : „Iubeşte aici şi adoră, numai nu te diviniza pe tine însuţi !" Şi Omar se gîndi la Roxane... Da, ştia de ce cerea asta ; ştia de ce în gînd se contura un vers plin de presimţiri :

O dragoste nebună de tine mă cuprinse.

Era de parcă ar fi pronunţat o formulă magică; cuvîntul ermecat care trebuia să aibă forţă în ţara djinnilor. Căci tînărul care îl luă din bibliotecă, tînărul care se aplecă în faţa lui, privindu-l grav, cu ochi mari, întunecaţi, migdalaţi, al cărui păr negru ondulat curgea domolit de căciula din piele de oaie, în bucle, pe care cîndva le simţise ca lanţuri în mină, era Iussuf, Omar se repezi la el : „Tu aici, tu — Iussuf"

Îngerul care păşi spre el era sever : nu mai puţin frumos ca înainte dar bărbăteşte cumpătat. „Da, şeic Omar, sînt Iussuf, şi Hassan te roagă să vii."

Păşi alături de fiul parşilor şi-l privi ca pe o fiinţă dintr-o altă lume... Ca pe unul pe care îl iubise cu mult înainte — cu — cît timp trecuse ? Vorbi cu el, întrebă de Sergal, întrebă cum de se află aici la Alamut, şi de cînd ; îl întrebă tot ce poţi întreba omul iubit, căruia mereu ai vrut să-i pui aceste întrebări, şi nu i le-ai pus niciodată, pe care îl întîlneşti din nou, într-o parte străină a pămîntului, sub o altă lună.

Hassan i se păru neimportant. Ce avea el de-a face cu Alamut ? Ce avea cu vizirul, cu selgiucizii ? Da, pentru o scurtă clipă îi apăru Roxane în minte, dar şi ea era un om pe care îl iubea, ca pe Iussuf care mergea acolo în faţa lui. Ce spusese el, Omar : „Iubeşte ceva aici şi adoră... numai pe tine nu te diviniza.

O spusese pentru Roxane odinioară, cînd o spusese, o spunea şi pentru Iussuf. Ce-i păsa de Hassan şi de ştiutorii lui ? Ce-i păsa de lumea ucigaşilor îmbătaţi cu haşiş şi de cea a selgiucizilor ? Această lume are nouăzeci şi nouă de peţitori, se spunea în proverb. Are nevoie de mine ? se gîndi Omar. Ca al o sutălea ? Acolo era Roxane, care îi aparţinea, acolo era Iussuf, pe care îl iubea.

Da. Știa asta. Îi iubea frumusețea. Îl iubea pe tînăr. Pe ea, își spuse, o știu sub văl, și ca îmi aparține doar mie! Gîndi : Pe el îl știu un bîtlan, al cărui șoim vreau să fiu... Nu. Nu voia să facă rime, aici la întunecata cetate Alamut în care stăpîneau cercetătorii și teologii. Le spusese ambilor știutori că e un băutor, un bețivan. Asta îi deranjase.

Iussuf intră cu el în încăperea mai mare care separa cele două săli. I-ar irita mai departe pe acești știutori! De ce să-i pese lui, lui Omar, de această lume? Ea, cu cei nouăzeci și nouă de pețitori ai ei!

Apoi se trezi în cercul știutorilor ; în fața lui Hassan. Toți îl priveau atent. Și toți îi zîmbeau cu acea trăsătură ciudată în jurul gurii, cu zîmbetul triumfător care nu venea din inimă, de unde ar fi trebuit să vină, ci dintr-un colț al creierului, trimis de orgoliu, de sentimentul superiorității.

Hassan, în halat purpuriu și turban, se străduia să arate destins. „Aproape, spuse el, că te-ai decis deci, Omar. Mai e doar nevoie de un mic impuls — poate nu trebuie decît să întîlnești prieteni. Bărbați pe care îi iubești, ca pe mine, ca..." se poticni privi spre Iussuf. „Dar oricum ești binevenit aici în cercul știutorilor. Vrem imediat să-ți spunem ce avem de gînd, dacă rămîi la noi și vrei să lucrezi cu noi. Îți construim un observator, cum nu ai mai avut niciodată. Aici pe culmile muntelui. Aici în Alamut. Și dacă vrei, Roxane va sta cu tine, Omar. Aici în Alamut." Merse spre el și îl îmbrățișă. „Nu mai ești oaspetele nostru, ești acasă aici. Aici la Alamut."

Îl pofti pe Omar să se așeze. Și el făcu același lucru. „Știutorii" — zece persoane, toți bărbați mai în vîrstă — luară de asemenea loc. Umpleau o treime din sala boltită, tapisată cu covoare, în care ardeau sobe cu cărbuni ; din vasele umplute cu bucăți de mangal ieșeau țevi care duceau afară prin ferestre. Era frig la Alamut.

Omar îi privi pe știutori. Bărbați cu și fără bărbi, fețe din care vorbea ambiția, șiretenia, inteligența. Bărbați

care se ţineau drept, chiar şezînd. Zîmbetul le dispăruse de pe faţă. Omar se gîndi : nici unul dintre aceşti bărbaţi nu cunoaşte secretul beţiei, nu ştie ce înseamnă starea aceea binecuvîntată cînd beat, răpit simţurilor, nu mai ştii dacă ce a căzut este turbanul sau capul ! Oamenii aceştia sînt totuşi beţi, dar în alt fel. Acesta este miezul puterii. Pentru Omar era clar că aici, în această cameră, se năştea teroarea. Că din ordinul acestor bărbaţi se comitea un omor chiar în acea clipă în vreun colţ al ţării.

Severitatea evidentă a acestei adunări, aparenţa de demnitate, pe care membrii ştiau să şi-o aroge, şi forţa care emana din persoana lui Hassan, nu trebuiau trecute cu vederea. Omar o simţea în fiecare secundă, cu toate simţurile sale.

Unde era Iussuf ? Nu mai era în sală. Omar se simţi de parcă ar fi fost predat ostatec unei puteri străine : prizonier al djinnilor !

Starea aceasta îi trecu însă. Nu vru să răspundă direct, imediat la întrebarea lui Hassan, la oferta lui. Replică, privindu-l dîrz în ochi pe Hassan : „Profesorul nostru Muwaffak din Nişapur, profesor al tău, al nizamului şi al meu, era întotdeauna de părere că fiecare om poate face ce vrea. Atîta timp cît îşi ia răspunderea pentru asta ! Faţă de sine şi de semenii săi."

„Asta fac eu !" Vocea lui Hassan suna rece şi calmă. „Îmi iau răspunderea pentru tot ceea ce fac."

„Ciudat". Omar încercă să-şi imagineze ce se petrecea în mintea lui Hassan. „Muwaffak, spuse el încă o dată (şi se simţea de parcă căuta ajutor la vechiul profesor, acum, după atîţia ani). Muwaffak spunea că trebuie să înveţi să-ţi asumi răspunderea. Şi vizirul şi-a asumat-o pentru sălbăticiei, ca tine, pentru fiii tăi de tigru şi faptele lor. Cred că şi eu am învăţat acelaşi lucru de la el. Altfel — altfel, prietene Hassan (şi cuvîntul „prieten" sună ca o conjurare) nu aş fi aici. Toţi trei am învăţat acelaşi lucru, şi totuşi

fiecare înțelege altceva prin învățătura lui Muwaffak al nostru." Omar nu așteptă răspuns. Continuă : „Nizamul și cu tine — trebuie neapărat să fiți dușmani ? Trebuie ca fiii tăi de tigru să ucidă ?"

„De ce omoară selgiucizii ?" Hassan continua să fie destins. „Pentru a rămîne la puterea de la care eu îi alung."

„De ce ?"

Știutorii rîseră. Omar era într-adevăr naiv. De ce să-i alunge pe selgiucizi ? Nu ! Azid se gîndi că Omar e cu siguranță băutor. Ce naiba o fi găsind Hassan la el ? Și în spatele frunților celorlalți știutori se născu același gînd, aceeași judecată.

Lucrul cel mai natural, cel mai simplu cu putință era doar ca cel care are puterea să capete un potrivnic. De cînd lumea și pămîntul, nu era poveste, nu era mit. Și ca să-ți dai seama de așa ceva, nu era nevoie de o revelație. Lumea se împarte în prieteni și dușmani. Tot ce are un om de făcut este să-și ajute prietenii și să le facă rău dușmanilor săi.

Hassan reacționă la „de ce"-ul lui Omar : „Ai cunoscut azi Alamutul, munca experților. Știi ce putere posed eu. Este doar o chestiune de timp, o chestiune de puține zile sau săptămîni, și nu va mai fi nici vizir, nici putere selgiucidă. Iar Persia va fi liberă !"

Omar spuse : „Cei puternici cred că sînt puternici. Și totuși nu sînt nimic altceva decît niște bieți oameni, sărmane ființe mărunte sortite morții, și care mîine nu vor mai face umbră pămîntului. Pasărea-timp zboară doar pe întinderi mici ; întunecatul Ferraș, îngerul morții, vine, se îndreaptă spre noi cu amara sa băutură, nici nu apucăm să ne dăm seama... Dacă ești într-adevăr cel de-al doisprezecelea imam, dacă acești oameni sînt «știutorii» tăi — atunci, pe Stăpînul cerurilor, ce vă dă vouă dreptul să ucideți ? Să acoperiți întreaga Persie cu teroare ? Irakul ? Egiptul ? Siria ? Chorassanul ? Valea Indusului ? Cine — te întreb în calitatea ta de imam — cine ? Nu ! Nu mă între-

rupe ! Nu acum ! Înțeleg ca cineva care e nebun să omoare ; e un smintit care ucide ; înțeleg cînd cineva omoară în legitimă apărare, cînd vrea să-și salveze viața... Mai înțeleg, deși nu pot aproba, că un soldat ucide în război, pentru că trebuie, pentru că îi poruncesc ofițerii. Nu cred că e bine, dar înțeleg. Dar că tu poruncești unor comandouri de ucigași din ascunziș să omoare în secret, prin surprindere — jucîndu-te de-a Dumnezeul care nu ești — asta nu înțeleg ! Nu așa se poartă al doisprezecelea imam, Mîntuitorul, Messia ! Așa acționează un ucigaș. Tu, Hassan, ești un ucigaș, un om meschin, rău, nimic altceva."

Nici Hassan, nici știutorii nu părură surprinși de această ieșire a lui Omar, nu trădară uimire. Totuși Hassan spuse că se așteptase la alte cuvinte din partea lui Omar. Omar fusese însă un fel de eunuc politic în umbra tronului selgiucid, la așa numita Înaltă Poartă.

Și adresîndu-se știutorilor, Hassan abordă problema, atît de importantă pentru adepții săi, a felului în care se putea scoate din oamenii acestui imperiu răul primar, nehotărîrea, naivitatea puerilă sau necunoașterea realității politice. Omar nu este altceva decît un exemplu în plus pentru această atitudine spirituală care reprezintă o frînă pentru politica sa. Faptul este cu atît mai regretabil, cu cît în cazul de față această poziție se manifestă la un om aparținînd celor privilegiați, înzestrați, plin de succes. „În viață, zîmbi Hassan, nu poți fi decît nicovală sau ciocan, ucigaș sau ucis, păstor sau turmă !"

„Un păstor care își măcelărește turma ?" izbucni Omar.

„Bineînțeles, spuse Hassan. De ce crește oi și capre ? Pentru a le omorî. Taci, Omar ! Încetează cu scenele astea. Aici nu e teatru. Nu mai fă pe virtuosul. Sîntem aici oameni sobri, care muncim încordați, care ne eliberăm țara, vrem să ne reformăm credința. Stăpînirea noastră va mîntui lumea. Aceasta e formula simplă, în care crede fiecare din noi cei de aici. Și după ce ți-am lăsat timp să-ți

ştergi naivele închipuiri, te întreb : eşti cu mine sau contra mea ?".

„Nu ai explicat de ce ucizi !"

„Pentru că trebuie. Pentru că forţa nu poate fi înfrîntă decît prin forţă. Îţi promit, Omar, ca să vezi că sînt prietenul tău : de îndată ce imperiul va fi liber — imamul la locul care trebuie să fie — nu mai vărs nici o picătură de sînge, nici eu, nici fiii mei de tigru."

„De ce i-ai omorît pe selgiucizii mei în cea de-a treia noapte a călătoriei noastre spre Merw ?"

„Pentru a te preveni !"

Omar tăcu. Omul era îngrozitor. Apoi întrebă mai departe : „Cine i-a omorît ?"

„Cei mai tineri dintre fiii mei de tigru : copii de doisprezece ani, care trebuiau să le pară inofensivi soldaţilor. Doar copiii puteau pătrunde la paznicii tăi !"

„Hassan, la Isfahan au vrut să mă bage într-o casă de nebuni, pentru că m-a dezgustat crima şi violenţa şi am spus-o cu glas tare... Dar nu sînt nebun. Tu eşti. Îţi cer să nu mai corupi oamenii la crimă !"

„Deci să stăpînească mai departe ortodocşii şi selgiucizii ?"

„Mi-e indiferent cine stăpîneşte în această împărăţie dacă nu este ucigaş !"

„Eşti beat, Omar."

„Da, beat, cu mintea bolnavă, dezorientat ! Pentru că..." Lui Omar i se frînse glasul. Strigase mult prea tare aceste cuvinte. Se lăsase furat. Strigase degeaba ; ştia. Dar trebuia să mai încerce o dată, o ultimă dată : „Pe prietenia noastră, pe profesorul nostru Muwaffak, pe ţara noastră, poporul nostru, credinţa noastră, care, chiar dacă schimbată, e a ta, pe tine, imam, — nu ştiu pe ce nume să te mai conjur : Forţa seamănă forţă. Crima naşte crimă !"

Hassan făcu un semn. Intră Iussuf. „Ia-l cu tine, Iussuf. Ai grijă de acest sărman, mic şeic. Are nevoie de îngrijire.

E ca un copil. Tratează-l cum se tratează copiii. N-a pierdut nimic la Alamut. Poate merge unde vrea."

Iar ştiutorilor Hassan le spuse : „Acest om care se numea prieten al meu, nu e apt pentru această viaţă. Aşa ne strică selgiucizii cei mai buni oameni. Să ne servească drept avertisment !"

Iussuf îl conduse pe Omar afară din sală. Îl conduse în bibliotecă. Omar ştia că hotărîrea fusese luată — şi de el. Ceru hîrtie, unelte de scris şi cerneală. Voia să aştearnă în scris tot ce le spusese lui Hassan şi ştiutorilor săi în faţă : protestul său faţă de crima politică ; protestul său contra terorii laşe, pe care Hassan o cultivase transformînd-o într-o metodă ingenioasă. Ce inventase Hassan era o fărădelege mostruoasă, care trebuia să aibă urmări nu numai pentru Persia, ci pentru toate ţările şi pentru tot viitorul. Omar nu credea, precum contemporanii săi, în magia scrisului, ştia că lucrul scris putea fi şi greşit, neadevărat, fără folos ; cît de neajutorat e cuvîntul scris faţă de puterea acelora care, folosind forţa, îşi pot transforma în faptă visurile, dorinţele, gîndurile. Vraja vorbelor sau a slovei nu e nimic faţă de magia forţei. Omar era totuşi un om al cuvîntului, al raţiunii, al ştiinţei. Nu avea alt mijloc pentru a înfiera nebunia lui Hassan şi a o prinde în cuvinte. Acum îi era indiferent, complet indiferent de ce o apucase Hassan pe acest drum. Motivele pe care voia atît de mult să le afle nu îl mai preocupau. Un om sărise din porunca lui Hassan de pe fereastră în şanţul cetăţii. Pentru Omar era clar : nimic nu justifica această teroare ; nici dorinţa de putere, nici convingerea politică.

Acest om Hassan era bolnav. Posedat. Un demon. Răul putea deci fi întruchipat. De persoana — se gîndi pentru prima dată — „fostului" său prieten. Lucrurile acestea nu le mai putea evita, refuza ca pe o „himeră". Existau. Sergal avusese dreptate. Exista o împărăţie a întunericului, şi anume în inimile şi minţile unor oameni care trăiesc. Pana se afla în faţa sa. O ridică. Îl privi gînditor pe Iussuf : iată

un tînăr pe care îl iubise. Acum și el era bolnav, și el era otrăvit.

Stînd la pupitrul de scris, Omar formulă propoziție după propoziție. Curiozitatea îi dispăruse. Hassan încetase să mai fie un prieten din tinerețe, a cărui dezvoltare să-l intereseze. Ce se năștea sub mîinile lui Omar, ce scria era o acuzație îndreptată împotriva neamului omenesc, care varsă sînge, sînge al propriei ginte, care face uz de forță, omorîndu-și frații, omorîndu-și surorile ; o acuzație care trebuia să fie în același timp un manifest al îngăduinței, toleranței, deși Omar își spunea că tocmai în acea clipă teroriștii lui Hassan loveau în întreaga țară. Fiecare cuvînt, pe care îl așternea — lăsînd la o parte faptul că nu avea nici un efect — venea prea tîrziu.

De ce picta literă după literă ? Acest procedeu îl ajuta doar pe el, în rest pe nimeni. Întărea o imagine provocată de apariția lui Hassan, de cuvîntul său. Omar se gîndi că din nou nu făcea nimic altceva decît să se retragă într-un turn de fildeș al viselor. Iată care era diferența dintre prietenii săi și el : visau vise monstruoase, care deveneau adevărate. Schimbau lumea : nizamul încetul cu încetul, tinzînd către o îmbunătățire prin reforme ; Hassan, mărind răul acestei lumi prin alt rău, înrăutățind lumea. Ce căuta aici un manifest care cerea toleranță și frăție și desemna forța ca un lucru rău ? Nu era el, Omar, un nebun fără scăpare ?

Dar ce altceva putea face ? Ce putea realiza efectiv ? Existau califi care tronau în Bagdad, existau sultani în fruntea armatelor lor, exista Hassan, ucigașul din cetatea sa Alamut. Toți îl conjurau pe Dumnezeu și lumea în numele puterii, forței ; toți, în veșmînt aurit sau în armură de cavaler, îi intimidau pe semenii lor, cereau supunere, ascultare, pedepseau cu securea și spada, răsplăteau cu bucăți de aur serviciile devotate sau promiteau o lume de apoi plină de bucurii, atît unii cît și alții îi amenințau pe cei nesupuși cu un iad plin de suferințe.

Nu exista altă ieşire decît cea pe care o găsise pentru sine. Nu trebuia să asculte sunetul acestor tobe, bătute cu oasele morţilor, cerînd noi morţi, sclavi docili. S[illegible]vi ai nebuniei, ai nebuniei puterii, ai viselor întuneca[illegible]. Ce-l priveau pe el, Omar, toate astea ? Şi totuşi îl privea întrucîtva, pentru că trăia aici şi acum. Şi mai era încă în Alamut. Nu era în observatorul său, nici în vînăria sa.

Văzuse mii de trandafiri înflorind. Unde erau toate aceste stele ale frumuseţii ? Trecuseră. Mii vor înflori iar şi se vor trece. Dar fiecare merita să fie privit ; mirosul, fie el şi numai al unui singur trandafir — nu era în realitate mai greu de înţeles, de conceput, decît beţia sîngeroasă a acestui Hassan, acest vis fantomatic de putere al ucigaşului ?

Nu putea face nimic contra posedaţilor. Aceşti oameni însetaţi de sînge, lacomi de a ajunge în frunte se ridicau mereu. Ascultau vechile basme despre regii cei puternici, plecau în carele lor de luptă la război, triumfau, distrugeau vieţi, luînd cu ei toată agoniseala, se prăvăleau apoi din nou în noaptea din care veniseră...

Această horă a orbirii nu putea reprezenta sensul lumii, al lumii pline de miliarde de stele, nu putea fi sensul Pămîntului pe care locuiau atîtea milioane de oameni. Nu putea fi vorba decît de visul dement al unor minţi bolnave. Şi totuşi acest coşmar revenea mereu. Sultan după sultan, ucigaş după ucigaş. Ce era lipsit de sens, ce era nebunie — era în acelaşi timp lege, era metodă.

Oboseala, indiferenţa îl cuprinseră pe Omar. Cine era el, de ce se răzvrătea contra acestui străvechi sistem ? De ce nu-l recunoştea ? Şi dacă ar face-o — la Isfahan sau aici la Alamut — la ce-ar ajuta ?

Singurul lucru pe care îl putea duce la bun sfîrşit era să înşiruie cuvinte, să aştearnă semne pe hîrtie. Nu mai mult.

Omar se gîndi o clipă că era pe punctul de a trăda ceva din fiinţa lui ; de a trăda trandafirii. Cine să-i mai privească dacă nu el ? Cine să le mai savureze mireasma dacă

nu el ? Cine le iubea frumusețea, dacă nu el ? Se putea deci și el considera imam, călăuză, unul din cei tainici pe a căror existență se sprijină lumea. Oricum un altul decît Hassan, altul decît imamii credinței... Dacă toți ceilalți nu puteau face altceva decît să se ucidă reciproc — atunci n-au decît !

Fericirea lor era limitată și depindea de forța mușchilor, de ascuțimea armelor și de întîmplare. Erau toți prizonierii nebuniei lor și-și foloseau mintea, judecata doar pentru a-și scuza patimile, pentru a găsi motive faptelor lor. Nu, Omar știa că era singur în acest imperiu uriaș.

Ochii îi căzură pe hîrtia din față. Manifestul. Mai citi o dată propozițiile. Ce voia în fond ? Să-l facă pe leu blînd ca un mielușel ? Să-i învețe pe șerpi să nu verse venin ? Nu. Omar vedea clar : tot ce gîndea și simțea nu avea importanță decît pentru el. Nici pentru nizam, nici pentru Hassan, nici pentru mii de alți oameni. Roxane l-ar înțelege și poate Sadig, poate și Mahmud. Toți oameni, ca și el, fără influență adevărată. Voia el însă oare să-și exercite influența ? Nu se gîndise niciodată la asta. Fusese cooptat, inclus, i se așteptase sentința, i se ceruse să ia poziție. Fusese scos din sfera sa.

Numai că lumea în care trăiau ceilalți nu era lumea lui.

Avea dreptul să se întoarcă acasă, avea față de sine datoria să fie din nou el însuși : Omar, făcătorul de corturi. Odată se va găsi cineva care să taie proptelele acestui cort, iar pînza va cădea lățindu-se pe pămînt...

Iussuf își făcu remarcată prezența : „Ești gata Omar ? Ce se va întîmpla cu această scrisoare ?"

Omar răspunse : „Nimic." Rupse coala de hîrtie în bucățele. „Nimic." Apoi spuse : „Iussuf, tu ești în slujba lui Hassan. După cum știi, el țintește scaunul stăpînitorului. Vrea să-i distrugă pe selgiucizi. N-o face într-o luptă de la bărbat la bărbat. Vă trimite, pe tine și pe cei ca tine, să ucideți. Să semănați teroare. Și pretinde că este Messias."

Iussuf răspunse convins : „Și este."

Omar oftă : „Bine. Crezi că este. De ce are atunci nevoie de ucigași ? Înțeleg că vrei să crezi într-un Mîntuitor — dar poate să ne mîntuie poruncind să fie omorîți oameni ? Știi, Iussuf, nu există drum spre un imperiu al păcii, dacă drumul este presărat cu cadavre."

Iussuf rosti superior : „Îi omorîm pe aceia care merită."

„Cine merită moartea ? Este o întrebare grea, de nerezolvat. Poți spune : Răufăcătorul care a comis o faptă sîngeroasă. Atunci înseamnă că și voi meritați moartea ?"

Iussuf zîmbi ironic. Omar i se părea din cale afară de naiv. Un bătrîn. Un prieten al tatălui său Sergal. Asta spunea tot.

Omar continuă : „Tu ești aici doar unul dintre servitori. Unul care execută ce i se poruncește."

„Sînt mîndru de asta."

„Știi tu dacă e drept ceea ce ți se dă ca însărcinare ?"

„Știutorii cunosc asta. Și sper ca odată să fiu și eu un știutor, un ales !"

„Așa deci ! Cîndva vei fi, dacă supraviețuiești. Nu toți supraviețuiesc, Iussuf."

„Noi aducem Persiei adevărata credință și libertatea !"

„Libertatea ?"

„Poporul e asuprit. Zeci de mii de oameni sînt săraci. În mizerie." Iussuf vorbea cu convingere, și totuși cuvintele sale sunau de parcă ar fi fost învățate pe dinafară. „Nu avem dreptul să ne apărăm de asuprire ? Nu trebuie să-i eliberăm pe sărmani ? E bine, Omar, că ai rupt această hîrtie. Nu are sens să scrii împotriva lui Hassan."

Omar îl privi zguduit. Ce devenise sakiul ?

„Poporul nostru a tremurat suficient de mult în fața selgiucizilor. Acum e rîndul lor, să tremure. În fața lui Hassan și a noastră."

Omar începu din nou : „Crezi că tatăl tău Sergal gîndește la fel ca tine ?"

Iussuf spuse dispreţuitor. „Tata îi urăşte pe selgiucizi ca şi mine. Dar nu face nimic. Înjură doar pe ascuns. E prea puţin. Noi procedăm altfel. Noi schimbăm ce trebuie schimbat. Nu contează o crimă în plus sau în minus. Cine moare în fond ? Numai un duşman al poporului nostru !"

Omar şovăi, apoi întrebă : „Ai luat deja parte la un atac terorist ? Ai fost deja şi tu cu ei ?"

Omar se temea de răspunsul pe care i l-ar da sakiul cîndva atît de frumos. De fapt Iussuf era încă frumos, într-un fel ciudat. Arăta nenatural de dur. Era frumos, — aşa cum şi-l imagina Omar pe Îngerul morţii.

Răspunsul lui Iussuf se dovedi puţin mulţumitor : „Îndeplinesc toate poruncile lui Hassan. Sînt mîndru să ascult de el."

Din nou acelaşi lucru, aceeaşi enigmă, de neînţeles, de nerezolvat, la toţi aceşti oameni.

Păreau că se bucură că nu sînt liberi.

Lui Omar afirmaţia lui Iussuf i se păru ridicolă. Iussuf însă nu observă că se înjosea. Părea că mai vrea să spună ceva, colţul gurii începu să-i tremure şi un torent de vorbe izbucni din el : „În vinăria tatălui meu eram orb, eram un pierde-vară, care turna vin, cînta din gură şi din lăută. Trăiam fără să ştiu ce se petrece."

„Şi acum ştii ?"

„Da. Eram orbit, ca tata, ca fraţii mei, ca tine ! Ce a făcut tata ? S-a prefăcut prieten cu ocupanţii şi a simulat o oarecare înclinaţie pentru sunniţi. Nu ştie unde i-e locul. Eu ştiu. Sînt omul lui Hassan. Am mai multă încredere în el decît în oricare alt om. Şi este mai mult decît un om !"

„Ah, spuse Omar. Crezi asta ? Observ că te simţi ca trezit din somn ! Viaţa ta a primit aici un sens. Pentru tine. Păcat că nu este adevărata lumină cea care arde aici."

Iussuf spuse doar : „Palavragiule" şi tăcu. Omar simţi cum i se face frig.

„Dacă Hassan îţi porunceşte să mă omori ? O faci ?"

Iussuf nu răspunse.

Omar se așeză într-un colț al camerei pe o pernă. Era obosit. Acesta era băiatul pe care îl iubise. „Pe Șeitan ! Repede te-au mai convins !"

Apoi se gîndi că doar cu puțin timp înainte el însuși afirmase că Hassan îi este prieten. Dacă el, Omar, fusese atîta timp fascinat de Ben Sabbah, fără să fi trăit în prezența lui — cum putea atunci să-i facă reproșuri lui Iussuf ? De fapt, — încetase să-i mai facă. Era doar trist. Un biet bătrîn nebun. Oare vîrsta își spunea cuvîntul ? Văzuse multe pe lumea asta, și știa ce era rău în ea, de ce era rea. Pe un tînăr însă trebuie că îl impresiona cel care avea puterea și se acoperea de succese folosind forța. Aproape că nu se putea ca un astfel de om să nu impună unui tînăr. Iar dacă îi mai și dădea prilejul, ca lui Iussuf, să participe la această putere !...

Nebuni erau amîndoi. Și Iussuf și el. Niște nebuni care căutau în lumea asta plină de teroare, lipsită de noimă și de judecată, în această lume a credinței oarbe, un țel, un drum, o direcție. El căuta mereu — în ciuda multor dezamăgiri — rațiunea ! După cum credința oarbă naște monștrii, așa și rațiunea. Cînd omul se dedică unilateral uneia din calitățile sale, cade în greșeală.

Căutătorul devenit nebun se prăvălește în nesiguranță... așa ca el acum. De ce se mai afla la Alamut ? Ce voise să facă aici ? Putuse să-i schimbe părerea lui Hassan ? Hassan îi arătase ușa.

Se afla aici într-un loc unde peste tot se studia, se lucra, se experimenta. În ce scop ?

Pentru a construi mașini, care serveau războiului ; pentru a cerceta metode prin care se pot supune oamenii. Pentru a prinde lumea în gheare. În ghearele lui Hassan. Sute de încăperi, camere, săli, sus deasupra prăpastiei, adînc în măruntaiele muntelui. O stîncă apărată, înconjurată de zid, care nu poate fi cucerită. Centrul voinței de a ucide, al violenței. Locul de prăsilă al crimei. Nu,

Omar nu se înșela ! Ce se întîmpla aici, ce se pregătea aici, era sfîrșitul unei lumi pe care Omar o iubea. O iubea, în ciuda imperfecțiunii ei. Sigur — trebuie să existe o altă lume, mai aproape de inimă : dar mai aproape de moarte, în nici un caz...

Omar i se adresă lui Iussuf : „Ai devenit deci un înger negru, care vrea să distrugă prin moarte și foc așazisul rău. Mi-e milă de tine, Iussuf. Ascultă-mă ! Hai să mergem acasă ! Înapoi la Merw sau la Nișapur ! Unde vrei. Numai să mergem de aici. Tu și eu. Plecăm acasă, la tata Sergal. Nu e un fățarnic cum crezi tu acum. E doar mai bătrîn decît tine. Și tu vei fi odată așa de bătrîn cum e el acum. Atunci îl vei înțelege !"

Omar se întrerupse. Ce spunea ? Vorbea în stilul mobadului al ulemanilor. Al tuturor bătrînilor pe care nimeni nu vrea să-i asculte. Și el urîse astfel de cuvinte cînd fusese tînăr. Tînăr ? Era deja așa de mult de atunci ?

„Mă vei înțelege, numai după ce vom fi plecați de aici. Locul e năsănătos. Nu e un loc pentru cuvinte bune, pentru gînduri bune. Pentru trăiri adevărate. Nu. Să mergem. Să-l lăsăm pe Hassan și Alamutul în pace. Fiii de tigru nu au nevoie de tine pentru a ucide. Vino cu mine ! Îți arăt lumea, așa cum e ea în realitate : nici orbită de soare, nici întunecată de noapte — îți arăt miliardele de stele... vrei ? Vrei să devii matematician ? Sau doctor ? Nu trebuie decît să spui un cuvînt. Iussuf !" Și cum băiatul nu răspundea, Omar continuă : „Tatăl tău așteaptă, frații tăi, vinăria. Și trandafirii vor înflori în curînd. Piersicul probabil că tocmai a început să rodească, peste puțin va purta piersici glaben-aurii, cu obraji roșii. Aș vrea să fim deja acolo !"

Iussuf rise cinic : „Tu cu piersicul tău. Și pe deasupra cu Sadig, șeful cel gras al poștelor, și cadiul uscătiv ! Halal companie pentru mine ! Vorbitori, palavragii, poeți ! Nu, Omar, așa nu se face nimic. Totuși te voi însoți, dar nu la Merw sau Nișapur !"

„Ah, spuse Omar, mă însoțești ? Unde ?"

„Probabil că ți-e foame și sete." Iussuf schimbă brusc tonul. Se îndreptă spre o nișă din care aduse o cupă, un ulcior, străchini și felii de pîine.

Omar bău și mîncă aproape mecanic. Nu se mai gîndea la tînărul Iussuf, nici la Hassan, nici la vizir. Nebunia se îndepărtase de el. Omar se gîndi la Roxane care îl aștepta la Rajy. Trebuia să meargă la ea. Alergase după o fantomă. Trebuia să se întoarcă la realitate.

Iussuf îi întrerupse meditația : „Ce ți-ai imaginat, Omar, la ce te-ai așteptat ? Că Hassan va spune «Renunț !»" Iussuf rîse cu subînțeles.

La asta se așteptase ? Omar se întrebă și el. Nu. Sperase să apropie doi vechi prieteni : pe vizir și pe Sabbah. Eșuase. Nu-și îndeplinise misiunea. Avusese însă într-adevăr o misiune ? Fusese doar propria sa dorință, voința sa să meargă la Hassan. Nu avusese o însărcinare oficială. Și acum era nevoit să constate că a fost bine așa, căci s-ar fi întors cu mîinile goale.

Omar ridică privirea din strachină. Se uită în ochii lui Iussuf, care erau fixați asupra lui. Simțea că în el se producea o schimbare. I se pusese oare ceva în băutură ? Nu mai reacționa ca mai înainte, se simțea somnoros, dar în același timp treaz ; se afla într-o stare neobișnuită. Toți ceilalți — doar el nu — erau convinși de misiunea lor, se gîndi Omar, era modul în care ei existau. Și erau atît de plini de viață. Numai el nu era. Erau așa cum îi crease Alah dintru început, neschimbați, fără a avea nevoie de vreo transformare ! Pe el conștiința îl făcea temător. Cei care nu aveau conștiință erau tari, hotărîți. Ucideau.

I se adresă lui Iussuf pe care îl vedea ca printr-un văl, neclar, șters. „Unde ești, Iussuf ? Aș vrea să te întreb ceva. Dacă vorbești cu ucigașii, spune, ce simt cînd ucid ?"

Iussuf răspunse ca dintr-un nor : „Spun că trebuie să se petrecă repede. Și eu cred că trebuie să meargă repede. Atît. Nu stai pe gînduri. Trebuie să meargă repede, asta e tot."

Şi să treacă repede, se gîndi Omar. Să treacă repede, să se uite repede. Cînd omoară, fiii de tigru nu comit o faptă gîndită ; crima e poruncită, de aceea nu simt nici o răspundere. Fac ce li se spune. Ca băiatul care a sărit pe fereastră la ordinul lui Hassan. Nu a cumpănit nici o secundă comanda. Dacă ar fi şovăit doar o singură clipă, nu ar mai fi sărit.

Şi se simţi căzînd ; se prăbuşea, adînc, adînc, într-un hău, stîncile se repezeau spre el, împotriva lui, alunecau pe de lături. Se prăvălea tot mai adînc, pînă pe fundul prăpastiei. Se izbi fără să simtă vreo durere pentru că pămîntul cedă şi prăbuşirea lui se prelungi la nesfîrşit. Cădea, cădea mereu, în infinit, îndreptîndu-se către taină. Undeva va avea marea revelaţie. Omar continua însă să se prăbuşească în mijlocul unei cete de fii de tigru înarmaţi cu pumnale şi săbii, care stăteau alături de el, precum îngerii, şi aruncau săgeţi în sus din prăpastie... Îi strigau în cor : „Nu gîndi ! Ascultă ! Nu gîndi ! Ascultă !“ În zadar încerca Omar să răspundă căci din pieptul lui nu răzbătea nici un sunet, vocea i se oprise în gîtlej „Nu ! Vă înşelaţi !“ În creier i se înfipseseră aceste trei cuvinte, care creşteau ameninţînd să-i sfarme ţeasta.

Se auzi vocea lui Iussuf întrebîndu-l dacă a ajuns în Paradis şi vede huriile, numai că Omar ştia că nu va putea niciodată găsi acel paradis animalic guvernat de plăcerile cărnii. Nu putea decît să se prăbuşească şi să-i implore pe ei — ceilalţi — să binevoiască a începe să gîndească. Şi ştia în acelaşi timp că această pretenţie va rămîne fără speranţă, fără succes, fără sens.

Apoi Omar crezu că a ajuns pe fundul prăpastiei. Şi i se păru că primeşte acum răspunsul la întrebarea care îl frămînta : de ce se îndepărtase Hassan de el. În spatele fiecărei pietre din prăpastie, credea el, se deschidea o gură care trebuia să-i răspundă ; vedea boturi uriaşe căscate, din care ieşeau limbi, al căror grai nu îl înţelegea însă. Ştia că acesta este răspunsul lui Hassan, pe care îl ceruse, dar nu-l primise, şi se temea că nu-l va înţelege niciodată, dacă nu îl înţelegea acum. Din gurile deschise ieşeau călare paznicii săi selgiucizi, decapitaţi de

Hassissini. Călăreau în fața lui, știa că îl vor conduce la Roxane. Gîndul la Roxane îi producea o teamă imensă ; se întreba dacă trăiește sau a murit. O văzu apoi în brațele vizirului, goală și desfrînată. Prietenul său Nizam al Mulk o dezmierda și amîndoi îi explicară lui, celui care îndrăznise să-i întrebe dacă nu știau că el, Omar, se prăbușește în prăpastie, că acest lucru le era indiferent deoarece acum ei căutau motivele adevărate, cele care îi mișcau pe toți oamenii. Lui Omar acest răspuns i se păru absolut satisfăcător, da, îl așteptase și chiar îl aprobă în sinea sa. „Dacă vrei, Omar, îți explicăm și motivele forței." Era din nou vocea vizirului, și Omar îi porunci să tacă pentru că ceruse același răspuns lui Hassan. Brusc își dădu seama că fusese otrăvit de Iussuf. Aștepta să primească în clipa următoare sarcina de a comite o crimă. Se gîndi febril cum ar putea să se sustragă ordinului. Nu vedea nici o ieșire. Porunca se apropia de el ca un perete, ca un zid de piatră ; zidul înainta tot mai mult și se credea deja strivit, cînd dintr-o dată nu mai simți nimic.

Omar se ridică și lovi în jur cu mîinile și picioarele. Nu era conștient de ce face. Sări în picioare, vru să meargă la fereastră, vru s-o deschidă. Iussuf îl cără înapoi în colțul său. După un timp nu i se mai auzi decît respirația. Dormea liniștit. În toiul nopții fu trezit. Iussuf stătea în picioare lîngă culcuș și-i porunci să se scoale ; îi puse pe umeri o manta de călătorie, îi dădu sacul său de drum, îi legă sandalele și-i porunci să-l urmeze.

Buimăcit și enervat că se supunea practic fără voință, Omar merse în spatele tînărului. La ieșirea din cetate îi aștepta un băiat. Fiind prea întuneric, și Omar nebănuind nimic, se sperie cînd îl auzi pe Iussuf adresîndu-se băiatului : „Demawed !" Omar îl apucă pe micuț de umeri, îl trase spre el, îl privi în față și strigă : „Tu ești într-adevăr ? Ești Demawed, fratele lui Iussuf și fiul lui Sergal ? Ești aici, băiatul meu cu piele de argint, trandafirul meu ?"

Cei doi frați nu răspunseră ; lui Omar i se păru că Demawed pufnește disprețuitor.

Această neașteptată întîlnire (Omar își închipuise că băiatul e departe, la Merw) avu nu numai darul de a-l surprinde, dar și de a-l impresiona. Din nou i se păru că lumea în care trăise atîta timp nu mai există ! Nimeni nu mai era la locul la care ar fi trebuit să fie : acum pînă și micul Demawed, sakiul vinăriei dintre ruine, se afla aici la Alamut.

Frații păreau să aibă o însărcinare precisă. Îl conduseră pe Omar prin valea pîrîului, ajunseră la primul zid, trecură prin poartă, încălecară pe caii care îi așteptau acolo ; cu băiatul de la cai erau acum patru. Porniră în noapte.

Omar se bucură că părăsește Alamutul. Misiunea lui eșuase. Nimic nu-l mai reținea în acest cuib de vulturi. Nu întrebă unde mergeau, ci aștepta să se facă ziuă. La lumina zilei lucrurile s-ar putea limpezi : ce ar putea face în continuare, ce intenție se ascundea în spatele faptului că Hassan îi dăduse pe ambii frați ca tovarăși de călătorie.

Gîndurile lui Omar se îndreptară spre Roxane pe care voia s-o vadă cît de curînd posibil. Cu ea trebuia să discute înfrîngerea.

Ajunseră la drumul din munți și călăriră repede, în ciuda întunericului nopții. Luna răspîndea puțină lumină, norii o acopereau prea des. Trecură prin așezări mărunte, răspîndite pe versantele munților Elburz și adăpară caii în rîuri limpezi, se odihniră într-un serai sărăcăcios în care căpătară de mîncare. Țăranii îi tratară respectuos. Se mai găseau încă în ținutul stăpînit de Hassan, iar tinerii bărbați erau recunoscuți ca „fiii" lui Hassan. Călăriră așa două zile.

Cu cît se apropiau mai mult de Raiy cu atît mai des se gîndea Omar la cei doi băieți. Vorbi mai îndelung cu ei : cercetă sau încercă să cerceteze ce însărcinare aveau. Spusele celor doi, potrivit cărora Hassan le-ar fi dat „liber", i se păreau tot mai improbabile. În ciuda discuțiilor mai lungi Omar nu izbutea să reînnoade legătura cu ei, deși băieții se arătau binevoitori luînd aminte la

intonația și conținutul cuvintelor lui Omar. Demawed încercă — vizibil pentru a-l binedispune pe Omar — să rîteze un vers : dar încercarea eșuă, rima era greșită, iar vocea băiatului era acum aspră. Acest amănunt — poate lipsit de importanță — îl făcu pe Omar neîncrezător.

Cum putea oare să aibă încredere în cei doi băieți ? Cum putuse să creadă măcar o clipă că acești băieți mai sînt fiii lui Sergal ? Deveniseră fiii lui Hassan ! Trebuia să fie cu ochii în patru. La Rajy se va lămuri totul. La Rajy va cumpăni împreună cu Roxane ce era de făcut.

14

Intermezzo

La Isfahan Mahmud nu scăpă prilejul de a discuta cu un număr mare de învăţaţi în probleme juridice. După cc, înaintea plecării la Alamut, Roxane îi făcuse o aluzie — ce-i drept destul de neclară şi ocolită — despre călătoria pe care urma s-o facă, i se păru de la sine înţeles să aştepte la Isfahan întoarcerea lui Omar şi a lui Roxane. Sadig însă, care se simţea oarecum jignit, fiindcă nu se apelase la ajutorul lui, iar bunăvoinţa nu-i fusese onorată, avea sentimentul că fusese lăsat de izbeliştc. Ce mai căuta la Isfahan, dacă nu avea nimeni nevoie de el ? În realitate, se mai gîndea şi la faptul că rămăsese atîta timp departe de postul său. Dacă stătea bine să cumpănească lucrurile, nu putea motiva convingător venirea sa la Isfahan : un hagialîc la Mecca ar fi fost o justificare ; dar Sadig mai fusese în oraşul sfînt şi nimeni nu l-ar fi crezut că voia să se supună a doua oară unui asemenea efort.

Pentru a nu apărea la Merw cu mîinile goale şi pentru a-şi motiva călătoria în aşa fel încît să fie pe înţelesul mulţimii, Sadig cumpără în „oraşul cailor" o tînără iapă arăbească foarte promiţătoare. Bineînţeles că atîta se tocmi pînă ce primi, la un preţ de nimic, şi un armăsar de trei ani, ca supliment. Animalul nu era pe gustul său, dar nu şi-ar fi iertat, la banii pe care îi dăduse pe iapă, să nu încheie şi o afacere mai mică dar bună. Sadig petrecu zile întregi cu tîrguiala, încercînd s-o perfecteze, savură cumpărarea pe care o întrerupea mereu şi-o tergiversa. În cele din urmă deveni posesorul legal al ambilor

cai ; apoi își vîndu propriul cal care îl purtase pînă aici, și în felul acesta nimic nu-l mai reținu la Isfahan. Se văzu silit să plece, întrucît nici el, nici Mahmud nu știau cînd se vor întoarce Omar și Roxane. Pe Mahmud îl rugă, făcînd multe digresiuni, să-l ierte că-l lasă „singur" ; se vor revedea însă în curînd la Merw. Mahmud, care știa că Sadig trebuia să plece, dacă voia să evite eventualele greutăți la Merw, își luă rămas bun, urîndu-i numai bine.

Pentru ceea ce Mahmud avea de gînd să facă de acum încolo nu era nevoie de prieteni sau cunoscuți ca martori.

Cadiul era ferm hotărît să-și rezolve situația — și asta fără a pleca în India. Căzuse la înțelegere, după cîteva convorbiri, cu soțul unei indiene, un pantofar și meșter de sandale din bazar. Mahmud nu era sigur că se putea bizui doar pe spusele unei femei și că o astfel de declarație poate fi privită ca valabilă de niște autorități bisericești (cum ar fi alimul din Merw). Așa că se asigură că-l are pe bărbat de partea lui, cumpărîndu-i mai multe perechi de pantofi la prețuri foarte pipărate. Selim, producătorul de încălțăminte luxoasă, declară apoi în fața scribului bazarului, spre a fi trecut în document oficial, că încă de la începutul căsătoriei ar fi auzit de la Sahvedi, nevastă-sa, despre greutățile pe care aceasta le întîmpinase în tinerețe pe vremea cînd era doică. Un copil, o fetiță pe nume Katăpetsi, refuzase să-i ia sînul. Mahmud fusese nevoit să mai facă cîteva vizite în prăvălia pantofarului înainte de consemnarea acestui important fapt ; căci lui Selim îi devenise brusc neplăcut să recunoască că nevasta sa, Sahvedi, născuse deja în India, unde fusese și doică. Se lăudase deseori față de prietenii săi că Sahvedi venise fecioară în brațele sale ; acum însă cînd Mahmud cumpăra încălțăminte la prețuri de cîteva ori mai mari, mărturisi : Sahroedi tocmai fusese mamă, cînd o luase el de soție în Kabul. Iar Sahroedi arătă spre a fi scris în document că Dilaram și Katăpetsi nu sînt în nici un caz surori de lapte — căci de un astfel de lucru ar trebui să aibă

cunoștință în primul rînd ea, doica, iar ea nu știe nimic despre așa ceva.

Mahmud se simți foarte liniștit după întocmirea acestui protocol. Un document, pregătit la Isfahan de scribii bazarului, verificat de cadiul Talib în ceea ce privește corectitudinea formulărilor și identitatea persoanelor numite, era doar un instrument util pentru ceea ce îl mai putea aștepta. Pentru Mahmud, călătoria își avea rostul și era bucuros că a folosit atît de bine absența lui Sadig și a lui Omar. Acum nu mai voia să zăbovească la Isfahan și se hotărî să plece în întîmpinarea lui Omar și a Roxanei pînă la Rajy.

Să fi fost doar întîmplare sau o adeverire a credinței că între oamenii care se cunosc și se plac există legături intuitive deosebite chiar dacă sînt despărțiți : fapt este că în ziua în care Omar părăsi Alamutul, Mahmud plecă din Isfahan. Întrucît Rajy se găsește cam la mijlocul drumului dintre cele două localități, amîndoi sosiră în aceeași zi și se întîlniră în locuința Roxanei.

Acum că își rezolvase daravelile, Mahmud se puse din nou pe deplin la dispoziția prietenilor săi Omar și Roxane. Încă din timpul călătoriei la Rajy își făcuse în secret reproșuri că se gîndea tot timpul la doica indiană, în timp ce Omar era pe drum într-o misiune politică. Cu cît cîntărea mai mult puținele date pe care le primise de la Roxane, cu atît i se întărea mai mult convingerea că Omar plecase din însărcinarea vizirului. Altfel de ce l-ar fi eliberat nizamul ? Mahmud fu de aceea foarte uimit cînd află de la Omar și Roxane că vizita lui Omar nu avusese decît caracter particular. I se păru incredibil, dar nu încercă, evident, să dovedească prietenilor săi că mint. Mai cumpăni puțin lucrurile, dar apoi ajunse la concluzia că este cît se poate de posibil ca spusele lui Omar să fie adevărate. Mahmud fu totuși surprins de prezența lui Iussuf și a lui Demawed, fiii lui Sergal, care îi părură foarte schimbați.

După ce Omar povesti în amănunt despre misiunea sa eșuată, Mahmud recunoscu că prietenul său ajunsese într-o fundătură. Ce urma să facă Omar Kayyam ? Dacă Omar nu-și pusese încă această întrebare — el, Mahmud, se gîndi la ea imediat. Prietenul își pierduse poziția la Curte, pierduse prostește bunăvoința sultanului și a vizirului ; de Hassan fusese alungat ca visător și servitor al selgiucizilor. Puteau Roxane și el să plece imediat înapoi la Merw sau la Nișapur ? Unde altundeva să meargă ? Și Mahmud se gîndi că și el va trebui să dea niște lămuriri anumitor bei din Chorassan, cum de a putut călători cu Omar și Roxane, care nici măcar nu era nevasta lui Omar. Mahmud vedea lucrurile foarte clar, fără a se înșela asupra situației sale. Era într-adevăr o fundătură, în care intraseră toți, și el. La ce-i folosea acum că putea fi sigur de Dilaram și Katăpetsi ?

Pentru soarta lui Omar și a lui Roxane, un sfat bun era într-adevăr prețios. Ședeau acolo, în fața lui și se uitau unul la altul. Mahmud era omul care trebuia să intervină dîndu-le o mînă de ajutor, care trebuia să dea vieții lor din nou un curs bun. Era de mirare că Omar și Roxane nu ajungeau să vorbească ei înșiși despre ce aveau acum de gînd să facă, cum urmau să iasă din laț !

Roxane vorbea în felul ei molcom despre lucruri și persoane care în acel moment apăreau complet lipsite de importanță — ca de Ruzbehan și Jasmin — și Omar rîdea și o privea adînc în ochi, iradiind tandrețe. Fericirea privea din ochii amîndurora. Dar — pe Șeitan ! — ce fericire ? În situația asta încurcată ? Mahmud era zăpăcit.

„Nu, spuse el tare, dacă n-aș ști că ne găsim toți într-o situație cît se poate de precară aș crede că celebrăm astăzi sărbătoarea Bairamului sau o nuntă !"

„Povestea asta cu nunta ar putea să fie adevărată, spuse Omar, nu e deloc un gînd greșit, dragă Mahmud. Sînt doar prudent, căci te pomenești că și Roxane ascunde

vreo piedică serioasă în calea căsătoriei, precum nevestele tale, iar eu..."

Roxane spuse că singura piedică care stătuse în calea căsătoriei ei pînă atunci fusese Omar însuşi. Îşi stătuse singur în drum.

„Cred că asta a trecut", spuse Omar.

Mahmud se întrebă dacă vorbea serios.

„În această cameră, spuse Roxane, mi-a povestit Omar povestea lui Jasmin şi a lui Ruzbehan. Acum, din păcate el nu e călugăr sufit, iar eu nu sînt prostituată... Şi nici la fel de frumoasă ca Jasmin..."

„Uiţi că i-am atribuit lui Jasmin frumuseţea ta."

„Mulţumesc. Dar un călugăr sufit extaziat care doar mă priveşte şi meditează..."

Mahmud spuse uşor enervat : „Altceva nu aveţi acum în minte ? Încă nu v-aţi gîndit ce-o să faceţi de acum încolo ?"

„Nu, spuse Omar. Şi nici nu vreau să mă gîndesc. E prea tîrziu pentru asta. Sîntem duşi de curent. Lucrurile, dragă Mahmud, s-au pornit. Nu mai putem schimba nimic. Acum nu mai putem decît să ne concentrăm asupra noastră."

„Asta ce înseamnă ? Nu înţeleg ce vrei să spui !"

„Nu ţi-a sărit nimic în ochi pe drumul de la Isfahan încoace ?"

„Ce să-mi fi sărit în ochi ?"

„Ai văzut doar călători, caravane, comercianţi şi mici negustori ?"

„Da. Trebuia să fi văzut altceva ?"

„Da. Drumurile arată de fapt ca întotdeauna. Şi caravanele. Dar sînt formate toate din Hassissini deghizaţi ! Ce ne aşteaptă e o răscoală a celor fără pămînt !"

„Şi asta o spui aşa de liniştit, de parcă mi-ai comunica poziţia soarelui !

„Nu pot să schimb nimic. Credeam că ai observat că drumurile sînt pline de oameni înarmaţi ; şi selgiucizii se află în stare de alarmă ! Şi dacă se unesc mai întîi Hassissinii cu cei fără pămînt..."

„Noi şedem aici liniştiţi la Rajy, în această cameră, iar voi vorbiţi de Jasmin şi Ruzbehan !"

„Da, Mahmud. Căci de aceste lucruri nu se va mai vorbi multă vreme. Poate că deloc. La fel de puţin ca şi despre lucrurile frumoase, valoroase, ale vieţii. Oamenii încep din nou să se măcelărească unii pe alţii ! Va dura mai mult : căci este o chestiune obositoare, bărbaţii vor fi luaţi la luptă, iar femeile vor suferi din cauza asta. În aceste condiţii prefer să vorbesc, cît timp mai pot, despre Jasmin şi Ruzbehan, despre Roxane şi despre mine... Propun să mergem în afara oraşului şi să facem tabără pe malul rîului ; luăm vin cu noi şi un covor moale ! Ei, ce-i cu tine, Mahmud ? Nu, nu te supăra, vorbesc serios ! Pajiştea de pe malul rîului are destulă iarbă moale, să lăsăm covorul aici ! Rămînem pînă seara, pînă răsare luna, şi de îndată ce va cînta privighetoarea, vom şti cît de frumoasă e seara..."

„Eşti nebun, Omar. Lasă vorbele astea ! Nu folosesc acum la nimic !"

„Ce foloseşte acum, Mahmud ? Ştii tu ? Eu nu. Şi nici nu vreau să ştiu. Ce am făcut, am făcut. A fost în zadar. Să aştept tremurînd pînă ce începe sărbătoarea măcelului ? Ţi-ar plăcea mai mult dacă eu sau Roxane ne-am teme ? De ce să ne fie frică ? Nu se întîmplă nimic din ce nu s-a mai întîmplat deja descori. Vom înota din nou în sînge. Ne vom tăia unii altora capetele. Vom înfige pumnale în inimi sau în spinări. Vom dovedi că sîntem mai puternici. Şi cel care scrie litera alfa va vrea ca aceasta să fie citită „Alah" ; iar cel care o citeşte totuşi „Ali", va fi sortit morţii. Sau invers. Ştiu că este doar un exemplu ! Înţelegi ce vreau să spun ? Va trebui să mai aşteptăm încă multe sute de ani ca oamenii să

devină raționali. Iar noi nu trăim atîta. Tu nu, Roxane nu, eu nu. Deci, de ce să ne înfierbîntăm ?"

Roxane se juca cu șiragul ei de mărgele, de care erau prinse și ametiste și pietre de turcoaz. „Să nu iei spusele lui Omar chiar ca atare, Mahmud. El vorbește în simboluri. Nu vorbește atît de serios ca alți poeți de aici. Ei fug mereu. Se tem de realitate."

„Asta-i și cel mai bun lucru pe care-l pot face." Omar o spuse cu convingere. „Și noi ar trebui s-o facem. Reține propunerea mea : Să mergem la rîu, să facem acolo o tabără, pînă ce vîntul răcoros de seară ne va dărui vise..."

„Nici nu mă gîndesc ! spuse Mahmud. Vreau să știu ce trebuie să facem ! Vreau să știu unde mergem. Nu putem rămîne aici la Rajy. Sîntem străini aici. Dacă într-adevăr izbucnește răscoala celor fără pămînt..."

„Ei, și ce-i atunci ?"

„Nu te înțeleg. Cum de cazi tocmai acum în letargie, Omar ? De ce nu te îmbărbătezi ? Acum, cînd e cu adevărat nevoie ?" Mahmud era supărat.

„Pentru că n-am să mai întreprind nimic decît dacă întrezăresc perspective de succes."

„Ești dator să ai grijă de Roxane. Să faci ce-ți stă în putere !"

„Iar aud cuvîntul ăsta — putere. Putere și forță. Sînt pentru ștergerea acestor cuvinte din toate cărțile, ca nici un copil să nu mai învețe cum se scriu, cum se rostesc !"

Mahmud, încă enervat, nu găsi nimic de rîs în toată povestea : „Nu-ți va folosi la nimic. Izbucnesc din pieptul fiecăruia, devin forța pumnului său. Aceste cuvinte n-au nevoie să fie notate. Nu înțeleg de ce te temi atîta ! Tu, om în toată firea !"

„Te înșeli, Mahmud, nu sînt speriat ! Nu mă tem de putere sau de forță. Mă plictisesc doar. Le socotesc de prisos !"

„Asta s-o fi potrivind în cazul tău. Dar oamenii n-o pot scoate la capăt fără ele, au nevoie de amîndouă."

Omar se ridică şi făcu o plecăciune în batjocură. Era deja uşor ameţit. „O, am uitat, stimate cadiu ! Legea vorbeşte din tine. Şi toată înţelepciunea omului."

„Cu tine nu se poate vorbi. Roxane, spune tu ceva !"

Roxane rosti încet : „Ne vom întoarce, cred, la Merw. Şi acolo, sper — dacă Omar vrea — că ne vei cununa."

Omar îşi aţinti ochi asupra ei. Se apropie de ferestruica care se deschidea spre curte şi privi afară. Apoi spuse rar : „Nu va fi nimic aşa cum vă închipuiţi voi. Tu, Mahmud, şi tu, Roxane. Nu mai pot duce o viaţă particulară. M-am amestecat în nişte treburi ; am jucat în prim plan ; în Moscheea Yuma şi la Alamut. Nu mai pot fi acela care eram odată. Trebuie să recunosc că m-am comportat cam „tinereşte", ca să nu spun „copilăreşte". Am crezut că am în faţa mea un fel de problemă de calcul, ceva ca o ecuaţie : dacă de ambele părţi se ia o anumită cantitate, gîndeam eu, echilibrul se păstrează. Formula simplă, în care aveam încredere, era : dacă sultanul selgiucid nu mai poartă războaie, atunci Hassan nu mai ucide. Aveam, într-devăr această speranţă ! N-aveţi decît să mă socotiţi total nebun, dar într-un ungher al inimii mele, şi din păcate şi al creierului meu, credeam în această posibilitate. Şi totuşi ea nu există ! Şi dacă mă examinez pe mine însumi şi lucrurile pe care le-am făcut, le-am spus, şi dacă cîntăresc reacţia partenerilor mei — atunci nu vreau să spun că au dreptate, dar trăiesc în lumea adevărată, în realitate ! I-am afurisit. I-am pictat în imaginaţia mea doar, în alb şi negru, i-am conturat dur, rău intenţionat. Dar ei acţionează doar după legea pe care o îndeplinesc. Vor arunca ţara în război. Azi sau mîine. Iar eu am fost un nebun idealist, un palavragiu plin de vorbe umanitare..."

Roxane vru să-l contrazică, sări în picioare, se îndreptă spre Omar.

„Nu, stai, nu spune nimic ! E așa cum spun eu. Mahmud a acționat mai deștept ca mine. A pus ordine unde era nevoie de ordine : în imediata lui apropiere a creat raporturi ce pot dura. Nu, nu te rușina, Mahmud, dacă ai folosit și tu un mic truc ! A fost necesar. Sadig, am auzit, a cumpărat doi cai : foarte bine ! Corect. A făcut ce i-a stat în putință, și a făcut-o pe deplin. Eu am vrut imposibilul. Și am dat greș. Acum însă îmi datorez mie însumi un lucru : eu înapoi la Merw nu merg ! Trebuie să merg la Isfahan, chiar cu riscul ca nizamul să mă închidă din nou în casa de oaspeți a sfinților. Trebuie să-i spun că am ajuns la concluzia că Hassan e un criminal. Și să explic clar, odată pentru totdeauna, că nu aprob comportarea lui Hassan. Dacă plec de la Rajy la Merw, oricine ar putea spune că m-am împăcat cu Hassan. Și asta, după cum știți, n-am făcut-o." Omar privi din nou pe fereastră. Avea un aer hotărît și în același timp îngrijorat. Apoi strigă brusc : „Uitați ce se petrece acolo !"

Roxane și Mahmud se repeziră la fereastră. În curte se aflau Demawed și omul pe care Omar îl socotise grăjdar. La început, Omar, Roxane și Mahmud nu înțeleseră nici gesturile, nici comportarea celor trei de jos : ședeau turcește, față în față, ca la jocul de table. Ce făceau ei semăna cu un fel de numărătoare, pe care nu o încheiară nici după mai multe încercări, neflind în stare să cadă de acord asupra unui lucru. Demawed începu să protesteze cu glas tare, iar vocea sa clară răzbătu pînă la al doilea etaj al casei.

„Nu, strigă el, nu e corect. Trișați ! Eu sînt ! Pe mine a căzut numărul !"

Apoi răsună vocea mai groasă a lui Iussuf, care rîse, cum i se păru lui Omar, ironic. „Tu — un copil ! Nu, asta e treabă de bărbați."

Băiatul de la cai, pe care îl vedeau pentru prima dată șezînd în apropierea lui Iussuf și Demawed, începu din nou „numărătoarea" — căci ce altceva putea fi jocul,

de vreme ce atingea mereu cu mîna dreaptă propriul piept şi pe cel al tovarăşilor săi, mişcîndu-şi buzele.

Omar clătină din cap : „Şi faţă de aceşti oameni am vrut să fiu precaut. Probabil că se ceartă cine să dea de mîncare la cai." Omar se întoarse : „Indiferent pentru ce se trage la sorţi acolo jos — cei buni cred că hotărîrea e lăsată hazardului şi totuşi orice joc, chiar o numărătoare, este clar determinat de ordinea sa. Şi eu ar fi trebuit să ştiu asta cînd am intrat în joc cu partenerii mei — Hassan şi nizamul.

Acum se observa că Omar era beat. Roxane intră în vorbă : „Nu trebuie să mergi înapoi la Isfahan. Ce te aşteaptă acolo în afară de hanul sfinţilor ? Tot ce trebuie să faci e să-l înştiinţezi pe vizir că Hassan atacă. Dar asta o ştie. Ar fi un vizir prost dacă nu ar şti."

Omar stătea în mijlocul camerei. Îşi încrucişase braţele. „Totul va fi aşa cum hotărăşte soarta. Bineînţeles că trebuie să merg la Isfahan. Trebuie să-i explic nizamului care e acum poziţia mea faţă de Hassan."

Roxane îl contrazise : „N-ar trebui totuşi să ne întoarcem la Merw ? Cred că ar fi timpul să închei acest intermezzo politic din viaţa ta. În vreun fel. Să faci din nou acele lucruri pentru care eşti potrivit."

„Putem să mergem la Merw după aceea, după ce i-am povestit vizirului ce trebuie să ştie !"

„Dacă mai rămîne timp !" izbucni Roxane.

Mahmud completă : „Şi dacă mai ai prilejul. Posibilitatea !"

Roxane spuse oarecum îngrijorată : „Din ce o să trăim dacă rămîi în dizgraţie ? Unde ? Şi cum ?"

„Nu-ţi fă griji. Mergem în sus spre Nişapur, în oraşul meu de baştină. Acolo avem un cămin propriu, acolo nu mi-e nimeni stăpîn, acolo nu sînt sluga nimănui, iar de ce avem nevoie, vom primi în curînd : pîine, o înghiţitură de vin. Şi apoi te am pe tine, iubito, în această lume."

Roxane îl privi pe Mahmud. Omar o luă pe Roxane de mînă şi se înclină în faţa lui Mahmud : „Dragul meu, ştii de ce beau eu. Nu beau doar din pură poftă, doar pentru a chefui... Nu vreau să încalc învăţătura Coranului. Vinul îmi dă iluzia de a nu fi. Şi ăsta e motivul pentru care e înţelept să bei...

Omar se înflăcărase. „Ştiţi, spuse el, ce o să facem acum ? Ieşim din casă, părăsim oraşul, muşuroiul ăsta de furnici ! Mergem agale spre malul rîului şi facem tabără. Privim splendoarea florilor, frunzişul verde... Într-o săptămînă va fi deja pălit. Acolo o să bem mai departe, o să admirăm florile arborilor ; înainte ca ele, ca şi noi — cine ştie cînd — să se prefacă în pulbere."

Roxane dădu din umeri. „Vezi, Mahmud, trebuie să facem ce vrea el. Acum n-o să mai scoatem de la el nici un cuvînt raţional. E mai bine să-l urmăm."

Omar se împotrivi : „N-am fost niciodată atît de raţional ca acum."

Plecară. Se aşezară pe malul rîului şi priviră apa învolburată pînă ce răcoarea serii îi împinse înapoi în serai.

Întorşi aici — Omar setos în continuare, striga după vin — îi găsiră pe toţi ceilalţi, mai puţin pe Iussuf, Demawed şi băiatul de la cai care dispăruseră cu cai cu tot. Hangiul nu ştia decît că băiatul de la cai şi Demawed fuseseră primii care plecaseră. Iussuf mai rămăsese puţin timp în casă, apoi o ştersese şi el.

Omar căzu pe gînduri ; în ciuda băuturii îşi dădu seama că trebuia să se grăbească, să acţioneze rapid. Mahmud spuse că e bucuros că a scăpat de aceşti Hassissini. Roxane însă fu de acord cu Omar. Demawed, spunea ea, fusese trimis de Hassan doar pentru a-l înşela pe Omar. Mai mult ca sigur că băiatul de la cai îl duce acum pe Demawed, gîndea Roxane, din nou la Alamut.

„Nu trebuie decît să întrebaţi la Poarta Elburz, spuse Omar. Sînt sigur că cei doi au plecat călare pe drumul

din nord. Dar Iussuf ? De ce n-a plecat Iussuf cu ei ? De ce au dispărut toţi trei ?"

Omar reuşi să gîndească din nou ca un om treaz : „Cred că vizita lui e menită sultanului. Nebunul de mine ! Cum am putut crede că Hassan îi eliberează pe cei doi fraţi de dragul meu ? Iussuf are o misiune ! Asta e ! Şi pentru a mă prosti pe mine, Hassan l-a lăsat pe micul Demawed, pe acest copil, să vină şi el. Într-adevăr, cine-mi zice nebun are dreptate."

Luă rapid o hotărîre. Plecă în grabă împreună cu Mahmud — deşi se făcuse tîrziu — la comandantul selgiucid. Îi explicară beiului ce primejdie ameninţă. Sultanul este în cel mai mare pericol. Iussuf, un Hassissin, se îndreaptă spre Isfahan şi, după părerea lor, atît vizirul, cît şi şahul Malik trebuie avertizaţi. Fie că se trimit fără întîrziere oameni în urmărirea primejdiosului terorist şi acesta este prins, fie că fac tot posibilul ca o solie să ajungă la Isfahan înaintea lui. Beiul, din fericire un soldat hotărît, declară că e un lucru care se poate uşor realiza. Ştafeta militară, care făcea serviciul între Rajy şi Isfahan, poate duce o înştiinţare într-o treime din timpul normal. Beiul refuză totuşi să-l urmărească pe Iussuf sau chiar să-l prindă ; i se părea mai sigur să-i avertizeze pe demnitarii din Isfahan. Călăreţul fu instruit degrabă. I se dădu o scrisoare cu descrierea lui Iussuf. Omar adăugase că omul lui Hassan voia mai mult ca sigur să-l ucidă pe sultan. Călăreţul de la ştafetă apăsă scrisoarea pe gură şi pe frunte şi porni în goană.

Mahmud şi Omar mai zăboviră un timp în casa guvernatorului ; acest satrap trăia spartanic de simplu şi părea să fie un funcţionar capabil. Vorbiră despre situaţia generală, care devenea tot mai ameninţătoare ; reieşi că toate unităţile armatei selgiucide se aflau de zile întregi în stare de alarmă, pentru că mai multe sate şi părţi ale provinciei fuseseră atacate de cei fără de pămînt.

Omar arătă că Hassan putea lovi oricînd. Satrapul luă înştiinţarea în serios, fu însă de părere că Bătrînul din munte îşi supraestima posibilităţile. Beiul, care în mod excepţional nu era o rudă a sultanului, ci un oghuz pe nume Fanil, credea că armata ar fi în stare să înăbuşe răzmeriţa, dacă aceasta nu ar începe peste tot în acelaşi timp.

Omar şi Mahmud se întoarseră abia după miezul nopţii la gazda lor. Roxane mai era trează. După ce Omar îi povesti tot ce se întîmplase, Roxane rosti doar o singură propoziţie, ce-i drept cam ciudată : „Îmi pare rău de Demawed. E încă atît de tînăr. L-aş fi reţinut aici cu plăcere. Tu nu, Omar ?“

15

Misiunea lui Iussuf

Încordat, ambițios, posedat de un singur gînd, Iussuf gonea pe drumul de la Rajy la Isfahan. Purta la el o hîrtie, o scrisoare mare, împăturită de mai multe ori, pe care era imprimat sigiliul vizirului : un fals din atelierele lui Hassan.

Nimeni nu l-ar fi luat pe Iussuf drept Hassissin. În afara Rajyului, într-o casă izolată și pitită primise îmbrăcăminte de soldat de la partizanii lui Hassan. Orice om vedea în el un selgiucid. Purta armură, arc, săgeți și pumnalul specific. Fața scăldată de sudoare nu i se deschidea în vreun zîmbet. Nici măcar atunci cînd se gîndea la numărătoarea copilărească din curtea seraiului din Rajy — numărătoare care îl desemnase pentru această misiune pe el și nu pe mîncătorul de arsenic, pe băiatul de la cai, mai bătrîn în ani — nu se mișca nici un mușchi pe chipul său dur. Aplecat înainte, arcuit, călărea fără oprire, zi de zi. Trebuia să dea tot ce putea. Era destul de deștept ca să-și spună că putea fi urmărit, că se putea prea bine să fie dat de gol de vreo împrejurare, chiar prins. Spera să poată trece de orice post de control în armura sa de soldat și cu coiful de aur al selgiucizilor pe cap. Avea la el o solie sigilată. Nimeni nu va îndrăzni să-l întrebe cum a ajuns la el, unde și de cine fusese emisă. Sigiliul vizirului — chiar fals — îl proteja.

Iussuf socoti că s-ar putea ca o ștafetă militară să-l ajungă din urmă, dacă în Rajy se reacționează rapid, iar dispariția lui este interpretată corect. Totuși se baza foarte tare pe faptul că scrisoarea îl va ajuta să primească

cai odihniți în stații, exact ca ștafetele ; și socoteala lui se adeveri.

Fu mereu luat drept curier, i se schimbă repede calul obosit cu unul odihnit. Un singur lucru nu putu totuși face Iussuf : nu reuși să rămînă el însuși proaspăt și în formă. Epuizarea amenința să-i vină de hac. Mesteca haşiş în doze mici, bea cantități mari de ceai sau apă din gheață în stațiile de pe drumul armatei, iar la cea de-a cincea stație înghiți neobservat o capsulă ce îi fusese dată în școala ucigașilor cu porunca de-a o lua abia cu puțin timp înaintea loviturii hotărîtoare. Iussuf se simțea însă atît de moleșit, încît credea că nu va mai rezista fără această întărire specială. În următoarea jumătate de oră fu plin de forță, apoi însă se prăbuși complet.

În ultima clipă alunecă rostogolindu-se de pe cal și mai avu atîta forță cît să se tragă clătinîndu-se într-o parte și să-și asigure calul. Se prăbuși în spatele unei grămezi de pietre și dormi ca mort. Se trezi după mai multe ore. Își dădu seama că șansele de a ajunge la Isfahan înaintea unor eventuali urmăritori se micșoraseră prin această oprire silită. Și nici nu putuse vedea dacă îi călărise cineva pe urme. Grija aceasta îl frămîntase tot timpul, iar acum se întări. Avea însă o misiune. Ordinul lui Hassan. Și orice s-ar întîmpla, pe el îl aștepta oricum Paradisul. Dărîmat, epuizat, neînviorat de scurtul somn, călări mai departe.

La a șasea stație deveni deosebit de nesigur. Un număr mare de soldați — îi văzu chiar de la depărtare — era adunat acolo. Pentru a nu face vreo greșeală, atît de aproape de țel, se abătu de la drum ; nimeni nu trebuia să-l oprească, să-l prindă. Coti după postul militar și ajunse din nou pe drumul armatei abia după un mare ocol. Acolo unde dealurile coborau în cîmpia Isfahanului, drumul era deosebit de animat, iar șansele de a sări în ochi minime.

La controalele de la poarta orașului Iussuf avu noroc ; așa-zisul curier trecu nederanjat. Întrebă unde e palatul din grădină și fu condus acolo. I se dădu drumul înăuntru, dar trebui să-și lepede imediat armele, lucru pe care nu mizase ; acestea fură depuse în casa paznicului. Severitatea deosebită era evidentă. Iussuf insistă să fie dus la

vizir imediat și refuză să-i dea vreo informație colonelului gărzii palatului cu privire la anunțul pe care — cum susținea — nu putea să-l dea decît direct vizirului. Colonelul îi explică însă că nizamul poartă niște discuții importante și că din acest motiv va trebui să aștepte.

Iussuf, căruia orice amînare i se părea primejdioasă, explică îndrăzneț că din cauza urgenței anunțului trebuie lăsat să treacă neîntîrziat, oricine ar fi la vizir. Colonelul observă că tînărul curier se comporta neobișnuit și întrebă rîzînd dacă e prima oară cînd vine ca sol, dacă a mai fost vreodată la Curte ? Apoi îl lăsă singur. Iussuf care înțelese că trebuie să aștepte, se alătură gărzii din grădină, vorbi doar ce era strict necesar pentru a nu se trăda, bău cu un polonic fiertură din cazanul mare cu supă al paznicilor și încercă să afle care ar putea fi chioșcul nizamului. Ajunse la concluzia că cel mai bine păzit trebuia să fie cartierul general al vizirului. În timp ce aruncă priviri furișe împrejur mestecînd așezat pe pămînt lîngă ceaun, se odihnea și totuși aștepta încordat, gata să sară oricînd, observînd efectul pe care ordinele strigate în sus și în jos îl produceau.

Paznicii intrară în agitație. Colonelul apăru din nou și formă noi grupe ; selgiucizii se strînseră ca un inel în jurul fiecărui chioșc iar de-a lungul zidurilor se puseră posturi, la cîțiva pași depărtare unul de altul. În timpul acestei regrupări tobele începură să răpăie.

Apoi colonelul păși spre Iussuf, care se ridică, și insistă din nou să fie lăsat la vizir. Colonelului i se păru totuși că e mai bine să-i acorde atenție solului, ceva trebuia să se întîmple cu omul. Îi trecu prin minte că porunca de a întări garda ar putea avea vreo legătură cu solia acestui curier din nord, că omul poate avea de raportat răscoale în acea regiune ; trebuia să-l introducă la vizir. Acesta evident că nu se mai afla în palatul din grădină, întrucît se grăbise să meargă la sultan. Să-l lase pe curier să aștepte mai departe aici sau să-l trimită în palatul sultanului ? S-ar putea ca anunțul să nu suporte amînare. De aceea colonelul se hotărî să-i dea solului un om care cunoștea parola și care îl putea însoți pînă în odăile de vest ale palatului.

Împreună cu omul de gardă Iussuf străbătu grădina, trecu prin mai multe porți, peste podețe și intră în palatul sultanului. Nimeni nu-și dădu seama ce ar putea fi cu el.

În gangul cu arcade care mărginea curtea cu trandafiri fură opriți de garda palatului și percheziționați amîndoi de arme, deși parola fusese corectă. Paznicii se arătară însă prietenoși. Iussuf le împinse sub nas scrisoarea sigilată și fu lăsat să treacă împreună cu tovarășul său.

În felul acesta se trezi Iussuf în interiorul palatului, în imediata apropiere a victimei sale. Își aduse clar aminte de macheta palatului făcută la Alamut. Știa că încăperea de la apus, locul preferat al șahului, nu putea fi decît la cîțiva pași depărtare de gangul cu arcade. În fața portalului camerei de apus stăteau doi selgiucizi cu iataganele scoase, iar un servitor în veșmînt roșu ședea pe podeaua de marmură.

Însoțitorul lui Iussuf repetă parola și spuse că solul de la miazănoapte îl roagă pe vizir să-l lase să-și spună mesajul. Omul în veșmînt roșu dispăru în spatele ușii, iar Iussuf trebui să aștepte. După un timp, care i se păru nesfîrșit, servitorul ieși din cameră și-l întrebă care îi e numele și din ce trupe face parte, precum și cine e autorul soliei : Iussuf era pregătit, se dădu drept Said și soldat din trupele beiului Fanil din Rajy ; iar vestea trebuie s-o dea personal vizirului — aceasta e misiunea lui. Servitorul intră din nou în camera dinspre apus, și Iussuf trebui din nou să aștepte. Însoțitorul său schimbă cu posesorul iataganului cîteva cuvinte despre căldura timpurie din acest an și îl întrebă cînd îi va veni schimbul. Apoi sosiră alți servitori care intrară în camera de la apus și ieșiră după puțin timp. Unii purtau tăvi cu mîncăruri, alții treceau agitați fără vreun motiv evident. Iussuf era foarte liniștit. Știa că în clipa hotărîtoare va face ce trebuie. Se gîndi că ar fi trebuit să ia acum capsula pe care o folosise deja. Se gîndi și la Hassan, atît de puternic, încît crezu că-l vede în fața ochilor. Ușa spre camera de vest îi apăru ca poarta spre Paradis. Nizam al Mulk și sultanul se aflau în spatele acestei uși. O clipă Iussuf se gîndi ce ar putea face cu sultanul. Apoi alungă acest gînd. Ordinul său era clar.

Ușa camerei de vest se deschise din nou și vizirul păși în deschiderea ușii. Îi făcu semn lui Iussuf fără a scoate un cuvînt. Iussuf se apropie și-l privi deschis, în ochi, pe vizirul înalt, suplu, îmbrăcat în negru : „Eu sînt Said, din regimentul beiului Fanil..." Nu izbuti să spună mai mult. Dinăuntru răsună nerăbdătoare o voce, care îl striga pe nizam, întrebînd ce se întîmplă. Nizamul se întoarse pe jumătate și Iussuf crezu deja că i-a venit ceasul ; vizirul intră însă în acea clipă din nou în cameră și spuse înăuntru cîteva cuvinte pe care Iussuf, emoționat deja, nu le înțelese. Involuntar Iussuf se apropiase mai mult de ușă. Paznicii reacționară automat, împiedicîndu-l să meargă mai departe. Iussuf le zîmbi, de parcă ar fi vrut să-și scuze zelul. Purtătorii iataganelor săteau nemișcați, unul singur spuse : „Trebuie să ai răbdare, Said !"

După cîteva bătăi de inimă (numărate de Iussuf), nizamul ieși totuși din cameră. Se apropie destins de curier și-i spuse : „Dă-mi mesajul !" Iussuf, care ținea cu amîndouă mîinile scrisoarea în dreptul pieptului, scoase cu o mișcare fulgerătoare un ac lung de fier din scrisoare ; în același timp, prezentă, cu stînga, solia, înaintînd cu un pas.

Vizirul vru tocmai să apuce hîrtia, cînd Iussuf împunse. Puternic și țintind exact, îi înfipse în piept vîrful fin, călit, al acului de fier. Oțelul alunecă printre coaste și pătrunse ucigător în inimă. În următoarea secundă iataganele paznicilor loviră capul și mîna dreaptă a lui Iussuf, dar înainte de a se prăbuși, băiatul mai putu înțelege : misiunea sa era îndeplinită. Vizirul căzu pe spate, Iussuf fu aruncat pe jos în urma loviturilor de sabie, iar omul care îl însoțise în palat țipă de groază. Paznicii îl doborîră și pe el.

Pe pragul camerei de vest zăceau trei morți. Paznicii care patrulaseră în gangul cu arcade se năpustiră și spintecară cadavrul lui Iussuf și al însoțitorului său. Sultanul ieși din cameră cu ochii măriți de groază. Și el scoase un strigăt de spaimă, cînd îl văzu pe nizam mort în pragul ușii, alături de trupurile sîngerînde, sfîșiate a celor doi selgiucizi. Nizamul era întins pe spate, cu gura deschisă din care gîlgîia sîngele, cu nările mînjite. Paznicii îi traseră la o parte pe morți din fața ușii.

Servitorii, care îndrăzniră să iasă din camera de vest, cărară trupul nizamului înăuntru în încăpere. Sultanul, zguduit şi complet dezorientat, se refugiase pe patul său luxos şi zbiera de acolo comenzi : „Doctorul, aduceţi-l pe Henoh ! Nu aici — acolo, acolo puneţi-l pe nizam !" Cu o voce ceva mai liniştită adăugă apoi : „Mai poate vorbi ? Mai trăieşte ?" După oarecare vînzoleală servitorii aşezaseră corpul nizamului pe un covor şi-i împinseră o pernă sub cap. Nizamul era mort. Doctorul Henoh, care venise în fugă se aplecă asupra lui, cercetă locul minuscul al înţepăturii şi scoase acul : rana nu sîngera.

Sultanul se ridică, îngenunche lîngă cadavru, îşi trecu mîna peste faţa mortului, îi închise ochii holbaţi de uimire. Vru să spună o rugăciune, dar era prea surescitat. Privi spre garda care se înghesuia în deschizătura uşii şi strigă : „Percheziţionaţi palatul ! Loviţi pe oricine nu cunoaşteţi !"

Apoi şahul Malik se îndreptă spre patul său în formă de tron, se aşeză, se ridică din nou. Îi fixă pe servitori cu privirea, se uită la cadavrul vizirului. Pe cuvertura de mătase bogat împodobită a patului se afla scrisoarea lui Omar pe care nizamul i-o înmînase imediat ce fusese adusă de ştafetă. Privi hîrtia ce declanşase alarma însemnînd în acelaşi timp moartea vizirului. El, şahul Malik, fusese salvat de cuvintele de avertisment scrise de Omar. Pentru vizir prevenirea fusese însă zadarnică. Iussuf era descris în această scrisoare, dar cadavrul de afară, din gangul cu arcade, nu mai putea fi identificat de nimeni. Sultanul ieşi şi-l privi : o grămadă sîngerîndă de carne acoperită parţial de armură.

În clipa aceea sultanul nu se putea gîndi decît la un singur lucru : el rămăsese în viaţă. Supravieţuise, rezistase atentatului. Căci lovitura îi fusese menită şi lui, de asta era sigur. Ucigaşul voise să pătrundă în camera de apus ! Vizirul îl oprise, fusese ucis, iar paznicii îl loviseră pe ucigaş şi pe însoţitorul acestuia. Încetul cu încetul sultanul se linişti. Îşi veni în fire, luă dintr-un scrin două pungi cu bucăţi de aur şi le puse curajoşilor paznici în

palmă : „De azi înainte sînteţi amîndoi aga şi fraţi de sînge ai sultanului !“

Apoi vorbi cu Henoh, doctorul, şi privi acul de fier, al cărui cap lat îi permisese ucigaşului să-l împingă adînc, apăsînd cu degetul mare, în corpul adversarului său. Henoh spuse că moartea survenise imediat.

Malik auzea toate acestea ca prin ceaţă. Se ajunsese deci atît de departe. Hassissinii ucideau în propriul său palat. Îl uciseseră pe nizam. Omul care zăcea la peretele camerei de vest fusese sufletul imperiului său, purtase într-adevăr toate poverile acestui imperiu, fidel, consecvent. Nu trebuia oare în mod inevitabil să urmeze acum catastrofa ? Putea el, Marele Selgiucid — fără Nizam al Mulk — să oprească prăbuşirea imperiului, să-l apere ?

Servitorii cerură îngăduinţa de a îndepărta cadavrul. Sultanul înclină mut din cap. Peste tot, i se părea, în întregul palat, răpăiau tobele. Servitorii duseră leşul afară ; pe unde treceau cu povara lor răsunau strigăte de furie sau vaiete prelungi. Garda îşi ieşise din fire. Malik asculta ca în transă. Un servitor se prăvăli pe pragul uşii ; gîfîind, fără suflare, strigă în cameră : „Stăpîne, şi-au răsturnat cazanele de fiertură — garda personală strigă că vrea răzbunare — vor război. Cu tine în frunte sau fără tine...“

În următoarele ore consfătuirile se ţinură lanţ în palatul sultanului. Garda personală nu se lăsa potolită. Ea, care dăduse greş, cerea răzbunarea cea mai aprigă. Conducătorii armatei se impuseseră. Beii, agii, comandorii tuturor trupelor se pregăteau pentru atacul contra cetăţilor lui Hassan.

Sultanul nu dădu însă ordinul de atac. Uriaşul luminos din constelaţia taurului se stinsese. O nebuloasă presărată de nenumărate steluţe luase locul luminosului Malik, regele. Puterea Marelui Selgiucid apusese.

Trecură mai multe zile pînă ce vestea uciderii nizamului sosi la Rajy. Omar fu puternic impresionat, zguduit. Roxane încercă să-l convingă că Hassan nu s-ar fi lăsat înduplecat de nimeni să renunţe la planurile sale.

„Eu însumi i-am pregătit drumul lui Iussuf spre Rajy, şi am impulsionat fapta sa mîrşavă !" Acest gînd nu-l mai părăsi pe Omar ; el fusese cel sub a cărui protecţie asasinul Iussuf putuse ajunge atît de departe !

Roxane spuse : „Tu ai fost supravegheat de el şi de tovarăşii săi. Şi nu invers. Nu ai voie să răstorni lucrurile numai pentru a te putea simţi vinovat ! Nu eşti vinovat de moartea nizamului. Cînd cineva — ca Iussuf — îşi sacrifică propria viaţă fără nici o ezitare, fără să-i pese de ea, acel om nu poate fi oprit. Nu există apărare pentru aşa ceva."

„Ar fi trebuit să-i predau imediat beiului de aici pe Iussuf, Demawed şi pe băiatul de la cai !"

Roxane tăcu. Deveniseră toţi mult prea uşuratici, prea creduli. Ea însăşi sperase să-l poată lua acasă pe „copilul" Demawed. Era prea tîrziu să-ţi spargi acum capul cu asta. Discutară la nesfîrşit şi fără nici un rezultat. Doar cu vorbe nu puteau schimba nimic, nu puteau şterge crima.

Omar nu-şi mai găsi liniştea la Rajy, în acest oraş întins, cu case joase, care se pierdea în zare. Casele erau cele mai multe de un singur cat, străzile deosebit de neîngrijite, murdare ; totul purta pecetea nestatornicului, al negoţului grăbit, făcut de caravane, al mărfurilor schimbate în fugă. Existau meserii puţine aici, erau în schimb multe tabere, staule şi locuri de popas. Incendiile făcuseră pagube mari cu un an în urmă. Imaginile dezolante, praful şi murdăria îl impresionară în plus pe Omar.

Cînd împreună cu Mahmud auzise primele zvonuri şi apoi vestea despre moartea vizirului, se duse bineînţeles imediat, la beiul Fanil. Surescitarea îi cuprinse pe toţi, pe cetăţeni şi soldaţi, pe meseriaşi şi pe numeroşii călători. Pentru toţi era limpede că se apropia o catastrofă pentru imperiu. Nizam al Mulk era de neînlocuit. După moartea sa totul se va schimba în Persia ; totul va lua o întorsătură spre rău, şi spuneau oamenii, se va ajunge la extremă : la un război nesfîrşit şi la rebeliune.

Oricît de mult se gîndeau la ce ar fi trebuit făcut, la ce se greşise, ajunseră în cele din urmă cu toţii, şi beiul, şi Mahmud, la aceeaşi concluzie : aşa fusese dat să fie. Aşa fusese scris în cartea vieţii — şi cine se poate opune soartei ? Beiul Fanil cel ager spuse că Omar nu avea de unde bănui că însoţitorii săi de drum, care călăriseră cu el în Rajy, arătîndu-se atît de prietenoşi, aveau de îndeplinit o misiune atît de perfidă. Omar nu purta nici o vină. Beiul ştia de ce îl asigură pe Omar de aceste lucruri. Dacă l-ar fi învinovăţit, nu s-ar fi putut absolvi nici pe sine şi ar fi trebuit să se acuze de o gravă neglijenţă.

Acestei lungi discuţii din palatul guvernatorului se adăugară altele. În zilele următoare Omar, beiul şi Mahmud dezbătură din nou problema plecării lui Omar la Isfahan. Nu se puteau hotărî şi aşteptară alte veşti care dealtfel şi sosiră. Din oră în oră îşi dădeau tot mai bine seama că ţara va deveni un cîmp de luptă. Apoi se înteţiră zvonurile că sultanul a părăsit Isfahanul şi se îndreaptă cu o armată uriaşă spre nord. Beiul consideră că ar fi lipsit de sens să-i iasă în întîmpinare. Omar, Roxane şi prietenul lor Mahmud ar face mai bine să-l aştepte aici la Rajy. Căci după uciderea vizirului ştiau ei oare cum se va comporta şahul Malik faţă de Omar Khayyam, cel blestemat în ochii săi ?

Beiul Fanil era din ce în ce mai ocupat cu probleme militare şi la următoarea lor întîlnire declară aproape nerăbdător că Omar şi ai săi nu vor ajunge în viaţă la şah, dacă se aventurează să plece spre sud. Pe drumul spre Isfahan nimeni nu mai poate fi sigur de viaţa sa. Oamenii fără pămînt, Hassissini şi patrule de selgiucizi se află în plină încleştare. Înainte însă ca Omar — în continuare nehotărît — să se poată întoarce la gazdă, sosi un curier care izbutise să se strecoare pînă la Rajy. Pe lîngă indicaţiile pentru beiul Fanil, el aduse şi o scrisoare de răspuns de la şahul Malik, în care i se mulţumea lui Omar pentru prevenirea, în fapt zadarnică, şi în acelaşi timp i se dădea permisiunea de a se retrage de la Curte. Malik dictase scrisoarea şi o semnase personal

ceea ce însemna o deosebită cinste. Totuşi lui Omar i se păru că fusese concepută cu multă răceală.

Roxane era însă bucuroasă : sosise concedierea mult dorită şi, în pofida răcelii, reprezenta un semn de îndurare ; Omar oricum nu mai era silit să se întoarcă la hanul sfinţilor, iar comportarea sa din Moscheea Yuma nu mai fusese amintită în această scrisoare. Sultanul îl iertase — şi asta deşi fusese el însuşi pus în pericol prin atentatul lui Iussuf.

Curînd Omar nu mai socoti atît de importantă această scrisoare. Bombăni : „De astfel de scrisori are acum timp şahul ? Alp Arslan, predecesorul său ar fi fost de mult pe cal şi ar fi tăbărît peste duşmanul său !"

Urmă o a doua surpriză : Sadig sosi brusc, fără să-i vestească. Îşi înghiţise supărarea şi se hotărîse să-şi caute prietenii în Rajy, gata de ajutor şi plin de energie ca întotdeauna. Reuşi să găsească chiar o caravană care se încumeta să o pornească pe drumul mătăsii, spre răsărit. Fără a vorbi prea mult, Sadig organiză cele necesare. Prietenii se supuseră acum. După semnul de graţie al sultanului nu mai vedeau nici un motiv să rămînă mai departe la Rajy ; şahul nu pomenise în niciun fel că ar vrea să-i vadă, şi ei nu aveau intenţia să devină martorii sau chiar victimele unor lupte la Rajy.

Astfel la începutul săptămînii părăsiră oraşul cu o caravană păzită de mulţi oameni înarmaţi. Mahmud explică dealtfel că era şi timpul, din toate punctele de vedere. Şi rezerva sa de bani lichizi era epuizată. Iar Omar observă la rîndul său, spre marea sa mirare, că mai poseda doar cîteva drahme de aur.

Trebuiau să iasă cît de repede posibil din Rajy şi din regiunea războiului. Pînă la Merw era nevoie cu siguranţă de cîteva săptămîni. Acolo îşi aveau casa, proprietatea, tot ce posedau. Omar voia să vîndă casa din Merw. Îl trăgea inima spre oraşul său natal Nişapur. Discută cu Roxane şi ea fu de acord. Ca medic putea trăi la Nişapur

și fără solda de onoare a selgiucizilor. Iar de solda de onoare șahul nu mai pomenise nicicum...

Roxane găsi propunerea lui Omar foarte bună. Poate vor avea în viitor mai mult timp unul pentru celălalt. „Numai că eu te cunosc prea bine, spuse ea, în curînd vei avea din nou mai mult de lucru decît îmi place mie. Vizite la bolnavi, ziua și noaptea..."

Călăriră așa pe drumul mătăsii spre răsărit, iar călătoria se dovedi norocoasă. Ajunseră la Merw nestînjeniți.

16

Din nou la vînăria dintre ruine

Cîtăva vreme după sosirea la Merw prietenii şedeau din nou în vinăria lui Sergal : Mahmud, cadiul, Sadig, şeful poştelor, şi Omar Khayyam. Totul era aşa cum fusese înainte de a începe marea lor călătorie.

Şi era totuşi complet altfel. Vasele de cupru roşiatic mai sclipeau încă în întuneric. Erau oare întregi, încă nu crăpaseră ? Lămpiţa ardea de mult alt ulei ; răspîndea oare aceeaşi lumină ca înainte ?

Omar observă că amîndoi băieţii mai mici ai lui Sergal aveau aceeaşi piele curată ca piersica, pe care o admirase la Iussuf şi apoi la Demawed ; ei nu se schimbaseră.

Sergal, dimpotrivă, devenise un om bătrîn, arăta ca şi cum ar fi ajuns la sfîrşitul vieţii. Bătrînul cîrciumar nu-şi mai părăsea vechea vinărie dintre ruine, nu se mai îngrijea de viile sale, de vînzarea recoltei, de oaspeţi. Nici nu mai veneau dealtfel mușterii de cînd ajunsese la Merw zvonul, de cînd se confirmase că Iussuf îl omorîse pe nizam.

Sergal trăia ca un pustnic — doar cu băieţii lui, şi asta îi făcea, în fond, bine.

În noaptea în care un călăreţ pe cămilă adusese groaznica veste, băieţii din împrejurimile oraşului îi asediaseră turnul ; şi doar pentru că găsiseră închisă poarta vinăriei renunţaseră la planul de a-l ucide pe Sergal cu pietre. Distruseseră totuşi mica grădină şi rupseseră crengile piersicului. Sergal se hotărî să-şi pună singur capăt vieţii. Şi în timp ce băieţii făceau zarvă în faţa turnului, apucă un

laţ de odgon. În cele din urmă, băieţii se retraseră într-o ploaie de înjurături şi blesteme şi în aceeaşi clipă — slavă lui Alah ! — laţul se rupse. Sergal trebui să trăiască mai departe. Iar în dimineaţa următoare reprezentantul lui Mahmud în funcţia de cadiu, Sa'ud, explică în moschee că nu poate fi făcut Sergal răspunzător pentru fapta fiului său.

Acum cîrciumarul şedea distrus într-un unghi ; doar cu greu se ţinea drept, privindu-l speriat pe Omar în ochi : Povesteşte-mi despre el, despre Iussuf, l-ai văzut, pe el şi pe Demawed..." Nu putu vorbi mai departe.

Omar era profund zguduit. Ce consolare să-i aducă bătrînului ? Ce cuvinte mai puteau fi rostite ? Se gîndi să-i propună lui Sergal să se mute cu el şi Roxane la Nişapur. Acolo nu ar face fiecare legătura dintre numele său şi cel al lui Iussuf. Dar putea el, avea el voie să-l ia pe bătrîn din casa lui, să-l planteze între străini ?

Fiii mai mici ai lui Sergal şedeau în jurul lor, tăcuţi şi impresionaţi. Mahmud socoti că cel mai bine e să povestească totul cum ştia el. Vorbi mult, încet, nu uită nici un amănunt, aşa încît cîrciumarul să-şi poată face o imagine exactă asupra călătoriei prietenilor. Povesti despre crima din caravanserai, despre mersul călare prin pustiul de sare, despre evenimentele din Yazd şi Isfahan. Mahmud vorbi chiar despre vizita lui Omar la Alamut, nu fără a-l înfiera pe Hassan ca răufăcător, fals Messia şi corupător.

Toate acestea nu i se părură însă importante lui Sergal. Îl privea mereu pe Omar rugîndu-l din ochi : „Povesteşte-mi despre Iussuf şi Demawed !" Ce să-i spună Omar ? Să-i deseneze cîrciumarului tabloul ucigaşilor ? Al ucigaşilor care erau totuşi fiii lui ? Omar încercă alt fel :

„Mica ta lampă, lumina ta, Sergal, ne-a aşteptat pe noi aici. Iar eu îţi mărturisesc că această lumină este mai preţioasă decît toate luminile pe care le-am văzut în călătoria noastră. Mai importantă chiar decît steaua care a dispărut... Iussuf, dacă pot spune aşa, a intrat în Paradisul

său, în Paradisul pe care îl dorea. Nu știu dacă îl vom revedea acolo. Nimeni nu poate spune. Toți spun vorbe mari despre lumea de dincolo, despre degetul de pe perete, despre cartea în care sînt scrise faptele noastre ; aud tobe în iad și sunete de trîmbițe în al șaptelea cer... Știm noi oare ce este și ce va fi cu adevărat ? Sînt povești pe care ni le povestim unii altora cînd ne trezim din somn ; de abia dacă le dăm ascultare și apoi ne îndepărtăm..."

„Ce a fost însă cu Iussuf, cum de s-a putut întîmpla ?" Sergal era încăpățînat în disperarea sa.

Omar nu îndrăzni să-i spună bătrînului în față ce gîndea. Iată, acolo ședea acest Sergal, un om doborît, unul care crezuse mereu în împărăția luminii și în împărăția întunericului. Și acum această împărăție a întunericului se deschisese în propria lui casă, în fiii săi Iussuf și Demawed ; iar lumina curată se umbrise, se stinse din inima lui Sergal.

Omar se gîndi că Sergal se întreba acum același lucru ca și el înainte — cum de era posibil ca cineva care îi era drag și scump să se transforme într-o asemenea măsură. Mă întrebam, se gîndi Omar, cum de a devenit Hassan ucigaș. Și n-am aflat răspuns. Doar confirmarea că Hassan este într-adevăr ucigaș.

„Demonicul ne împresoară pe toți." Omar spuse încet. „Nu prea găsesc cum să te consolez. Doar un singur lucru : Ormudz, tatăl Răului, ți-a prins fiul, și asta prin persoana lui Hassan. Dar împărăția întunericului — oricît de puternică ar părea — nu e de durată. Iussuf al tău — și eu cred asta ! — este izbăvit. Eliberat de nebunie. E mort. Și în felul acesta nici un rău nu va mai porni de la el."

Sergal încuviință. Privi în gol. Apoi tresări : „Și Demawed ?"

Lacrimile îi curgeau pe obraji. Mahmud interveni. Strînse buzele cum obișnuia să facă în sala de judecată : „Sînt convins că Demawed nu s-a mai întors la Alamut. El și grăjdarul. Nu mai voiau să se întoarcă." Mahmud

începu să înflorească cu amănunte această minciună din milă : „Și au devenit independenți. Precis voiau să meargă la Bagdad. Chiar au spus ceva, acum îmi aduc aminte. Într-o zi va intra Demawed al tău din nou pe ușa asta, ți-o spun eu. Poți să mă crezi !"

Sadig adăugă nepriceput : „Și eu cred așa."

Dar fu suficient pentru a-i insufla nițică speranță lui Sergal. „Dacă voi, care ați fost acolo, spuneți așa, poate că e într-adevăr așa. Așa va fi !"

Omar nu vru însă să-l mintă pe bătrîn. Chiar dacă o minciună ar fi însemnat mîngîiere. Începu să spună că vălurile ce stăteau peste destinele lor, ale tuturor, începeau să se ridice încet ; trebuiau să privească în față o lume neînduplecat de rigidă. Tot mai mult recunoștea fiecare, ca într-o oglindă, cum era în realitate. Și nu se mai înșela în ceea ce-i privea pe cei din jur. De ce porniseră în ținuturi străine, la ce bun ? Pentru a explora originea forței ? Oare nu își avea izvorul această forță și în propriile lor inimi, în propria lor rațiune, cînd aceasta se întuneca ? Ar fi trebuit ca toți să fie conduși de îngeri, așa cum le întovărășiseră tații, odinioară, întruchipînd figuri ale oamenilor sau ale lui Dumnezeu.

Omar spuse : „Am preferat întotdeauna liniștea. Liniștea provinciei. Căci aici te poți dedica în tihnă lucrurilor spirituale. Și cred că a fost o hotărîre corectă și că noi ne aflăm din nou pe drumul cel bun după această călătorie. Căci, prieteni, nu există protecție pe care s-o poată da cei puternici ; nici umbră adevărată în care să poți trăi nestînjenit. În raza de acțiune a puterii este neliniște, suferință, moarte. Am vrut să trăiesc în umbră străină, dar această umbră, oricine ar fi aruncat-o, era primejdioasă. De acum încolo trebuie să mă descurc cu propria mea umbră și ea e cu totul altceva. Este răul din mine."

Băieții nu îl înțeleseră pe Omar, deveniră neliniștiți. Ar fi preferat să audă amănunte palpitante, ca de pildă cum a pătruns Iussuf în palatul sultanului, cum de putuse

să țină ascunsă lama de oțel în fața tuturor paznicilor și cum...

Și Mahmud avea sentimentul că trebuia dată altă întorsătură discuției. Ce tot vorbea Omar acolo de umbre ? Spuse de aceea : „Omar are dreptate. La Curte se trăiește mai puțin ca aici."

Băieții nu credeau nimic din ce povesteau bărbații. Sadig turnă vin, paharele se umplură pentru a patra oară. Doar Sergal nu băuse nimic.

Omar simți din nou că în cuvintele sale nu era nici o mîngîiere ; nici nu voia să dea vreo mîngîiere ieftină. Îi sperie pe prieteni, rîzînd brusc foarte tare :

„Sergal !" strigă el. „Asta ți se trage de la Ahura Mazda al tău, Dumnezeul luminii ! Crezi că individul e cuminte ? Vezi ce permite ! Partenerul său cel rău Ormudz poate să-ți facă orice — și el unde e ? Ce face ? Cum te ajută ? Să nu crezi vechile legende... Dacă le iei însă în serios, atunci nu te întrista de soarta fiilor tăi. Și nici de faptele lor. Dumnezeul tău le poate ierta. Doar a făgăduit iertarea — nu-i așa ?" Și după o mică pauză adăugă : „Să-l iertăm că a orînduit lumea așa de prost !"

Prietenii cunoșteau înclinația lui Omar de a huli, și de obicei îi suportau cuvintele ; astăzi totuși fu prea mult pentru Mahmud. Se uită la băieți, la Sergal, care în mod evident era jignit de cuvintele lui Omar. Sergal se sculă dealtfel imediat în picioare.

„Trebuie să mă scuzați. Băieții se vor îngriji de voi, vă vor turna vin."

Se îndreptă obosit spre un ungher al turnului, urcă pe o scară și se retrase în odaia de sus.

Sadig îl privi pe Omar plin de reproș : „L-ai alungat, Omar !"

Omar răspunse însă încăpățînat : „Am vorbit serios. Îmi cunoașteți versurile. Niciodată n-am spus altceva, voi ar trebui să știți. Vă întreb cine ne împinge într-o astfel de nenorocire ? Noi ? El ? Amîndoi împreună ? Cine

admite toate astea, toată această cruzime dintre oameni ? Ce pot face eu de unul singur, eu, Omar, făcătorul de corturi ?"

Prietenii tăcură.

Omar continuă : „Să uităm așa cum se uită lucrurile fără sens." Apoi mai luă o înghițitură de vin : „În viitorul apropiat nu vreau să fac decît lucrurile importante : să beau, să scriu versuri, să iubesc !"

Mahmud aruncă : „Nu uita matematica !"

Omar încuviință : „Ai dreptate. Discuția curbelor hiperbolei mă interesează... Da. În viitor vreau să fac doar ce e greu, nu toate prostiile. Pentru contemporanii mei voi rămîne totuși un subiect problematic ! Sînt musulman, dar beau vin și mă laud cu asta ! Sînt un om de știință serios, scriu însă versuri ușuratice, care mi-i ridică pe toți în cap ! Trec drept îndrumător al tineretului, beau însă în cîrciumi. Iar țara arde, împărăția se descompune, vizirul e mort. Și Hassan trăiește."

Omar căzu pe gînduri. Sau poate era vinul care îl făcuse să tacă ? Cadiul nu găsi prilejul să vorbească. Omar îl privi, se înclină, își aținti asupra lui privirea : „Nu crezi, Mahmud, că Dumnezeu ne arată o față multiplă ?"

Ședeau fără să mai vorbească, mîncau și beau, reflectau la această propoziție. Iar săptămînile de călătorie care se scurseseră li se părură trecute, precum zăpada în deșert...

Omar ridică brusc paharul : „Beau în sănătatea voastră. Și pentru toți prietenii din viitor !"

După ce băură, Mahmud propuse : „Hai să vedem cum arată luna."

Ieșiră în fața porții și se așezară în iarbă, sub piersicul sluțit. Luna era plină și rotundă pe firmament.

„Aceasta e luna mea, a adevărului" spuse Omar. Sadig ridică niște crengi rupte din piersic. „Va mai înflori și va mai da oare roade ?"

Toţi sperau, dar nici unul nu îndrăzni s-o spună.

Sadig ridică glasul : „Pentru că de la tine, Omar, am învăţat că în această lume totul se leagă, sper că pomul lui Sergal va creşte din nou, va înflori, va purta roade ; că nimic şi nimeni nu e pe deplin pierdut în această lume." Mahmud adăugă : „Sau în cealaltă !"

Omar nu spuse nimic despre asta. Şedea acolo şi privea luna. Apoi spuse : „Marele înşelător anti-Messia, falsul imam trăieşte. Se va întoarce mereu... Şi Roxane mă bate tot timpul la cap să scriu o carte despre ceva la care m-am gîndit la Alamut."

Sadig spuse : „Orice ar fi, n-o fă. Scrieţi doar versurile care ne merg la inimă."

Da, gîndi Omar, să laude frumuseţea, dragostea, vinul şi trandafirii — şi să înfiereze prostiile, falsele adevăruri ale oamenilor. Aşa era şi el un deschizător de drumuri al lucrurilor secrete.

Omar privi grădina care zăcea distrusă în faţa lor. Se gîndi la Sergal şi la neliniştea acestuia, care nu va dispărea niciînd şi cu care cîrciumarul va trebui să trăiască de acum încolo. De la fereastra catului de sus al turnului răzbătea o rază subţire de lumină. Sergal aprinsese o lampă — şi asta în momentul în care luna fu acoperită de nori.

Dincolo de grădină începea prundişul rîului. Pîrîiaşul se afla acum în umbră.

Cînd norul fu alungat de lună, întinderea se lumină în faţa lui Omar. Pe poteca care venea de la Merw văzu un om apropiindu-se. Îl vedea tot mai aproape, dar prietenii săi, care priveau ca şi el albia rîului, nu spuneau nimic. Nu vedeau oare că se îndrepta cineva spre ei ? Străinul păşi în grădină, era un tînăr, şi lui Omar i se păru că e Iussuf. Dar în clipa următoare faţa tînărului îi păru că străluceşte... Omar îl putea vedea acum bine. Nu era Iussuf, nu era Demawed. Acest tînăr era el însuşi, el,

Omar, și știa că nu putea fi altcineva. Îl cuprinse o profundă uimire și în același timp o deplină certitudine. Nimic nu era straniu sau neobișnuit în această întîlnire. Tînărul se apropie pînă la cîțiva pași de Omar ; îi zîmbi și se topi din fața ochilor săi, dispărînd.

Un nor trecu prin dreptul lunii și lumina lui Sergal se răspîndi din nou în grădină.

Era doar un licăr firav, subțire, dar lumina în întuneric.

Anexă

aga	titlu militar în armata otomană
Ahura-mazda	Dumnezeu în religia lui Zoroastru
Alah	numele dat de musulmani lui Dumnezeu
Alamut	„Cuib de vulturi", fortăreață în munții din Chorassan
algebră	ramură a matematicii, numită după cartea „Al gebr wal·mokabala" a lui Muhamed ben Musa
alim	pl. ulemani, teolog și jurist, autoritate oficială
ata-bei	la selgiucizi, tutore al fiilor minori ai sultanului
bairam	numele a două mari sărbători musulmane
bei	titlu nobiliar în țările din Orientul Apropiat și Mijlociu
Bhagavadgita	scriere ortodoxă a hinduismului
cadiu	judecător musulman
caftan	tunică cu mîneci scurte
calif	titlu purtat de șeful religios și politic la musulmanii suniți
caravanserai	vezi serai
Coran	cartea sacră a religiei musulmane, întocmită în sec. 7 sub califul Osman. Este scris în arabă și împărțit în 114 capitole (sure) care cuprind mituri, precepte religioase, etice, juridice
derviș	călugăr cerșetor
dirham	monedă de argint (2,95 g.)
divan	culegere de versuri ; consiliu cu atribuții politice, administrative și juridice
djinn	spirit rău, demon
dragoman	tălmaci, călăuză

emir	titlu dat descendenților lui Mohamed ; titlu dat unui guvernator sau principe domnitor în unele țări musulmane ; titlu onorific pentru poeți
fatiha	sura inițială a Coranului, rugăciunea de bază a Islamului
fatimizi	dinastie egipteană islamică, numită așa de la Fatima, fiica Profetului Mohamed
gazel	poezie de origine orientală cu formă fixă, alcătuită din distihuri
ghoul	spirit, demon, fantomă
Hadit	tradiție privind acțiunile și spusele Profetului ; din sec. 8, știință proprie
hagiu	pelerin la Mecca
han	titlu purtat în Evul Mediu de conducătorii mongoli și preluat de suveranii orientali
Hassissini	sectă înființată de persanul Hassan ben Sabbah pe la 1090. Haşâşiun = fumător de haşiş
hegira	(arabă „fugă") data strămutării lui Mohamed de la Mecca la Medina (16 iulie 622), considerată ca începutul erei musulmane
imam	conducător suprem al mișcării șiite în religia islamică ; conducătorul rugăciunii colective într-o moschee
Kaaba	piatra sfîntă în moscheea din Mecca
kanate	sistem de irigații cu apă subterană
Kevir	deșert în N Podișului Iran alcătuit din depresiuni sărăturoase și mlaștini
kufi	scriere arabă stilizată, numită așa după orașul Kufa (sec. 6—12)
livan	sală mare, încăperea principală a unei case
mag	în text, preot al lui Zoroastru
mazdakit	adept al unei mișcări populare cu caracter egalitarist, îndreptată împotriva nobililor ; inițiată sub influența ideilor maniheiste de reformatorul persan Mazdak.
medressă	școală pe lîngă o moschee, ulterior cu rang de universitate
mithkal	monedă persană
mobad	preot al lui Zoroastru
Mohamed	(arabă „Cel lăudat") 570—632, născut la Mecca.

Fondatorul islamismului

mola judecător superior cadiului

muftiu șef religios al unei comunități musulmane mai mari

mullah învățat mahomedan specializat în teologie și legile sacre

nabiu profet

nizam vicerege

pars adept al zoroastrismului, care, după cucerirea Persiei de către arabi, a refuzat să treacă la islamism

pehlevi limbă persană mijlocie

peri zînă

rubai (pl. rubaiate) catren persan ilustrînd o idee mistică sau filozofică, cultivat îndeosebi de Omar Khayyam

saki paharnic

satrap guvernator al unei provincii din vechiul Imperiu persan, dispunînd de puteri aproape nelimitate

selgiucizi denumire purtată de trei dinastii turcomane descendente din legendarul Selgiuc (sec. XI)

serai han

sufism curent principal al misticii musulmane cu caracter anticlerical și ascetic

sunna tradiția sacră a islamismului ortodox care întregește și explică Coranul

sunniți reprezentanții curentului ortodox predominant al islamismului, bazat pe sunnă

sură capitol al Coranului

șah domnitor

șaman slujitor al cultului șamanist, caracterizat prin credința în farmece și un ritual manifestat prin extaz religios, dansuri și formule magice

șeic căpetenie a unui trib; titlu onorific

șiiți (arabă „grupul adepților") membri ai unuia din principalele curente islamice (șiism) care nu recunoaște sunna și pe califii sunniți

vizir mare dregător, un fel de prim-ministru al sultanului

Cuprins

1. La vînăria dintre ruine 9
2. Pe drumul mătăsii 34
3. Răpirea băiatului 56
4. Prin pustiul de sare 71
5. Nevestele lui Mahmud şi convorbirea ulcioarelor 89
6. O stea în constelaţia Taurului 115
7. Convorbiri nocturne 131
8. Şcoala ucigaşilor 144
9. Înfruntarea de la Înalta Poartă 154
10. Hanul sfinţilor 176
11. Roxane intervine 190
12. Călătoria lui Omar la Alamut 204
13. Hassan ben Sabbah 225
14. Intermezzo 250
15. Misiunea lui Iussuf 263
16. Din nou la vînăria dintre ruine 274

Anexă 282

Univers Biografii romantate

Lei 13,50